

ČS. UPRCHLICKÝ VÝBOR V NEMECKU

MNICHOV 1959, SVAZEK¹-2

Jana M. H O R S K Á :

KRAJ POD HOSTÝNEM
=====

Rodný můj kraj,
nepravidelný trojúhelník:

Bystřice pod Hostýnem

Kroměříž

Přerov

Tisíckrát se k Tobě vracím
a rukou dáním -
slibuji Ti věrnost.

Nikdo z velkých básníků -
nevzešel z Tebe

můj kraji pod Hostýnem

Kostelci !

Pohádka mého dětství,
příteli mých studentských lásek,
otče mých kataleptických exilů!

Dnes, ano - právě dnes,
jako již tisíckrát
hledím do Tebe, do Tvých kopulí,
můj kraji -
kraji pod Hostýnem.

Dr. Antonín K R A T O C H V I L :

ŠEDESÁTINY OTAKARA ODLOŽILÍKA

=====

Na kolika universitách působí jako vysokoškolský učitelé českoslovenští exulanti ! Z historiků dosáhli světového ohlasu především dva - dr František Dvorník, bývalý profesor theologické fakulty Karlovy university, dnes ředitel-ustavu pro studium byzantské historie a kultury na Harwardské universitě - a profesor dr Otakar Odložilík.

Otakar Odložilík se narodil před šedesáti lety dne 12. ledna 1899 v Kostelci u Holešova. Po stránce historicko-ideové vyšel ze školy profesora Václava Novotného, po kterém přejal také profesuru českých dějin na filosofické fakultě Karlovy university. Zájem profesora Otakara Odložilíka se soustředil především na dvě epochy českých dějin - na českou reformaci a na české baroko - přesněji řečeno na "exulanty barokní doby", jak napsal Arne Novák. První vědecké práce Otakara Odložilíka byly monografie, které připravovaly velký synthetický obraz husitské doby. Jmenujme především monografii "Jan Milíč z Kroměříže", kterou vydal Odložilík v roce 1924, a "M. Štěpán z Kolína", rovněž vydanou v roce 1924 a studii "Z počátku husitství na Moravě", která si všímala především osobnosti Šimona z Tišnova. Tato studie vyšla roku 1925. A konečně v roce 1932 vyšla souborná studie "Rozkvět a zánik reformace".

Vyvrcholením Odložilíkových osobitých prací o exulantech pobělohorských, jejichž korespondenci utřídil a vydával, je "heuristikou bohatá a podáním plastická" monografie "Karel

Štarší ze Žerotína", meditatívni esej „Odvěký uděl", napsaný v předvečer národní tragédie roku 1938 a s neobyčejnou kulturou slova zachycený lidský profil Mistra Jana Kampana - Vodňanského. Z dalších prací rozebírajících historickou tematiku exilovou, která jako by předznamenávala budoucí osudy mladého historika, je nutno jmenovat alespoň: „Z pansofických studií Jana Amose Komenského" /1928/ - „Komenský a anglický parlament" /1928/ - „Komenský a Harwardská kolej" /1929/ - „Moravští exulanti Jiří a Jan Veselští - Laetové" /1930/ - „Bratři na Slovensku" /1931/ a „Pobělohorská emigrace" /1940/.

Od jednotlivých historických meailonů přešel Odložilík k syntetickým přehledným obrazům českých dějin epochy gotické a reformační / 1273 až 1419 / a období barokního / 1526 - 1648 / v Československé vlastivědě. Tyto studie shrnul a doplnil v knize „Nástin československých dějin", která vyšla po prvé v roce 1937. Byla to velká historická synthese plná nových progresivních pohledů jak v periodisaci českých dějin a v rozvrhu látky - „tak i v důmyslném vystopování paralel mezi vývojem českým a slovenským". /Arne Novák/

Po nacistické okupaci uprchl Otakar Odložilík do Anglie a do Spojených států - z tohoto neklidného období plného bojů a přednášek vytěžil profesor Odložilík několik vynikajících studií. Na příklad „Povstalec a emigrant", která zachycovala několik symbolických ušek z třicetileté války, eseje „Na předělu dob" a „Maják nad vodami". Samostatně stojí vynikající studie přeložená do řady jazyků „Čeští misionáři v Mexiku". Odložilík sám nazval původně tuto studii o vchovatelské práci českých jezuitů v Mexiku „Kapitola z dějin české touhy po světě". Ve své poslední knize, která vyšla loni o vánocích ve Švédsku a jmenuje se „Obrázky dvou světů", se znovu vrací k otázce českých misionářů v Mexiku a uvažuje nad jejich

obětmi, které končivaly smrtí „černou horečkou“ a nad prací jejich vrstevníků - členů téhož řádu u nás a poznamenává:

„Na těchto životních příbězích nejlépe změříš hloubku české tragedie a rozpětí mezi jedním a druhým polem českých duchovních dějin....“

Otakar Odložilík, který se vždy otevřeně hlásil k českému protestantství - nejlépe v této studii a v řadě studií o Karlu IV a prvním pražském arcibiskupovi Arnoštu z Pardubic a jiných pracech - doložil svou velkou historickou objektivitu - jak velmi pěkně o něm zdůraznil, dnes v Československu vězněný básník a dramatik-historik a snad i jeho bývalý posluchač dr Václav Renč.

Po komunistickém puči odešel profesor Odložilík opět do exilu, aby na svobodném Západě, především v akademických kruzích, burcoval, svědomí a ukazoval na tragedii českého národa. Sám napsal: „Jsem vojákem na akademické frontě.“

Přes svou vyčerpávající pedagogickou a vědeckou činnost nejprve na Kolumbijské universitě a dnes na Pensylvánské universitě ve Philadelphii, pracoval profesor Odložilík neunavně pro zintenzivnění kulturního života československého třetího exilu. Vydává sborníky NÁRODNÍ KLENOTNICE, ve kterých přetiskuje pro naše politické uprchlíky díla národních klasiků a také díla uvězněných básníků a spisovatelů. Z jeho samostatných knih, které v třetím exilu vydal, je nutno v prvé řadě jmenovat „Listy z dějin rodného kraje“, v nichž se zahloubal do dějin rodné Moravy, dále monografie „Mistr Jan Hus“ a „Tomáš G. Masaryk“ a esej „Dni malých začátků“ / O Palackém a Šafaříkovi /. Avšak to zdaleka není všechna činnost profesora Odložilíka. Stará se o naše studenty, radí a pomáhá mladým historikům-exulantům v jejich práci a ochotně jezdí i stovky

kilometrů přednášet na národních oslavách a vzpomínkových večerech.

"Historie je opět vychovatelkou a svědomím národa na jeho dějinné křižovatce - z ní mladší generace musí hledat posilu pro věrnost půdě."

& & &

Dr Pavel Ž E L I V A N :

LITERATURA KATOLICKÝCH EXULANTŮ V DOBĚ HUSITSKÉ.

=====
 Roku 1413, kolem dubna, král Václav IV. zvláštním dekretem /Documenta 510-511/ vypověděl z českého království a jeho příslušenství čtyři katolické profesory bohosloví jako "původce rozbrojů v zemi". Vyloučil je z university, zbavil je kanonikátů, prebend a kolegiatur. V královském dekretě M. Stanislav ze Znojma, M. Petr ze Znojma, M. Jan Eliáš a M. Štěpán z Pálče jsou výslovně nazýváni uprchlíky / „profugorum", Doc. 511 /. Tito první katoličtí exulanti se pravděpodobně uchýlili na Moravu / Doc. 282 /, Páleč našel možná dostatečnou ochranu u Jana Železného, biskupa v Litomyšli. Stopy M. Jana Eliáše a Petra ze Znojma mizí úplně. M. Stanislav odešel nejpravděpodobněji na panství paní Kateřiny Plumlovské. Zde napsal jeden ze svých největších traktátů "Proti 45 Wiklifovým článkům" / „Tractatus contra 45 articulos Wiclef" /. /Cf. Jan Sedlák - Stanislav ze Znojma na Moravě - Hlídka 24/1907 - 173-177; 255-258./ Na cestě do Kostnice zemřel Stanislav v Jindřichově Hradci.

Ani M. Štěpán z Pálče v dočasném exilu nezahálel. Opatřil si velký Husův spis "O církvi" a napsal naň rozsáhlou a důkladnou odpověď, již nazval též "Traktát o Církvi" / Tractatus de ecclesia/. Ještě dříve než začal spisovat své největší ekklesiologické dílo, pustil se do polemické odpovědi na Husův spis "Proti Pálčovi". Pálčova replika se jmenuje "Antihus". Uveřejnil ji Jan Sedlák v Hlídce. Z Traktátu o Církvi byly uveřejněny jen historicky důležité části v Sedlákově životním díle "Mistr Jan Hus".

X

V Kostnici zastupovali české katolíky mimo biskupa Jana Železného a Michala z Brodu, řečeného "de Causis", dva pražští mistři: Štěpán z Pálče a Mařík, kterého na koncilu nazývali "z Prahy" / de Praga /; v Čechách je znám s přídomek Rvačka. M.Štěpán se už na koncilu považoval za exulanta. Viděl totiž jasně po událostech roku 1416, že se do Prahy vrátit nemůže. Zachoval se nám jeho dopis M. Křišťanu z Prachatic / Doc. 670-73 / a velká reformní řeč ke koncilu na téma "O nutnosti církevní reformy" /Cf. Mansi 28, 571-593; "De emendatione ecclesiae maturanda sermo" /

X

Mistr Mařík Rvačka, druhý vynikající Čech na koncilu, napsal za svého pobytu v exilu hodně děl. Všechna svědčí o jeho oddanosti reformním ideálům a o velké vyrovnanosti. Zachovaly se nám tyto jeho spisy, řeči a listy:

- a/ Závěry /"Conclusiones"/. Vydal je Fijalek ve své studii "Jakob z Paradyža", Krakov 1900 III, 243;

- b/ Řeč „Mám mnoho mluvití k vám" - Jn 16,12
Vydal Mansi 28, 593 n.
- c/ Řeč „Mějte se na pozoru před nepravými proroky" - Mt 7,15
- d/ Řeč „A ta byla vdovou" - Lk 7,12
- e/ Řeč „Hle, posílám k vám proroky" - Mt 23,34

/ Latinské názvy čtyř řečí:

- b/ Habeo vobis dicere
- c/ Attendite a falsis prophetis
- d/ Haec vidua erat
- e/ Ecce ego mitto /
- f/ List Zikmundovi, uherskému králi, proti přijímání pod obojí;
- g/ List paní Elišce z Rožmberka;
- h/ Traktát proti přijímání pod obojí způsobou / „Tractatus contra communionem sub utraque specie" /
- j/ Traktát proti Janu z Bomberka / „Tractatus contra Joannem de Bomberga" /

x

Po ukončení kostnického sněmu Mařík a Páleč se uchýlili do Polska. Víme z kázání mnicha Jana Želivského, že v Polsku nezaháleli a bojovali slovem proti husitství, které se šířilo na všechny strany. Maříkova stopa nám mizí. O Pálčovi víme sice málo, ale přece něco. Zachoval se nám fragment Pálčovy řeči o nebezpečí české herese pro Polsko. Řeč pronesl český exulant na provinciální synodě polského duchovenstva roku 1420 v Kališi. U příležitosti vášnivých polemik proti husitským naukám o církvi a o svátostech sepsal Páleč odděleně tři krátké, ale zato naukově hutné pojednání:

- 1/ O Církevní autoritě / „De auctoritate ecclesiae" /

- 2/ O moci klíčů / „De potestate clavium“ /;
 3/ O pekelných branách / „De portis inferi“ /.

Toto třetí pojednání se též nachází v rukopisech pod názvem „Replika proti čtyřem pražským artikulům“ / „Replication contre 4 articulos Hussitarum“ /. Později Pálec svá theologická pojednání spojil v jeden spis, opatřil je úvodem a věnoval celek hnězdenskému arcibiskupu Mikuláši Trabovi. Dnes známe tuto ekklesiologickou trilogii jako Trojdílný traktát o církvi / „Tractatus tripartitus de ecclesia“ /.

Mimoto se v krakovské jagellonské univerzitní knihovně vyskytují tato Pálčova díla:

- a/ Traktát o universáliích / „Tractatus de universalibus“ /;
 b/ O ideách / „De ideis“ /;
 c/ O stavbě lidské bytosti a o čase / „De compositione hominis ac de tempore“ /.

Ve Lvově hraběcí knihovna „Osoliński“ vlastnila rukopis Pálčova dílka o modlitbě: „Proč a z jakého důvodu má se člověk modlit v Boží církvi k Bohu“ / „Quare et propter quod homo in ecclesia Dei debet orare Deum“ /.

X

Jiný významný představitel katolického pravověří v Čechách musel též opustit domov. Uchýlil se na západ, tentokrát do Lipska. Je to M. Ondřej z Brodu, známý nejen jako velký vlastenec, nýbrž i jako věrný obhájce katolické víry, neustupný odpůrce Husových novot, proti nimž napsal už doma několik traktátů. Nevíme přesně, kdy odešel do Německa, kde jej v letech třicátých patnáctého století nalézáme jako profesora bohosloví na mladé lipské universitě. Zde

také napsal svůj spis „O vzniku Husitů“ / „De origine Hussitarum“ /. Rukopisně se nám zachovala ještě jedna jeho řeč, kterou promluvil před universitou: „Pro potvrzení saského vévody Bedřicha“ / „Pro confirmatione Frederici, ducis Saxoniae“ /. Ve svém spisu o vzniku Husitů líčí M. Ondřej s nesmírnou bolestí a s vybičovaným citovým napětím náboženské, mravní a politické pohromy v Čechách v době husitské revoluce. Ani zde nezapře v sobě vzdělaného theologa. Neulpívá jen na realistickém třebaš hutném a sumárním popisu vnitřní revoluce české, nýbrž vidí hlouběji a nalézá mravní souvislost mezi současnými událostmi a předcházejícími poměry a upadkem, jehož Husitství je plodem i trestem.

x

I ostatním katolickým mistrům Karlovy university - nejen pražským a kostnickým svědkům proti Husovi - bylo záhy opustit Čechy. Někteří odešli hned po smrti Husově, jiní roku 1417, kdy utrakvisté nabyli rozhodného vřchu nad katolíky; ostatní pak opustili rodnou zem roku 1420. O jejich exulantských osudech toho víme velmi málo. Něco se dovídáme z rukopisné sbírky listů, která se nám zachovala v pražské kapitulní knihovně O 5 0, fol. 114a - 122a. Jsou to dopisy, jež katoličtí exulanti posílají známým do Čech nebo mezi sebou v exilu. Z těchto exulantských epištol se dovídáme, kam se uchýlili naši uprchlíci. Sídlem a druhým domovem byly jim Žitava, Budyšín a Lipsko. Autory těchto prostých, ale historicky i lidsky vzácných listů jsou Jan Peklo, kdysi kazatel u sv. Jiljí v Praze a jeden z pražských svědků proti Husovi roku 1414 / Documenta 178n. / a výše jmenovaný profesor theologie M. Ondřej z Brodu. K doplnění lze uvést ještě dva listy Mistra Prokopa z Kladrub, které se nacházejí v praž-

ském kapitulním archivu. Prokop je v Lipsku a píše do Budyšina, nejspíše Janu Peklovi.

x

Zajímavou exulantskou postavou husitské doby je pražský mnich Jan Jeroným, kamaldulské řehole. Vystudoval v Praze filosofii a teologii a stal se strahovským premonstrátem. Záhy však odešel do Polska, kde na dvoře krále Vladislava zastával úřad zpovědníka. Kolem roku 1410 založil nové premonstrátské opatství v Novém Sači. Nějaký čas byl činný jako misionář v pohanské Litvě, nejspíš ve Žmudi. Kolem roku 1413 odešel do Itálie a vstoupil ke kamaldolským poustevníkům. Když se začal basilejský koncil a mělo být vyjednáváno s Čechy o jejich sjednocení se všeobecnou církví, povolali kardinálové Jeronýma do Basileje. Použili jej jako vyslance k polskému králi Vladislavovi. Jeroným se vrátil do Itálie. Ze svého života navštívil Palestinu, Cařihrad a Řecko. Jeroným byl literárně velmi činný. Zachovala se nám tato díla:

- 1/ Cyklus nedělních kázání „Linea salutis aeternae“;
- 2/ Cyklus postrních kázání „Quedragena salutis aeternae“;
- 3/ Cyklus kázání o svatých „Exemplar salutis aeternae“;
- 4/ Řeč o klášterních visitacích / „In visitatione monasteriorum“ /;
- 5/ Řeč nad rakví kamaldolského generálníhoho představeného Rafaela de Boncianis;
- 6/ První řeč na sienském koncilu / „Sermo modernus ad clerum - I.“ /;
- 7/ Druhá řeč na sienském koncilu / „Sermo modernus ad clerum - II.“ /;
- 8/ Epilog ke knize zjevení sv. Anděly z Foligno / „Epilogus in libro revelationum beatae Angelae de Fulgineo“ /;

- 9/ Epilog k životu sv. Kateřiny ze Sieny / „Epilogus in vita beatae Catharinae de Siena” /;
- 10/ O poustevnickém životě / „Linea salutis heremitarum” /;
- 11/ Životopisná řeč o sv. Jiří / „Sermo modernus in festo s. Georgii de Slavonia, Cappadecum tribuni” /;
- 12/ Životopisná řeč o sv. Romualdovi / „Sermo modernus in vitam s. Romualdi” /;
- 13/ Životopisná řeč o sv. Vojtěchu / „Sermo modernus in vitam s. Adalberti” /;
- 14/ O pravém, a lichém pokání / „De vera et falsa poenitentia” /;
- 15/ Řeč o sv. Jeronýmovi ze Slavonie / „Sermo de s. Hieronymo de Slavonia” /;
- 16/ Traktát proti čtyřem českým artikulům / „Tracta tus contra quator articulos Bohemorum” /;
- 17/ O těle Kristově / „De corpore Christi” /;
- 18/ Traktát o reformě církve / „De reformatione ecclesiae” /;
- 19/ Epilog ke knize nazývané orloj věčné moudrosti / „Epilogus libri qui vocatur horologium aeternae sapientiae” /;
- 20/ Řeč k mnichům sv. Benedikta / „Sermo modernus ad monachos de sancto Benedicto” /;
- 21/ Spis o zázraku v zemi Saracénů / „Miraculum noviter factum in terra Sarracenorum” /;
- 22/ Řeč o sv. Blažejí ze Slavonie / „Sermo in festo s. Blasii de Slavonia” /;
- 23/ Traktát proti pýše / „Liber tractatus contra ambitionem” /;
- 24/ Traktát proti čtyřem řeckým bludům / „Tractatus contra quator errore Graecorum” /.

Literatura katolických exulantů v době husitské má převážně povahu theologickou a polemickou. Většinou se pohybuje na úrovni tehdejší scholastiky. Některé traktáty Pálčovy a Maříkovy a ovšem i Jeronýmovy přesahují obvyklou úroveň a řadí se k nejlepším spisům tehdejší doby. Svědčí o tom skutečnost, že jsou často opisovány. Mimo tento vědecký, mravní a náboženský obsah exulantských spisů nás zajímají pochopitelně historické zprávy o tehdejšímu stavu Čech a poměru ciziny k Čechům. Je zajímavé, že i tehdy krátkozraká a utilitaristická politika určovala většinou chování vladařů k českým katolickým exulantům. Jejich spisy a epistoly nám dávají nahlédnout hlouběji do duše. Ryzí věrnost katolickému náboženství jako integrálnímu křesťanství se pojí s opravdovými, realistickými snahami po důkladné reformě. Setkáváme se u našich exulantů s velkou láskou ke ztracenému domovu, hlavně k Praze. Útěchou tvrdého a nelítostného exulantského osudu je vzájemné přátelství emigrantů. Odloučenost, nejistota, hmotná bída /někdy museli prodat i své knihy/, nemoce atd. jsou jejich denním chlebem. Ondřej z Brodu v listě svému příteli píše o hodnotě přátelství: „Jestliže bohatým se připisuje přátelství ke slávě, pak chudým znamená peníze, nám však exulantům je vlastní a slabým posilou“.
/ „Nam si divitibus amicitia pro gloria computetur, pauperibus tamen pro censu, nobis autem exulibus pro patria, necnon imbecillibus pro virtute“ - Eph exulum, 165 /.

Všechnu naději i bídu katolických exulantů shrnul M. Ondřej z Brodu do modlitby k Matce Boží:

„O nejsvětější Panno, o nejmilejší matko,
vždy připravená utěšitelko ubohých,
Maria.

Již přebýváš v nebeských zahradách
se svým jediným

nejmilejším Synem, oplývající veškerou
radostnou krásou

a nesmírnou něžností:

Rač se - prosím - nás ujmouti !

Neboť Tys potřela hlavu hada,

Tys zahubila rod zmiří,

Tys jediná veškeré herese v celém světě
přemohla.

Zdolej i tuto sketu wicklifskou, Tobě se
protivící,

Aby utlačení nezhyňuli,

Aby slabí se nezakymáceli,

Aby věřící se nestrachovali,

Aby exulanti neztratili důvěru,

Aby proradní se ze své zloby nepyšnili.

Amen !

Panno Maria !"

/De origine Hussitarum, 353/

x

Literatura poukazující na katolický exil v době
husitské:

PALACKÝ - Documenta, Praha 1869;

BIDLO - Čeští emigranti v Polsku v době husitské
a mnich Jeroným Pražský - ČČM 1895, 118n.;

FIKRLÉ - Čechové na koncilu kostnickém - ČČH 9
1903/178n.;

HÖFLER - Geschichtsschreiber der hussitischen
Bewegung, 3 vol. - Wien 1856 n.;

SEDLÁK - Po stopách Husových odpůrců - Studie a
texty I., 141-48 ;

ŽELIVAN - Exulanti v době husitské - Archa 1/33
1958 - č.1 str. 11-20;

ŽELIVAN - Mistr Štěpán z Pálče v Polsku - "Studie"
1958, č.1 str. 76-85.

& & &

Jaroslav DRESLER :

NAVRÁTILEC F. KAFKA V LIDOVĚDEMOKRATICKÉ PRAZE
 =====

/ I. /

Dílo Franze Kafky je nevelký, ale hluboký les. Dá se v něm najít, co kdo hledá, anebo co přinese náhoda. Sladké jahody, plané růže, jedovatý řulík, tajemné půlnoční květy, léčivý jitrocel, pavučiny na rány, záludné průrvy a zrádné srázy tam nachází poutník. Nějedenho příliš zvědavého, ale nepřipadně vyzbrojeného badatele, který strkal nos, kam neměl, už černá v kafkovském pralese zahrnala na strom, že o vlas ušel špičákům. - Snad je to tak, že každý může v Kafkovi objevit tolik dimensí, kolik jich má sám v sobě. Dvojrozměrnému, papírovému spisovateli, se i Kafka jeví v ploše. Ale doopravdy byl spoluzakladatelem neeuklidovské literatury. Zavádí nás do x-tého rozměru. Neznámou v předchozí větě musíme sami vlastním usilím hledět udělat největším číslem. - Kafka dovede na dálku rozezvučet mnohé nástroje. Předpokladem je, že jsou v čtenáři. Odtud nezávíst prázdných, kterým se Kafka jeví prázdný.

Kafka není álej, kde by se procházely vyfintěné prvničky, ani stromořadí pro nejdělní koro-
 zo počestných měšťanostů. Je to drama života, světa, duše, Boha. Asi je kus pravdy na tom, co napsal Willy Haas, že Kafku mohou plně pochopit jen ti, kdo se narodili v Praze, a to jen v letech 1890 nebo 1880. Ale i my z mnohem mladších ročníků a z jiných měst, které

pronásleduje ve vyhnaneckých snech makavě nereálný přízrak města nad Vltavou, máme jisté, byť podmíněné čomovské právo, hlásit se k světu Franze Kafky jako k jedné ze svých vlastí. Pod příkrovem tmy beznaděje, hvězd naděje.

MARXISTICKÁ INTERPRETACE

Když známý americký novinář Harrison Salisbury navštívil na podzim 1957 Prahu, mluvil tam v přestávce mezi dvěma letadly s tuctem spisovatelů a po návratu domů referoval o svých dojmech v listě The New York Times. Salisbury byl před tím v Moskvě, kde Kafka je v Kremlu dosud v klatbě. Proto s tím větším zájmem zaznamenal zjištění Ladislava Fikara, že český překlad Kafkova „Procesu“ je právě v tisku. Americký novinář k tomu poněkud zjednodušeně poznamenal, že je to pravděpodobně nejhlubší dílo, které kdy bylo napsáno proti diktatuře. A z jeho zjednodušení vyplývá naše zjednodušující otázka, zda Franz Kafka, teď v roli politického barometru, věští tlakovou níž nebo výš.

Každopádně je to nová situace. - Ještě za Kafkova života překládala a uveřejňovala některé jeho prózy jeho přítelkyně Milena Jesenská a později většinu jeho prací zčeštil Pavel Eisner. Za nacistů byl Kafka zakázán. Po druhé světové válce, kdy do Československa doléhala ze západu Kafkova světová sláva, vyšlo o něm v Praze několik zasvěcených esejů, především z pera Eisnerova, ale Kafka se nepublikoval. Rok 1948 přinesl striktní zákaz. Teprve v roce 1957 začínají vycházet první kafkovské studie a publikují se znovu jeho prózy. Pozdní navrátilce je po dlouhých letech dvojího exilu zase v Praze.

Kafka nezaujímal ve svém díle politická stanoviska, ale v některých soukromých rozhovorech

dával jasně najevo, co si myslí o vnějším světě své doby. Po této stránce stačí připomenout několik slov z „Hovorů s Kafkou“ od Gustava Janoucha, o jejichž autentičnosti nelze pochybovat. Na adresu bolševické revoluce Kafka řekl, že „se brzy vypaří a zanechá za sebou jen sse-dlinu nové byrokracie“. Nejednou takto drobným, ale přesným aforismem periskopoval Kafka vzdálenou budoucnost, jíž se nedožil.

Ve chvíli, kdy se další setrvávání Franze Kafky na indexu nedalo zdůvodnit, bylo třeba, aby k otázce zaujala stanovisko komunistická strana. Stalo se tak v článku, který nám bude prvním převlekem v podivné maškarádě, do nichž je Kafka dnes strkán v lidovědemokratické metamorfoze své vlasti. Je nadepsán „Společenská problematika v Kafkových románech“ / Nová mysl, I./58 / a jeho autorem je Pavel Reiman. Nezabýváme se jím proto, že by o Kafkovi vypověděl něco nového, ale že svědčí o postalinické teplotuře lidové demokracie. O Kafkovi bylo ostatně napsáno tolik nesmyslů, že by se z toho dala sestavit hezká příruční knihovnička. Svého času byl dokonce Kafka vydáván jak na západě tak v Moskvě za předchůdce, ne-li dokonce za teoretika fašismu. Svou interpretací není tedy Reiman originální vzhledem ke Kafkovi, nýbrž jen ve vztahu k Československu těchto let.

Paul Reiman není jen tak někdo. Pochází z téhož pražského židovsko-německého prostředí jako Kafka, ale je mladší a do literatury vždy zasahoval jen jako amatér, byť s tím větší úřední autoritou. Pomocí Rudolfa Slánského se stal po komunistickém puči zástupcem kulturně propagačního referátu ústředního sekretariátu ÚV KSČ, byl členem ústřední ediční rady a utočil proti spisovatelům, kteří se udajně odchýlili od stranické linie. Tak chtěl jako „buržoasní

nacionalisty" odpravit slovenské spisovatele Horváta, Mináče a Tatarku. Řízením osudu nezasedl se Slánským na lavici obžalovaných, ale v procesu se objevil jako svědek. Varoval prý už dávno před činností sionistů v ÚV KSČ. Když byl zbaven moci a stal se pouhým pracovníkem ústavu dějin KSČ, byl v tisku několikrát napaden. Tak se mu vytýkalo, že byl v ediční radě prodlouženou rukou za slánskiády odstaveného Gustava Bareše, že potlačoval vydání Bezručových Slezských písní a děl Fráni Šrámka, a „nemaje potuchy o slovenské literatuře, že do ní neomaleně zasahoval, využíval dogmatismu, talmudismu a vulgarišace v kulturních otázkách" / Literární noviny 31/I./53 /. Takový je politický profil tohoto kafkovského „znalce".

Kafkovu výchozí pozici opisuje Reiman / dnes s jedním „n" / takto: „Jde o představitele oné vrstvy buržoasní inteligence, která si začíná uvědomovat prohnílost kapitalistického řádu, není však ještě schopná vyzvat z pozorování jeho rozporů socialistické důsledky, a proto propadá náladám zoufalství". Po tomto zjištění může marxistická interpretace Kafky postupovat dvojím způsobem:

1. buď by mohla Kafku bez milosti odsoudit právě proto, že „z prohnílosti kapitalistického světa nevyvodil socialistické důsledky", anebo
2. by mohla kafkovy „omyly" zvážit, srovnat je s jeho „zásluhami" a nakonec jej přece jen prověřit.

Pavel Reiman se pokusil o druhý způsob. Tak praví, že v povídce „Trní" „autor zcela nezastřeně doznává, že zabloudil v džungli vládnoucích společenských poměrů, že se v nich přes veškerou námahu nemůže vyznat, že se nemůže vyrovnat s životními problémy. Tím, že to byl veřejný park, v němž

zabloudil, nikdo mu nepřispěl na pomoc, ani hlí-
dač, rozšiřuje se tento subjektivní zážitek v
kritiku stávajících společenských poměrů". V
dalším dochází sice Reiman k názoru, že "Kafka
neviděl druhou stranu vývoje, kterou lidstvu
odhalili Marx a Engels", nicméně stále znovu se
vrací k jeho omývání. Tak o "Procesu" praví:
"Celá koncepce Kafkova nejvýznamějšího románu
dokazuje, že autor zde samostatně přistupuje
ke kritice měšťácké společnosti." Okrajově Rei-
man poznamenává, že také "Zámek" je zajímavý s
třídního hlediska, když "činí dějištěm českou
vesnici, rozpolcenou na dvě části - vrchnost a
sedláky".

Je příznačné, že o "Zámku" uvádí Reiman jen to-
to stručné konstatování. Říci víc, znamenalo by
se pustit na tenký led. Jak ukázal Max Brod,
byl Kafka k "Zámku" inspirován "Babičkou" Bo-
ženy Němcové a tak antagonismus "vrchnost -
sedláci" má zřejmě kořeny tu a ne v teoriích
třídního boje. /Petr Den uvažuje v článku "Kaf-
kovo putování labyrintem světa" /"Dohě proti
srsti", Nový York 1958/, zda Kafka v "Zámku" a
v "Procesu" nebyl inspirován též Komenským.
Podobnou tézí naznačuje Gustav René Hocke /"Die
Welt als Labyrinth", Hamburg 1957 //. Max Brod
připomenul, jak často srovnával Kafka svůj ro-
mán "Amerika" s Dickensovým "Davidem Copperfiel-
dem". Tyto vesměs známé věci opakujeme jen pro-
to, aby plastičtěji vyvstalo, která literatura
mohla Kafku inspirovat a která ne. /Metodou Pav-
la Reimana by se na příklad dalo "ukázat", že
prvním dialektickým materialistou byl vlastně
Stvořitel, protože stvořil materii./

Protože také náboženská interpretace Franze
Kafky, podobná interpretaci Maxe Broda, hraje
dnes v Československu určitou roli, alespon
stručný citát, jak se s ní vypořádává Reiman:

"Ve své druhé velké práci "Víra a učení Franze Kafky" činí Máj Brod z Kafky židovského náboženského proroka a stoupence sionistického "spásného učení" přestože je všeobecně známo, že Kafka přirovnával židovské náboženské obyčeje k obyčejům divokých afrických kmenů a označoval je za hrubé pověry." Ne všichni Kafkovi vykladači v Československu zastávají tento názor. - Jaké je tedy jádro Reimanova článku? Snad toto: až na další se Kafka může tisknout. Bývalo by bylo jednodušší říci to přímo takto. Závěrem ještě perlička: Reiman vypočítává různé "kafkovské legendy", sionistickou, katolickou, protestantskou, existencialistickou a psychoanalytickou, a dodává k nim: "Ty se však samy navzájem potírají, neboť zástupci všech těchto proudů vytrhávají z Kafkova díla jeho jednotlivé stránky a tak mají oponenti, kteří si osobují právo na Kafku, často velmi snadnou práci, aby jejich pojetí vyvrátili." Jak ještě uvidíme, je také marxistických kafkovských legend hned několik. A právě ony dělají to, co Reiman připisuje západním vykladačům Kafky. Kolik marxistů, tolik marxismů.

/ Pokračování. /

& & &

Karel E R B A N :

OTÁZKY DNEŠKA A ZÍTRKA

=====

V hlavním městě afrického státu Ghana skončila nedávno panafrická konference, jíž se účastnili delegáti 62 organizací, které, jak mluvčí této konference ohlašovali, zastupovali na 200

miliónů Afričanů z 20 různých zemí. V rámci diskusí se vystřídali zástupci různých politických směrů, ale zajímavé při tom bylo, že hlavní dorozumivací řečí těchto Afričanů byla angličtina. Konference schválila po šestidenním jednání resoluci, v níž se formulovaly tyto tužby afrického obyvatelstva: okamžitá úplná svoboda, jakož i suverenita pro africké národy. Zřízení afrického Společenství národů. Resoluce odmítá imperialismus a kolonialismus a svobodné africké národy vyzývá, aby podporovaly osvobozovací hnutí těch, které se ještě samostatnosti nedomohly.

Afrika je sice zeměpisnou jednotkou, ale žije v ní na sta různých národů a kmenů, které se podstatně liší po stránce národnostní, kulturní a zejména pokud jde o stupeň civilisace. Nebude tedy snadné předvádět tyto odlišnosti na společného jmenovatele tím méně, že je zde také mnoho různých směrů, pokud jde o blízké cíle, politické. Vedle států, které se vyvíjely k úplné politické neodvislosti, jako na příklad Egypt, Tunis, Libye či Sudan, jsou zase jiné, které po zralé úvaze dávají přednost zůstat i nadále v rámci země, jež kdysi byla jejich koloniálním vládcem. Nová francouzská ústava dala africkým držávám na vybranou, aby se rozhodly buď pro úplnou samostatnost, anebo pro zapojení do rámce francouzské unie. Až na jedinou Guineu se tyto státy rozhodly zůstat ve společenství s Francií. Stát Ghana, který byl hostitelem panafrické konference, zůstává ve svazku britského společenství národů. Bývalá francouzská država Guinea se rozhodla vystoupit z rámce francouzské unie, ale slučuje se zase ve federaci s Ghanou, která zůstává stále v rámci Společenství národů britských.

Předseda panafrické konference Tom Mboya vyzý-

val koloniální mocnosti, aby s národy africkými spolupracovaly. Taková spolupráce mezi bývalou kolonií a mateřskou zemí se již projevila častěji v nedávné historii. Někdejší koloniální mocnosti se starají často usilovně samy, aby usnadňovaly koloniálním národům cestu k samostatnému státnímu životu. Velká Británie se z vlastní vůle státnicky rozhodla dát po druhé světové válce svobodu národům Indie, Pakistanu, Burmy, Malajska, a vedle toho velkorysého ústupu z koloniálních posic v Asii, uvolňuje cestu k samostatnosti také národům africkým. Holandsko se dohodlo po dobrém s národy své někdejší východoindické državy a důsledkem této dohody byl vznik nového státu Indonésie. Stejný proces pokračuje i v někdejších državách francouzských. V rámci tohoto historického vývoje dostala již téměř jedna miliarda obyvatel různých ras a různých národů státní nezávislost z rukou někdejších koloniálních vládců.

Národům, které žijí v politické nesvobodě, se často zdá, že v okamžiku, kdy se ustaví jako nezávislý stát, budou rozřešeny všechny jejich problémy. Ve skutečnosti se tyto problémy teprve v takové chvíli objeví v celém svém dosahu. Tyto národy mají vesměs touhu žít ve společenství demokratickém, ale demokracie, která je nejpokrokovější společenskou soustavou, klade zároveň největší nároky na občanstvo a na jeho politickou vyspělost. Demokracie předpokládá vysokou míru politické zralosti, má-li úspěšně fungovat. Demokracie klade vysoké nároky na zodpovědnost nejen jednotlivců, ale celého národního společenství. V Evropě trvalo celá staletí, než dnešní moderní demokracie vystřídala staré samovlády. A demokracie Spojených států, ke které mnohé z nových národů vzhlíží jako ke svému vzoru, má nejstarší demokra-

tickou psanou ústavu. Jak Spojené státy, tak i všechny demokracie evropské, prodělaly dlouhou a tuhou politickou školu.

Není proto divu, když národy, jejichž nový politický vývoj se datuje teprve od mála let, se dnes setkávají při budování svého nového zřízení s velkými nesnázemi. Nejde totiž jen o to, nabýt nezávislost a politickou svobodu. Problémem je budovat hospodářství samostatného státu, zaručit vyšší životní míru obyvatelstvu, které se právě v těchto nových státech rychle množí a zabezpečit zejména nově získanou státní samostatnost proti nebezpečí zvenčí. Tímto nebezpečím není již starý kolonialismus, ale sovětská rozpínavost a komunistické snahy o infiltraci a rozvracování politického života nových států. Předseda vlády státu Ghana, doktor Nkruma pronesl na panáfrické konferenci tato významná slova: „Nezapomínejme, že kolonialismus a imperialismus přichází v nejrůznějších přestrojení a že proto musíme být ve stálém střehu proti jeho novým formám.“

V poslední době se nesnáze řady nových těchto mladých demokracií projevily velmi zřejmě. V některých těchto státech vystřídala demokratické zřízení vojenská diktatura. Došlo ke státnímu převratu v Pakistanu, kde se vlády ujal generál Mohamed Khan. V Burmě nastoupila vláda generála Ne Wina, v Siamu se vlády zmocnil maršál Sarid Thonarat, vrchní velitel armády a v Sudanu zase řádnou vládu odstranil armádní šéf Ibrahim Abboud. V Indonésii je vláda dnes v podstatě pod kontrolou armády, v Iraku vládné vojenská diktatura, jako důsledek nedávného armádního puče a egyptský diktátor Nasser vděčí rovněž za své dnešní postavení vojenskému spiknutí.

Tyto zjevy ač zdánlivě různé, mají v podstatě

obdobné příčiny. Nové státy se zmitají ve vývojevém procesu, který postupuje příliš rychle a na který neměly dosti času dozrát. Probuzené národy se dožadují vyšší životní a civilizační úrovně a je těžko řešit v rozpětí několika let, co se jinde budovalo po celá staletí. Předseda panafrické konference Tom Mboya mluvil proto velmi prozíravě, když žádal od někdejších koloniálních mocností spolupráci. Je nepochybně civilizačním posláním západních demokracií, aby podaly pomocnou ruku národům, které vstupují do nového období svých dějin. Bez takové účinné pomoci, by se nově nabytá svoboda mohla stát jen krátkou epizodou.

& & &

OKNA

ZEMŘEL BÁSNÍK JAN KÁRNÍK. Dne 27. prosince zemřel spisovatel Jan Kárník /vlastním jménem dr. Josef Svítíl/, jeden z nejstarších moravských spisovatelů. Kárník byl jeden z předních funkcionářů olomoucké Družiny literární a umělecké a dlouholetý člen redakční rady ARCHY, v níž otiskoval své memoirové vzpomínky „Listy z archivu“. Umřel na prahu požehnaného věku - dožil se osmaosmdesáti let - který vyplnil nevšední houževnatou tvůrčí prací, jež svým charakterem upomíná na buditelské usilí básníků a prozaiků minulého věku. Jako umělec i jako člověk měl dr. Svítíl-Kárník tři silné inspirační zdroje: Boha, svou domovinu a Slovans-tvo. V jeho knihách se tyto tři inspirační zdroje nustále prolínají, stejně jako určují směrnice jeho života veřejného i soukromého. Básník Jan Kárník prošel Lumírovskou školou a stal se

předním básnickým reprezentantem Katolické moderny. Klidným, tradičním veršem, který střídá notu lyrickou a epickou, sleduje Kárník život svého milovaného Horáčka, které se stává jevištěm i jeho nejintimnějších osudů.

Do literatury vstoupil sbírkou „Chudobná žen“, po níž následuje „Moravská symfonie“ z roku 1919, v níž básník vyslovil svůj básnický resolutní hlas s válečným dobrodružstvím, které měl příležitost na frontě poznat. Ve dvacátých letech Kárník básnicky vyzrává a odevzdává tři sbírky, které patří k tomu nejzávažnějšímu, co napsal. Jsou to knihy „Večery u krbu“, „Červená a bílá“ a „Závětrí“. Folkloristickým odrazem jeho milovaného kraje je sbírka „Srdce z pouti“. Vroucí vzpomínkovou knihou je sbírka „Dooráno“, která vychází k jeho sedmdesátce v roce 1940, kde láskyplný pohled do doby minulých je spjat s pokorně odevzdaným zahleděním do míst, z nichž není návratu. Z milované Vysočiny si bere Kárník látku k svému jedinému prozaickému dílu, románu „Soumrak rodu Jamborova“, který je důležitým uměleckým obrazem ze života selského živlu z počátku devatenáctého století.

Kárníkova láska ke Slovanstvu se projevila zejména v jeho práci překladatelské. Je autorem dvou významných antologií z polských básníků, nazvaných „Z polského Parnasu“ a „Poesie svobodné Polsky“. Za tyto své práce obdržel Kárník řád Polonia restituta.

Umělecký profil Jana Kárníka zachytil několi-krát jeho osobní přítel profesor Arne Novák a konečně i Josef Pekař. Práce osvětlová, publicistická a literárně-životopisná doplňuje dílo tohoto tichého moravského básníka.

KOMUNISTICKÉ ÚTOKY NA ARCHU. Za osm měsíců své existence se stala revue ARCHA centrem útoků komunistické tisku v Československu. Obvyklé rekvizity z propagačního arsenálu nenávislných nadávek, od "zaprodanců Američanů" až "po paděláních kultury" nechyběly. Jeden útok nás však pohybil zvláště: Bratislavský PREDVOJ / vydavatel Ústřední výbor KSS / - obdoba pražské TVORBY, napsal v čísle 41. / 9. října 1958 / v článku "Namiesto dolárov, opovrhnutie", že "skupina emigrantů okolo Archy by si přála obdobu hitlerovské Říše se všemi koncentráky, jen kdyby v ní našli bezpracná místa". V Arše prý byl uveřejněn článek, v němž si obnovu hitlerovské Říše přejeme. Naši čtenáři nechtě sami posoudí, jestli jsme něco podobného v Arše kdy napsali. Konečně nový důkaz o "serioznosti komunistického tisku", jak se jej snaží v poslední době různí koexistenční bonzové vykreslit. Je opravdu velmi dojemné, že právě komunisté nám připomínají koncentrační tábory - a to soudruzi v Předvoji vaše koncentráky i V šestém čísle Archy jsme vám otiskli část sbírky "Přádenko z drátu", kterou sestavili vězňové z koncentračních táborů na Jáchymovsku - táborů vpravdě vyhlazovacích - adresujte své články na správnou adresu - ta zní: Ministerstvo vnitra, Praha - Letná, Obránců míru 85.

Bohužel "Archa" má své příznivce i v exilových kruzích.

& & &

Ně.

NA HOD BOŽÍ VÁNOČNÍ dožil se sedmdesátipětiletou bohatou prací naplněného života profesor Emanuel MASÁK, známý spisovatel a dlouholetý spoluredaktor ARCHY a předseda olomoucké Družiny literární a umělecké. Pracoval literárně již od let studentských, později vytrýbil svůj vkus a rozšířil rozhled intenzivním studiem a překlady mesianistických básníků polských, aby

vyzrál posléze od drobnějších beletristických obrázků k rozsáhlejším skladbám románovým. Z četných jeho publikovaných prací vyniká jemně psychologicky prokreslený kněžský román z popřevratových dob "Simon Stylita" a po stránce literárně historické dobře fundované "Dějiny Dědictví sv. Cyrila a Metoděje v Brně". Dlouhá léta obětavě a se zdarem redigoval různé časopisy. Ad multos annos !

& & &

F. X. H A V L Í Č E K :

VZKRÍŠENÍ

/Úryvky z rukopisného románu o Mistru Třeboňském./

Michael spatřil u vchodu do pracovny dvě postavy.

Zas ho někdo ruší ? Ale to byl jenom okamžik. Zvolal pak radostně:

"Proboště... Beneši ! Heureka, mám to... Po-dívej se !!" - Michael běžel ke stolu. Od dveří zvolna postupoval ke stolu probošt Beneš, napjatý v očekávání toho, co má uvidět. Pešek ho následoval...

Michael se sklonil nad stolem a vzal mezi prsty a do dlaně hrst tenkých dřívek, sotva jako prst dlouhých špejliček.

"Na deskovém oltáři budou obrazy řešeny symetrálně, na krakorcovitých závěsech. Rozložení

už jsem vyřešil. Zde je první pár obrazů..." a položil první dvě dřívka konicky proti sobě. "Toto je obraz "Kristus na hoře Olivecké" a tento druhý je "Vzkříšení", jenž jsem právě zde načrtnul..."

"A na rubu?" přerušil ho Beneš. "Sem musí být volení svatí, kteří mají k těmto obrazům vztah!" hájil církevní a katechické vztahy probošt.

"O tom jsme už hovořili, probošte. K prvnímu obrazu se napojí Svatý Jakub, Svatý Bartoloměj a Svatý Filip a ke druhému Svatá Kateřina, Svatá Magdalena a Svatá Markétka."

"To jsou vlastně dvojčata, ano? A který je ten další?"

"Tak pozor!" soustřeďoval se Michael a zaměřil dalším dřívkem do těsného sousedství již dříve položených špejliček. Odhadoval přísně polohu, drže dřívko neznatelně nízko nad stolem. Pak náhle dřívko upustil. Souměrně s ním pak položil protisměrně další.

"To jsou další dva. Další dva obrazy. "Narození Páně" a "Ukřižování". Na těch dvou si musím dát zvlášť záležet!" brumlal pro sebe Michael.

A tak padala další a další dřívka místo obrazů, až zde leželo přede všemi na stole schema celého deskového oltáře.

"A kde bude patron našeho chrámu, Svatý Jiljí?" připomínal Beneš. "Na toho nelze zapomenout!" Soustředil pozornost na rozložená dřívka na stole i na ta v hrsti Michaelově.

Vtom Michael popadl další špejlkou a spustil ji právě do středu celého schématu.

"Svatý Jiljí, Svatý Řehoř a Svatý Jeroným! A na líci tohoto obrazu "Kladení do hrobu". Spokojen?" otázal se Michael a zahleděl se tázavě jak na Beneše, tak na Peška. Jeho otázka se však

rozbila o stěny. Oba klášterní Augustiniáni hleděli upřeně na Michaela, tu a tam se podívali po sobě navzájem, pokývli a opět ulpěli na Michaelově výkladu.

Ještě dlouhou chvíli padala dřívka, znázornující obrazy, na desku stolu a pak si Michael náhle všechno rozmyslil. Hrábnul do dřívek a rozházel vše jako šachové figurky po vyhraném boji. Zahleděl se na vylekané obličej. Přihlížející nabyli patrně dojmu, že celé rozvrstvení obrazů je rozmetáním schematu ztraceno. Michael pochopil.

"Nemusíte mít strach! To vše už mám přesně tady, v hlavě, srovnáno..." a ukazoval na své čelo. "Tohle není zdaleka všechno. Technický plán pro oko není to nejdůležitější. To je jen architektura oltáře. Jsou zde ještě důležitější elementy. Kompozice, výtvarné zvládnutí obrazu, barevnost, šerosvit..." Michael při tom hmátl po stole, někam docela stranou, kam se zatoulal náčrtek obrazu "Vzkříšení" na pergamentu.

"Připadám si jako omráčen, Michaeli. Opravdu, nemohu překvapením ani promluvit. Taková příprava. Tady roste ohromné dílo!" - Na Benešovi bylo znát vzrušení. Mocné vzrušení, jaké může být vyvoláno jen u člověka, který má hluboké porozumění pro věc.

"Vyprávěj, Michaeli, vyprávěj!" povzbuzoval spěšně Beneš.

Michael držel stále mírně zkroucený pergamenový náčrtek a rozhovořil se:

"Lidská postava bude na každém obraze a bude těžit z naturalismu mých dobrých učitelů v Neapoli, ve Florencii, Římě i v Avignonu. Zde však objevím tradiční kanon gotický ve štíhlých,

ohledných tělech a ve vláčných pohybech údů. Svodům živočišnosti neobětují nikde duchovní obsah a smysl obrazů. Ani v jeho částech ! Postavy, s ohledem na krajinné prostředí, v odpovídajícím poměru. A co hlavního ? ! V každém úderu štětcem musí se zračit optická jednota prostoru i tvaru. Všechny předměty musí být perspektivně pojaty..."

Pešek stál a přešlapoval. Rád by byl řekl, že to vše je zázračné. Nebyl však schopen slova. Konečně se ohlédl, jako na spásu, na probošta, který promluvil:

"Michaeli, ty mne zavaluješ poznatky, jež jsou pro mne sice pochopitelné, ale dosud nevidané! Neslýchané! Ta užasná kombinace. Tvé obrazy jsou napěchovány mistrovstvím převzatého a nasáklého od tvých západních učitelů, ale zároveň hovoříš o celé řadě znaků nových, vývojově dosud neodvodněných, dosud nevidaných. A toto ohromné kulturní bohatství bude patřit našemu agustiniánskému klášteru !" - Beneš by byl Michaela nejraději objal.

"To stále ještě není všechno, probošte. Zde se mohu rozmáchnout ! Rozkvést ! Světlo a stín ! To-likrát jsme o nich hovořili ! Probošte, ale co neznáš, to je - šerosvit !"

"Šerosvit?" - Beneš se zatvářil nechápavě.

"Možná, že šerosvit mohu popsat jenom já sám. Protože jej vidím a dovedu jej zachytit jen já na věcech kolem. Možná, ba zcela jistě, že jej vidí stovky dalších malířských mistrů, ale jenom já jej dovedu zachytit..." probíjel se k vysvětlení tohoto pojmu Michael.

"Co je to šerosvit?" otázal se znovu Beneš.

"Jak bych ti to řekl... Představ si noc. Je tma. Nic nevidíš a přece rozeznáváš: domy, rybníky, les, srny... Vše, co za noci vidíš, má stříbrně

namodralý lesk a můžeš pomocí šerosvitu i takovou krajinu přenést barvami na lipovou desku. Nebo večer, když zapadá slunce, vše je zlatožluté..."

"To znamená možnost malovat i pozdě večer, možno zachytit barvami i noc !" obdivoval se Beneš.

"I večer, i ráno, i noc ! Proč bych si však nemohl představit vyprahlou, do hněda žhavým sluncem spálenou krajinu pod Oliveckou horou!? Vše v takovém teplehnědém příjemném tónu ! Takovou proteplenou směsí barev, jež vtiskne zahrnědlou, ztěžší pozorovatelnou náladu celému obrazu!" - Zdálo se, že prvý, kdo pochopil výklad, byl probošt Beneš.

"Rozumím-li dobře, Michaeli, tvému výkladu, je šerosvit důsledné podmalování všech tvarů jedním tónem základní barvěností. Ta sjednocuje všechny barvy na jednotné tonové základně!" A probošt odpočítával jednotlivé věty svého výkladu podle jejich významu na prstech své ruky, aby celý postup v pochopení patřičně rozdělil. Díval se při tom velmi výrazně na Peška, který však chápal, soudě podle jeho výrazu, jen zcela omezeně.

"Můj obdiv patří tobě, proboště! Přesně tak to je. Oblékl jsi můj poznátek dokonale. Ani já bych to nedovedl lépe stanovit," polichotil Michael proboštovi.

"Já to umím sice popsat, určit, ale ty to vše umíš, ty to vše namaluješ!"

"A taky namalují !" - Tolik vnitřní radosti a uspokojení bylo v těch slovech.

"Michaeli, ty jsi dokonalejší sebe sama. Ty jsi bojoval za prosazení svého vidění světa

a stínu. Tato metoda a technika však modelovala dosud místní ton jen jeho světelným odbarvováním ve výši a jeho zatemněním ve hloubce modulace. Ty však přicházíš s ještě dokonalejším a dosud neznámým šerosvitem!" Údiv a obdiv probošta neznal mezí.

V tomto okamžiku Michael zakolísal.

Nevyznal se dobře v měřítku, jaké Beneš uchoopil. Podle jeho hlasové modulace nebylo možno správně rozpoznat, zda vše obdivuje nebo zda je to vše, o čem vykládá, příliš mnoho pro jeho posluchače, kteří toto velké sousto nemohou strávit.

"Domníváš se snad, probošte, že šerosvit je v malbě něco nepřijatelného?" otázal se nesměle, až bázlívě Michael. Měl strach, že pověděl příliš mnoho novostí ze své malířské brašny a že tím může vyvolat nedůvěřivost a pochyby.

"Úh, Michaeli. Ty nevíš, jaké poklady ve svých očích nosíš! Což to necítíš? Kdybys mi metodu a techniku šerosvitu tak přesně nepopsal, nemohl bych něco takového prostě ani pochopit. Něco takového nelze vidět ani na Karlštejně, v dílech mistrů z Říše, Francouzsko či Vlásko. Prostě nikde dosud na celém světě!" - Beneš pro svůj obdiv a nadšení nenalézal dalších slov.

"Teď mám zde velkou příležitost. Teď probojuji svou věc až do konce...!" vzkřikl šťastně Michael.

"Michaeli, tvé obrovské přípravě se to musí podařit. Tvému genu se to podaří!"

"Musí se podařit..."

ZRCADLO DOMOVA

CH PŘI PREMIÉŘE JANÁČKOVY JEJÍ PASTORKYNĚ V MOSKVE

prosince 1958 byla scéně Velkého diva-
a v Moskvě premiéra
iáčkovy Její pastor-
iě. Na uvedení Janá-
ova díla pracovali
ední čeští operní u-
lci, dirigent-národ-
umělec Zdeněk Chalá-
la, režisér Oskar Lin-
rt, choreograf Jiří
neček, výtvarník Ka-
l Svoboda a další.
ří Bayer v úvodníku
radelních novin koma-
je premiéru v Moskvě
nito slovy:

rod opery nepřesvěd-
l. Těžko říci proč.
chester pod Chalabalou
ál od první noty s
ýchaným entusiasmem
losáhl už v expositci
rikající interpretáč-
úrovně. Pěvci - s vý-
nkou A. Iljina /Štěvy/
ívali skvěle a stejně
sbor. - Přesný, zvu-
vě plastický. Publikum
tělo víc: poznat blíže
bujné synky a děv-
y moravské vesnice,
eří mluvili takovým
láštním jazykem. Chtě-
než mohli pěvci dát.

Ti se zatím pohybo-
vali na scéně přesně
tak, jak určil Oskar
Linhart. Každou chví-
li hledali ukradkem
publikum, kterému zvy-
kli hledět z přima
do očí, z nejmenší
možné vzdálenosti.
Starý zvyk se střetl
s novým scénickým u-
kolem - výsledkem byl
zatím nepřesvědčivý
kompromis. To je pří-
čina neúspěchu první-
ho dějství - ale také
první velké vítězství
obecenstva. Silný u-
der kotlů na počátku
druhého dějství pole-
kal několik poslucha-
ců. V zadních řadách
se zavlínil i rozpači-
tý smích, rychle se
rozšířil dopředu, na
galerii - vzápětí ce-
lé hlediště v nejdra-
matictějším aktu ope-
ry se srdečně smálo
neočekávanému efektu.
Pianissimo orchestru
v nastálém hluku ne-
bylo vůbec slyšet.
Kritická minuta! A
právě zde jsem defil-
nitivně uvěřil, že

Janáček u tohoto obecenstva určitě vyhraje. Jaké nádherné obecenstvo má moskevské operní divadlo! Přímé, upřímné, bezprostředně reagující, vděčné za každý silný, umělecký zážitek. Čím tragičtěji se vyvíjel osudný konflikt kostelničky a Jenufy, tím rychleji umlkálo a měnilo hlediště. S ohledem na obecenstvo zvolil Chalabala poněkud jinou interpretační koncepci. V orchestru vypracoval detaily partitury, aby ani sebenepatrnější melodie nepřišla nazmar. A pěvcům dovolil odstoupit od přísně deklamačního stylu, který jim zřejmě činil určité potíže. Nepatrnými úpravami v textu pozměnil charakter kostelničky v duchu Janáčkova humanistického cítění: zdůraznil zřetelněji tragiku nenaplněného života ženy, která hledá spásu ve fanatickém nemilosrdenství k Jenufě, Števovi i dítěti. Vcelku dosáhl, co zamýšlel. Opera strhla temperamentem, lyričností, naléhavým vyslovením otázek lidskosti,

zločinu, trestu i vykoupení. Kolik myšlenek blízkých ruskému srdci tu bylo hudbou i dějem řečeno. Významný podíl na úspěchu představení měli někteří pěvci, především představitelka kostelničky Irina Archipovová. Byla první ze všech, kteří pochopili velikost a hloubku Janáčkových postav, byla i nejspěšnější v jejich scénické realizaci. Co byl na představení Chalabala za dirigentským pultem, to byla Archipovová na scéně: soustřeďovala na sebe neochabující pozornost všech ostatních jednájcích osob, zapalovala je a strhávala. Žila na jevišti. Svým výkonem zapůsobila na celý soubor, který vydal všechno, co v něm probudil režisér."

/ DIVADELNÍ NOVINY, č.
11, 24. prosince
1958 - str. 1 /

x

V RYTMU NÁŠHO ŽIVOTA

V redakčním článku

pod týmto nadpisom sa orgán Sväzu slovenských spisovateľov Kulturný život pozastavuje nad faktom, že účastníci ankety, usporiadanej z príležitosti "Knižnej žatvy 1958", označili za najlepšiu knihu roka Dobšinského "Prostonárodné slovenské povesti", napísané v XIX. storočí. V článku sa okrem iného píše:

"Už iste dávno nebola slovenská literatúra v takých rozpakoch, ako po skončení Knižnej žatvy 1958. Tam vyšlo najavo, že najúspešnejšou knihou slovenskej pôvodnej tvorby v uplynulom roku boli Dobšinského Prostonárodné povesti slovenské z XIX. storočia... Nechajme bokom problematičnosť alebo vieryhodnosť súčasného čitateľského vkusu a priznajme si radšej, že tentoraz bol čitateľ aspon uprimný, keď už nie celkom súdny a spavodlivý. A v každom prípade je to nielen facka súčasnej literatúry, ale aj istý druh výstražky. Veď bolo z čoho vybe-
rať, vyšlo predsa vyše

20 kníh novej prózy a poezie!"

/ KULTÚRNY ŽIVOT,
3. januára 1959,
str. 1 /

x

OTAZNÍK NAD JEDNÍM FESTIVALEM

"Událostí sľuboval byť Mezinárodní festival zábavné a taneční hudby, který v Praze uspořádal Čs. rozhlas. Ale dopadlo to jako s většinou současných festivalů - zklamáním.

V usnesení konference spojené s festivalem se mluví i o džezu. Velmi nejasně hudební redaktori lidovědemokratických rozhlasů hovořili o jakýchsi nekonkrétních "kladných prvčích", ale rozhodně odsoudili "určité směry džezu" patologického charakteru, skládaného často diletanty".

Nikdo neřekl, co pod tím přesně myslí, ale

často se v souvislosti s těmito frázemi mluvilo o Hulanově "Studiu 5", jež spolu s Bromovým orchestrem vystoupilo na nejhodnotnějším koncertu festivalu. Já se domnívám, že "Studio 5" na festival nepatřilo. Ne pro "pathologický charakter", ale proto, že Hulanovci dělají umění.

Tady jsem u kořenu pochybnosti festivalu i konference, tady jsem u stále živého problému džezu u nás, o němž se už moc napsalo, ale v němž ještě nebylo nic uděláno. Dokud budeme chápat džez jako horší odrůdu komerční taneční muziky, nevyjdeme ze slepé uličky. Nelze, aby se méně "zásadní redaktori" zastávali dobrého džezu jako "zajímavého experimentu". Takové "milostivé" pochopení džez také nepotřebuje. A to nepíšu o některých názorech, které z Hulana

div neudělaly prodlouženou ruku imperialismu!

Jsem přesvědčen o tom, že moderní džez je velkým citlivým barometrem lidských nálad a že je tudíž hluboce humanistickým a dnešním uměním. Ne taneční hudbou. Jak neobyčejným estetickým zážitkem je třeba poslechnout Hniličkovy "Egypťské suity", kterou hrál Břemův orchestr?

Tím, že festival bezohledně smíchal dobré komerční zboží s kýčem a skutečným uměním, stal se událostí, nad níž nemůžeme než zakroutit hlavou."

/ Z článku podepsaného zmačkou "soe", který otiskl měsíčník

KVĚTEN, č. 14, prosinec 1958 - str. 827 /

x

& & &

Na ukončený první /33./ ročník ARCHY vydáme původní celoplátěné desky. / DM 3,- plus poštovné, nebo ekvivalent v kterékoliv měně /

Knihkupectví INTERPRESS Ltd., které má na skladě veškerou exilovou literaturu, bohatý antikvariát knih z první republiky i současné knižní novinky, vyřizuje objednávky do všech světadílů. Adresa: INTERPRESS Ltd., Montagu Str., LONDON W 1, ENGLAND. - Napište si o nové seznamy !

& & &

HLAS EXILU - Na dotazy čtenářů odpovídáme: Kompletní vázaný HLAS EXILU / 1954-1957 / máme na skladě ještě v několika exemplářích. / cena: DM 20,- /. Dále máme svázané jednotlivé ročníky / 1956 a 1957 /. Cena: DM 8,- plus poštovné.

& & &

"POUTNÍK NEZNÁMÝCH OCEÁNŮ" - románovou přílohu Archy / 300 stran / si můžete objednat za DM 5,- . /Brožované ! /

& & &

AUTOŘI PRVNÍHO A DRUHÉHO SVAZKU ARCHY:

Karel ERBAN / Mnichov / - Jaroslav DRESLER / Mnichov / - F.X. HAVLÍČEK / Mnichov / - Jana M. HORSKÁ / Tübingen / - Dr. Antonín KRATOCHVIL / Mnichov / - Dr. Pavel ŽELIVAN / Benevento /

& & &

ARCHU řídí Dr. Antonín KRATOCHVIL, odpovědný redaktor Josef Němeček. Vydavatel ČS. uprchlický výbor v Německu, Mnichov, Tivoli strasse 1/2. Toto číslo vyšlo 31. ledna 1959.

Návrh obálky na tento ročník "ARCHY" provedl

ARCHA

sv. 3—5

Eseje

Vydává: Kulturní sekce Čs. uprchlického výboru v Německu
Rediguje: Dr. Antonín Kratochvíl

I KNIHY MAJÍ SVĚ OSUDY

Tento svazek ARCHY obsahuje torzo KNIHY ESEJŮ, která měla vyjít v edici Kamenný erb v létě 1957 - dokonce již byla zčásti vytištěna / 32 stran /, ale pak z finančních důvodů jsme museli od vydání prostě upustit a sazba byla rozmetána až na esej dr H. J. Hájka „Problém kolaborace a revoluce“, který vyšel jako pátý svazek Kamenného erbu.

Stál jsem na rozpacích i vůči autorům - co s rukopisy - jediným řešením byla ARCHA. V prvním ročníku vyšly postupně eseje Františka Listopáda: Světlo naproti, Felixe Mikuly: Moc idejí, Josefa Benáčka: Sedmá elegie Jiřího Ortena a Tomanův esej: Morloci přicházejí. Ostatní práce z KNIHY ESEJŮ, poněvadž dávají určitý myšlenkový celek, vydávám v tomto samostatném svazku ARCHY. Také řešení... exilové !

Mimo čtyři práce z KNIHY ESEJŮ je zde esej profesora Otakara Odložilíka „È morta“. Tento esej nebyl původně určený do KNIHY ESEJŮ; je to vzpomínka k sedmdesátému výročí umrtí Klementiny Kalašové a je to jedna z Odložilíkových kapitol „z české touhy po poznání světa“. Původní práce profesora Odložilíka pro KNIHU ESEJŮ měla být úvaha o smyslu cesty KARLA IV. do Říma. Dreslerův článek o F. Kafkovi navazuje na studii z minulého čísla ARCHY.

Mnichov, březen 1959.

Dr A.K.

MÍSTO ÚVODU

Touto knihou jsme chtěli zachytit živý úlomek historie a duchovních bojů našich dnů. Původní název knihy byl „ESEJE 1956“, neboť většina z nich byla motivována maďarskou tragedií - sovětským zdeptáním práv lidskosti - a konečně i naší pasivitou.

Knihá esejí měla být dokumentem hledání a našeho sebepoznání. Cítíme stále proudění atomizačního procesu naší exilové kultury a manifesty politických stran nebo rádoby kulturních skupin, jež se pokoušejí o vytvoření nových programů a směrů působí trapně.

Člověk se stal otázkou sám pro sebe. Vedeme stále mezi sebou zčásti skutečný, zčásti imaginární dialog - a přece nám chybí ono tvůrčí duchovní klima. Chybí nám - jako již tolikrát - bodnutí do konkrétna. A jakkoliv to zní neaktuálně - pojímáme-li život nejenom jako exulantskou chůzi po tomto světě, nýbrž jako chůzi do věčnosti, pochopíme tu evangelijní prostotu víry, naděje a lásky.

Karel Čapek jednou napsal, že přítomná chvíle je kus dějin, žije v nás minulé i budoucí - žijeme každým okamžikem ve věčnosti.

x x x

Autory této knihy - podobně jako jsme to napsali o autorech antologie „Peníz exulantův“ - nespojuje nic a nebo téměř nic. V exilových esejích se musela často forma podříditi myšlence a kdo dovede dobře rozlišovat pouhé symboly a značky od vlastní skutečnosti, poznává brzo, že myšlenky několika exilových esejistů obsahují jistou

pravdu, ovšem často pravdu jen částečnou, neuplnou, nejasnou, jenom jistou stránku pravdy. Pravda celá je v synthese bohaté mnohosti našeho exilového duchovního života.

Červen 1957.

Dr Antonín Kratochvíl

ZA JINÝ KRAJ RUCE BYCH NESPIAL

Psát a vyznávat svou lásku k domovu není nic, zač bych se musel stydět. Je to pravda, že by se moje slovo mohlo stát chvástavým chlubením a velikášským nadouváním a mohlo by se snadno poskvřnit přízemností a podlostí seblásky.

Láska k domovu není totiž ani mojí zásluhou a mým dílem - a snad není na prvním místě ani povinností. Rodí se totiž podle jakéhosi zákona v mém srdci. Její nedostatek není jen mravním chátřáním, nýbrž i lidskou zvráceností. Na prvním místě pokládám svou lásku k domovu za právo. Ti, kteří neměli domova a jejichž dětství je pusté jako poušť a ti, kteří si musí svůj domov lepit z útržků svého nomádského života, byli vlastně okradeni o právo na domov, o právo na lásku k místu svého dětství a mládí, o kořeny a jeden pól své bytosti.

Člověk, jemuž chybí kus bytosti, část srdce a polovina kořenů, zůstane navždy poznamenán znamením neúplnosti; snad nikdy nepřekoná svou rozpolcenost a snad nikdy nezaplní lysé místo svého života a nepřítomnost svého domova.

A kdo ví, snad jen síla a balsám duchovního světa může alespoň částečně zahojit bolavou ránu, utišit její palčivost a zacelit zející trhlinu v boku toho, jemuž nebylo dáno právo domova.

Je však dobré přemýšlet, psát a vyznávat to, co milujeme. Lásku musí svůj plamen živit myšlenkou, poznáním a pochopením. Velká láska je vždy dcerou velkého poznání a sestrou vítězí naděje. Bez světla poznání každá láska zpovrchne, propadne se do tmy nestálé citovosti a zakope své poklady do lhostejné nevědomosti, místo aby jim dala zastkvít se v plnosti slunečního jasu.

Zatím co mnohý z nás hledá - a snad i nalézá - nejkratší cestu, jak rychle zapomenout na kraj zrození svého, jak bezbolestně přikrýt obraz krajiny svého mládí a jak přeměnit lásku k domovu, stále se k životu hlásící, v přichylnost k novým zemím, krajům a obzorům... zatímco jiní jen v bezmocné vzpouře a v uhasínající rozvrácené naději naříkají, pláčí a proklínají... a zatímco opět jiní uštvání a bolaví hádkami, spory a bojem na vnějších rovinách se handrkují o věci důležité i méně důležité, chci se propálit zárem své myšlenky a plamenem své naděje k tvému srdci, domovu, k tvému osudu a k tvé duši. Chci vidět, otevřít oči i srdce, chci doufat a pracovat - i v diaspoře národů, i ve své samotě a odloučenosti chci být stráží tvou a štítem twým.

Ne proto, že bych snad necítil tíhu a bolest svého exilu. Ne proto, že bych snad neviděl, jak tvůj obraz je ohrožen ze všech světových stran a jak na jeho barvu padá prach cizích souhvězdí a jak cizí déšť a vítr smývá ne jeden obrys. Chci vidět domov, doufat v něho a pracovat pro něj ne proto, že bych nenáviděl bratry a sestry světa, jehož dějiny se slily, jako když potoky se vlijí do jedné řeky - ani ne proto, že bych podceňoval boj, pře, hádky o věci důležité i nedůležité. Právě proto, že vidím, jak se obraz mého domova rozpadává a jak je leptán kyselinami cizího původu; právě proto, že vidím hledání nejkratších cest k zapomenutí a slyším bolestný sten beznaděje a dotýkám se ostrých i kulatých slov rozepří, hádek a bojů o věci důležité i nedůležité, právě proto chci jít až tam, kde pramení touha po zapominání, bolestná beznaděje, hádky, spory a křik - až tam, kde naleznu podstatu svého domova, jeho srdce, osud, duši i tvář, právo a svou povinnost.

Jsem přesvědčen, že moje láska bez této cesty poznání a této hloubky naděje by byla planá jak seschlý plod a moje práce, hádka, křik a boj jen sežloutlý list, jenž má se zlatem jen básnickou podobnost. Jak mohu spěchat na pomoc domovu, když neznám jeho pravé potřeby a úzkosti a ponížení, když necítím sám jeho hlad. Žízeň? Jak mohu hledat ve světě balsám na jeho rány, když neznám krvácející místa své země? Moje bolest i kdyby byla ostrá jak čepel všech mečů a moje slzy, i kdyby byly velké jak vody všech oceánů, řek, jezer a potoků, se bez poznání duchovní tváře domova nikdy nepromění v hojivou mast. Bez vidění velikosti i bídy, bez poznání hodnot a ponížení, výstupů a pádů své země budu stále jen tápat a bloudit dokola a promarnovat svou lásku, jež by se měla stát vykupující silou, osvobuzujícím činem a očištným pohlazením.

I. Osudovost mé země.

Jan Zahradníček jednou napsal, že rodná zem je rozpuštěna v naší krvi. Nebyla to jen líbivá básnická metafora anebo vhodný obraz. Je to skutečnost. Svůj domov, jehož tvář, chuť i barvu jsme vssáli do sebe už mateřským mlékem. Minerálie a skupenství vody našich studní, studánek a pramenů pronikly našimi vlákny, působily na stavbu našich mízových uzlů, složení krve i žláz. Celá zem se svým obsahem stoupala k nám, pronikala do naší krve, svalů i srdce, hnětla naše nervy a naše tělo. A protože tělo je cestou a nástrojem duše, pronikala rodná zem až na hranice ducha a vtiskovala mu svou podobu.

Když se otevřelo poprvé naše oko a začalo přijímat do sebe jako do velké nádoby, jejíž dno je totožné s duší, obrazy tváří, svět věcí, barev a tvarů rodného kraje, jeho obzory, stíny a světlo, musela se duše zachvívat pod laskavou, nežnou modelující silou, tíhou, krásou a novostí našeho do-

mová. Stopy těchto obrazů zůstaly nesmazatelně vtlačeny do jemné látky, z níž je utkána duše dítěte. Už je nesmaže ani krása celého vesmíru a cizích slavných zemí a měst, už je nesmyje ani voda oceánů a nerozpustí je ani lučavka královská.

Když se otevřelo poprvé naše ucho, uslyšeli jsme z matčinych úst slovo a řeč, jež jako sladká a líbezná vlna pronikla celou naší bytostí. I dnes po letech a mezi cizími národy se zachvějeme a něco námi projede jako ona sladká vlna a líbezná zavnutí nějaké melodie, když slyšíme i jediné české slovo.

Chuť našeho chleba, našich vod, hrany našich kamenů, o něž jsme si ukopávali palce, vůně rozorané země, květů na našich loukách a paloučích, modravost našich lesů, bublání našich potůčků... vše stoupalo k nám, vklíňovalo se do nás, srůstalo s námi, s naším srdcem, duší a nejposlednějším vláknem. Naše krev se smísila s rodnou zemí v jednotu podle skupenství, jehož poměr a formule zůstane na věky, protože se tak stalo nikoliv z rozhodnutí člověka, nýbrž zásahem Boží lásky.

Nikdo z nás nebyl tázán na svůj domov, kraj, rodiče, bratra a sestru. Nerozhodovali jsme ani o minulosti a dějinách své země. Nevolili jsme ani čas ani místo svého zrození. Tolik věcí bylo nám dáno do vínku jako dar. Tolik tíhy osudovosti bylo položeno na naše ramena, abychom ji popomeli na cestě, jež byla vyměřena našemu národu. Vrodili jsme se do své země. Protože věřím, že lidský život není náhodnou bublinou nicoty či plesnivou nemocí vesmírné hmoty, nýbrž že vznikl, roste a rozvíjí se v dechu Boží moudrosti a na poli Boží vlády a lásky, vím, že i moje vlast a můj domov mi byl dán v

léno a správu od Toho, jenž řídí osudy národů a bez jehož vůle nespadne ani vlas s naší hlavy. Nikoliv náhoda, nadarmo, v krutém žertu, nýbrž v Srdci Živého Boha od věčnosti byl můj osobní osud svázán myšlénkou a láskou Stvořitele s osudem země české." Nestály pyramidy a z rány už prýštila krev má, neržály sopky a náleželas mi ", píše Zahradníček. Bylo by rouháním a vzpurnou vzpourou a rebelií chtít svévolně a násilně lámat pouto utkané milující rukou Boží a ukované stvořitelenskou myšlénkou. Bylo by zradou skoro jidášskou utíkat od místa stráže, práce a úkolu. Bylo by nevěrností a hříchem Esauovým prodávat své léno a dědictví a úděl - a dovolit, aby pole mé země se proměnila v úhor neúrodný. Bylo by lidskou zvráceností chtít zapomenout na vůni, sladkost i trpkost, na barvu a teplo, na hlas našich zvonů a na líbeznost melodie ptačího zpěvu, na rytmus v hučení splavů mé země. Můžeme mavnout jen rukou? Můžeme skeptickým úšklebkem uhasit svědomí hlas? Je možno udusit touhu a přetrhat svazky? Bylo by to jako " vlastní krví se zbrocovat v nevráživosti ".

Ale já nejsem sám - napsal Jakub Deml - a Ten, který mne stvořil /ač je všemocný, přece nemůže učinit, aby nebylo mých rodičů, anebo abych se nořil v nicotu, když toužím být/. Každá láska, jež by si chtěla nám uvít něco jiného a hledat jiný metafysický základ a oporu, by sebe sama odsoudila k pomalému umírání, zvětrala by a rozpadla by se jak ruřlová dř. Bez pravdy každé srdce je malátné a slabé. Bez pravdy každá láska je podezřelá.

Snad by bylo pohodlnější a světsky výnosnější, kdybych se býval narodil jako člen velkého, slavného a mocného národa, kdyby moje řeč byla mluvena po celém světě a naše měnová jednotka byla oporou světového hospodářství. Nestalo se tak. Jsem členem malého ná-

roda a malé země, která má sice své kulturní dějiny, ale jejíž hlas se dnes ztrácí a zaniká v příboji světového dění. Nepatrnost našeho významu potkáváte na silnicích svobodného světa a česky se dorozumíte snad ještě v Mnichově nebo ve Vídni. Naše dějiny měly své vrcholky a stály ve středu evropského dění. Ale měly i své stíny, strže a propasti, svůj letargický spánek. Už dlouho je tomu, co se Evropa tvoří bez nás a naše jméno ztrácí denně na významu a váze. I z našeho rodu a z našich dějin vyšli světci a světiče, rozséváči chrámů a míru, ale jejich cesta je roubena krvavými příšerami, zradami, netečnostmi a zbabělostmi, odpadem a nevěrou.

Toto vše jsem si nevolil. Ani jsem nerozhodoval o minulosti své země a tváři našich dějin, které jsou doposud živé a tíží naše vědomí, bolaví leckdy naše myšlenky, jitří naše rány nedobře zahojené, dělí, půlí a čtvrtí naše srdce. Mohl jsem se narodit v době velkého politického a kulturního rozmachu svého národa, mohl jsem se účastnit jeho uměleckých a civilizačních výbojů a radovat se v klidu a jistotě z jeho úspěchů a růstu.

Vstoupil jsem však do dějin svého národa v okamžiku, kdy selhání národní duše dozrává a dosahuje svého negativního kulminačního bodu. Narodil jsem se v době, kdy se dokonával u nás rozpad mravních a křesťanských hodnot. Začal jsem existovat v čase, kdy můj národ vyčerpaný se zastavil tápaje ve tmě, protože před námi je už jen nicota - stanuli jsme na nejzašší hranici.

Nevolil jsem, nebyl jsem brán v potaz a nerozhodoval jsem. A přece jsem účasten výšek i propastí, světla i stínů, radosti i smutků, bohatství i bídy svého národa. Jsem jeho štítem, jeho stráží a byl mi dán v léno, v dar a správu... Nejsem však sám. A tato osu-

dovost mé národnosti a svázanosti mého života s zemí českou není OSUDEM antiky, není nutností neosobních, slepých a přírodních sil. Život není jen šaškům nepodařený šprým. Ruka, jež vázala do snopu života můj úděl a osud mé země, minulost, přítomnost i budoucnost mého národa, ruka, jež míchala sladkost a hořkost do příchuti mé země, jež dovolovala pád a pomáhala povstat, byla vedena milosrdnou, věčnou svobodou Boží. A Boží Srdece, jenž vládne stejně národům na povrchu zemského, jako rybám v našich potocích a rybnících, jako květinám a ptákům, jako oblakům a dešti, neměří velikost člověka a národa počtem kanonů, kupní silou měnové jednotky, tloušťkou peněženky a rozsáhlostí trhů.

Ne, nemám důvodu ani práva, abych utíkal před někým a od něčeho. Nemám se zač hanbit, leda za vlastní hříchy, za svou slabost víry, za svoje falešná měřítká, jimiž jsem doposud měřil a soudil sladkou i trpkou a slavnou a poníženou, v léno a dědictví Bohem mi danou českou zem.

II. Duše mého národa.

Společná půda, její geologické složení, zeměpisná poloha a rozvrstvení rostlinného bohatství podmiňuje způsob práce, která zase dává svou tvář kraji a utváří novou podobu země. Rytmem práce a plodným napětím mezi člověkem a přírodou promiká telurické okolí hluboko do lidské kultury. A člověk zase vtiskuje své stopy, svou lásku, moudrost, své touhy a sny, své cesty do tváře země, z níž a na níž se zrodil. Tímto vzájemným prolínáním vzniká zvláštní jednota mezi člověkem a zemí. Vytváří se tak podstata toho, co nazýváme svým domovem nebo vlastí. Skutečnost domova a vlasti promikala vždy nezadržitelně a spontánně do vědomí člověka. Je přítomná v jeho lidových

písňích, v jeho zkazkách a legendách, v hudbě, obrazu, v básni i modlitbě. Domov a vlast jsou základními prvky ve stavbě každého národa. Jsou, řekl bych, jeho semem. Toto semeno uzrává v proudu a žáru dějinných událostí a osudových výzev; rozrůstá se do uvědomělého společenství kulturních hodnot a mravních cílů. Rozhodující okamžik ve vzniku národa přichází tehdy, když přirozené kulturní společenství lidí si u v ě d o m í nedělitelnost a jednotnost svého osudu, svého specifického poslání, své práce a úkolu v dějinách. Národ začíná žít svůj vlastní život, když najde svou " duši ", jak říká Toynbee. Tento uvědomující pochod, toto hledání či tvoření národní " duše " trvá často celá staletí. Někdy se stává, že toto uvědomění, toto stvoření duše vytryskne pod tlakem osudové výzvy nebo nebezpečí takovou silou a mohutností, že se jeho vlny rozlejí do všech poloh kulturního života a že alespoň na čas strhnou do pudové a iracionální citové oblasti i vyšší hodnoty. Je to doba přehnaného nacionalismu. Můžeme se domnívat, že evropské národy překonaly toto pokušení a zvítězily - až na malé výjimky - ve své krizi dospívání a že růst a dotváření jejich národní duše se bude dít podle pevných cest a lidských perspektiv.

V ě d o m í společného cíle a osudu a společná vůle vzít na vědomí přiřčený úkol vytváří tedy duši národa. Národní duše však není statickou skutečností nebo musejní zkamenělinou. Roste a upadá, má své vrcholy a má své spády, má své výboje a svá ponížení. Jestliže se rozhořela a zapálila na společenství a jednotě osudu, živí svůj plamen vzpomínkami na společné dějiny, na své úzkosti, svá vítězství a porážky - žije ze své tradice, vytvořené generacemi - ale hlavně světci, hrdiny a básníky, kteří odhalovali

před očima a srdcem lidu jeho společný osud a ukazovali cestu k cíli.

Duše národa nemůže žít jen z minulosti. Její živnou látkou je taky přítomnost a jejím poutnickým chlebem a nadějí je budoucnost, k níž se vzpíná v tvůrčím úsilí. Potřebuje tedy pracovitých rukou, smělych srdcí a odvážných myslitelů, jež vytvoří její cestu v přítomnosti a postaví mosty napražené a vysunuté do budoucnosti, k novým úkolům a novým výbojům.

Národní duše je tedy v š d o m í něčeho a vůle k něčemu. Vědomí a vůle společného osudu, řekl jsem. Není to jen poznání, že žijeme jako společenství na témže území, že máme společné dějiny a že náležíme k témuž kmeni. I toto poznání je nutné - ale nestačí vytvořit z kulturního a přirozeného společenství národ, nestačí vdechnout mu duši. K tomu je třeba, aby národ znal svoje poslání, svůj úkol a svou práci - vykonanou, ale hlavně tu, jež čeká. Je třeba, aby byl zajedno v interpretaci svých dějin a rozhodujících historických okamžiků, aby se shodoval v hodnocení nejvyšších metafysických i mravních skutečností: Boha a člověka. Aby žil v pravdě a naučil se nazývat věci a skutky jejich pravým jménem.

Národy s vědomím rozpolceným anebo umaveným, s duší vydrancovanou a se zrakem zakaleným, jenž vidí jen společenství hmotných obzorů, hrubé fyzické síly a hospodářských cílů, s vědomím zlhostejnělým k mravním a metafysickým hodnotám, uzavřel si cesty k duchovním zdrojům, jež jsou nezbytné k jeho životu a ohluchl ke slovům svých básníků, umělců a světců, zbyli-li jací. Podlamuje si tak vůli k životu, protože není už schopen odříkání a oběti, jež jsou eminentním projevem duchovní síly a její přítomnosti v životě a duši náro-

da. Národ s prázdnu duší a se seschlým srdcem volil nicotu místo bytí a smrt místo života. Proto národy bez vědomí svého mravního a náboženského poslání pomalu umírají - vraždíce sebe. Je nám smutno na opuštěné vesnici s rozpadávajícími se domy, s vydrancovaným kostelíkem a rozbitými okny. Kostelní věž s opelichanou střechou žaluje k nebi o nevěrnosti a hlásá blízkost trestu. Musí jít tedy o velké a stěžejní povinnosti národů, trestá-li Bůh jejich zradu už na této zemi, a to smrtí.

Děravá, rozpolcená a puklá duše žízní a prahne; chce však jen brát, ale nemůže už nic dát. Národní společenství je tvořeno rytmem dávání a přijímání, napětím mezi životem a smrtí, radostí a bolestí, bohatstvím a dobrovou, obětovanou chudobou. Vyschnou-li prameny obětí, modlitby, vůle k životu a láska, jak může přežít národ na této mravní a duchovní poušti?

Srdce, jež stvořilo národy, vymezilo úkoly a přiřklo práci a dalo poslání, je milosrdné, i když trestá. Svou láskou budí básníky a posílá světce, aby burcovali, aby hojili rozjitřené a bolavé rány, aby překlenu-li pukliny a propasti nicoty, aby budili vůli uspanou narkotikem hmoty drogou sebelásky, aby volali k boji a k práci.

Najde i můj národ vědomí svého duchovního osudu? Sjednotí svou na střepe rozbitou myšlenku a najde zase před sebou cestu i práci, již mu dal Bůh? Bude mít zase vůli žít a tvořit a stavět a umírat za svoje ideály? Pochopí onen tajemný Boží paradox, který říká: "Kdo miluje svůj život, ten jej ztratí, a kdo jej ztratí pro Mne, ten jej nalezne"?

Ve snu i v bdění, na cestách i v hodinách odpočinku tyto otázky tíží mou duši.

Jejich otazníky jsou jako ohnuté žavle, jež bořají, pretínají vědomí i vůli - jejich zvuk a řinčení je volání k boji, k práci k oběti, k odpovědi.

III. Úkol.

"Nezničitelně jsem a jsem částí a údem národa, jemuž je určena práce a dán cíl; a řeknu-li BUDU, musím též říci BUDEM" / Jakub Deml/.

Nevolil jsem zem zrození svého, nerozhodoval jsem o zakřivení obzoru svého kraje, o chuti žitného chleba, o vůni růží a šeříku, jenž rostl pod našimi okny, o melodii splavu a bublání potoka, o barvě našich lesů, luk a nebe, o čistotě našich studánek, o směru pěšin a polních cest, o skupenství své krve a objemu svého srdce. Ani jsem nebyl brán v potaz, když se rodil můj národ, když hledal a nalézal své jméno před tváří Boží, když stavěl své chrámy a své kaple, když bojoval, krvácel, míloval, nenáviděl, rodil a zabíjel své světce, aby jim pak stavěl oltáře, když usínal, aby byl probuzen a když opojen jedem nevěry bloudil v začarovaném kruhu nicoty a putoval po stezkách smrti, trhaje jako bezcenný cár své dědictví svaté a vzácné, směje se Kristovu kříži.

Byl jsem však poslán na toto místo, do této země, do tohoto času šerosvitu - stmívání či úsvitu? - do této doby úzkosti, ran, puklých cisteren, vydrancovaných duší, rozvrácených srdcí a opuštěných kostelů. Poslán a postaven jako stráž! Kým? Bohem. Protože Jeho ruka uhnětla mé srdce i celou mou bytost ze země české a protože Jeho vykupuující Milost mne pokřtila vodou, jež vytryskla z českého pramene!

Nevolil jsem a nerozhodoval jsem. A dnes, i kdybych volit směl, jinak bych nevolil svůj národ a svůj domov - své svaté právo, ale i

úkol a odpovědnost. V domově a v národu mi bylo dáno mnoho - léno, dar, právo - a úkol. Bylo mi dáno, abych i já dal. Nelze jen brát. K rovnováze života patří i dávání. Byl jsem postaven do své země nejen jako stráž, jež bdí a hlídá, nýbrž byl jsem i poslán jako dělník a správce.

Chci vidět celý svůj úkol a svou práci. Nebyl jsem jen poslán ochraňovat, to co je, protože duše mého národa a její hřivmy jsou v neustálém dění. Bytí každé národní duše je dění a stávání. Tuším, že můj úkol spočívá v činné a tvůrčí účasti na dění a životě národní duše, na utváření jejího duchovního osudu.

Můj domov a moje vlast nejsou tedy pro mne jen právem, nýbrž i Božím imperativem a výzvou. Nelze jim uhnout, i kdybych chtěl. Nemohu nebyť člověkem, když jím jsem a jeden můj pól nemůže nemít kořeny na této zemi, v domově a národě. Nemohu být slepý, když vidím, že Bůh zvolil místo pro mne i pro mé bratry na této zemi. Nemohu být hluchý, když slyším hlas, jenž rozochvívá mé svědomí a jenž mne volá ke konkrétní práci a dává poslání.

Domnívám se, že dnes v čase velkých filosofických přesunů a dozrávajícího skepticismu nejzákladnější povinností k domovu a k národu je POZNÁNÍ jejich osudu a smyslu národní existence a národní tradice. Jde o to najít pravou tvář a určující síly naší domácí tradice, najít směr cest našeho národa a imperativy jeho mravního poslání v Evropě a mezi národy světa.

To znamená hledat, v pokoře a s otevřeným srdcem pro každou pravdu, hledat určité vyrovnání v bolestné otázce rozpolcené národní tradice, jež snad nedělí tolik sám národ na dvě skupiny, jako spíše srdce každé-

ho jednotlivého člena. Můžeme se stát stavitelé národní duše, budeme-li znát její zákon a její nesnost. Bylo by zradou, kdybychom si něco namlouvali a zakrývali a kdybychom ze samé pýchy či slabosti nechtěli vidět trhliny v srdci svého národa. Vina i hřích potřebují vykoupení, potřebují vyznání a slz, předsevzetí, pokání a nápravy. Nikdo nemá právo - ani členové velkých a silných národů - nás hanobit za to, že hledáme lék na své rány. Nemají právo nás pomlouvat, slyší-li náš hlas a naše vyznání vin a vidí-li, že v úzkosti máme hloubky svých ran a počítáme své pády. My sami však nechceme zapomínat, že vyznání vin a vidění nemoci má jen tehdy cenu, vede-li k nápravě a vede-li k léčbě. Jinak by to byl nezdravý a morbidní postoj chtít jen obnažovat a černit svou zem. Byl by to hřích Chámův. Hranicí mezi Chámovým hříchem a vykupuujícím vyznáním je láska, jež léčí, pomáhá, napřimuje, zaceluje a zachraňuje. Chám nebyl schopen lásky, nýbrž jen nečistého úšklebku a zvrácené radosti. Kdo ví, zda morbidností své zvrácenosti a nestoudným odkryváním vin a pádů své země, nechceme někdy přikrývat svou vlastní mravní bídu a své vlastní zrady?

Národ nežije jen z minulosti. Potřebuje i přítomnost a jeho denním chlebem je naděje, která musí dostat určitý tvar národního programu a ideálu. A to je druhý úkol našich myšlenek a našich rukou; najít tuto naději, tento denní chléb, ideál a program - a postavit vysuté mosty a napřažené cesty do budoucnosti. Není bídou našeho národa, že nemá nejhustší silniční síť a že jeho dálnice jsou nedokonalé. Je však jeho nebezpečím a jeho nemocí, že ztratil a sešel s cest a stezek, jež vedli k čistým horským pramenům. Je jeho bídou, že chce ukájet svou metafyzickou žízeň zkaženou vodou

bažim. Nechceme zapomenout, že cesty k mravním a duchovním zdrojům jsou úzké, trnité a příkré. Nechceme zapomenout, že vedou přes statečnost, čistotu a opravdovost našich sedcí a duší.

• • •

VILÉM KOSTKA

ČEKÁNÍ NA GODOTA

Na jevišti již půl hodiny dva vandráci sedí na polní cestě pod holým stromem, střídavě si obouvají a zouvají škrpály a vedou nesouvislé řeči. Konečně jeden si dá na hlavu svou buřinku, bez níž, jak se jinde praví, neumí myslet, a řekne:

" Pojďme ! "

" Nesmíme, " zavrtí hlavou druhý.

" Proč ne ? "

" Čekáme na Godota ".

" A...ch ! ", vzdychne zoufale první.

Za mnou na sedadlech sedí jakýsi ne mladý, ne starý párek lidí.

" To je otrava ", téměř hlasitě si zasteskne on.

" Tak co ? ", praví ona, " máme se zvednout a jít ? "

" Ano, pojďme : "

Oba však jako ostatní zůstávají sedět - ještě po dvě dlouhé hodiny. Jako ti dva lajdáci na jevišti, patrně čekají na Godota.

Kdo je vlastně onen Godot ze známé hry En Attendant Godot Samuela Becketta ? Co znamená vlastně celá tato tragikomedie, jejíž sláva se zakládá také na její nesrozumitelnosti ? Víím, že mnoho kritiků a vykladačů v ní vidělo obraz dnešního lidstva, přešlapujícího v

očekávání příchodu neznámého Boha, který mi-
 jak nespáchá se dáti poznat. Když jsem hru
 viděl v Paříži v minulém roce, když ve Střed-
 ní Evropě se ledacos dále a když z Maďarska
 volali o pomoc, byl jsem v pokušení vidět ve
 hře tragickou komedii svého vlastního náre-
 da. " Neplýtvajme časem klábosením ", říká
 jedem z lajdáků - jménem Vladimír, což je ku-
 podivu slovanské jméno na irského autora.
 " Udělejme něco - dokud je příležitost. Ne
 každý den se můžeme stát užiteční ". A o kou-
 sek dále: " Celému lidstvu jsou určeny ty-
 hle křiky o pomoc, které mám desud znějí v
 uších ! Vždyť zde - a nyní jde o celé lid-
 stvo, tedy i o nás, ať se nám to líbí nebo
 ne ! Udělejme, co můžeme nejvíc - dokud není
 pozdě ! "

Na to se Vladimír zas posadí a rozmýšlí úsi-
 lovně všechno pro a proti. " Čekáme na Godeta
 ... až přijde... nebo až se snese noc. Čekáme
 přec na smluveném místě. Pravda, nejsme sva-
 tí, ale čekáme na smluveném místě... Ne všich-
 ni to dokáží ... jako my ... "

Ano, ne všichni dokáží tak čekat na smlu-
 veném místě, jako my, Vladimírové! A tak bed-
 livě rozmýšlet všechno pro a proti!

Přece však takovýhle československý vý-
 klad Čekání na Godeta je trochu za vlasy
 přitážený a krátkodechý. A trochu též lekál-
 ně patriotický. Vždyť celé lidstvo přešlapuje
 na jednom místě, střídavě obeuvajíc a zeuvajíc
 si své boty, na co vlastně čeká? A věřte ne-
 bo nevěřte, mně nejlepší odpověď dává onen u-
 nuděný párek, sedící v parteru za mnou, a kte-
 rý se nemůže rozhodnout k opuštění divadla,
 protože si zaplatil své lístky, protože čeká
 a čeká, že se na jevišti bude něco dít. Pro-
 tože čeká na divadlo, bez kterého nemůže žít.
 Pro mně je tragická komedie En Attendant Go-
 det hrou o neexistující hře, je mi dramatem

lidstva čekajícího na drama, je mi komedií cheru, čekajícího zatím marně na začátek Aischylovy nebo Sofokleovy tragédie. V očekávání zrodu tragického smyslu života ... tak by se ona Beckettova hra mohla případně nazvat. Neboť jak je obecně známo, veliké tragické divadelní umění zemřelo. Na tom se přece shodují všichni pozorovatelé naší doby, všichni velicí kritici na Západě a snad i na Východě; te ví každý, kde viděl, nebo si přečetl moderní hry francouzské, americké i ruské, každý kde zná i tak vynikající spisovatele jako Sartra, Millera, Williamsa, i každý kde se baví na musicals, aby se domů vrátil nespokojenější než šel do divadla. Samuel Beckett udělal hřebík na hlavičku: napsal divadlo o divácích čekajících na divadlo a naplnil své jeviště lidmi, kteří nejdu domů, ač by tak učinili tak rádi. Autor tak geniálně tahá své návštěvníky za nos: dvě hodiny čekají na Godeta stejně jako oba lajdáci na jevišti, čekají na drama, které ovšem nepříjde a přijít nemůže.

Proč nemůže přijít? Proč ještě nestojíme u zrodu tragédie? Proč i náš národ je jen částí Beckettových diváků, čekajících na Godeta? Proč čekáme "na smluveném místě" až přijde .. nebo až nastane nec ?

Slyšíme-li slova "zrození tragédie", mimochodem si vzpomeneme na známý esey, napsaný v roce 1870-71 Nietzsche. Kde čte tento esey dnes, snadno pozná, že je v mnohém překonaný a zastaralý, což ostatně již sám autor uznává ve své předmluvě k jeho vydání v roce 1881. Ať je tomu jakkoliv, zůstává skutečností, že od uveřejnění tohoto eseye rozdělují se všechno umění na dva genealogické prvky: na prvek dionyský a na prvek apollonský. První se prý zrodil ze starých orgiastických obřadů, uctívajících přírodu a přirozené pudy člověka v podobě boha Dionysa, jehož vyznava-

čít se opájeli vínem, narkotiky a pohlavností, odhazující lidskou individuálnost v tanci a v hudbě, v chorální zpěvu satyrů a titanů, nestarajících se o zítřek a nestarajících se ani o tvoření uměleckých děl, poněvadž byli sami největším uměleckým dílem. Prvek apollonský pak kladl důraz na sebeurčení a sebepoznání silného a krásného individua, snícího smělé fantasie odpuťané od přírodních ekvů, snícího fantasie plné světla, míry a harmonie. Ano, z Nietzscheho a z nikoho jiného i naše moderní doba si vzala ať již právem nebo neprávem antinomie, existující mezi lidem a intelektuály, mezi spontánním a hledaným, mezi konkrétním a abstraktním a konec konců i mezi uměleckým dílem a umělcem? A je zajímavé, že právě o tento dualismus, o toto rozštěpení mezi diváky a herce, mezi jevištěm a hledištěm, nám musí jít, chceme-li zkoumat dnešní úpadek divadelního umění. A tu přicházíme k poznání, že i kdyby byl Nietzsche právem kritizován, že jeho dělení neobstojí před nejnovějším historickým bádáním, přece obstojí slavně před zkušeností dnešní. Dnes se ukazuje, že Nietzsche ani tak přesně neodhalil zrození klasické řecké tragédie, jako prorocky vyhmátl zrod a počátek jejího úpadku v naší moderní době. Neboť možno ve zkratce prohlásit, že nedejde k zrození moderní tragédie, dokud bude železná opona oddělovat diváka od herců. A je právě geniálním činem Beckettovým, že železnu oponu jedním rázem odstranil a zas spojil hlediště s jevištěm v jeden prostor. Ovšem ne tím, že učinil z diváků herce, nýbrž že z herců učinil také jen diváky, čekající na divadlo. — Na Godeta, který nejde a nejde. Proč nejde?

Odpověď na tuto otázku nalezneme nejnadhěji, když si uvědomíme, že se Nietzschevi vlastně strašně křivdí, když si z něho vybíráme jen onen umělecký dualismus. Nietzsche totiž v ped-

státě nikdy neříká, že dionyské a apellenské umění existuje vedle sebe. Vždyť on krásně ukazuje, že umění, respektive řecká tragédie jako prototyp velikého umění, vyrůstá z dionyského choru, když tento chor začne snít a kochat se ve své fantasii. Když přírodní a divoký satyr je uhozen prutem Apellonovým. Jen z mytického spojení dionyského prvku s apellenským dochází ke zrodu tragédie. Teprve pak chor, antický dav, vytvoří ze sebe herce a hrdinu, který proaluví a především jedná, / prosím abychom si všimli, že "actor" je nejdříve ten, kdo jedná, a teprve odvozeně ten, kdo hraje / za manželví lidu, spojeného dionyskou přírodností, avšak konečně raněné-
 he bolestí individualistického sebeozdání. Podle Nietzscheho řecká tragédie se zrodila z ergiastického davu, když optimistická iluze metafysické "naivnosti" překonala spontánní epileptičnost přitomnosti a když hrdina se konečně oddělil od přírody a od davu, z něhož vzešel.

Je-li tato Nietzscheova analýza zrodu tragédie správná, pak je patrné, že tragédie musí zemřít - a podle Nietzscheho umírá již s Euripidem, nakaženým sokrateskou moudrostí - ze dvojího důvodu: buď proto, že se rozpadne lidový chor, spojený radostí ze života, takže není a neexistuje prostředí, z něhož by mohl herce jako jednající hrdina vystoupit, anebo herci z davu kdysi vystoupivší, zapomenou na svou úlohu a nešlechají zvířecí zástupy metafysickým prutem Apellonovým, de-
 pouštějí se zločinu, který byl dobře nazván zradou vzdělanců.

Podívejme se nyní krátce na obě příčiny moderního úpadku divadelního umění.

První příčinou je nedostatek živého a spontánně citícího choru. Dnešní dav již netančí, jen se kroutí podle pokynu tanečnických

mistrů. Již nezpívá jako zpívali naši dědeč -
 kové a babičky - nýbrž jen poslouchá cizí gra-
 mofonové desky. Již ani nejí, nýbrž jen si strká
 do úst vitaminy a kalerie. Dnešní cher ani nemí-
 luje a ani nenávidí - leda jen te, co se mu na-
 káže milovat nebo nenávidět. A především se neu-
 mí modlit, protože v nikoho a v nic nevěří, a
 nejméně v sebe, nejméně v možnost, že z něho
 a z nikoho jiného musí vyrůst příští hrdina,
 příští herec moderního divadla. Dnešní stav ne-
 ní vlastně vůbec chorem, poněvadž neumí zrodit
 aktory, neumí zrodit herce, kteří by za něho pro-
 mluvili. Dnešní stav je spokojen ve svém líném
 hledišti a ani ho nenapadne, aby se hnal na je-
 viště dějin. Ortega y Gasset neměl pravdu, tisíc-
 krát neměl pravdu, když tvrdil, že se dav v na-
 šem století dostal k rozhodování. Naopak, dav,
 který byl vždy a všude na jevišti dějin po
 dlouhá tisíciletí, ve století dvacátém utekl s
 tohoto jeviště a usadil se do hlediště, aby jen
 čekal na to, co se bude dít, aby čekal na herce,
 které mu diktátoři vyběřou, aby čekal na Godo-
 ta, o němž zhola nic neví. Vzpouza davů je v pod-
 statě vzpourou davů proti každé akci, proti tra-
 gickému pocitu života. Dav je dnes příliš líný
 a i jeho revoluce jsou v anglosaském světě prá-
 ven nazývány sit down strikes. Stávka to je
 nicnedělání, toť největší vymoženost davů naší
 doby. Usadit se, toť dnes největším činem, usa-
 dit se v hledišti. A čekat - nespokojeně čekat,
 na to, co se bude dít. Neděje se však nic ..
 My však sedíme a sedíme, čekajíc ... Není Ais-
 chylů ani Sofoklů, poněvadž nemohou povstat ze
 vzduchoprázdna, či lépe řečeno z liduprázdna.
 Jak rozumím Františku Hrubínovi, když si přeje
 ve své poslední sbírce Můj zpěv, aby jeho zpěv
 byl jednou z oněch spěchajících vln, jež ženou
 do budoucna! Jak mu rozumím, když svému zpěvu
 říká:

A vždycky, vždycky pln buď člověka,

vězněm-li, ať jej lidská srdce vězní;
ať cokoliv jej zraní, poleká,
jen v liduprázdnu nezní!

Bohužel však je to jen zbožné přání. I Hrubínův zpěv zní v liduprázdnu ... již proto, že není nikde hlediště tak oddělené od jeviště jako - za železnou oponou!

Vím, vím, komunisté si to představovali jinak. Vše, co říkám, kriticky už viděli dávno. Jsouť vůbec lepší "v kritice" než v samostatném tvoření. Komunističtí nadšenci očekávali, že se tragédie a dobré divadlo zrodí, až z hledišť vyženou buržoazní abonenty, kteří chodí do divadla jíst bonbony a provádět své dcery a až v hledištích zas zasedne lid. Nuže, v hledišti sedí lid, bohužel je důraz na ono "sedění". Sedí tam lid, který má dále od aktivního antického choru, z něhož se rodili hrdinové a herci, než měli buržoazní abonenti. Sedí tam méně než lid, sedí tam básnický proletariát, to je dav zbavený nýru a víry a životní radosti a vůle k činu. Není tam chor opojený životem, nýbrž otroci, unavení otročinou, přivedení často do divadla na řetěze. Ne sedí tam chor, který má co říci, nýbrž jen dav, jehož jedinou vychvalovanou vlastností je, že umí poslouchat. Ani sám Apollo by z tohoto proletariátu nevykřesal jiskru života, ani kdyby svým prutem řezal sebe více. Kdyby začal řezat, domlátil by se jen opakování sloganů marxistické dialektiky, jež bohužel není dobrým pařeníštěm pro vzrůst orgiastických opojení. Z takového davu nemůže vystoupit hrdina, snad jen stachanovec nebo lidový komisař. Z takového davu snad vstanou noví bojovníci podle "spisovatele Zápotockého", mohou z něho vstát nejvýš jen "zasloužilí umělci", nikoliv noví Aischylové.

Západ má proti zemím za železnou oponou

přednost: zde se upřímněji přiznává, že divadelní ředitelé chtějí vydělávat peníze a tečka. Nepředstírá se zde, že se buduje nový svět - jako to činí komunisté. Že se buduje nový svět, při čemž davy sedí a čekají - bůhví na co nebo na koho. Na Godota patrně.

Veliká tragedie se může zrodit jen tehdy, když plamen doutnající v hledišti se přenesse na jeviště a zapálí tam dramatickou akci. Herec musí mluvit za tisíce. Nemají-li ovšem tisícové co říci, nemá co říci ani herec. O x 1.000 je zase jen 0. Jako před železnou oponou, tak také za ní, dav nemá co říci. Největší železnou oponou je opona, oddělující hlediště od jeviště. Dali jsme ji tam, aby požár z hlediště se nepřenesl na jeviště a obráceně, což je zařízení velice opatrné. Z opatrnosti se ovšem žádné veliké umění dramatické zrodit nemůže. Jeť umění hýřivé a marnotratné a spořiví otcové města je nikdy neměli rádi.

Vždy jim bylo nebezpečné a neslušné. Vždy především na divadlo zehrali. Nikdy se jim však docela nepodařilo dostat je do ruky. Až za komunismu. Nazvali to revolucí....

Dovolte mi, abych se zasmál. Čtu v novinách, že v komunistickém roce tom a tom nejčastěji hranou operou kromě Prodané nevěsty, byla v pražském Národním - Traviata! Čtu v komunistickém tisku, že si lidé přejí vydávání více spisů Viktora Huga, Jacka Londona a Julia Verneho! Jaká to revoluce, jak hluboká to revoluce proti starým pasivním konsumentům umění! A jak hrozný bankrot komunistických kulturních snah! Kde je nová doba, kterou jste tak halasně oznámili? V parku národní kultury v Moskvě jsem kdysi viděl, jak se párky dávají s oblibou fotografovat před kulisou z názornující schodiště ve Versailles, nebo stříhaný park záuku Sans-Sousi. Staří diváci, sedící se svými bombony na divadelních křeslech,

viděli ještě na jevišti věci, které ještě jakžtakž znali, a i ten Alfred a Violeta byli z jejich masa a krve. Dnešní diváci se dávají jen fotografovat před kulisami věcí, které nevytvořili a které neznají. To nazýváte revolucí kulturní soudruzi? Ještě nikdy nebyla tak těžká železná opona mezi diváky a herei jako je dnes u vás, vy opatrní, třikrát opatrní!

Ne, to nebude revoluce, to bude teprve první a pravá revoluce, až se zas po dlouhé době lid zmocní divadla a až skutečně vstane ze svých míst v hledišti a zas se pohrne na jeviště. Pak teprve vstanou skuteční noví bojovníci. Až zase lid bude hrát sám, až zase bude sám jednat jako jednal a hrál sám v době klasického Řecka, jako hrál ve středověku i později své lidové hry před svými chrámy, kdy i takový Calderón byl jen jeho mluvčím! A až bude hrát, co se jemu bude líbit, až bude pánem ve svém divadle, až bude pánem na prknech, které se nazvaly světem. To teprve bude pravá revoluce, až lid zas promluví, až zas se promění z mlčící ryby v chor, který zase na jevišti života bude tančit a zpívat jak mu bude líbo, jak se mu zachce, jak mu zobák narostl! Až zas bude svoboděn a tvořitelem své vlastní budoucnosti a své vlastní kultury. Až rozbije železnou oponu.

Revoluce - pravá revoluce, byla nedávno v Maďarsku. Chcete důkaz?

Maďarský dramatik a autor několika i za hranicemi známých her, Gyula Hay, řekl dopisovateli francouzské revue Preuves několik slov o své vnitřní proměně z komunisty ve svobodného člověka: " Nemohu tvrdit, že jsem já byl učitelem maďarské mládeže. Pravda je, že mládež učila mne. Přímě mne strkala do správného směru ... Já jsem si nevybral svobodu; byla mi vnucena tlakem mladých lidí". Možno mít lepší důkaz? Není za těchto okol-

ností dobré maďarské drama již na cestě? I když se z dramatu stala tragedie, maďarský lid již na Godota nečeká.

Mnoho se dnes mluví o stále rostoucím konformismu, o konformismu, jež je jednou - a jen jednou - z nejdopornějších forem komunismu. Konformismus je dnes jedním z nejuspěšnějších ideologických učení a šedivým pseudonáboženstvím dneška. Málem bych byl řekl, že je vedoucím hnutím tohoto století, ač vím, že není hnutím, nýbrž - seděním. Seděním v hledišti. Dnešní, v divadle sedící dav, zřídka se své tisícileté úlohy choru, odmítá být líhni hrdinů. Úspěch konformismu - a tím také úspěch komunismu! Možno skoro na sto procent vysvětlit snahou davu, utéci od odpovědnosti, utéci od dramatu, jehož obsahem je vždy boj jedince s kolektivem a osudem. Úspěch konformismu možno vysvětlit v sladkém a líném spočinutí ve víře v determinismus prostředí a ve víře v historickou nutnost. Tragický pocit života není myslitelný bez svobodné vůle. Neexistuje drama, v němž by se hrdina neměl rozhodovat. Proto tragická komedie En Attendant Godot není tragedií, nýbrž je jen čekáním na ní. Tajemný Godot není konec konců nic jiného, než svobodná vůle.

Druhý důvod, proč v moderní době se nerodí tragedie, možno odbýt jen krátce. Jeť druhým důvodem nedostatek hereců-aktorů, vystoupivších z choru, a není jistě třeba tento nedostatek prokazovat, když tvrdíme, že neexistuje choru, z něhož jedině mohou vystoupit. Apollo nešlehá svým metafysickým prutem již proto, že nemá koho šlehat. Optimistická metafysická iluze, o níž píše Nietzsche, patří minulosti a stará třída herců, hrdinů a kleriků, která tuto iluzi dříve rozdávala davům, zradila zástupy a odhodila masky hrdinů. Odhodila tyto masky, protože splynula s davu k nerozeznání, prohlásila, že

nechce být nic jiného než davem, že nechce být nic více. Tato třída vzdělanců, či přesněji řečeno bývalých vzdělanců, dnes jí a pije s "lidem", a co více, sedí s ním v hledišti, čekajíc, co se bude dít. Jako by se něco vůbec mohlo dít, kromě přibližování noci! A jak tam v tom hledišti sedí, tak jí ubývá mozku a přibývá jí na váze v oněch částech těla, která jsou užitečná při sedění.

Estragon a Vladimír, naši dva vandráci z hry En Attendant Godot, jsou ztělesněním prototypu těchto "herců", kteří vlastně žádnými herci nejsou, nýbrž jen diváky, čekajícími na drama, a "hrajícími" ono čekání.

Beckett v nich vytvořil karikaturu herce-aktora, karikaturu, jdoucí až k bodu mrazu. Je jeho zásluhou, že postavil na scénu herce nehrající, aktory nic nedělající. Obá vandráci jsou geniální karikaturou vzdělanců, kteří zradili své poslání, svou dramatickou úlohu.

& & &

Alexander H E I D L E R :

Z POLITICKÉ FILOSOFIE SV. TOMÁŠE AQUÍNSKÉHO

V polovině XIII. století, právě když byla dokončena Notre Dame, přednášel na pařížské universitě muž, ve kterém jakoby se spojilo všechno, co udělalo Evropanu Evropanem: genius a světec, vědec a svým způsobem i básník, řeckou antiku odchovaný filosof a opravdový kníže mezi křesťanskými theology, střízlivý intelektualista a ztlumeně vřelý mystik, tvůrce kulturní synthesy, který zpracoval Platona i Izaiáše, Aristotela i sv. Pavla, Senecu i sv. Augustina, chladně mohamedánské aristoteliky i plamenné křesťanské platoniky - a tak za vydatného použití kvádrů židovských, řeckých i arabských vybudoval gotickou katedrálu vrcholné křesťanské moudrosti. Byl to Tomáš, nejmladší syn hraběte Landulfa z Aquina, kdysi předního vasala Fridricha II., kněz chudého kazatelského řádu sv. Dominika.

Méně odvážní současníci mu vytýkali, že dobré víno Kristovo ředí vodou pohanské filosofie. Ale Tomáš jim odpovídal: "Ti, kdo v posvátné nauce užívají pramenů světské moudrosti ve službách víry, neředí víno vodou, nýbrž proměňují vodu ve víno. - Theologie má být v čele všech esatních věd a používat jejich výsledků".

Tomáš Aquinský je myslitel velmi abstraktní. Než se vžijeme do jeho světa, býváme v pokušení reptat, že "andělský učitel", jak mu Církev říká, není učitelem trochu víc lidským. Nezasvěcený čtenář, který si při zběžném čtení s jeho abstrakcemi neví rady, se možná chytne několika konkrétních zmínek a příkladů, řeče-

ných často jen mimochodem a setva pochopitelných bez hlavní myšlenkové souvislosti, a má pak ovšem skreslenou představu o celku. Neboť právě na těch abstraktních myšlenkových rovinách zde spočívá veškerý důraz, a právě jimi je Tomáš "obecný učitel", který se své vysoké varty v zásadě předem odpověděl na pochybnosti a omyly budoucích staletí až po naši dobu. Kde zůstal více na povrchu věcí, tam byl snad příliš poplatný svým starověkým mistrům i názorům a poměrům své vlastní doby; kde zajel na hlubinu, tam nás na jednou udiví "moderností" svých postřehů, ať už se týkají přírody, člověka nebo Boha. Snad se mám některé z těchto postřehů moheu zdát až příliš samozřejmé; ale bývá to samozřejmost Kolumbova vajíčka, samozřejmost, která se do té míry předpokládá, že na ni nikdo nemyslí - a že nikoho nenapadne, aby hledal její důvody a aby z ní vyvedl důsledky. A právě to je úkol filosofie.

Tak musíme chápat i Tomášovu filosofii politickou. Vezměte tuto větu: "Není možné, aby byl člověk dobrý, nemá-li správný vztah k obecnému blahu". Samozřejmost, chcete-li, ale je v ní naznačen celý vzájemný poměr mezi mravností a politikou, je v ní vyjádřen i jediný možný základ dobře fungující demokracie. Kolik bylo "dobrých lidí" v Německu před Hitlerem, u nás před Gottwaldem, kteří se "nestarali o politiku"? A kolik bylo "politiků", kteří se ve skutečnosti nestarali o obecné blaho, o správný vztah k němu, o to, aby byli dobří!

"Obecné blaho", to je základní pojem Tomášovy politické filosofie. U něho to není naprosto řečnický *Locus communis*. Pro něho má pojem obecného blaha metafysickou hloubku a je podstatnou složkou celého pohledu na svět. Zamysleme se nad takovými věťami: "Vzájemný řád jednotlivých složek vesmíru je založen na řádu, který spojuje celý vesmír s Bohem.

Bůh je jeden a stvořil jednotu; nejenže každá bytost je sama v sobě jedna, ale všechny věci vytvářejí v jistém smyslu jeden dokonalý celek. - Co je v tvorstvu v nejvyšším smyslu dobrého, to je dobro celkového řádu všehomíra, o němž říká Filosof /Aristoteles/, že je nejvyšším způsobem dokonalý. S tím souhlasí to, čemu učí písmo svaté. O jednotlivých Božích dílech se praví, že bylo dobré; ale když Bůh viděl všechno, co udělal, bylo to velmi dobré. - Ačkoliv je duch více než hmota, přece by svět, v němž by byly jen duchovní bytosti, nebyl lepší, nýbrž méně dokonalý. - Ačkoliv by byla lepší bytost, která by neochvějně lnu-la k Bohu, přece je dobrá i taková, která je schopna k němu lnout, nebo se od něho odvrátit. A tak je svět, v němž jsou obě skupiny bytostí, lepší než takový, v němž by byla jen jedna skupina. - Ve všem, co pochází od Boha, je řád. Řád věci spočívá v tom, že jedny jsou druhými vedeny k Bohu.

V tomto kosmickém "obecném blahu", má člověk mimořádné postavení: "V oblasti hmoty je nejvyšší to, co se přímo dotýká nejnižšího stupně v oblasti ducha, totiž lidské tělo, spojené s duší. Proto se říká, že lidská duše je horizont; je na rozhraní mezi hmotnou a nehmotnou oblastí; sama je nehmotná a oživuje tělo. - K úplné dokonalosti všehomíra bylo třeba, aby byly stvořeny bytosti, které se vrací k Bohu nejen tím, že jsou mu v nějakém smyslu podobné, nýbrž i bezprostředním, osobním úkonem. To se může stát jen úkonem rozumového poznání a svobodné vůle, neboť i Bůh takto sám sebe poznává a miluje. Proto bylo k poslední dokonalosti všehomíra třeba, aby v něm byly bytosti, obdařené duchem. - Čím vyšší je stupeň, na kterém stojí nějaká bytost ve vesmíru, tím více je třeba, aby měla účast na onom řádu, v němž je obecné dobro všehomíra".

Kosmický řád Stvořitelův se má obrážet v řádu, který si svobodně ukládají lidé, když tvoří společnost. Na stejné úrovni hodnot jsou podle sv. Tomáše vyšší ty, jež mají společenský význam; ale osobní hodnota vyššího řádu má naopak přednost před společenskou hodnotou řádu nižšího: "Čím užší vztah má nějaká ctnost k obecnému blahu, tím výše stojí v pořadí ctností. Spravedlnost a statečnost mají užší vztah k obecnému blahu než pouhá osobní ukázněnost. - Dobro celku převyšuje osobní dobro jednotlivce - pokud ovšem obojí chápeme na stejné rovině. Dobro Boží milosti v jednom člověku je vyšší než přirozené dobro celého vesmíru".

Již z toho plynou jasné meze lidského zákona a státní moci: "Mezi lidskými ctnostmi je to jen spravedlnost, v jejímž pojmu je obsažen přesný závazek, viditelně splatný a splatitelný dluh. Proto může zákonodárství jen natolik zasahovat do mravní oblasti, na kolik v ní běží o spravedlnost. - Lidský zákon může ukládat předpisy jenom stran spravedlnosti. Jestli-že předpisuje úkony jiných ctností, jsou závazné jen natolik, na kolik snad za určitých okolností nabývají i ony povahu spravedlnosti. - Člověk, který je zákonodárcem lidských zákonů, má právo soudit jen o vnějším jednání. Soudit vnitřní postoje vůle má právo jen Bůh, zákonodárce zákona Božího. - Smysl každého zákona je obecné blaho lidí, a jenom natolik je to zákon, který zavazuje. Jestli-že v této věci selhává, nemá závazné síly. - Smysl lidského zákona je umožnit přátelství mezi lidmi; smysl Božího zákona je umožnit přátelství mezi Bohem a lidmi".

Pro Tomášovu politickou filosofii je také velmi důležité jeho chápání moci: "Jako je v nejvyšší míře dobré, jetliže někdo užívá moci, aby mnoha lidem dobře vládl, tak je zase v

nejvyšší míře zlé, jestliže ji zneužívá. Moc se tedy může obrátit k dobrému i zlému. - Boží moc je totéž, co Boží dobrota. Bůh tedy nemůže své moci užít jinak než dobře. To však nenajdeme u lidí. Proto nestačí ke štěstí, aby se člověk podobal Bohu mocí, ledaže by se mu stal podobným i dobrotou".

Když jsme se takto zamyslili nad vlastními slovy sv. Tomáše, takřka namátkou vybranými z různých jeho spisů, můžeme se pokusit o souvislý přehled jeho politické ethiky, zvláště pokud se dotýká našich dnešních problémů.

Za základní měřítko dobrého nebo špatného politického režimu považuje sv. Tomáš otázku, zda vláda usiluje o dobro všech občanů, zda má na mysli obecné blaho, či hledá jen vlastní prospěch, prospěch vládnoucích osob nebo vládnoucí skupiny a strany. Podle toho pak rozlišuje mezi monarchií a tyraníí, mezi aristokracií a oligarchií, mezi demokracií a ochlokracií nebo anarchií. Vláda jednoho člověka, monarchie, se může zvrhnout v nespravedlivou tyranii. Vláda vybrané skupiny lidí, aristokracie v původním slova smyslu, se může zvrhnout v nespravedlivou oligarchii. Vláda všeho lidu, demokracie, se může zvrhnout v nespravedlivou ochlokracií, vládu luzy, nebo přímo rozložit do úplné anarchie. Měřítkem je tu právě politická spravedlnost, která vyžaduje, aby se vládlo ve prospěch občanského celku a ne ve prospěch jednotlivců nebo dílčích skupin národa.

Proto také sv. Tomáš za ideální režim považuje spojení všech tří prvků: prvku monarchického, aby totiž hlava státu byla vybavena silnou autoritou mravní i právní, prvku aristokratického, aby byla státní moc zároveň náležitě decentralisována a to opět prostřednictvím lidí vysokých mravních kvalit, a prvku demokratického, aby totiž hlava státu a ti, kdo vládou v jeho částech a složkách, byli

svobodně voleni lidem a z lidu; aby měl každý občan právo svobodně volit a být svobodně zvolen ke všem stupňům státní autority. Toto spojení všech tří prvků nejlépe zajišťuje vzájemnou kontrolu a tak také může nejlépe, pokud je to v lidských silách, zabránit zneužívání moci. Je zřejmé, že právě toto spojení má dnes na mysli každý, kdo vážně usiluje o zdravou demokracii; přímá a naprostá vláda lidu je možná snad jen v malých venkovských kantonech Švýcarska, jinak bývá spíše demagogickým heslem.

Naopak zase nejhorší režim je takový, který spojuje v jedno tyranii, oligarchii a ochlokracii: tyranii, protože v čele státu stojí diktátor nebo skupina diktátorů, kterým běží jen o sobecké zájmy vlastní osoby nebo kliky; oligarchii, protože jedna strana neomezeně a sobecky vládne na úkor všech ostatních stran a skupin občanů; ochlokracii, protože se taková vláda místo pravého mínění lidu dovolává jen projevů demagogicky zmobilizovaného davu. Na první pohled je zřejmé, že toto spojení všech prvků špatné vlády se nejvýrazněji projevuje v moderních diktaturách fašistického a zvláště komunistického typu.

Na autoritu spravedlivé vlády, ať už v jejím složení převládá ten či onen prvek, klade sv. Tomáš a s ním celá křesťanská mravouka veliký důraz. Stát a vláda jsou nutně pro opravdu lidský život, jsou tedy od Boha, který člověka takto stvořil, a ve své oblasti zastupují autoritu Boží. Sv. Tomáš je dokonce přesvědčen, že jakási vláda, jakási veřejná autorita by byla v lidské společnosti užitečná a potřebná, i kdyby byli první lidé nezhrěšili a kdyby tedy lidstvo zůstalo ve stavu prvotní nadpřirozené nevinnosti. Tím spíše je jí třeba v dnešním lidstvu, které je postiženo následky prvotního hříchu. Teď je to ovšem zároveň spojeno s nebezpečím, že může být vlády a veřejné autority zneužity.

Z těchto skutečností plynou významné mravní důsledky. Vládu, která je aspoň v zásadě spravedlivá, mají občané poslouchat. Je to jejich mravní povinnost, v podstatě stejná jako ta, kterou zdůrazňuje 4. Boží přikázání: "Cti otce svého i matku svou!" Ale již tato povinnost má své meze. Sv. Tomáš označuje zvláště dva případy. Nejsme povinni, ba ani nesmíme poslechnout vládu, když nám nařizuje něco špatného a hříšného, tedy něco, co je proti Božímu přikázání. Zde platí slova sv. Petra, kterými apoštol odmítl nespravedlivé požadavky židovské velerady: "Víc musíme poslouchat Boha než lidi!" V takovém případě lidská vláda sama přestává zastupovat Boha a ztrácí veřejnou autoritu. Podobně přestává povinnost poslušnosti tam, kde vláda, byť jinak spravedlivá, překračuje své přirozené meze své autority. Člověk člověku může předepsat vnější čin, nemůže mu předepsat vnitřní smýšlení. To je jeho osobní záležitost před Bohem. Státní autorita nesmí také libovolně zasahovat do oblastí jiných základních společenských celků, na příklad do náboženské oblasti, která patří církvi, nebo do života rodiny a do zásadního práva rodičů, určovat výchovu svých dětí.

To platí již o přehmatech vlády jinak v zásadě spravedlivé. Tím více to platí o vládě, která se celým svým zaměřením sama postavila na stranu bezpráví. Takové zneužívání vládní moci považuje Tomáš za velmi těžký hřích. Do slova na příklad píše; "Jestliže některý vládce násilně vymáhá to, co mu nepatří, je to loupež a zločin. Zde platí výrok sv. Augustina: "Jakmile je odstraněna spravedlnost, co jiného jsou vlády, než velké lupičské tlupy? A naopak, lupičské tlupy jsou vlastně jen neoprávněné a nespravedlivé vlády v malém" - A prorok Ezechiél píše: "Jejich vládci si mezi nimi počínají jako vlci, uchvacují kořist:" Proto pokračuje

Tomáš - mají takoví vládcí povinnost nahradit škodu, kterou způsobili stejně jako lupiči. A při tom je jejich hřích tím větší než hřích lupičů, čím více a všeobecněji ohrožují veřejnou spravedlnost, ačkoliv bylo právě jejich úkolem, aby ji zabezpečili". /Summa Theologica 2 - 2,66, 8 ad 3./

Dojde-li k takové vládní soustavě, mění se velmi významně i mravní povinnosti občanů vůči vládě. Každá vzpoura proti spravedlivé vládě je podle Tomáše velmi těžký hřích, protože ohrožuje nejen blaho soukromé, nýbrž i obecné. Ale o tyranských režimech sv. Tomáš píše: "Tyranský režim není spravedlivý, protože není zaměřen k obecnému blahu, nýbrž k sobeckému prospěchu vládnoucích. Proto se nedopouští hříšné vzpoury ten, kdo se snaží odstranit takový režim. Hřích by to byl jen tehdy, kdyby někdo narušoval tyranský režim způsobem tak neukázněným, že by občanstvo utrpělo větší škody z následujícího rozvratu než z tyranského režimu samého. Hlavní rozvratník je však sám tyran, který občany vyvolává nesvornost a třídní boj, aby lépe zabezpečil svou vládu. V tom je totiž podstata tyranského režimu; je zaměřen k sobeckému prospěchu vládnoucího - na škodu veškerého množství občanů". /Summa Theologica 2 - 2,42,2 ad 3./

Na základě této nauky Tomáše Aquinského je na první pohled zřejmé, že komunistický režim, na příklad takový, jako je dnes v Československu, z mravního hlediska patří mezi režimy tyranské. Všechna práva celého množství občanů, práva náboženská, rodinná, politická i majetková, jsou zde násilně omezována nebo přímo porušována ve prospěch dílčích zájmů a celku nepřijatelných cílů poměrně malé skupiny fanatických komunistů a jejich sobecky zjištěných souputníků. Stavět se na odpor takovému režimu a usilovat o jeho odstranění je mravně dovoleno. Jestliže se to děje s dobrým úmyslem a ukáz-

němým způsobem, je to dobrý čin. Kdo se při tom vydává v nebezpečí, projevuje ctnost křesťanské statečnosti, stejně jako ve spravedlivé válce.

Mnoho ovšem záleží na dobrém úmyslu a na ukázněném způsobu. Odpor proti nespravedlivému režimu by byl mravně znehodnocen, kdyby jeho původci měli na mysli zase jen nějaké sobecké zájmy, nebo touhu po pomstě a ne obecné blaho všech občanů. A každý pokus o odstranění tyranů musí být dobře rozvážen a podniknut v pravý okamžik, aby nevyvolal ještě větší pohromy. Proto je dobré, je-li takový pokus veden nositelem nějaké veřejné autority, který může zaručit aspoň minimální souvislost státního života. - Nemýlím-li se, vedla tato zásada sv. Tomáše na příklad kardinála Wyszinského k tomu, aby se postavil za Wladislava Gomulku; jen člověk jeho typu a postavení se v konkrétní situaci Polska mohl postarat o to, aby byl učiněn pokrok na cestě k svobodě, aniž v zemi nastal rozvrat se všemi následky podle maďarského příkladu, což by nakonec způsobilo občanstvu větší duchovní i hmotné škody než dosavadní tyranský režim.

Máme-li na mysli tyto zásady, naučíme se rozlišovat mezi oportunistem, při kterém běží o sobecký prospěch jednotlivců a politickou oportunistou, která může být požadavkem mravního zřetele na obecné blaho. Osobní statečnost je pravá ctnost jen tehdy, slouží-li spravedlivé věci. Ale i zde opět musíme rozlišovat mezi dvěma způsoby statečnosti: mezi statečností toho, kdo neochvějně vytrvává v dobrém, když je na něho útočeno, a statečností toho, kdo sám útočí ve službách dobré věci. K tomu, abych právem zaútočil, je opravdu třeba příhodného okamžiku, totiž právě situace, kdy podle rozvážného odhadu, mohu útokem účinně posloužit obecnému blahu. Za všech okolností je však třeba oné statečnosti, která vzdoruje útoku, odolává nát-

laku zla a neochvějně vytrvává v dobru děj se
 ce děj. Takový pasivní odpor je ovšem těžší než
 aktivní. Sv. Tomáš o tom píše: "Neochvějně čelit
 útoku je těžší než útočit a to z trojího důvo-
 du. Předně: kdo odolává, ten je si vědom, že ú-
 tečník je v přesile; kdo útočí, ten se sám pova-
 žuje za silnějšího: ale bojovat se silnějším
 je těžší než bojovat se slabším. Za druhé: pro
 toho, kdo odolává, je už nebezpečí něce přítom-
 ného; tomu, kdo útočí, se jeví jen jako něce
 budoucího: je však těžší překonat pohutky pří-
 tomné než ty, které se týkají budoucnosti. Za
 třetí: odolávat znamená počítat s dlouhým trvá-
 ním; zaútočit může člověk z okamžiku popudu/ a
 s nadějí na rychlý úspěch/ : a jistě je těžší
 dlouho nepohnutě vytrvat než se náhle rozhod-
 nout k těžkému činu". /Summa Theologica 2-2.
 123,6 ad 1./

Dokud nenastal pravý okamžik k útoku na
 tyrany, který by odpovídal nejen všeobecným po-
 žadavkům spravedlnosti, nýbrž i konkrétním před-
 pokladům k účinnému zajištění obecného blaha,
 nezbyvá tedy než usilovat o statečné odolávání
 všemu nátlaku, všemu teroru i všem svedům tyran-
 skému režimu. Čím těžší je tento způsob odporu,
 tím může být mravně hodnotnější. Teprve tam, kde
 i tento odpor chybí, lze mluvit o nemravném o-
 portunismu. Kdyby naopak postoj neochvějněho o-
 dolávání zlu a statečného vytrvání v dobru zau-
 jala velká většina národa, byla by to i nesmír-
 ná politická zbraň proti tyránům, která by už
 sama o sobě vedla k postupnému vítězství sprá-
 vedlnosti; a jestliže by i potom zůstal aktivní
 útok nutný, zmenšilo by se jeho politické risi-
 ko již tím, že byl připraven hromadným odporem
 trpným.

Při tom ani neběží o takový způsob trpné-
 ho odporu, jaký vešel do dějin pod jménem Ghan-
 diho, způsob veřejně demonstrativní, takřka obřad-
 ní. Nesmíme být tak naivní, že bychom si od pre-

středků, které zapůsobily na britskou koloniální správu v Indii, slibovali stejné účinky na komunistickou tyranii v Československu. U nás jde prostě o to, aby lidé znali své mravní povinnosti v různých životních situacích a aby jim byli za každou cenu věrní; aby si uvědomili, že sice mohou opomenout dobrý čin, chtějí-li zabránit většímu zlu, ale že nikdy nelze přímo udělat věc, která je sama o sobě zlá, ani když je výhodná, ani když je nespravedlivě přikázána; a aby při tom dokonale využili všech možností, které jim poskytuje ještě i komunistické zákonodárství, na př. zásady, že účast na různých podnicích režimu je sama o sobě dobrovolná, i když de facto neúčast může mít nepříjemné následky. Víím, že od zástupců nelze vždy očekávat takovéto mravní hrdinství. Ale musíme si uvědomit, co znamená už jen každý pokrok na této cestě, a nesmíme ani podceňovat účinnost apelu na svědomí.

Přemýšlím, zda jsme se na tuto stránku dnešní problematiky dost soustředili. Exil by měl dávat domovu víc mravní výchovy než desud. Zajisté slowem - ale i příkladem. A při tom nelze zapomínat, že i o mravním řádu a politickém vesmíru platí slova Tomáše Aquinského; "Vzájemný řád jednotlivých složek vesmíru je založen na řádu, který spojuje celý vesmír s Bohem".

& & &

František K O V Á R N A :

ZAMYŠLENÍ NAD EVROPOU

Přiznám se, dnes vím daleko méně, co je to Evropa, než oné noci, kdy jsem míjel hraniční kámen. Za tři roky propadla má představa Evropy zmatku. Kolikrát jsem slyšel Evropa, skoro tolikrát to znamenalo něco jiného. Zdá se, že to není jen má osobní příhoda. Jako intelektuálové míváme sklon domnívat se, že názor začíná až tam, kde se vysloví a kde je schopnost jej vyslovit. Názor je však přesložitá stupnice, která většinou zapadá do poloh vzdálených logice a stále nejasnějších ve zmetu citů, pudů a zážitků. Vyslovená část je patrně až zákmitem světla v koruně stromu, jehož kořeny nám zůstávají skryty. A to je mi důvodem, proč se domnívám, že nejsem ve zmatku sám a proč nemyslím, že lze podceňovat, mávne-li prostší nebo prostý člověk rukou a opouští, jak může, tento zeměděl. Spánembohem, pokud se to děje ve strachu. Štvanec evropského strachu posílí si snad vyčerpané nervy a z jeho dětí budou opět lidé schopni čelit úzkosti, která rve po kusech srdce z tohoto zemědělů. Rukou nemávnou však jenom zastrasenci. Sám jsem viděl mávnout rukou i muže, kteří už za tento zeměděl nastavili a dovedli by znovu nastavit kůži, protože se jim zdá, že jejich země, kterou opustili, je právě jeho částí. To se však už netýká ani tolik nás, druhů jejich osudu, jako by se to mělo spíše dotýkat těch Evropanů, kteří spojují s Evropou své myšlenky a plány.

Rekl jsem: protože se jim zdá, že jejich země. Slovo zdá se, zdálo se, vystihuje právě rozdíl mezi někdejší jistotou a dnešním zmat-

kem. Ano, doma jsem si byl jist. Když jsem se bránil proti obnově nové podoby poddanství, vedle níž staré poddanství - jak se rychle ukázalo - bylo rozkvětem svobody, byl jsem si jist, že hájím Evropu. Výslovně říkám Evropu, protože už slovo Západ zdálo se mi vážným zužením. Zde jsem nemohl souhlasit ani s druhem tehdejších zápasů, který měl pro své pojetí hodně důvodů. Nešlo mi to vyjít nějak vstříc našemu slovan-skému původu, nebo sjednat se stalinisty, protože jejich mocenský islam nemá nic společného nejen s komunismem, ale ani se socialismem - jakýsi hradní mír a z nedílu kultury svěřit jim péči o Východ a demokratům rezervovat Západ.

Prvé pošetilosti jsem se nemohl dopustit, protože pokládám československé slovanství za věc především filologickou a zdá se mi, že nám bude třeba v Havlíčkově ostražitosti, která se ho zmocnila tehdy v zemi samoděržaví, jít ještě mnohem dál. Už před koncem války dospěl jsem k těmto pochybám, které přesahují Havlíčkovu západoslovanství, v odporu k rasismu všeho druhu chtějí z našeho slovanství vytrhnout všechn kmenový obsah, dát mu jen filologický smysl a omezit je jen a jen na otázku řeči. To se mi ostatně nezdá být ani tak málo. Národy vznikaly patrně vrstvením a spojením prořídlé starší vrstvy obyvatelstva s novou vlnou. A nevím proto, není-li pro nás a pro to, co se z nás stalo, dost důležité, že byli v našich zemích nejprve Keltové a po nich kmeny germánského původu. Není snad dokonce bez významu, že se na Moravě vyskytla osídlení už ze starší doby kamenné a zanechala u nás stopy zobracujícího umění jako ve Francii nebo Španělsku a nejen výtvarnou geometrii, jaká vládla dál na sever, na východ a na jih. Nemíníme ovšem něco dokazovat vykopávkami a soutěžit tak s archeologií, kterou právě u nás zapřáhli, aby nakvap potvrdila staré kulturní souvislosti s východem. Od fyziologie, i kdyby se mohla vyskytnout čistá

rasa, je daleko k poloze, kde se utváří národ.

Chtěl jsem vzbudit jen pochyby v otázce našeho slovanství, které se nám zle nevyplatilo pěstováním. Ukazovalo nám to pak Rusy tam, kde přicházeli Stalinovi zřízenci; Čechoslováky v těch, kdo spustili o slovanství, jak to právě potřebovali, měl-li být uspán národ, když unikl z náručí nacistické smrti, kterou pokládal za německou. Po zkušenostech víme však už dnes přesně, že nás nerdousil Šebastián Bach, ani Kant, jako nás teď nerdousí Puškin, Tolstoj, ani ne Dostojevský.

Druhé chyby, parcelace kulturního nedílu, nemohl jsem se dopustit, protože jsem hájil pro kulturu právo zachovávat si sílu své bezmoci. Odmítal jsem právě moc, která se nabízela, když se lapatým ptákům nejen zpívalo, ale i sypalo zrní. Počítal jsem do Evropy Jansenina, Pasternaka nebo Achmatovou, jejíž verše mi vystávají i zde, nechtěl jsem uspokojit stalinské apoštoly. Zahánění Východu na východ, jako Západu na západ, zdálo se mi právě povážlivým zužením Evropy. Nejprve tu bylo několik fakt, jež odporovala štěpení Evropy na Západ a Východ. Byzanc byla přímým dědicem Řecka. Čím je nám Řecko, ukazuje každá krise. V časech klidu vystačíme s římským inženýrem, právníkem a organisátorem: v dobách, jež by se mohly stát i tragedií, obracíme se spíše k řeckému filosofu. Ani Byzanc nelze lehkomyšlně odhodit přes evropskou palubu. Dlouho byla kulturní citadelou, než se evropský západ vzpamatoval z barbarství. Bez ní by nám chybělo dost kapitol v umění západu. Vzpomenme jen Cimabua, učitele Giotta, od něho stoupá již proud dál. Později bylo méně styků i vlivů, ale i pak nám dala Byzanc složitou cestou Greca. Malíře barokní doby, kde už snad v rozpojení tělesnosti a ducha začíná důležitý, ne-li hlavní kořen našeho věku. Vedle těchto několika důvodů, jež jsem ovšem hledal na vlastní půdě, zdálo se mi dokonce, že je

všechno, co se v Rusku stávalo ruským a v čem jsme hledali Rusko, zejména jeho radikální a hluboký humanismus, všechno to že je evropské a že je to zároveň věno, jež přináší do společenství tato nešťastná země, zdržovaná kdysi samoděržavím a dnes lámaná stalinismem. Zdálo se mi, že to všechno patří dávno i nám. Nejen nám v koutku střední Evropy, ale i západu, na př. Francii, které dal Dostojevského André Gide.

Dále začíná pásmo, kde se mi představa Evropy opírala víc o zkušenost než důvody, víc o poznatky než teorii nebo theoretické konstrukce. Varován ve vlastní práci, už za druhé republiky, začal jsem velmi nedůvěřovat holému intelektu, když jsem spatřil, co všechno si dovede odůvodnit. A jak odůvodnit. A po válce nebylo kde obnovit důvěru. Nedala se obnovit na př. z výjevu kdy se mi jeden z dnešních kulturních mocnářů doma - mně odpůrci - pochlubil svazkem tisícikorun, kterých bylo dvěstě a právě mu byly vyplaceny z filmu. Voněly vskutku novotou a viděl jsem, jak si dovedl vydávat tuto novotu za převrat, který vymezuje kulturu, měšťáky přehlížené nebo živené z almužen, nové místo a tentokráte na slunci. Dost možná však, že tato nedůvěra k holému intelektu byla jen obrácenou stránkou mého původu. I po maturitě zůstal jsem patrně chlapcem z venkova, kde jsem zvykem kupovanou látku ohmatal a nevěřil ani barvě, ani slovům. Právě, že slova proudívala z úst těm, kdo něco nedobrého nebo zlého nosili venkovanu od vrchností v zámku či úřadech.

Ať tak či tak, hledaje Evropu, spoléhal jsem spíše na to, co jsem viděl, prožíval a mohl si ověřit hmatem. Dopustil jsem se však chyby, protože jsem řekl: hledaje Evropu. Evropu však nebylo nutno u nás hledat, dosvědčí každému z nás vzpomínka na léta, kdy se nečte, ale hltá.

Gide stejně jako Balzac nebo Hugo, Stendhal, Dante jako Carducci, Ibsen, Hansum, Goethe, Heine, hned ve školní čítance Mickiewicz, dále Dostojevský, Tolstoj, Cervantes, Dickens, ale už tehdy Emerson a Whiteman. Není však třeba dělat seznam domácí četby pro školu, připomenme si proto, co znamenal v naší vzdělanosti překlad. Dávno před osamostatněním a zejména mezi oběma válkami, kdy se takto dokonce cizí autoři stávali našimi, neboť se četba jejich knih neomezovala jen na úzký kruh, ale pronikala i do šířky. Zde by mohla podat svědectví statistika. Kdo z nás, kdo tehdy vstoupil do tohoto rozmachu v době míru, jaký nebylo dopřáno žít dalším pokolením, odolal a sám nic nepřeložil, někdy třebas jen tak, jindy v osobnějším setkání s autorem? Sám jsem se takto zabýval Pirandellem. Překlady byl u nás takový příliv, že se po vypuknutí krise ozvaly mezi domácími autory stesky. Autor z jiného národa nemá důvod si stěžovat, ale dost možná, že se mu tato přemíra zdá být zaplňováním něčeho, co by jinak zůstalo prázdné. Pokud jde o prázdnost, nelze nikoho nutit, aby se naučil našemu jazyku a mohl na př. číst naši lyriku. Ale i tak stačí, co řekl Čapek, alespoň naznačit, že se překlady nezaplňovalo jen prázdnost. Sami nejsme s Čapkem vždycky spokojeni, ale někde viděl vskutku daleko a řekl světu dost. Dnes, kdy se hraje a bude hrát o osud člověka, skoro se zdá, že by stačilo, kdyby nebyl Čapek za naší zemi vyslovil víc než slovo robot. Říkám za naší zemi, protože toto slovo vytěžil ze zkušenosti národa, který rozpoznal rozdíl mezi svobodnou a nesvobodnou prací. Jinak dobře víme, že i u nás vládá kvas, z něhož se odmísí, co má zůstat na dně. Ve vlně překladů byla však velká potřeba žít s ostatními, jak ukázala obnova tohoto přílivu po válce. Tehdy jí nestačila zarazit ani důmyslná stavidla ministerstva informací, řízená již moskevským-

mi zájmy. Ze světa proniklo tak alespoň do země dost, co dnes utěšuje oáříznutý domov. Tak jsme poznávali Evropu, ba hrnula se k nám. Mluvila naší řečí a rozumět jí mohli všichni. Dostávala se do nás všemi pory a nevěděli jsme ani jak, schopni vést polemiky o cizího autora, jako by byl náš. A jak jsme prožívali Evropu mezi oběma válkami i my, kdo si ještě jako chlupci pod cizí vládou kupovali červené svazečky knihovny, která se jmenovala Světová.

Světová, ano světová knihovna, jméno pro kus kulturního díla pokolení devadesátých let. A není to náhoda, byly u nás i jiné překladové knihovny, s týmž jménem v názvu, nebo s týmž obsahem. Sotva lze v této "světovosti" vidět jenom uspokojení pocitu méněcennosti v nesvobodném národě. Není nesnadné v našich projevech a v našem životě rozpoznat jako slabost cizomilství, vlastnost patrně poddanského původu. I toho jsme si vědomi, jak dovede být houževnatá, nedá se někdy vyléčit ani zkušenostmi žabí perspektivy, jež poskytuje na př. vyhnanství. Původ naší "světovosti", jak se projevila tlumočením cizích kultur, není v cizomilství. Je jiný, nebo alespoň zároveň jiný. Na spodu bylo snad i podvědomí, že se malý národ uchová, bude-li se světem, a že by padl, kdyby se postavil proti světu. Útoky proti světu mohou si vskutku dovolit jen systémy nebo vlády ve velkých národech. Připustíme-li spolupůdu sebezáchovy, byl nakonec asi nejdůležitějším činitelem pocit, že je Evropa i svět totéž. Měli jsme být kulturně i jinak vtlačeni do Centralevropy. Nechtěli jsme toto řešení přjmout. Střední Evropa příliš ohrožovala nás a ostatní národy v pásnu mezi Ruskem a Německem, dnes ohrožované stalinismem, který je ve svém separatismu radikálnější. Vnucování střední Evropy a v ní naléhání německých vlivů vedly nás k hledání opory dál. Odmítající střední Evropu, hledali jsme Evropu vůbec a mezi Evropou a světem zmizel nám rozdíl.

Mířice k plnému universalismu, byli jsme zároveň věrní některým starším tradicím, z nichž připomenu jen dva případy. Husity, kteří stále a stále jednali a vyjednávali, aby zůstali článkem Církve římsko-katolické, nositelky tehdejšího universalismu. Nedovedli se ze světa vydělit jako na př. Luther. Za druhé pak uvádím české katolíky a české protestanty z předbělohorského pokolení. Dospěli ke snášenlivosti a teprve pobyt na cizích školách vycvičil další pokolení obou táborů ve fanatismu. Připomínám případ snášenlivosti, protože je universalismu, čím je fanatismus všem druhům partikularismu a separatismu. Oba případy uvádím jako malou připomínku, jak měl v naší zemi už z minula urodnou půdu universalismus, v němž nám za poslední desetiletí našeho kulturního vývoje splynula Evropa a svět v jedno jediné společenství.

Za tuto jistotu, v nás tak samozřejmou, stavěl jsem se s jinými proti našemu odtržení od světa. Když bylo toto odtržení od světa dokonáno a stalo se pochybné, že se dá naší zemi vrátit svoboda jinak než z vnějšku, právě za onou jistotou šel jsem ven a z domova. Minula tři léta a nejsem si jist. A nejsem si jist právě, když se v Evropě tolik mluví. Dalo by se ovšem mávnout rukou a jít dál. Zdá se mi však, že právě ta Evropa, která se v nás doma stala světem, zůstává závazkem. Snad máme alespoň shledávat látku k odpovědi. Mýlili jsme se, když jsme v Evropě viděli svět? Je vskutku Evropou pahýl, který zatím nechce být světem?

V Paříži 1951.

Otakar O D L O Ž I L Í K :

È MORTA.

=====

./K sedmdesátému výročí smrti Klementiny Kalašové./

Když bylo v proudu jaro 1888, věděla Klementina Kalašová, že do Austrálie nepojede. Zpráva se donesla k Juliu Zeyerovi do Vodňan, kde tenkrát pobýval. Stručný dopis, psaný vlašsky nejspíše ve Florencii, měl zpáteční adresu, takže věděl, kam psát. Odpověděl bez dlouhého prodlení a navázal spojení, které se často trhalo pro Klementiny cesty.

Za zájezd do Austrálie, se kterého sešlo pro nějaké příčiny, se Klementině brzo dostalo náhrady, která jí byla možná ještě milejší než původní určení. Někdy na konci jara nebo na začátku léta se přidružila k opernímu souboru, který se chystal do Brazílie. Tam byla už jednou předtím a vzpomínky na ten zájezd byly patrně pořád svěží a milé. Soubor byl podle všeho sestaven v hlavním středisku italského hudebního života, Miláně. Není jasné, staral-li se o přípravu na cestu přes oceán brazilský skladatel portugalského původu Carlos Gomes, který v tom měl hodně zkušeností, nebo někdo jiný. Jisté je jenom, že mezi zpěvačkami měla vynikající místo Filomena Savio, s Klementinou spřátelená už po mnoho let.

Je těžko rozsoudit, co puđilo Klementinu z Evropy na západní polokouli. Autor posmrtné vzpomínky v Osvětě, Jaroslav Vrba, věděl toto: „Touha po širém světě vedla ji loni po druhé na uměleckou cestu do jižní Ameriky, když projela znovu Itálií a zpívala opět také v Kairu před

místokrálem egyptským." - Bylo tomu nejspíše tak, jak bylo napsáno v Osvětě. Touha po širém světě byla tak silná, že jí neodolala duše tak nepokojná jako Klementina, která nikdy nezakotvila v Praze. V dopisech, posílaných Juliu Zeyerovi mladší sestrou Marií Kalašovou, se však ozvaly narážky, že se na jaře 1888, když pobývaly ve Florencii, nějak nepohodly, a že rozhodnutí odjet do rovníkové Ameriky bylo o to lehčí. Jinak by se Klementina snad přece jenom trochu rozmýšlela, má-li se zase odloučit od matky a od obou sester, Marie a Zdenky.

Loď mířila z některého evropského přístavu do Pará, jak se po státu téhož jména říkalo městu Belém. Byl to živý přístav s obyvatelstvem kolem 70.000, s divadlem a s mnoha kostely, mezi nimiž prvenství měla biskupská katedrála. Tam měly jít dopisy z Evropy, protože soubor neměl vystupovat jenom na jednom místě. Dospěli tam někdy v červenci a začátkem srpna měla Marie první zprávu. Z ní vysvítal, že zastávka v Pará nebude dlouhá. Soubor se měl odtamtud vydat po řece Amazonce do Maňaos, hlavního města státu Amazonas. Jiná města měla být ve státu Maraňao a pak na pobřeží, jako Pernambuco a Bahia.

Výměna dopisů mezi Brazílií a Evropou byla zdlouhavá a nepravidelná. Psaní se nejenom opožďovala, nýbrž i ztrácela. Na obou stranách z toho vznikala nejistota a napětí. Matka a obě dcery nebydlely na jednom místě, takže se i jejich adresa měnila, a až s příchodem zimy se usadily ve Vídni. Bylo smluveno, že Marie podá Zeyerovi zprávu, jakmile se něco doví, a on zase psal jí, když se ve Vodnanech objevilo psaní s brazilskou známkou. "Je úplně zdráva" - hlásil 20. srpna 1888 - "a zdá se dobré mysli, můj list našla v Brazílii, ale vzdychá, že od paní

matky žádné zprávy nemá a že tak po jejím dopisu touží. Snad je ten list už nyní v jejích rukou. Sl. Klementina jede do Mañaos, ale vrátí se do Pará, kam jí chci zítra psát."

Po prvních dopisech matce, sestřím a Zeyerovi přišlo odmlčení. Přičítali je zprvu špatné poštovní službě, ale když plynul týden za týdnem a podzim už přecházel v adventní čas, zachvěl se neklidem Zeyer a rodina propadla obavám. Dne 5. prosince psala Marie Zeyerovi ve velikém vzrušení:

"Myslily jsme a doufaly stále, že nejinak než že ztratil se list - nebo že nalézají se na zpáteční cestě. Tak často již překvapila nás neočekávaně svým příchodem! Zatím ale došly mne listy ze všech stran, kam jsem byla psala. Nikdo - ani nejbližší přátelé, nemá od ní více jak ode dvou měsíců zprávu - Můj Bože, můj Bože, Vy tedy připouštíte možnost nehody? Co nejhroznější je, že ani primadonna Egorano nepíše. Co se jen přihodilo? Běžela jsem hned včera ke konsulovi - nezastihla jej doma - až dnes po jedné. Budeme dnes telegrafovat do Pará. Ta vzdálenost! Můj Bože, smiluj se nad námi, neopouštěj nás! - Kéž nebyly jsme opustily Itálii! Kéž nenechaly jsme ji samotnu, nebyla by jela - táhlo ji to tam zrovna ďábelskou osudnou mocí - proti vůli její - a nám slíbila, loučíc se, že nepojede. Bože, Bože, nedej jí zahynouti!"

Dva dny prošly ve velikém shonu a rozrušení, ale dne 7. prosince se náhle vyjasnilo. Marie zapomněla na někdejší slib a ještě ten den šel do Vodnan dlouhý dopis:

"Máme konečně zprávy! Je to jako kouzlem. - Ještě téhož dne, když posledně jsme Vám psala, zvěděla jsem, že mimo konsulátu je ve Vídni vyslanectví. - Letěla jsem tam. Radili mně netelegrafovat dříve, až prohlédnou všechny brazilské

Žurnály - zdali v nich stopa o koncertním tour-né Savia - Klem.

Vymluvili mně poněkud obavy; na ty nesmírné vzdálenosti brasílské / z Mañaos do Pará není dosud dráhy, a spojení jest jen po Amazonách, jež trvá celých pět dní ! / tři měsíce nejsou věčností - slovem podařilo se tomu starému brasílskému sekretáři, jenž neumí ani slova německy, jakž takž mně utišiti - a nás všecky. Mínily jsme tak ještě tu noc počkatí. Jaká to noc! Bůh sud, proč byly jsme tenkrát tak malomyslny - nebývá to. - Ale ta shoda ! Je tomu asi čtrnáct dní, co přestaly docházet noviny theatrální, které zasíláme Klemeně: nemyslila jsem jinak, než že již zvěděli v Itálii o ztroskotané lodi... Divno, všichni byli jsme plni zlých předtuch - Když tu z rána, první poštou dnes, přijde psaní od Klemeny. Daří se jim dobře - žijou in gaudio - stále ještě v Mañaos, budou tam mít italskou operu. - List je psán na tři reprisy - as dobou 14 dnů a cesta trvá právě měsíc ! Dle zpráv musil se jeden list z Mañaos ztratit ! Díky Bohu ! To byla krutá zkouška !"

Nastalo utišení a po několik týdnů žila Amálie Kalašová i její dcery ne sice bez otázek, avšak bez děsivých předtuch. Mezitím se Zeyer rozloučil s jihočeským krajem a rozjel se přes Innsbruck, Kostnici, Basilej a Troyes do Paříže. Ubytoval se v rue Montparnasse, ale uplynulo asi něco času, než zapředl spojení s Marií Kalašovou. Ohlásil se i Klementině, avšak dopisů ani na jednu ani na druhou stranu nebylo asi mnoho. Na adresu, zaslanou Marií, psal do Brazílie i Jaroslav Vrchlický; než jeho list se už nedostal adresátce do rukou a vrátil se do Čech s děsivou poznámkou v italské řeči: È morta !

V Zeyerově korespondenci s Marií Kalašovou není zpráv o tom, kde vznikla těžká nemoc a jak po-

stupovala - nebylo nikoho, kdo by o tom byl příbuzným zevrubně napsal. V první básni cyklu *È morta* se Jaroslav Vrchlický teskně ptal bez naděje na odpověď:

Kdo poví nám jen, jaké děsné drama
se hrálo v jejím nitru v umírání ?

Kdo poví nám, co duší naposledy
Jí táhlo, triumfů zda zašlých řada ?
Či pouze lodě v oceánu sledy,
s níž domů vrátiti se srdce žádá ?

Zda matky hlas či sester úsměv milý?
Zda upřímný stisk věrné, družné dlaně?
Co dělo se, kdo při ní stál v té chvíli,
kdy vlhký stín se klad na její skráně?

Z rozličných úlomků a drobtů lze sestaviti tento příběh: Cesty italského souboru postupovaly nejspíše tak, jak oznámila Marie Kalašová Zeyerovi už v srpnu 1888. Po dosti dlouhém pobytu v Maňaos přišla na řadu místa ve státě Maraňao. Ještě později, snad už na jaře 1889, soubor navštívil Pernambuco a poslední na řadě byla Bahia.

Znamé také pod plným jménem São Salvador město mělo dobrou pověst a přitahovalo nejenom domácí lidi, nýbrž i příchozí z Evropy. Mělo tenkrát kolem 180.000 obyvatel, z dobré polovice barevných. Mezi lidmi bílé pleti nejsilnější složkou byli Portugalci. Kdo zahlédl město z moře, těžko ođlával pokušení nepobýt v něm déle než několik hodin. Bylo rozloženo na dvojím stupni, jako mnohé jiné přístavy: dole kotvily přímořské parníky a všude bylo plno shonu, halasu a ovšem i špíny a lidské bídy. Na hořejší ploše byly honosné budovy, mezi nimi také radnice a guvernérův palác. Na nejvyšším stupni byl veřejný sad s prastarými stromy a odtamtud byl pře-

krásný pohled na zátoku i širé moře v dálce ještě větší. V Bahii, hořejším městě, byla dvě divadla: v jednom, určeném pro operu, se hrávalo občas, když přijel z Evropy operní soubor, druhé sloužilo operetě a lehčím hrám. Ne nadarmo se mluvilo o Bahii jako o brazilském Římu. Bylo prý tam na 120 kostelů, v tom i arcibiskupská katedrála a benediktinské opatství.

Není jasné, jestli Klementina vystoupila na jevišti v Bahii, nebo tam přijela už s nákazou žlutou zimnicí. V knize Stará garda Národního divadla napsal Ladislav Novák, že podlehl zlé nemoci dne 13. června 1889. Nad jejím ložem prý se skláněla poslední přítelkyně, Filoména Savio, ne Portugalka, jak soudil Novák, nýbrž Italka, známá ještě z Milána. Pochovali ji na hřbitově vyhrazeném jenom umělcům, známém prý jako Monte Pio des artistes. Na náhrobek byl vytesán prostý nápis: Jazigo perpetuo de Clemente Kalas, n. in Boemia 4.VIII.1850, m. in Bahia 13.VI. 1889. Pod tato slova prý později neumělá ruka vyškrabala do kamene ještě dvě slova: „Na shledanou!“

Dne 21. srpna 1889 psal Julius Zeyer Marii Kalášové projev soustrasti. Jeho slova měla ztlumit bolest a rozptýlit pochybnosti, se kterými se mu Marie jednou svěřila. Psal z čísla 12 v rue de la Grande Chaumière na Montparnasse:

„Kéž bych, ubohá má přítelkyně, mohl Vám mlčky ruku tisknout! To pravilo by Vám více než všechna slova. Co v tomto okamžiku trpíte, chápu snad více než kdokoli jiný mimo vaši rodinu. O tom, co sám cítím, pomlčím, Je ve mně šero. Moje utěcha je myšlenka, že sestra Vaše nebyla stvořena pro život měštanský, uzký, že zemřela, jako žila, co velká umělkyně, a že v té její smrti je cosi tragického a krásného. Jako když se květina zavře při západu slunce, tak složila ona perutě. Jsem pevně přesvědčen o věčnosti

a odvěkosti našeho bytí: a smrt nemá pro mně hrůzu. Mám pouze touhu po těch, již odešli, a holest loučení. I v tom, že zemřela tak daleko, tak sama - není nic tak děsného, jak se obyčejně zdá. Myslím, že smrt je bolestnější, vidíme-li kolem sebe pláč našich drahých. Víím, že ještě něco Vás asi tíží - buďte klidna. Duše, která se vymkne z úzkých pout pozemských je plna jasu a nemá paměť pro malé disharmonie života."

Možná, že tenkrát, možná dříve nebo později, naladil Jaroslav Vrchlický lyru do nízkých smutečných tónů a zpíval:

Víc neuzříme vlídné Její tahy
hlas dozněl provždy kouzlaplný, sladký.

Co plachet zdraví rodných břehů prahy!
Co ptáků letí přec oceán zpátky!

Jen Ona nevrátí se, v cizí zemi
spí Ona, vlast svou, jež tak milovala,
jí chtěla sloužit city a sny všemi,
a lhostejnost a chlad jen od ní vzala...

Na převoz těla z daleké Brazílie nebylo tenkrát ani pomyšlení. Ze Zeyerovy korespondence s Marií Kalašovou se dovídáme, že až roku 1891 se podařilo námořnímu lékaři doktoru Jaromíru Pečírkovovi pobídnout přítele v Bahii, aby vyhledal Klementinin hrob a postaral se o přiměřenou úpravu.

& & &

Jaroslav D R E S L E R :

NAVRÁTILEC F. KAFKA V LIDOVĚDEMOKRATICKÉ PRAZE

/ II. /

NEDIALEKTICKÉ ROZPORY

Tím, že Kafkovy spisy dostaly Reimanovým článkem v Nové myslí imprimatur ústředního výboru Komunistické strany Československa, bylo kulturně propagačnímu sekretariátu strany a jiným ideologickým centrům nasazeno kukaččí vajíčko do teplého hnízda. Názory na Kafku se mezi marxisty začínají totiž diferenciovat a často se navzájem liší opravdu diametrálně. Výsledkem je diskuse, obsahující „nedialektické rozpory“! Knihami a názory Franze Kafky se marxisté bijí hlava nehlava a uštěďrují si jeden druhému sotva dostatečnou z dialektiky. Zdá se nám, že se tím ještě víc ozřejmuje debakl marxismu aplikovaného na literární vědu. Jít s marxistickým metrem na tak subtilní literární předivo, jako je Kafkova věta, je totéž, jako kdyby někdo chtěl švýcarské, vodotěsné a antimagnetické zlaté hodinky spravovat perličkem na kovářské kovadlině.

Teprve po roce se k článku Pavla Reimana vrátil Jiří Hájek / „Spor o Franze Kafku“, Tvorba 2, 1959 /, který si položil otázku, zda Reiman mohl čelit „západnímu i našemu snobismu /pro který je celý Kafka jen lahodně dráždivým bonbónkem, kořenícím jeho vlastní prázdnotu a nudu/, i proti vysloveně reakčním pokusům o zneužívání Kafkova díla k propagaci všech

možných mystických nálad a resignace na změnitelnost a napravitelnost lidských věcí". Hájek si odpovídá: "Nelze po mém názoru těmto tendencím dobře čelit zjednodušeným sociologickým výkladem Kafky, jehož názvuky jsou např. i na některých místech záslužné stati P. Reimana publikované počátkem roku 1958. Vykládat jeho dílo, třeba právě "Proces", jako záměrný symbolický odraz společenských vztahů v kapitalistickém systému či přímo jako kritiku abstraktního odlidštění soudních institucí v kapitalistické společnosti znamená přinejmenším vkládat do Kafky víc, než v něm je..."

Reiman, mající za sebou autoritu ústředního výboru strany, je Hájkem napaden jen jaksi en passant. Hůře dopadli dva jiní marxističtí vykladači Kafky, k nimž se za chvíli dostaneme a o nichž Hájek píše: "Proti čemu však není možno být lhostejný, je šíření kafkovského snobismu západní provenience, kterému se u nás věnují s vysoce zasvěceným zvěřením např. dva mladí germanisté Dubský a Hrbek /naposledy viz jejich stať v 11. čísle "Května"/. Těmto kafkovským specialistům zatím zřejmě nikdy nepřišlo na mysl, aby uvažovali o společenském kontextu a dosahu oněch vysoce "odborných" sporů o Kafku na Západě..." Svůj článek pak Jiří Hájek uzavírá mimo jiné tímto tvrzením: "Kafkovský životní pocit a jeho etická problematika není naším pocitem a problematikou. Buďme šťastni, že je tomu tak." Pokud se Hájka týká, mluví zajisté pravdu. Sdílejí však všichni intelektuálové, žijící v komunistických zemích, tento úředně optimistický názor? V neobyčejně zábavné knize o Sovětském svazu /"Mé Rusko převlečené za Sovětský svaz, Paříž 1958 / referuje ruská emigrantka a bývalá princezna Zinajda Šakovskojová, která se dostala do SSSR na delší pobyt jako žena západního diplomata, toto: "Žijeme ve světě à la Kafka," řekl mně jeden intelektuál, "avšak tento svět

vypaluje zoufalství na čelo znamení neřesti."

Vladimír Dubský a Mojmir Hrbek, napadení Jiřím Hájkem, mají zásluhu, že snad jako první začali u nás o Kafkovi po dlouhé době zase psát / "O Franzi Kafkovi", Nový život 4, 1957 /. Jejich výklad je inteligentnější než Hájkův nebo Reimanův a opírá se především o některé názory mladého Karla Marxe. Jak známo, koníčkem mladého Marxe byly teorie "odcizení" člověka a zvěcnění, fetišisace lidského života. Oba autoři praví: "Osud moderního člověka je poznamenán stínem odcizení. Rozestřel se nad všemi oblastmi života, ztemnil je a učinil téměř nepřehlednými. Fantastické formy vztahu mezi věcmi zaujaly místo osobního poměru člověka k člověku, místo společenských vztahů lidí. "Pravá cesta je na hlavu obrácena," cítí již Marx ve svém mládí. "Máme k sobě navzájem vztah jen jako směnné hodnoty."... Zvěcnění, fetišisace lidského života se prohlubuje s narůstajícím rozporem mezi civilisací - průmyslem a technikou - a sociální a mravní situací lidstva. "Jsou patrné známky úpadku, které zastínují pověstnou hrůzu posledních let římské říše... Resultátem našich objevů a našeho pokroku se zdá být to, že materiální síly jsou vybaveny duchovním životem a lidská existence zhloupila v materiální sílu," napsal Karel Marx... Byrokratické podřízení a nadřazení zahalovalo průhlednou osobní závislost ve feudálních svazcích... Mechanismus života vyvolává pocit problematičnosti existence tohoto bytí, úzkosti a nepokoje, jak je vyjádřen básníky minulého i tohoto století.... Absurdní zvrácenost všeho smyslu, paradoxní bytí, které pouze v hraničních situacích nabízí člověku útržky perspektiv celkového pohledu, stupňuje se v očekávání oněch dvou katastrof lidstva našeho věku, o nichž zde již byla řeč... Tak cítí i Franz Kafka... Spodní tón celého Kafkova díla tvoří atmosféra odcizení." Pikantní na těchto tvrzeních Vladi-

míra Dubského a Mojžíra Hrbka je především to, že se dovolávají právě mladého Karla Marxe, Georga Lukáče a též Dostojevského, o němž v souvislosti s Kafkou píše: „Pocity strachu, odcizení i naděje byly od dob Dostojevského po prvé vyřčeny /Kafkou/ bez falše, s ryzí opravdovostí, bez literátského manýrismu.“ Je těžké určit, která z těch tří jmen jsou s hlediska dnešního dogmatického marxismu nebezpečnější. Snad nejnebezpečnější je právě sám mladý Marx, jehož ranná díla jsou zrovna v těchto letech a měsících hojně vykládána a citována revisionisty nejrůznějšího zabarvení. Dovolávajíce se mladého Marxe a G. Lukáče si oba autoři tak trochu zahráli s ohněm. Pokud se týká jejich poukazu na Dostojevského, ten byl později nepřímo napaden Oskarem Kostou v článku „Hledání a bloudění Franze Kafky“ / Nový život 10, 1958 /: „Ať chtěl či nechtěl, právě ve způsobu, jak Kafka hledal cestu k českému lidu, se prozrazuje onen pro období imperialismu tak typický světový názor, který zahazuje i poslední stopy měšťácko-humanistické kultury. V této souvislosti bych chtěl ocitovat z Lunačarského kritiky Dostojevského ony věty, které ještě mnohem více platí pro Franze Kafku: „... nelze se ztotožňovat s jeho prožitky, nesmíme podlehnout jeho umění. Kdo to činí... nemůže se účastnit naší výstavby, je představitelem zastaralé a rozpadající se společenské vrstvy.“

V den nedožitého Kafkovyho 75. narozenin vyšel konečně v Praze dlouho ohlašovaný Eisnerův překlad „Procesu“. Celý náklad byl rozebrán v několika hodinách a Dubský a Hrbek o něm referovali v časopise „Květen“ /září 1958/. Autoři tvrdí, že cesta k původu Procesu se zdá být téměř zatarasena a že tajemnost tohoto románu je prý mnohonásobná. Když stručně vylíčili, jak došlo k posmrtné edici tohoto díla, citují oba autoři s předstíranou zasvěceností kdekteré západní jméno, aby pomluvili vydavatele Kafkova

díla Maxe Broda a Willy Haase a aby zesměšnilí Kafkovy vykladače, zejména Felixe Weltse, Roberta Rocheforta, Emila Staigera, Wolfganga Kaysera a Hermana Uyttersprota. Máme podezření, že většinu těchto jmen znají jen z doslechu. Když nastínili problematiku Brodových uprav Kafkových rukopisů, praví: „Tyto zvláštní okolnosti však nevyvracejí oprávněné požadavky, aby se Kafkovy prózy, korespondence i deníky vydaly kritickým způsobem. Vždyť na příklad Willy Haas, jenž připravil k tisku Dopisy Mileně, uvádí v doslovu, že vypustil všechny Kafkovy nepříznivé poznámky o jeho pražských známých - včetně editora.“ Na toto obvinění odpověděl Willy Haas do Prahy prostřednictvím rozhlasové stanice Svobodná Evropa v prosinci 1958: „To je holý nesmysl. Nikdy jsem nic takového neřekl, nenapsal, neudělal. Vypustil jsem pouze Kafkovy velmi ostré a, zdá se mně, urážlivé poznámky o mnoha ženách, které ještě žijí. Ale nevynechal jsem nic, co by mohlo zajímat veřejnost. Žádný z jeho literárních nebo politických soudů, ani slovo o židovství, ani slovo o Češích, ani slovo o některé veřejné osobě, pouze ostré, příliš ostré, nespravedlivě ostré poznámky o ženách.“ K problematice editování Kafkových rukopisů se ostatně ještě při jiné příležitosti vrátíme.

Ani tyto útoky Dubského a Hrbka proti západním interpretům a vydavatelům Kafky nebyly však „na patřičných místech“ pojety jako dostatečné pokání za revisionistické hlavní hříchy obou autorů z roku 1957. Jakýsi Jaromír Sedlák se do nich obořil v Literárních novinách / číslo 51/52 - 1958 / v článku „K větší aktivitě na kulturní frontě“, kde Kafku, Dubského i Hrbka hodil do jednoho revisionistického pytle spolu s Jiřím Kárnetem, Pasternakem, Dudincevem, Koestlerem, Malrauxem, Silonem a Orwellem. Sedlák píše:

„V poslední době je módou u některých kritiků heroizovat a obdivovat bloudění některých umělců a považovat jejich bloudění a vzájemně se popírající mnohoznačnost jejich díla za vrcholné a typicky moderní umění. Recensující v Květnu Kafkův Proces jdou soudruzi Dubský a Hrbek podobnou cestou... Ovšem, Kafka sám je v zajetí těchto rozporů, Kafka zdaleka nechápe plně jejich podstatu a nestojí jasně na straně, v jeho době již jediné důsledně revoluční společenské síly, totiž proletariátu... Spojování byrokratické mašinerie s moderním státem v článku Dubského a Hrbka by bylo možno přejít jako dílčí chybu... A to zde ani nevytýkáme autorům recenze opominutí skutečnosti, že se v buržoasní literatuře Kafkovi připisuje nejen víze budoucího fašismu, jak o tom oni hovoří, ale i „víze“ domnělého panství byrokratismu ve státech socialistických. Kafka je dokonce uváděn do souvislosti s jednou z nejdivočejších protisocialistických pomluv socialistického zřízení, podanou ve fantastickém románu Georga Orwella „1984“. Tuto variantu výkladu Kafky cba soudruzi asi neznají, protože je si těžko představit, že by uváděli jako jeden z existujících výkladů Kafkova díla názor, že Proces je symbolem podřízení člověka „byrokratické mašinerii moderního státu“ a že nenapsali raději jasně a marxisticky: buržoasního státu.“ - Teď by měl ještě Jaromír Sedlák odpovědět na zásadní otázku : Je nebo není Franz Kafka /proti své vůli a pětatřicet let po své smrti/ spoluotcem revisionismu? Duch Franze Kafky bude ještě dlouho strašit marxistické strašáky.

/ Pokračování./

ARCHA / svazek tři a čtyři / - KNIHA ESEJŮ
AUTORI: Jaroslav Dresler / Mnichov / - Dr.
Alexander Heidler / Mnichov / - Vilém Kostka
- dr Ladislav Radimský / New York / - Prof.
dr František Kovárna / zemřel v Novém Yorku
1952 / - Dr Antonín Kratochvíl / Mnichov /-
Prof. dr Otakar Odložilík / Philadelphie /-
Prof. dr Pavel Želivan / Benevento / -

Vydavatel:

Kulturní sekce Čs. uprchlického výboru v Mnichově, Tivoli Str. 1/2

CS. UPRCHLICKÝ VÝBOR V NEMECKU

**A R
CHA**

MNICHOV 1959, SVAZEK 6

Ivan J E L Í N E K :

MYSTERIUM

=====

Na skály mého klína,
před mého lůna hrob
mi kladou syna,
do skal spát na věčnost.

Neposkvrněným početím
v život lůno otevřel mi.
V neposkvrněném pojetí
vrací se mrtev, přenevěrný.

Prstíčkem hmatal
kol mých oblých stěn
ve vodách mateřských.
Už jen můj sten
mu ustele v nich
v skalách, k nimž chvátal.

Krví zbroceného
vila jsem v plénu nevinátek,
mrtvého, zmučeného
teď v masti a rubáš plaček.

V mléko krev měnila jsem,
v prameni lásky kolébala
a jásala jsem sedmiradostná.
Co naplakala jsem se sedmiboletná,
když do prsů jsem vše své dala,
když syna kojila jsem.

V prsy své biji, buším,
že sil dost nedaly,
aby přemohl smrt.
Jak tvrdá drť
prameny selhaly
v kamenné hluši.

Kladu ho v jeskyni
sotva dokončenou,
z kamene sochu.
Vstupuje ve mne, děsí mne,
ženu požehnanou,
v klíně spát trochu.

Kamenem zavalím
hrob panenský.
Sebou ho zahalím,
nechť tiše spí.

Kamenem srdce zatarasen
jde v jeskyni panenskou spát.
Na věčnost budu ho kolébat.
Teď můj je skalním časem.

x

Hle, mrštil otepí na mlat,
temnoty zevnitřní vzbouře !
Pak cepem bil v tu drahou sklizeň;
jak zlatý klas měl mlatec žízen,
a propast vzdula síry, kouře,
bitá a vydávajíc výmlat.

Slyšel jsem, děl Dokonáno !
Vyplativ mlatce, domů poslal jej.
K hodům se chýlí, řekl. Panny
napekly chlebě, k svatbám dány.
Ke dveřím vítat volal je
hlas křiče: Ženich jde, je ráno !

Zároveň stanul jas jsa sám,
 nad humnem plevy od zrn. věje.
 Jasně jsem slyšela dopad
 zrn padajících s lopat,
 let koukolu, plev závěje
 k plamenným pecím tam.

V závoj zas milostného masa
 mě zahalil, za ruku jal.
 Zatleskav, na stůl nosit dal,
 dáváje z těla všem, všem dal.
 Ženich a pán, král královal,
 dal se mi v závoj milostného masa.

Víno nám došlo, křičí strach,
 to smrtné víno zapomnění.
 Do nádob vody chystá slouha:
 k životu krve, vína duha
 pod láskou jeho rozvzpomnění
 klene se nám, an dlaní mách.

Slavě svatbu sebe sil
 semeno, sklizené zrno
 v skály mé klín.
 Opět počato, neposkvrněno
 dítě mi roste, povstává syn,
 otvírá lůno ze všech sil.

Kamenné srdce poskočilo ve mně,
 kamenem padajíc kývá se.
 Ráj, lůno zas mi otevřel,
 zlatý nad blesky ze skal spěl,
 z nevěsty matky zdvihá se.
 Porodu roušky odložil ze mne.

OTÁZKY

=====

Co je za tou zdí světla ?
 Jas nebo jen tma ?
 Proč, lásko, ses lekla ?
 Obojí je tvé.

Za tím světlem není nic,
 nevyptávej se už víc.
 Theseův to štít.

Co je za tou zdí mrákoty ?
 Tma nebo jas ?
 Touha to, klenotnice prázdnoty,
 ozvěna, jen tvůj hlas.

Za tou tmou je léč.
 Běda, krutá jen seč.
 V čí to ráně meč ?

x

Co je za tím říčením, vykřikováním ?
 Lůno nebo hrob,
 uchvaty, věštby, naznak milování.
 Kletba, Gorgonin rov.

Co je za tím ohnivým keřem ?
 Proč číci hlas domů tě hřmí ?
 Neuposlechnut hlas ani neuvěřen.
 Tal zoban. Krev tekouc zní.

& & &

POČETÍ

=====

Temný býk s rohy stříbrnými
 slinou rosy
 ztřísnil květy a sad.
 Kdo to nosí
 srp stříbrný z vrat
 tmy hvězdami blyštivými ?

Růžoprstý svit,
 smích světla v rosy
 smyk duše tančí tam.
 A k tmám luná v početí.
 Z řek krve podsvětí
 zlatozrná včela nám
 nach plůdku nosí:
 zlatistvě zelenavý břit.

& & &

Jaroslav D R E S L E R :

MAVRÁTILEC F. KAFKA V LIDOVĚDEMOKRATICKÉ PRAZE.

=====

/ III. /

NÁBOŽENSKÝ VÝKLAD A POKUS O SYNTÉZU

Eisnerovo vydání Kafkova „Procesu“ vyšlo téměř
 současně se smrtí překladatele. Eisner se Kafkou

zabýval i v době stalinismu a roku 1950 vydal o Kafkovi a Praze větší studii v Americe. Později o něm napsal rozbor do prvního ročníku Světové literatury, který vyšel v překladu i v Římě a v Paříži v revuích. Byl dávný propagátor Kafkův a jeho díla překládal a vykládal dávno před tím, než o nich věděl svět. Na začátku třicátých let na př. hledal společné kořeny symboliky u Kafky a Otokara Březiny. Jeho výklad býval vždy na pomezí mezi interpretacemi společensko-historickými a nábožensko-metafysickými. Eisner v tom pokračoval i v doslovu k Procesu, kde říká o záhadném provinění hlavní postavy románu, Josefa K. : „V čem tedy záleží jeho smrtelné provinění, jeho i lidí jemu podobných ? Je to člověk slušný, ale v sebe zakletý. Nikomu vědomě neublíží, tím méně však pro někoho a pro něco žije, tím méně se za něco obětuje. Ani přítele nemá, jen dobré známé u restauračního stolu, kteří si ho váží pro jeho odborný věhlas. Stojí sám a jen za sebe. Je to člověk vlažný, a o takových je psáno už od tisíciletí, jak s nimi bude naloženo. Pro jejich vinu, jim nepovědomou, není rozhřešení, není osvobozujícího rozsudku. Nevejdou branou zákona.“ Po detailním rozboru společensko a kulturně historickém pak Eisner svůj výklad shrnuje zjištěním, že prý má tu přednost proti jiným, že se „na něm může shodnout sociální etik s bohoslovcem, neboť jednomu i druhému jde, musí jít o rozvážný účet lidské existence, o poměr mezi položkami Dal a Má dáti v Knize života.“ Tedy snad syntetický výklad národně-frontovní, který by byl přijatelný svou krotkostí každému ? Zdá se nám, že Eisner váží každé slovo, aby svůj vlastní názor nedal jasně na jevo. Už před dvacetipěti lety považoval Kafku za genia prvního řádu. Nyní však píše :

„V zemích, ve kterých je Franz Kafka pokládán za jeden z velkých zjevů světové prózy dvacátého století, je mnoho vykladačů jeho tvorby a jejich výklady se značně rozcházejí, při čemž převládají výklady teologické.“ Vlastnímu hodnocení se však Eisner vyhýbá a snad si to ani neuvědomuje. V podvědomí leptající strach občana lidové demokracie se dá vystopovat i zde.

Protestantská „Křesťanská revue“ přinesla recenzi tohoto vydání pod nadpisem „Bez viny?“ /číslo 9, 1958/. Autor posudku, Josef Svoboda, cituje z Kafky: „Velké právo, aby zprostiti obžaloby, naši soudcové nemají, zato však mají právo, aby od žaloby odpoutali. To znamená, že budete-li taktó osvobozen, jste prozatím obžalobě odnat, ale vznáší se i nadále nad vámi a může nabýt ihned účinnosti, jakmile jen přijde vyšší rozkaz.“ Křesťanská revue komentuje tento výrok takto: „Nepřipomíná toto místo dost zřetelně bibličkou zvěst, že naše soudy a úsudky /včetně posudků církve“ nejsou nikdy definitivní a že definitivní soud vezmou všichni až z ruky Boží? Poslední a nejvyšší aspekt soudu, před nímž se odehrává prokuristův proces, pře má a tvá, je aspekt teologický. Konec konců zde jde o obraz posledního soudu Božího. - Můžeme i my dojít k citlivějšímu srozumívání Kafkova díla, než ke kterému nás přivádí Pavel Eisner, když nad životem člověka, jemuž se tak často a v mnohém podobáme, slyšel znít slovo napsané od tisíciletí? Uvědomujeme si, že i nad námi všemi, při vši naší pílí a pracovitosti, slušnosti a spořádanosti, zní varovné: „Vím skutky tvé, že nejsi ani studený ani horký, vyvrhnu tě z ust svých. Nebo pravíš: Bohatý jsem a zbohatl jsem a žádného nepotřebuji! A nevíš, že jsi bídný a mizerný, i chudý, i slepý, i nahý./Zj. 3, 15-17/. A mohl i Pavel Eisner dojít dál a důstojněji ukončit svou celoživotní práci než studii o

Kafkově Procesu, jejíž vytištění přežil jen o několik málo dnů? Není v těch jeho objevitelských slovech nejzávažnější odkaz?"

Na této recenzi je nejzajímavější, že náboženský časopis, si v Československu smí dovolit mít samostatný úsudek o specifické literární záležitosti. Vliv podobných časopisů je při jejich nepatrném nákladu ovšem jen malý. Proto s nimi komunisté skoro nikdy nepolemisují. V tomto případě je to tím pozoruhodnější, že se svým výkladem „Křesťanská revue“ zcela ztotožnila se západními evangelickými, katolickými a židovskými teoretiky. - S opačného konce nahlíží na Eisnerovu interpretaci mladší slovenský literární kritik Ján Rozner / Nad českým vydáním Procesu, Slovenské pohľady č.2, 1959/, který praví: „Zanechme teda tieto kabaretné žartíky českého doslovu, zahalené do znalecky sa tváriacej literárnej štúdie, a pokusme sa radšej...“ Oč se chce pokusiť? O nič menšieho, než zavrhnúť všetchno, čo se dosud o Kafkovi napsalo a vytvoriť zcela novou teórii. Rozner argumentuje na príklad takto: „Pri výklade samého Kafkovho diela existencialisti postupujú metódou, ktorá sa v marxistickej kritike odsuzuje ako „nehistorické vulgarizovanie a aktualizovanie“; tak ako niektorí marxistickí kritici z každej pokrokovej osobnosti dávnejšej alebo bližšej minulosti chceli urobiť div, nie marxistu, aj existencialisti umele natahujú Kafkove prózy na Prokrustovu posteľ svojich konštrukcií.“ Tak a podobne Rozner pokračuje až k tomuto konci: „A azda o nikom neplatia v takej miere ako o Kafkovi tieto Brechtove slová: „V storočí, ktorého veda dokáže prírodu tak zmeniť, že sa svet už temer zdá byť obývateľným, nemožno už nadhlo opisovať človeka človeku ako obeť, ako predmet neznámeho, ale pevne daného prostredia. Z hľadiska futbalovej lopty by sa sotva dali koncipovať zákony pohybu.“

Ale Kafka, tento nėsmiernie citlivý nevidomý, sa práve o to usiloval po celý život: skoncipovať zákony pohybu z hľadiska vykopnutej a pohádzovanej futbalovej lopty." Hle, Kafka ja-ko slepý balistický teoretik futbalu !

A kde je nyní dialektická syntéza našich historických materialistů ? Oleg Sus / Kafka - zmátení jazyků, Host do domu č. 3, 1959 / re-sumuje: "Celá situace nevypadá tak, že by Západ měl Kafku jen a jen "zfalšovaného", my pak Kafku jediňe "pravého"... Třeba Hájek pomáhá Kafkovi tím způsobem, že jako argument proti idealistickým literárním vědcům vede do boje dusný a krvavě reálný, přímo prý materialistický umělecký charakter Kafkovy symboliky. Dovolte, abych nad touto chválou potřásl hlavou. Ví-li pak kritik o čem mluví ? Symbolika ? Dobrá, ale proboha s mírou. Upachtěné vykladačství strojí nad Kafkovými knihami pravé orgie. Vášen hledat ten "pravý", skrytý smysl vede k rozto-divným dobrodružstvím. Co kdo chce "odhalit", to odhalí. Jak podotkl jednou Weltsch, je možno vyložit Proces třeba jako symbol průběhu nevy-léčitelné tuberkulózy... A abych uzavřel struč-ně a jasně: o žádnou symboliku "materialistic-kým" uměleckým charakterem u Kafky nejde." Čili, po "nedialektických" rozporech v hlavách našich marxistů nenásleduje ani dialektická, ani ne-dialektická syntéza. Kafka je tvrdý oříšek a soudruzi, aniž to zpozorovali, si vylámali zu-by. - Zabývali jsme se touto diskusí obšírněji proto, že ukazuje, jak marxismus, aplikovaný na literární vědu a estetiku, nutně selhává, když má vyložit konkrétní umělecké dílo, stojící mi-mo rámec tak zvaného socialistického realismu. Třídní kategorie jako měřítko umělecké formy jsou nedostatečné, marxistická frazeologie je nepřipadná a nedovede opsat estetické kvality, dogmatická šablona si neví rady s ničím, co je

nešablonovité, jedinečné a naopakovatelné. Přesvědčení marxistů, že jejich literární „věda“ je jediné oprávněná a jediné vědecká metoda, je prázdný bluf, který nejvíc duní tak jako nena-
plněný sud. Marxisté jako Kafkovi vykladači selhali na celé čáře. Nemohouce Kafku vyložit ani soudit, vjíždějí si sami do vlasů. Jisté zdání jednoduše, ucelenosti a „vědeckosti“ marxistické literární vědy je možné jen tam, kde se shora vysloví závazný „literární“ soud, nad jehož provedení pak bdí neuniformovaná policie. Jakmile se však jen na chvíli a pouze drobně pouta dogmatismu uvolní, jak se v československém literárním životě stalo přechodně v posledních třech letech, sami marxisté se navzájem v literárních polemikách požírají jako ryby na rytinách Hieronyma Bosche: maličkou rybkou pohlcuje větší a ocas této ryby má už v hubě ještě větší. Tak to jde dál, až je všechny nakonec, ne už jako na obrazech Hieronyma Bosche, schlamstne žralok neostalinismu, číhající v záloze a přihlížející zálibně jejich pošetilému počinání.

& & &

Orest A. Č E R N E K :

LITERATURA PODKARPATSKÝCH RUSÍNŮ V USA

=====

V poslední době se snaží komunistický rozhlas a především tisk soustavně dokazovat silný odnárodnovací proces, který probíhá mezi Podkarpatskými Rusíny - exulanty v USA a vůbec mezi Rusíny v Americe.

Tvůrčí a bohatě rozvětvený život Rusínů v Ame-

rice - at již starousedlíků nebo exulantů, vyvrací tento propagační manévr, řízený moskevskými místodržícími na Podkarpatské Rusi.

Nejostřejším důkazem uvědomělého života Rusínů ve Spojených státech mimo náboženské tradice je rusínská literatura v USA.

V Hlasu exilu, jehož posláni v mnohém ohledu převzala nyní ARCHA, jsme si několikrát všimli literatury Podkarpatských Rusínů / např. v čísle 6 - 1957, dále v čísle 7 - 1957 a v řadě dalších /, dnes si krátce všimneme obsáhlého básnického sborníku VINEC NABOŽNYCH STICHOV, který sestavil nestor podkarpatorusínských spisovatelů ve Spojených státech Petr J. MACZKOV. Kniha vyšla na sklonku roku 1957 v Munhall v USA.

Petr J. Maczkov se narodil 6. července 1880 v obci Livov u Prešova. Do USA vyemigroval jako dvacetiletý mladík, řadu let působil jako učitel na rusínských církevních školách a redigoval rusínské časopisy „Viesnik“, „Sokol“ a „Svit Ditej“

Maczkova sbírka „Vinec nabožnych stichov“ obsahuje více jak osmdesát básní s náboženskou tematikou, místy silně podbarvenou národnostními prvky a tvůrčí reflexí. Je to poesie pokory, lásky a životního vyrovnání. Sborník obsahuje vedle básní přeložených - vedle písní a variací na stará thema - i rozsáhlou původní poesii Maczkovu. Jako typickou ukázkou jeho tvorby přetiskujeme básně „Tam selo moje rodnoje...“.

TAM SELO MOJE RODNOJE

Tam v „Starom Kraju“ selo moje rodnoje,
Dorohij čitateľ, tebi ne znamoje;

Ja tebi razskažu, čto ja o nem znaju,
I hde ono ležit i v ktorom kraju.

Selo Livov ležit v stolici Šarišskoj,
V hlubokoj dolini na zemli skalistoj;
Tam ja narodilsja i vyhodovalsja,
Premiloj prirodi vsehda radovalsja.

Tam, hde rika „Topľa“ iz hor sryvajetsja,
V nej-že muska, kačka, ptička kupajetsja;
I ciloje sel ona napavajet...

Tam v nej žabka-slyž-pstruh, svobodno
plavajet.

Tam, hde čistu vodu, rano - večer pijut,
Tam, hde „oblečina“ sami doma šijut;
Tam, hde nit fabriki, majny, prachu, dyma,
Tam, hde každyj seľan, „panom“ svoho doma.

Tam, hde zemľu orut s Bohom načinajut,
Svoich ditej vsehda k cerkvi naklonajut;
Tam, hde jasne solnce vsju prirodu hrijet,
Tam ubohij seľan zerno z ruky sijet.

Tam, hde ľudi žili, tiho umirali,
K smertelnoj posteli ditej prizyvati;
A diti sošlisja na koľinkach stali,
Ot otca-materi, požehnanja ždali.

Tam, hde rosa travu, čto-den ūmyvajet,
Hde pastuch na horach premilo spivajet;
Hde pticy hñizdočka pod strichoj imijut,
Včas rano „Dobryj den“ kruhom sela pojut.

Da, ja ne zabudu, selo rodimoje...
V pamjati zaderžu vse, čto mni miloje;
Imposantnu Cerkov v kotroj mna krestili,
I seľskuju Školu v kotroj mna učili.

Tam ja prožil polnych vosemnadcať lita,
 I posemu ušol do „Novoho Svita“ -
 Do novoho svita, svobodnohe kraja,
 V L'viv ne vernusja, ja uže dnes znaju!

Semdesjať sem', l'itnyj etistročki pišu,
 Černoje na bilom svoim d'item lišu;
 Ne liš d'item rodnym no i vnukam svoim,
 I vsim L'vivjanam, prijateľam moim !

x

Maczkova básnická kniha doplňuje obraz literatury Podkarpatských Rusínů ve Spojených státech. Podkarpatoruská próza v USA je symbolisována především těmito autory: Jurijem SABOVem, Michaelem ROMANem a kněžími Vasilem ŠEREGIJem, Vasilem SMOČKO a Orestem KOMANem.

Při čtení náboženských Maczkovových vyznání si člověk musí uvědomit ještě jednu skutečnost: většina Rusínů se hlásila k řeckokatolickému vyznání. Sovětští okupanti řeckokatolickou církev na Podkarpatské Rusi zrušili - biskupa dr Theodora Romžu umučili a ostatní řeckokatolické hierarchy v celé Československé republice uvěznil. Podkarpatsští Rusíni ve Spojených státech jsou si vědomi této tragedie a proto mají vysoká teologická řeckokatolická učiliště a za zrušenou diecési v Československu mají diecési v Pitsburgu v USA, v jejímž čele stojí apoštolský exarcha Nikolaj ELKO.

Z NOVÝCH KNÍH EXILUDr Štěpán P. V L A Š Í M :LITERÁRNÍ SBORNÍKY V EXILU
=====

Pokud vím, vyšly zatím tři: „Rok 1957“ a dva zajímavé Sborníky Sklizně svobodné tvorby. / Třetí je v tisku. / Pokud se týče sborníku „Rok 1957“ / redigoval L. MATĚJKA, vydala Moravian Library v Novém Yorku /, bylo již o něm v exilových časopisech napsáno dosti. Většina recenzentů se shodla na tom, že vedle vynikajících statí prof. Jakobsona, Čepa, Hrubého, Matějky, Pistoria, Demetze a dalších, bylo ve sborníku otištěno také několik básní brněnského komunistického agitátora Josefa Kainara, který si první pospíšil po sovětském krvavém potlačení maďarského národního povstání psát oslavné básně na vrahy a zbabělce z komunistického podsvětí, na členy tajné policie, proslulé AVH. Básně přinesly asi v tu dobu, kdy vyšel sborník „Rok 1957“, komunistické literární časopisy. Jestliže takové sborníky přetiskujeme v exilových publikacích, pak se musíme právem ptát, zda je to záměr či nevědomost: kdo je Kainar. Odpověď může být jediné trapná. Tato skutečnost se měla zdůraznit již dříve.

x

Vydavatel Sborníků Sklizení svobodné tvorby dr Robert VÍCH zdůraznil, že tyto publikace jsou křížením mezi sborníky a kulturní revuí. Příkladně bychom se raději k té kulturní revui. Byla by to první reprezentační kulturní revue v exilu.

V prvním svazku je podnětný příspěvek C. Houghtona Vyhnanci. Tento, už před válkou u nás známý autor, se zamyslel nad údělem českých slovesných umělců v exilu. Doufáme, že více spisovatelů zemí, které nás hostí, napíší nám do našich časopisů. Sklizen svobodné tvorby ukazuje cestu. Příspěvek prof. W.E. Harkinse "Formální a thematická jednota v trilogii Karla Čapka" byla původně otištěna v revui The Slavic and East European Journal. A domnívám se, že je z části z projevu prof. Harkinse na moskevském sjezdu slávistů v září minulého roku o pragmatismu v české literatuře - za tento projev ho napadl naivně Miroslav Kačer v revui Česká literatura / vydává komunistická pražská akademie, rediguje Jan Mukařovský/. Původní naše tvorba je zastoupena úvahou Roberta Vlacha o kulturních časopisech v exilu, listopadovým zamyšlením "Vidoucí" o románu Alaina Robbe-Grilleta, studií dr. Ivana Jelínka "Svět Anguse Wilsona", studií dr. Jíry o pařížské výstavě českého gotického malířství a řadou dalších podnětných článků a glos. Z exilové poesie je zastoupen jen Jiří Kavka. V jeho verších od "Úlomků torsa" není vidět zatím žádný vývoj. Sudův námět k diskusi "Jací jsme" by neměl zůstat bez odezvy !

Druhý svazek obsahuje studii Waltera Nashe "Divadlo, dramatik a hra" a Johannese Urzidila "Praha za strachu". Chtěl bych jen opakovat, že doufám, že v příštích svazcích se opět setkáme s autory zemí, které nás hostí. Zajímavá a dobře psaná je studie Magdaleny Hansenové "Mystický realismus Karen Blixenové", Christenův esej o "trosečnicku neznámých oceánů" - Kolumbovi a Jírova česká poesie v exilu - i když k hodnocení některých autorů / Blatný, Kovtun a další / bychom měli své velké výhrady. Vtipné a osvěživé jsou epigramy Ludvíka Slámy. Pů-

vodní exilové poesie je zastoupená verši Ivana Jelínka z rukopisné sbírky „Skutečna“. V Arše již bylo několikrát poukázáno, že poesie Ivana Jelínka patří ke skutečným skvostům české moderní poesie. Hutný profil Vladimíra Vaňka o Janu Zachovi je doplněn řadou dokonalých reprodukcí. Oba Sborníky jsou skutečně representativní.

& & &

Dr Antonín K R A T O C H V I L :

NAD AUTOBIOGRAFICKÝM ROMÁNEM IVANA ŠMELJOVA
 =====

V československých exilových časopisech byla téměř z nepochopitelných důvodů přecházena mlčením exilová literární tvorba ostatních slovanských národů, které jsou v sovětské sféře - především bohatá exilová ruská literatura, která dílem Ivana Bunina dosáhla i Nobelovy ceny a k níž patří - podle moskevské Pravdy - i Boris Pasternak, žijící v domácím exilu.

Na konci minulého roku vyšel německy u Herdera slavný životopisný román Ivana Šmeljova „Vána ve svaté matičce Moskvě“ - který má podtitul „román mého mládí“. / „Wanja im heiligen Moskau“ /.

Ivan Šmeljov zemřel ve věku sedmdesátisedmi let roku 1950 v Paříži. Náležel s Ivanem Buninem k nejvýznamnějším moderním ruským básníkům, zakladatelům neorealistického směru. Autoritativní cenzurní systém Sovětského svazu zaměnil Šmeljov za exil již v roce 1923. „Pod tlakem komu-

nistické strany nikdy nemůže vzniknout skutečně umělecké dílo, neboť umění potřebuje tvůrčí svobodu."

Šmeljovův román je vlastně biografie autorova dětství a mládí, prožívaného ještě v carském Rusku. Dílo zachycuje umělecky výraznou formou tvůrčí sílu vzpomínek na dětství v Moskvě. Jeho ruský titul byl původně „Rok Páně“. Šmeljov líčí v tomto románě vějířem barevných paprsků běh roku v předrevolučním Rusku. Ožívá stará Moskva se svými jarmarky, velkolepými církevními slavnostmi i s životem v tichých klášterích. Nacházíme zde i podobu básníka otce, známého moskevského obchodníka, profil stolaře Gorkého a řadu figurek z moskevských ulic, předměstí, pavlačí i sakristií. Život tichý a šťastný - protože svobodný.

& & &

OKNA

DOPIS NAKLADATELSTVÍ CARL SCHÜNEMANN V BRÉMÁCH.

Vážení pánové, s velkým zájmem jsme si přečetli knihu „Tschechische Erzähler“, kterou vydalo Vaše nakladatelství a která nepochybně přispěje k lepšímu poznání české literatury a české národní povahy v západním Německu. Zdá se nám, že jste tím vykonali významný kus práce k vzájemnému poznání a sblížení národů střední Evropy; a v tomto smyslu můžeme Vaši publikaci každému vřele doporučit.

Na druhé straně se nám však zdá, že kniha, přes vynikající kvality překladu a technickou péči, kterou jste jí věnovali, je poněkud jednostranná

ve výběru a především v komentování jednotlivých spisovatelů a jejich prací. Je to zřejmě způsobeno tím, že jste se opírali o spolupráci komunistické Československé akademie věd v Praze a o nakladatelství ve východní zóně. Nezaopatřený literární historik by na příklad nemohl ani v nejstručnějším portrétu Karla Čapka pominout jeho významnou knihu „Hovory s T.G.M.“, která je záznamem jeho filosofických a politických rozhovorů s prvním prezidentem Československé republiky a vynikajícím humanistou Prof. Dr. T.G. Masarykem, jehož dílo dnes komunistický režim potlačuje a jehož památku hrubě očerňuje. V tomto případě, jakož i v některých jiných, jste podlehlí jednostranným informacím, které Vám podali zaujatí, komunisticky školení literární spolupracovníci z východu. Ve Vašem výběru také chybějí významní čeští prozaici, kteří jsou v dnešním komunistickém Československu uvěznění nebo zakázáni.

Za těchto okolností by se nám zdálo spravedlivé, kdybyste svou jinak velmi záslužnou knihu „Tschechische Erzähler“ mohli v budoucnu doplnit podobným výběrem z prózy československých spisovatelů, kteří museli Československo opustit po komunistickém puči v roce 1948. Jen námatkou připomínáme, že je mezi nimi též mezinárodně známý romanopisec Egon Hostovský, jehož knihy vycházejí na západě ve více než deseti řečech a jehož kniha „Půlnoční pacient“ byla ve Francii zfilmována a vyšla před nedávnem též v Německu.

Podepsán: Čs. uprchlický výbor.

ODPOVĚĎ : CS. FLÜCHTLINGSKOMITEE IN DEUTSCH-
LAND - MÜNCHEN 22

Sehr geehrte Herren;-wir danken Ihnen für Ihre freundlichen Zeilen...

Zu Ihrer Orientierung möchten wir Ihnen sagen, dass wir den Band „Tschechische Erzähler“ als eine Lizenzausgabe von der Dieterich'schen Verlagsbuchhandlung in Leipzig, mit der wir auf vielen Gebieten freundschaftlich zusammenarbeiten, übernommen haben. Die Herstellung des Buches erfolgte in Leipzig gemeinsam mit der dortigen Ausgabe, und darauf ist auch zurückzuführen, dass die Auswahl irgendwelche Änderungen, die wir vielleicht für wünschenswert gehalten hätten, nicht erfahren konnte. Der Band hat, wie Sie mit Recht vermuten, in den literarisch interessierten Kreisen lebhafteste Anteilnahme gefunden, da es vielen bisher nicht möglich gewesen ist, sich mit dem tschechischen Schrifttum etwas vertrauter zu machen

Wenn sich im Rahmen unserer Sammlung eine Möglichkeit für einen weiteren Band ergibt, werden wir gern auf Ihre Anregung zurückgreifen und uns mit Ihnen erneut in Verbindung setzen.

Mit verbindlicher Empfehlung Carl Schönemann.

X

AMERICKÝ „BESTSELLER“ 1958

V roce 1958 se objevilo na americkém knižním trhu 13.462 nových knih. V roce 1957 to bylo o něco méně: 13.142.

Z toho jsou 2.235 romány a na 1.000 výtisků jsou knihy náboženské a přírodovědecké.

Biografie, v Americe velmi oblíbená, obnáší na 697 výtisků, poesie a drama na 451.

Pasternakův „Doktor Živago“ opanoval americký knižní trh a zatlačil do pozadí všechno ostatní. Pasternakův román byl v Americe vydán teprve koncem září 1958 a během čtyř měsíců bylo prodáno na 461.000 výtisků.

Druhou nejfavorisovanější knihou je „Anatomie vraha“, od Roberta Travense. Travens je pseudonym známého soudce a psychologa. Kniha, která vyšla nákladem 166.000 výtisků, je založena na skutečných aktech soudního přelíčení.

Třetí nejúspěšnější knihou je román „Lolita“ od Vladimíra Nabokova. Fabulí děje je láska vyvrátěného muže k dvanáctiletému děvčátku. „Lolita“ byla v USA přechodně stažena s knižního trhu, což jen zvýšilo zájem čtenářů. Bylo prodáno téměř 154.000 výtisků.

Na čtvrtém místě je „Around the world with Auntie Mamě“ od Patricka Dennise, která vyšla nákladem 117.000 exemplářů.

V seznamu úspěšných knih, které nepatří do kategorie románů, je sbírka různých dětských nápadů a výroků od Art Linklatera. Knižka vyšla též v německém překladu pod titulem „Kinder sagen die nettesten Dinge“. V Americe došlo k 240.000 exemplářů.

Podobného úspěchu dosáhla kniha pro mládež, kterou vydal Pat Boone pod titulem „Twixt, Twelve and Twenty“.

Ze 13.462 nově vydaných knih je 715 překladů, z čehož je 266 z francouzštiny, 185 z němčiny, 46 z ruštiny, 36 z italštiny a 20 ze španělštiny. 157 překladů byly romány.

Pro srovnání: Celkovou knižní produkci v ČSR

tvořilo v roce 1958 celkem 4.700 titulů, z čehož na Slovensko připadá 1.014 titulů knih. Celkový náklad činil 53,000.000 milionů výtisků, z toho na Slovensku 6,202.000 exemplářů. Podle anket různých kulturních časopisů vidíme, že největší zájem čtenářů vzbudila díla, která napadl stranický tisk, ať už Rudé právo či bratislavská Pravda.

J.M.H.

X

SOVĚTSKÉ TECHNICKÉ PRVENSTVÍ

Kdo sledoval komunistický tisk do března tohoto roku, jistě se velmi často pobavil záplavou článků o geniálním technickém prvenství Sovětského svazu „nad USA a celým imperialistickým táborem.“ Kolik grafů dokazovalo rozdíl ve váze sovětských sputníků a amerických a kolik násobně byl opakován a zveličován některý neúspěšný pokusný výstřel na Mysu Canaveral. Při tom ze všech zpráv satelitního tisku bylo vidět, že komunističtí novináři vědí o sovětských sputnicích ještě méně než se o nich ví na Západě a že Sověti z propagačních důvodů - na rozdíl od Američanů - desítky svých neúspěšných pokusů zatajili. Tyto neúspěchy se daly zatajit satelitnímu tisku, ale nikoliv vědeckým přístrojům na Západě. Nejhumornější byl Václav Kopecký, když velikost sovětského ducha měřil velikostí sovětských sputníků. / Americké družice byly od počátku proto menší, poněvadž americkým přístrojům nemohlo uškodit sluneční záření a nepotřebovaly proto tak velký ochranný obal. / Kdybychom uvedli Kopeckého projev na správnou míru, pak velikost obalu byla velikostí sovětského ducha.

Technické prvenství nejsou však jen umělé družice, je to i životní úroveň, je to třeba i ba-

revná televise, která běží ve Spojených státech už pátý rok a s níž Sověti u příležitosti 40. výročí komunistické revoluce udělali první pokusy. Novináři, kteří tyto pokusy viděli, **zdůraznili, že o nějakém srovnání nemůže být řeči.** Štěstí, že Západu tato sovětská barevná televise nemůže uškodit, škodí jen očím sovětských občanů. Totéž platí i o širokouhlém plátně. V amerických biogramech se s ním setkáte i v těch nejzapadlejších vesnicích, ale v Sovětském svazu se zřizuje teprve nyní v hlavních městech sovětských republik. S širokouhlým plátnem se dělala velká sensace i v Československu a ČTK úředně oznámila, že se tato "technická vymoženost" plánuje ve všech krajských městech. Inu, SSSR ve všem stále vzor. A takových případů bychom mohli uvést desítky, třeba i elektrické holící strojky, kterými se na Západě podle statistiky z roku 1953 holí 88 % mužů. První holící strojky se v ČSR objevily teprve loni a o jejich ceně je lépe pomlčet.

A nakonec ještě několik slov k tomu, proč od března sovětský a satelitní tisk mlčí o výstřelech do vesmíru: Sověti nejsou s to vyrobit ani zdaleka tolik umělých družic, kolik jich z badatelských důvodů vystřeluje Amerika. Každý měsíc jeden i dva výstřely do vesmíru! To se ale již zatajit nedá a proto úřední satelitní tiskové kanceláře mlčí - žádný komentář k Discoveru II...

Z výstřelů do vesmíru nejvíce rozčílila sovětský ta skutečnost, že americká umělá družice vysílala vánoční poselství presidenta Eisenhowera. Nikita Chruščev pak žádal sebekritiku některých sovětských badatelů.

Satelitní tisk přešel také mlčením zprávu, že 3. března 1959 v časných ranních hodinách by-

la z americké raketové základny na Mysu Canaveral vystřelena čtyřstupňovou raketou Juno II. americká oběžnice Pionýr IV. Po úspěšném startu dosáhla hlava rakety rychlosti přes 40.000 kilometrů za hodinu, čímž překonala zemskou přitažlivost a asi po třicetiosmi hodinách po startu proletěla ve vzdálenosti asi 65.000 kilometrů kolem Měsíce. Poté se řítila dále prostorem sluneční soustavy a dne 17. března 1959 dosáhla své elipsovité dráhy, po níž bude věčně obíhat jako druhá umělá planeta Slunce. Američtí vědci tak po dvou měsících dohonili náskok Sovětů, kteří provedli podobný pokus s oběžnicí Lunik letos v lednu. Tento americký úspěch ocenil především ředitel britské observatoře Jodroll Bank, profesor Lovell, když připomněl, že z vědeckého hlediska nikdy nebylo pochybnosti o tom, že Američané dosáhli - pokud jde o technickou hodnotu vědeckých pokusů a zařízení, jež stavěli do svých raket - daleko větší urovně než vědci sovětsí. Vědecká data, která hlásily oběžnice Discoverer, Explorer a Pionýr mají nedozírnou cenu a neexistují žádné důkazy, že se Sovětům podařilo získat tolik zkušeností a poznatků i z jejich družic.

Přestože Pionýr IV. je několikanásobně lehčí než sovětský Lunik, bylo slyšet jeho radiové signály ještě ze vzdálenosti přes 450.000 kilometrů, kdežto signály z Lunika umlkly již po 300.000 kilometrů. Pionýr tak po prvé hlásil na zemi údaje o kosmickém záření a magnetických polí ze vzdálenosti 70.000 kilometrů větší než je od země vzdálen Měsíc. Tato data byla zachycována na magnetický pás, jehož délka přesáhla 3.600 metrů. Z těchto údajů budou američtí vědci čerpat poznatky, které po prvé v praxi využijí již 3. a 4. června t.r., kdy chystají dvě umělé družice k Venuši.

Proč o tom všem Rusové a jejich věrní satelitě

mlčí - to víme my a vědí jistě i u Prašné brány v Praze.

Jiří SVITAVSKÝ

x

BEZ KOMENTÁŘE

Citát ze strany 43 / Josef SUDEK : Fotografie, s úvodní studií Lubomíra LINHARTA - Praha 1956 - Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění - 232 fotografií / :

Sudkovi šlo o to ukázat Prahu tak, jak si její majestátnost a šíře vyžadují. Nástroj k vyjádření toho našel roku 1950 ve staré Kodakově panoramatické komoře z roku 1894, jejíž objektiv opisuje po dobu osvětlení horizontální půlkruhovitou dráhu a zachycuje tento panoramatický pohled na snímku desetkrát třicet centimetrů. Používaje tohoto starého přístroje z roku 1894, dokázal znovu, že i v umění fotografie je rozhodující vůle, ovládající svůj nástroj...

x

DISKRIMINACE NA ČESKOSLOVENSKÝCH ŠKOLÁCH

Československý režimní tisk uvádí stále nové případy, kdy dětem bývalých "kapitalistů" je odepírána možnost vyššího školního vzdělání. Současně ostře kritizuje učitele, kteří pro "shovívavost" nebo "neznalost politického profilu" rodičů doporučí takového žáka k studiu na vyšším učilišti.

„Znovu i letos se vyskytly případy, že k dalšímu studiu byli doporučeni lidé, u nichž se vůbec nevzal zřetel na jejich politický profil

a názory a na jejich sociální původ," psalo Rudé právo 20. srpna 1958. „Jako by se nic nestalo, doporučila na příklad Průmyslová škola elektrotechnická k dalšímu studiu syna statkáře, který vlastnil přes 90 hektarů půdy... Na okrese Plzeň-venkov schválili syna mlynáře, který zaměstnával několik námezdních sil..."

Normální smrtelník těžko pochopí, jak je možné, aby ve dvacátém století státní moc bránila dětem ve vzdělání jen proto, že jejich rodiče kdysi před deseti lety měli statek nebo živnost. Je výsměchem kulturnosti, kterou se komunistické režimy tak rády chlubí, jestliže pro sociální původ režim znemožňuje nadaným mladým lidem rozvinout jejich talent. Tomuto vývoji by měly věnovat zvláštní pozornost jak světová organizace studentstva tak i příslušné orgány UNESCO, kde dnešní československý režim vystupuje s oblibou jako ochránce a hlasatel vzdělanosti a kulturního pokroku.

X

Mladá fronta přinesla další doklad o tom, jak dnešní režim pronásleduje děti „nedělnického původu“. Referovala o případě Milana Valacha, kterému bylo znemožněno vysokoškolské studium pro otcovu „politickou minulost“. Milan Valach, jak list sám doznal, je „výtečný žák jedenácté třídy“.

JUDr Julius Valach, psala Mladá fronta, je však „jedním z bývalých lidí. Dlouhá léta před válkou i po ní byl soudcem na Slovensku... Řadu roků dokonce předsedou krajského soudu v Rimavské Sobotě... Po válce se stal předsedou okresního výboru reakční demokratické strany.“ Dnes Julius Valach pracuje v kanceláři stavebního podniku v

Jeseníku, a Mladá fronta dodává, že „v Jeseníku ho znají jako člověka, který se politicky neexponuje, ani v kladném ani v záporném smyslu, veřejného života se nezučastní.“

Jak Dr. Valach je sledován stranickými špehy, vyplývá z toho, že kádrové oddělení komunistické strany má o něm poznamenáno, že „když předloni všichni poctiví občané vyjadřovali svoji účast s maďarským lidem, který trpěl v kontrarevoluci, a sbírali prostředky na rychlé zahojení těžkých ran, Julius Valach ostentativně odmítl přispět.“

Mladá fronta sice pokračovala: „Nikdo nechce, aby děti pykaly za své rodiče. V tom je spravedlnost a demokratičnost našeho zřízení, založené ne na pozlacených slovech, ale na konkrétních právech a skutcích.“ Ale v rámci této „spravedlnosti“ výtečný student Milan Valach se na vysokou školu nedostal. Režimní list mu doporučil, aby šel na dva roky „pracovat“ a pak prý se uvidí. Napřed musí prokázat „opravdovost svého vztahu k dnešku“ a „sblížit se s pracujícími. Oni také budou rozhodovat o tom, zda na vysokou školu půjde, či ne.“

& & &

V příštím čísle ARCHY přineseme kritiky na některé nejzávažnější knihy SKLIZNĚ SVOBODNÉ TVORBY - dále na poslední novinky Petra Dena a na knihu Petra Demetze „Marx, Engels und die Dichter“.

OBZOR DOPISŮ NAŠICH ČTENÁŘŮ

Jako každá redakce i ARCHA dostává řadu dopisů - mezi nimi i některé anonymní. Dosud jsme tyto dopisy neuveřejňovali, poněvadž s kulturními otázkami souvisejí velmi málo - s výjimkou dopisu doc. Kratochvila ze Stuttgartu a krajana Šubrta z Berlína.

Doc. KRATOCHVIL si v obsáhlém dopisu všímá doslovů ke knihám pro mládež, které jsou dnes v ČSR vydávány. Na třech konkrétních případech / Stevencov: Ostrov pokladu a dvě knihy Julia Vernea / ukazuje, jak v doslovecích, které jsou myšleny jako poslední kapitola knihy, se do mládeže v rámci „ukončení děje románu“ infiltruje nenávisť k imperialistům, především ke Spojeným státům a k „buržoasní společnosti, kolonizátorům atd. Ke knihám Verneovým je obyčejně doslov převzat z vydání sovětských. „Chudáci děti,“ píše doc. Kratochvil, „censurovaný Verne s vysvětlujícím doslovem, aby náhodou dítě ještě třeba nemyslelo tak jako Verne, tak mu sovětský dohlížitel zdůrazní, že spisovatel zachytil „zahnívající stadium kapitalismu“. Pro nedostatek místa dopis otisknout nemůžeme, ale budeme této otázce věnovat později pozornost v samostatném článku. N.

Krajan ŠUBRT ve svém dopise nám právem vytýká: „... měli jste v tištěném obsahu minulého ročníku ARCHY zdůraznit, že se jedná jen o výběr článků - nikoli celý obsah, tak jak je to poznamenáno u rubriky OKNA. V seznamu chybí významný Želivanův článek z prvního čísla a z knižních recenzí např. referát o knizečce dr. Hájka „Problém kolaborace a revoluce.“ Dále pak krajan Šubrt píše, že se s ARCHOU po prvé setkal na západoberlínské svobodné universitě.

K.

Dostali jsme též několik desítek dopisů čtenářů, kteří urgují, že nedostali většinou číslo 6. a 7. minulého ročníku. Zásilka se musela někde cestou ztratit. Všem zasíláme náhradní výtisky a prosíme čtenáře, kterým chybí nějaké číslo ARCHY, aby nám napsali. Obratem chybějící čísla zašleme. K.

x

L.R. AUGSBURG píše: „Přijel jsem do Mnichova a na nádraží jsem si koupil Süddeutsche Zeitung a pro srovnání a pobavení i nedělní Rudé právo. - Rudé právo - ústřední orgán, nejvýznamnější list - takhle Kopecký kdysi před pučem ještě vychvaloval stranický list. Nedělní vydání Rudého práva má však všeho všudy 6 stran a Süddeutsche Zeitung, mnichovský orgán, v neděli 60 stran s obrazovými přílohami z celého světa. I v tom je ukaz životní urovně a svobody, kterou jsme - podle komunistů - ztratili tím, že jsme odešli na Západ. V tom čísle Rudého práva, které jsem si koupil, byl nenávidný utok na exilový tisk. Zeptal bych se komunistů, když se pořád posmívají exulantským novinám, proč vězni občany v CSR, když náhodou si přečtou nějaký exilový tisk - proč estébáci tak pídí po každém výtisku a proč jsou vůbec v Československu exilové noviny zakázány, jsou-li opravdu tak špatné a je-li v nich lež. Na tento dotaz mi odpovědět nemohou od Prašné brány, protože pravda je jejich nepřitelem.“ 5

x

Z dopisu exulanta K.R. ze Stuttgartu Československému výboru: „Za nejlepší vtíp v dubnu považuji notu SSSR Organizaci Spojených národů, v níž se žádá spolupráce národů, odstranění cel-

ních hraničních závor atd. Soudruzi zapoměli, že asi víme také něco o ostatných drátech a minových polích na hranicích. Opravdu není nad sovětskou diplomatickou operetu ! "

x

K.

Ke kritice čítanky Čs. dálkové školy: Čítanka není běžné dílo krásné literatury, nýbrž je to učebnice a proto má o ní referovat skutečný pedagog. Podle našeho názoru nemá cenu otiskovat kritiky od lidí vzděláním nekvalifikovaných, kteří nemají ani nutný styk s mládeží ! Požádali jsme v USA jednoho významného pedagoga o rozbor čítanky, který otiskneme, ať je jakýkoliv. Sami se necítíme povoláni posuzovat první exilovou učebnici.

Před uzávěrkou tohoto čísla jsme dostali dva dopisy o kritice čítanky "MÁ VLAST". Jeden dopis je z Norimberka a druhý z Berlína. Obsahem oba říkají téměř totéž: "Proč vždy když se v exilu něco poctivě myslí a udělá, to musíme hned napadnout ? Jsou to lidé, kteří sami nejsou schopni ničeho jiného než nesouhlasit." Pisatelé poukazují, že "kritika je osobní, trapná a neseriózní např. v článku o Baťovi, jak v uvedeném počtu řádků tak i v počtu chyb." A pak píší, že "vytrhnout jedinou větu z kontextu článku a zařadit ji - to připomíná komunistické metody literární kritiky, vytrhnout jednotlivé věty z textu." Dále zdůrazňují "původnost čítanky v didaktických návodech na konci každého článku". A v závěru se krajan z Berlína ptá: "Jakými slovy napadnou čítanku asi soudruzi z Prahy ? "

Nakonec bychom chtěli jen zdůraznit, že Čs. dálková škola v exilu není žádná "soukromá škola", nýbrž tvůrčí pracovní složka Československého uprchlického výboru v Německu.

x

N.

Přístě přineseme dopisy další, neboť vedle přímé korespondence na ARCHU máme řadu dopisů Československému uprchlickému výboru a na vedení Československé dálkové školy v exilu.

& & &

Knihkupectví INTERPRESS Ltd., které má na skladě veškerou exilovou literaturu, bohatý antikvariát knih z první republiky i současné knižní novinky, vyřizuje objednávky do všech světadílů. Adresa: INTERPRESS Ltd., Montagu Str., LONDON W 1, ENGLAND. Napište si o nové seznamy knih!

& & &

BOŽSKÁ PRAVDA MUSÍ ZÁKONITĚ ZVÍTĚZIT NAD
LŽÍ A NÁSILÍM. DALAJ LAMA

& & &

ZRCADLO DOMOVA

DRAMATICKÝ UMĚLEC Z.
KRYZÁNEK UVĚZNĚN !

Plzeňská Pravda otiskuje článek o Zdenku Kryzánkovi, členu plzeňského Městského divadla, nazvaný „Rytíř smutné postavy“ a píše:

„Plzeňané znali tuto vytáhlou, jakoby donquijotskou postavu velmi dobře. Byl to dobrý herec, ale ještě větší to byl komediant, který si prodloužil prkna, jež znamená svět, všude,

kde se právě nacházel. Hrál celý život. Jeho povrchnost a mělký citový život nedovolily ani na jevišti zobrazit nějakou skutečně silnou postavu. Kryzánek, herec plzeňského divadla, neuznával vůbec sebekritiku - byl pouhým pozérem se sklonem k velikášství.

Kryzánek nenáviděl naše zřízení a dával to při každé příležitosti najevo. Hledejme vysvětlení v jeho slovech: „Pusťte mne za hranice /rozuměj na Západ/ a já vám ukáži kdo je Kryzánek!“ V této větě je shrnuto celé jeho životní credo. Byl přesvědčen, že je velkým talentem, který nenašel v našich poměrech uplatnění. Jeho nezdravá fantazie, podporovaná alkoholickými výpary, jej vedla k nekritickému odbívání všeho, co přicházelo ze Západu.

Kryzánek vymetl kdejakou hospodu a tomu, kdo mu dal napít, byl vždy ochoten předvést nějakou parodii zesměšňující so-

cialismus - nebo povědět politický vtíp. Věřil ve zvrát poměrů a předpokládal, že z toho bude mít osobní prospěch. Sliboval jakési baletce: „Až já budu ředitelem divadla, tak ti zvýším plat!“ Byl velmi nebezpečný, právě proto, že byl herec a dovedl se dobře maskovat.

Zabrousil občas i do oblasti teorie. Nic, co mělo něco společného se socialistickým realismem, mu nevonělo. Rozšiřoval pomluvy o hercích, kteří byli členy strany, napadl státníky sprátených zemí, kritisoval udělování státních cen a jiných významání.

Jeho odchod ze scény i z občanského života na dobu delší tří let znamená očištění našeho divadla od upadkového živlu. Varuje rovněž ty intelektuálské individuality, které kryty rouškou odbornosti či uměleckosti se domnívají, že na jejich protistátní činnost či

nezřízený život bude pohlíženo jen jako na pouhé "hříšky" kumštýřů. Nikoli - osud rytíře smutné postavy dokazuje, že naše trpělivost má své meze a překročí-li je někdo, musí jej stihnout spravedlivý trest !"

/ PRAVDA - Plzeň - 19
března 1959 - str.3 /

x

Z článku Jana Petrmichla v Rudém právu "Nejčestnější ukol spisovatelů" citujeme:

"Kdo sledoval boje o socialistický charakter naší literatury v letech 1945 až 1948, dobře ví, jak i tehdy zvláště v časopisu Kritický měsíčník byl vyslovován požadavek literatury "pro vyvolenou menšinu", jež se neměla "kompromitovat" každodenní službou potřebám socialistického budování.

Otázka třídního vědomí v literatuře se dost často pomíjí, je tu znovu chuť vykládat literaturu z jakýchkoli věčných estetických principů a do téže roviny a na stejnou úro-

veň se do literárního procesu zasazuje rozpolcený J. Kollman - Cassius, bigotně klerikální Jaroslav Durych a spisovatel, jenž celým svým dílem a životem přesvědčeně bojuje za socialismus.

Na adresu těch, kteří u nás pěstovali v literatuře i ve filosofii "strach" z ideologie, Ladislav Štoll z tribuny konference ukázal, že "umělecké, stejně jako teoretické dílo literární má svou ideologickou stránku, svou politickou pečeť, svou filosofii, svou morálku, ať už je vyjádřena pozitivně či negativně." Vymknout se z ideologie nelze právě tak, jako se nelze vyvázat ze společenských vztahů, z politiky, z historie, z generační příslušnosti."

/ RUDÉ PŘÁVO - 10. dubna 1959 - str. 4 /

x

NÁROČNÉ ÚLOHY KOMUNISTOV V IDEOLOGICKEJ PRÁCI.

Redaktor bratislavskej

Pravdy František Doktor v zpráve o obvodnej konferencii KSS 1. obvodu v Bratislave píše okrem iného:

„Delegáti z vysokých škôl hovorili o tom, ako sa v poslednom období prehĺbuje výchovný vplyv strany a zásadne posobí na profesorov i poslucháčov...Dnes už napríklad na univerzite Komenského nik nevystupuje s liberalistickými prejavmi a protistraníckými názormi. Ale to nie je ešte všetko. Treba ešte prekonať buržoázne prežitky vo vnútri ľudí a viesť nekompromisný boj za osvojenie si materialistického svetonázoru. O týchto otázkach hovorili súdruhovia Cambel a Jurík z univerzity Komenského a spomenuli prípady niektorých docentov a profesorov, zaťažených minulosťou a idealistickým svetonázorom, ktorí nemôžu vychovávať našu mládež v duchu vedeckého svetonázoru - marxizmu-leninizmu. Spomenuli tiež výber poslucháčov na vy-

soké školy, že ešte stále prichádza časť poslucháčov, ktorí su ovplyvňovaní svojimi rodičmi proti nášmu zriadeniu a k pasívnemu štúdiu marxizmu, ktorí nemajú dobrý vzťah k našej spoločnosti...

Obvodná konferencia bola zajedno v tom, že treba naďalej bojovať proti falošnej kolegialite a pokrytectvu pracovníkov kultúrnych inštitúcií a centrálnych úradov v otázke svetonázorovej a zvláštny dôraz kľasť na ideologickú výchovu ako členov strany, tak i nepartajných.“

/ PRAVDA 23. marca
1959 - str. 3 /

x

Na Slovensku je 3.006 národných škôl. z ktorých je 89 % jedno- až trojtriednych.

/ ĽUD, 8. apríla 1959
str. 1 /

PUBLIKACE A ČASOPISY KULTURNÍ SEKCE ČS.

UPRCHLICKÉHO VÝBORU V NĚMECKU

HLAS EXILU / kompletní 1954 - 1957 /
vázaný DM 20,- ; jednotlivé ročníky 1956 a
1957 po DM 8,50 - vázané

ARCHA - ročník 1958 - vázaný DM 10,-

Christen: POUTNÍK NEZNÁMÝCH OCEÁNŮ
románová příloha Archy - DM 5,- brožované

Dále expedujeme cyklostilovanou slovenskou
publikaci pro mládež od Paľo ORTHA :
LIETAJÚCI TRIEDA / zpracováno podle známé-
ho románu Ericha Kästnera a cyklostilova-
nou UČEBNÍCI ANGLICKÉ GRAMATIKY / DM 3,- /.
Dále máme na skladě ještě několik vázaných
ročníků SKAUTA - EXULANTA / DM 8,- /.

KAMENNÝ ERB

Literární edice Čs. uprchlického výboru v
Německu vydala tato původní díla předních
exilových spisovatelů:

- 1/ Jan ČEP : Cikáni / Novelistický triptych
- Okupace, osvobození, exil /. Grafická
uprava Miroslav Šašek. DM 5,-
- 2/ Hana ŠKLÍBOVÁ : Pohádky / pohádky vysí-
lané rozhlasovou stanicí Svobodná Evro-
pa /. DM 5,-
- 3/ Dr Antonín KRATOCHVIL ; Peníz exulantův
/ Antologie exilové prózy-dosud neuve-
řejněné povídky Jana Čepa, A. Kratochvila

-Christena, Františka Kovárny, Jiřího Kovtuna, Františka Lištopáda, Ferdinanda Peroutky, Vladimíra Štědrého a J. Tumlíře.
Grafická úprava Jaroslav Dresler/. DM 5,-

- 4/ Karel ČAPEK : Proč nejsem komunistou / bibliofil /. DM 2,50
- 5/ H. J. HÁJEK : Problém revoluce a kolaborace / esej /. DM 1,50
- 6/ Dr Felix MIKULA : The power of Ideas
DM 2,50
- 7/ Dr. Josef KRATOCHVIL : Má vlast / čítanka /
- 8/ DOMA I VE ŠKOLE / slabikář / DM 5,-

LUCERNIČKA

Edice krásné literatury v exilu vydala tato původní díla:

- 1/ Jiří KOVTUN : Blahoslavení / poesie /
DM 3,50
- 2/ J.K. BABY : Ptáččí melodie / povídky /
DM 5,-
- 3/ Vl. ŠTĚDRÝ : Kožich / novela /
DM 3,50
- 4/ Ant. CHRISTEN : Modlitba domova v díle
Jana Čepa /esej/ DM 2,50
- 5/ J.K. BABY : Povídky a bajky z přírody
DM 3, -

7/ Doc. Dr. Josef KRATOCHVIL : Problém zoo-
psychologie a zoosociologie / I. a II.
díl / - Rozebráno.

8/ František LISTOPAD : Byty a prostory
/ esej / . DM 1,50

Objednávky řiďte na :

ČS. UPRCHLICKÝ VÝBOR,
Tivolistrasse 1/2
MÜNCHEN 22
DEUTSCHLAND

Předplatitelé ARCHY mají na každý svazek 33 %
slevy.

& & &

AUTOŘI ŠESTÉHO SVAZKU ARCHY :

Orest A. ČERNEK / Mnichov / - Jaroslav DRES-
LER / Mnichov / - Ivan JELÍNEK / Londýn / -
Dr Antonín KRATOCHVIL / Mnichov / - Dr Lubo-
mír STOLIČKA / Mnichov / - Dr Štěpán P. VLA-
ŠÍM / Solnohrad /

& & &

ARCHU řídí Dr. Antonín KRATOCHVIL, odpo-
vědný redaktor Josef Němeček. Vydavatel
Československý uprchlický výbor, v Němec-
ku, Mnichov 22, Tivolistrasse 1/2. Toto
číslo vyšlo 31. května 1959.

& & &

Vydavatel:

Kulturní sekce Čs. uprchlického výboru v Mnichově, Tivoli Str. 1/2

CS. UPRCHLICKÝ VÝBOR V NEMECKU

**A R
CHA**

MNICHOV 1959, SVAZEK 7

František L I S T O P A D :

JAN KŘTITEL MODERNÍ PORTUGALSKÉ POEZIE :

=====
CESÁRIO VERDE
=====

Kdyby se kulturní svět choval stejně spravedlivě k literaturám malých národů tak jako malé národy oceňují písemnictví, tvořené ve světových jazycích, portugalský básník Cesário Verde by shlížel s pomyslného Olympu na dnešní básnické hemžení svých synů s Rimbaudem a Baudelairem a ostatními prokletými básníky jako rovný s rovným.

Nomen-omen, říkali staří Římané... Jméno, vejce všeho... Cesário Verde je pravé jméno básníkov; znamená jasnovidnou, čirou sílu, neboť Cesário je César, ale zároveň barvu, barevnost, jevnost, slovem básnivost, neboť Verde označuje zelenou barvu a je nutno pobýt nějaký čas v Portugalsku k pochopení, co silného a bohatého může právě zelen znamenat, což je také sémanticky z portugalského slova cítit.

Narodil se v Lisabonu před více jak sto roky, 25. února 1855, tedy s rozdílem několika měsíců jako Verhaeren, jako Artur Rimbaud. Zemřel však ještě dříve než mladý Rimbaud, zesnul po vleklé nemoci, patrně tuberkulóze, 19. července 1886. Narození a smrt jsou více méně jediná jistá data básníkov životopisu, který ještě čeká svého literárního historika se smyslem pronikat tajemství a nakupené legendy.

Nioméně, alespoň zhruba známe obrysy básníkovy života. Otec, obchodník železem, patřil mezi mohovitější vrstvy Lisabonu, který čítal tehdy asi stopadesát tisíc obyvatel. Cesárioova rodina vlastnila od konce osmnáctého století statek na venkově, kde lišky dávaly dobrou noc; usedlost se jmenovala neméně poeticky „Krásná pastýrka“; tam trávil básník své dětství, které poznamenalo venkovskou nostalgií jeho jinak tak velkoměstskou poezii. Při této příležitosti je hodno zmínky, že jeho rozměrná, čtyřdílná báseň, jedna z nejkrásnějších, napsaných v portugalštině, která se jmenuje „Pocit západního člověka“, a jejíž první díl přinášíme v českém převodu, je patrně v literárních dějinách evropského devatenáctého století první vědomou básní velkoměstského pocitu čili, jak se dnes říká, m e t r o p o l i z m u. Cesário Verde tedy není jen básníkem Lisabonu, ale také městské plurality vůbec, její bohaté a protichůdné reality i melancholie prvních kilometrů dlažby geometricky narýsovaných ulic kamenné krajiny.

Víme, že později Cesário Verde studoval v Lisaboně; patrně nedostudoval. Stal se vývozcem zemědělských produktů a je možné, že se několikrát vydal do ciziny, na obchodní cesty - ale to jsme již v říši domněnek. Víme z jistějších pramenů spíše detaily; na příklad rád ohodíval na nekoněčné procházky rázným, pravidelným krokem, oděn v modrý žaket; strožil se vůbec poněkud dandyovsky, po anglicku, oož slušelo jeho ztepilému vzrůstu, štíhlému tvaru lebky a v Portugalsku výjimečně světlým očím a plavým vlasům.

Psal básně. Psal básně v době, kdy v určité společnosti bylo spíše výjimkou básně nepsat. Tiskl však málo. Tiskl jen po novinách a efemérních časopisech, zhusta pod různými jmény. Jeho poezie pro svou neobvyklou ironii, pro svůj výsostně básnický, avantgardní realizmus, pro svou vitalitu, humor, anekdotičnost, ale také nedogmatický agnosticizmus, zůstávala v očích veřejnos-

ti na okraji současných uměleckých proudů. Urážel tehdejší sentimentálně přecitlivělou a poněkud vyčichlou atmosféru rozbuželých romantických ornamentů či didaktického patožu. Pokládali jej za bezvýznamného skandalistu a nic jiného. A čilihli to nejhorší: mlčeli o něm. Cesário Verde o tom píše v jednom dopise, právě na okraj básně „Pocit západního člověka“: „... ach, jak jsem již rozhněván na všechno a na všechny ! Jedna moje báseň, nedávno výjimečně pěkně a čistě vytištěná v sešitku na oslavu Camoense, nezískala jediného pohledu, usměvu, opovržení, komentáře. Nikdo nic nenapsal, nikdo mi nic neřekl, ani po novinách, ani v soukromém rozhovoru; nikdo neřekl, že je to dobré, nikdo neřekl, že to nestojí za nic...“

Potud sám Cesário Verde. - Ale ještě dnes, po tolika letech, kdy studenti recitují z paměti jeho verše za doprovodu kytar, naleznete v určitých literárních kruzích Portugalska značný odpor uznat Cesária tím, čím byl, mistrem moderny; existují literární rukověti, právě ty tak řečené nejserióznější, které odbývají básníka několika povšechnými řádky či jej vynechávají docela. O to jej však více milují jeho příznivci.

Cesário Verde, když psal své verše, znal již Baudelaira. Není dodnes jisté, zda znal „Květy zla“ v originálu nebo z povrchních překladů či ze znamenitých dobových kronik velkého romanopisce, Eça Queiroze; ať je tomu jakkoliv, Verde je Baudelairovým pokrevním bratrem v mnoha ohledech. Cesário Verde jde však již za Baudelaira, za jeho uzavřený symbolismus. Je pionýrem futuristické poezie dvacátého století. Najdeme tu barevnou čistotu Apollinairovu / Apollinaire se narodil ve stejném roce, kdy Cesário napsal „Pocit západního člověka“ /, nalezneme tu bez velkého hledání smyslounou chandru Jeseninovu, civilizačnost Marinettiho, Verlainovu rafinovanou zpěvnost, Mallarméovo abstrahující úsilí konkrétních prožitků; lze vystopovat i

romantizmus naruby takových surrealistů.

A to vše, celý ten literární poklad, v náhodných, roztroušených jakoby levou rukou psaných básních, které vyšly, sebrány bez ladu a skladu, často v nepřesném přepisu včetně plagiátů, v posmrtné sbírce, která neměla být ničím jiným leč přátelským stiskem ruky jeho druhů, jak se říká, na věčnou památku, tedy ne na dlouho.

Udál se však zázrak; zázrak, jakých se stalo porůznu ve světové literatuře, od Máchy přes Rimbauda, k budoucím: dílo začlo žít vlastním životem. Nabíralo dechu a síly. Jalo si tvořit vlastní mytologii. Nad skutečný či imaginární životopis, nad desítky jeho upřímných, ne vždy výmluvných dopisů, jež se zachovaly, je Cesáriaova poezie. Z Cesária Verde, po prvé překládaného do češtiny, otiškujeme první část jeho velké básnické kompozice „Pocit západního člověka“.

NEŠPORY

V našich ulicích, jakmile smráká se opět,
přítímí večera vlá smutek malenholický,
stíny, šumění nad Tajem bahnitým vždycky,
trpím absurdní touhou - trpět.

Nebe nízko je, obzor tak zamlžený,
plyn, jenž uniká, smysly i rozum mate;
davy, budovy, vše páté přes deváté,
splývá londýnskou barvou monotónní.

Třísknou dvířka pak najatých drožek v změti,
jedou poklusem k nádraží na rychlou dráhu!
Obraz výstav a zemí všech plete mi hlavu;
Madrid, Paříž i Berlín, Petrohrad; světy!

Klecím podobny, spíš jsou to voliéry,
domy z lešení, ta bystrá staveniště;
slétá netopýr, když padla hodina jisté,
mistři tesaři saskočí bez opěry.

V tlupách vrací se, jdou směrem do loděnic,
 kabát přes plece, vyzáblí od sazí černí;
 bloumám plácky a zabloudím uličkou v snění,
 chodím bez cíle přístavem veselých veslic.

Evokují hned slávu dob námořnických;
 hrdé škunery, mouřenín právě v nich pluje !
 Velký Camoens po bitvě zachraňuje
 knihu z korábu, ó neuzří vás už zrak lidský !

Inspiruje mě večer jak proudění spodní !
 Od křižníku se bárky teď odrážejí;
 všichni na souši večerí, světla se chvějí
 v řesku talířů, příborů, hotelů módních.

V drožce přou se dva zubařští odborníci;
 kulhá Harlekýn, berličkou praví čos k tomu;
 bůžci domácích krbů jsou na balkónu;
 před vraty nudí se vlasatí odborníci !

Doky, arzenál potom se vylidňují;
 bahnem řeka se třpytí; hle, spěchající
 černé dělnice jak ryby laškující,
 prodavačky též pevnými nohami plují.

Prodavačky ryb. Houpají bokem, jímž slynou !
 Jejich trup silný pilíře připomene;
 v koších na hlavě, páchnoucích po rybině,
 nosí syny, co později na moři zhynou.

Ó bosonohé ! Skládají uhlí s lodí,
 ráno s tím začly; do noci nepřeberou;
 v čtvrti se potom srazí, kde kočky předou,
 a z ryb shnilých právě se infekce rodí.

Cesário Verde se na vás dívá z jediného zachovaného portrétu. Po jeho básnickém Lisaboně, dnes sice s milionem obyvatel, ale přece stále stejném, můžete dále chodit křížem krážem, s verši Cesária Verde místo plánu města.

Porto, jaro 1959.

/ POZNÁMKA REDAKCE : Autor našeho článku při překládání poezie Cesária Verde zjistil některé nové literárně-estetické prvky. Svěřil je portugalské veřejnosti v literární příloze deníku „O Comercio do Porto“. Stať vyvolala značný rozruch mezi zasvěcenoi; literární kritici jej požádali, aby článek rozšířil na studii, na které František Listopad nyní pracuje. Vyjde tiskem na podzim v reprezentativní lisabonské revui „Coloquio“.

& & &

Z GALERIE UVĚZNĚNÝCH A UMLČENÝCH BÁSNÍKŮ

Jan Z A H R A D N Í Č E K :

LA SALETTA

Zvony /zbyly-li jaké/ vyzváněly zblízka
na samém srázu věčnosti.
Už z rána se stmívalo, přišel déšť a potom slova
má ubohá slova rozprášená od posledního útoku
na zamořené pásmo strachu,
táhnoucí se podél veškeré skutečnosti mých pěti
smyslů
a ještě dál,
počala se znovu šikovat
voják za vojákem.
Šlo o to proniknout hlasem, provrtat
přísností slova rozžhaveného
to, čemu od věčnosti nebyla dána žádná řeč,
žádná ustav, žádný nástroj, žádný dech,
a co se teď s démantnou neprostupností
srazilo proti nám
v jedinou kráčejiící zeď.

Mudrci, věštcí, hadači, kouzelníci
 překřikovali se navzájem
 a překřikovali zvony
 jak v poslední večer Baltazarův
 před tajemnou rukou, píšící
 po stěně paláce babylonského,
 jehož základy se nezadržitelně poroučely.

Bylo křiku,
 ale na jedinou, poslední, nejdůležitější
 otázku, odpověď nenalezali,
 sen zůstal nevysvětlen
 a zeď se blížila
 každým dechem,
 drtíc pod sebou kolébky i hroby,
 císařství červů
 se ustavičně roztahovalo...

Nastal podzim.

Bylo to po velké válce, ulice rozbourány,
 bylo to před velkou válkou, ulice postaveny.
 Léto od nás odcházelo jak dosud žádné léto.
 Stmívalo se, růže šly spát, děti se s pláčem
 probouzely, jak by jim kdosi bránil růst.
 Ty starší tlačila můra, ptali se druhá druh:
 Je to minulost, dozívající v hrůzách snů,
~~je to budoucnost, přicházející v tuchách snů ?~~

Ale zatím daleko Babylona
 na jedné zcela obyčejné, nevzhledné, dosud pře-
 hližené hoře
 která však bude jmenována jako Ararat, Sinaj a
 Kalvarie
 bez hřímajícího průvodu blesků a orlů,
 a také andělům prikazující, by zticha byli,
 ve společnosti pasáček a krav
 sedí a pláče
 dívka,
 paní vznešená,
 matka zástupů, matka krásného milování.

Pláče nad námi všemi
jako obloha v listopadu
nařikajíc, že už nemůže zdržet
Rameno trestající...

Ta, která nepromluvila od svatby v Káně,
mlčíc i na Golgotě,
toho dne po prvé po více než osmnácti letech
dává se do řeči s pasačkou Melanií Galvatovou
i s jejím druhem, maličkým Maximinem.

Oba jsou negramotní,
modlí se špatně a nikdy nebyli dále,
než v neděli na mši, nikdy neslyšeli vyprávět
než o neúrodě žita a brambor a dobytčím moru.
Děti nuznější a nevědomější si nemohla vybrat
ta, která vládne oběma Zákonům a za jejímž
pláštěm
hrnou se hvězdy jak zrní z výmlatu nebeského.
Heroldů s hlasem slabším nemohla nalézt pro
svůj vzkaz.

Láska, jež pláče,
a přece s nimi rozmlouvá v nářečí jejich kraje
svěřujíc jim poselství
jež platí všem lidem země.

Výsměch dost krutý
si tu ztropila Paní
z mudroců, věštoů, hadačů, kouzelníků,
ze všech, kdo v Paříži, Salamance a Jeně
přecpávají se zdechlinami filosofii,
řihajíce pýchou,
a zatím jejich slova se potloukají
co nejdále od pravdy.

Výsměch dost krutý si tu ztropila z jejich vy-
ehloubání,
že znají, jak se dělají sněhové vločky,
že znají, jak se dělá jitro,
že znají, jak se dělá usměv nevinátka.

A zatím nevědí
která hodina udeřila
na věžích světa
i v jejich srdci.

A proto je pominula, jak by jich nebylo vůbec
i s jejich soustavami, bojišti a vítěznými
oblouky,
ani dost málo si neoblubujíc břeskné vytrubování
blahobytu a vzdělanosti pro všechny.

Hledala po celém světě, až našla
namísto balhobytu, kterého není, chudobu,
namísto vzdělanosti, které není, prostotu,
hledala, až našla dvojici dětí tak chudých,
dvojici dětí tak prostých, jak jen možno,
a s nimi se dala do rozprávky
o věcech, které se týkají hniloby zemčat
stejně jako hniloby měst a pádu říší,
o věcech, které se týkají celého světa
stejně jako se ho týká střídání noci a dne
i nevyhnutelnost smrti.

Protože druzí by jí patrně neposlouchali
anebo jen na půl ucha,
pospíchající od ničeho k ničemu,
pod stropem oblohy popraskané
rozpráví s Melanií a Maximinem,
usmívá se, chlácholí vlídně,
když se lekají přílišné krásy
její tváře, jejích šatů
ze světla a slávy...

/ Zpěv první /

& & &

PEKINSKÉ A SOVĚTSKÉ VRAŽDĚNÍ V TIBETU NENÍ
UŽ JEN ZÁLEŽITOSTÍ TIBETSKEHO NÁRODA.

) DALAJ LAMA

Václav S A L D I N O :

NEMOC

Pan Lorcha je nemocný. Je to podivná nemoc, není spojená s žádnými tělesnými potížemi. Nebo má přece jen tělesné bolesti ?

Když vstoupí do nádražní budovy, přepadává ho ta „nemoc“, má sílu srdečního záchvatu. Zvláště když pan Lorcha vidí odjíždějící vlak.

Pak myslí nešťastník na poloostrov zvaný Pelješac, a představuje si, kolik dní by musel zůstat u dalmatských rybářů, aby si opět mohl představit ten stejný obraz zálivu. Přesně jak jej viděl včera, přesně jak před týdnem, před měsícem, před rokem...

Když se bora rozčileně opírá proti kamenité pláži, zůstává poloostrov skoro neviditelný. Ale časně zrání, ještě než slunko překoná hory a než osvětlí hladký záliv, leží často závoj mlhy před poloostrovem. Příštího dne vane vítr přes moře jako široké hrábě a obraz je opět změněný, je docela jiný než včera, než před týdnem.

Ten pocit, který pana Lorchu při takových představách přepadává, nemá nic společného s tím lechtáním, jak to jeho babička nazývala, když chtěla zesměšnit touhy malého chlapce po častém cestování; ale není to také prázdnota neplánovaného uprku. V tomto bodě si pan Lorcha není docela jistý - možná, že je to přece útěk. Něco jako návštěva biografu, rychlý pohled na krásnou ženu, lákání omamné vůně, neobyčejný sen. Ne. Útěk to přece jen není. Protože pan Lorcha jezdí denně vlakem, a tak by byl jeho celý život pouze závod bez cíle. Jenom, že vlak pana Lorchy jezdí po falešných kolejích, zůstává často a na krátkou ohvílí v malých předměstích velkoměsta

stát, zdráhá se jet rychleji, a když jej poslední cestující opustí, musí i pan Lorcha vystoupit. Pak se mu ovšem nevede lépe. Nemá dobrou náladu, a cítí se jako člověk, který ochutnal sladkosti, ačkoliv ví, že to je zubům nedělá právě dobře.

Směšnost své situace vidí jasně před očima, poněvadž nemá rád na mostech stojící sedláky, pozorující kolemjedoucí auta. Ti sedláci si často myslí, že je to život, který kolem nich běží, a oni že něco zmaškali. Možná právě proto si pan Lorcha obstaral kolo a jel několik týdnů po málo známých silnicích, mezi lesy a jednoduchými vesnicemi do města. Byl na sebe hrdý a cítil se pojednou silný; vyhýbal se totiž okolnostem, které jeho nemoc podporovaly.

Jednoho dne ho přepadl liják, a pocit síly v duši pana Lorchy oslábl. Příštího dne šel opět na nádraží, nastoupil do vlaku a zjistil s radostí, že vzduch v oddělení vozu v něm uměl ještě vyvolat ten stejný účinek, po kterém srdce tluče rychleji a který myšlenky posílá do dálek. Jako člověk s žaludeční nemocí věděl přesně, co smí a nesmí. Proto pozorně prohlížel ostatní cestující, aniž by je litoval, že neznají jeho nemoc, a aniž by jim záviděl, že neznají její následky. Na nádraží velkoměsta se pan Lorcha musel namáhat, aby svůj zrak upřel k východu, a aby přeslechl tlapače a jejich informace, které mu ještě před několika týdny připadaly tak dráždivé.

Celé odpoledne pracoval nepřesně a povrchně, díval se častěji než jindy na hodiny a dokončil pracovní den bez onoho známého pocitu únavy, který tak příjemně mizí na cestě domů. Možná, že mu chyběla jízda na kole, zmaškaný tělesný výkon, který ho jindy přece jen trochu unavil. Na ulici předcházel každého, kdo se mu zdál jít pomalu, porovnával svoje kapesní hodinky s nepřesně běžícími reklamními hodinami a spokojeně vypočítával minuty, které ještě mohl prožít na nádraží, než

musel nastoupit do předměstské dráhy.

Na nádraží pan Lorcha zjistil, že opět onemocněl. Žádné bolesti, žádný tlak v žaludku, rozumí se. Žádný zmatek způsobený pohledem na křiklavé plakáty, barevné květiny, které se kupují a stávají se pojednou důležité, žádný strach před nelidským obličejem obrovských hodin, jejichž ruka se pohybuje každou minutu, a tím nás pohání: potichu a nenápadně. Bez mlaskání a bez svištění biče; s malým, trhavým znamením, které se opakuje každých šedesát vteřin.

Pan Lorcha prošel nádvořím a trochu zneklidněl, poněvadž u vohodu na peron uviděl několik lidí. A všichni měli naspěch a nesli aktovky. Teď nemyslel na termosku, kterou mu jeho bytná každý den připravuje. To by nebylo správné. Nemoc pana Lorcha se chtěla ohlásit jako bolesti zubů sladkým pocitem: Na peroně pan Lorcha zůstal stát. Stmívalo se již a pan Lorcha začal pozorovat nespočetná červená, žlutá, bílá a zelená světla, která se spustila mezi koleje. Tím se jeho nemoc stávala ještě dráždivější. Pouze několik vlaků před ním stálo a pan Lorcha byl přestastný, že mohl pozorovat širokou část celého komplexu.

Přivřel oči, aby ho okolí nerušilo, a viděl jenom světla, která nyní posílala paprsky až k němu, a lesknoucí se linky kolejí, které se měly setkat někde daleko a to přece nedokázaly.

Pan Lorcha je doma na nádražích na celém světě. Nástupiště v Brně a v Nice - je tu nějaký rozdíl, mohl by se někdo ptát. Každé je jiné, mohlo by se říci. Protože španělská nástupiště jsou tak hlásitá. Po příjezdu se vlak umývá jak unavený kůň, utírá se, češe se a napájí se, zatím co cestující ještě neskončili objímání se známými a příbuznými. To není pravda, řekně někdo jiný. Tady není vidět nějaký rozdíl. Nádraží je nádraží. Athény nebo Solun. Právě zde je zřejmá správnost tohoto tvrzení: od každého z těchto nádraží.

se jede k městu tramvají, a obě města měla stará, ubohá a možná právě proto tak sympatická vozidla. Mohlo by se ještě podotknout, že Granada má stejně staré tramvaje. Praha, Bratislava, severní nádraží ve Vídni nebo východní v Paříži, primitivní budova v Port Saidu nebo všední v Marseilli - pan Lorcha by onemocněl všude. Byla to bolestná touha po domově nebo po dále? Všude v něm nechávala vzniknout onen bolestný pocit, bez kterého by člověk přec jen nechtěl být.

Něco, po čem jiní lidé v koncertní síni cítí tváře, ale tam, kde je ještě nikdy necítili. Vzpoura kůže spojená s ohladem. Začíná to někde za ušima a přejede do obličeje.

Pan Lorcha tu stojí zdánlivě klidně a pozoruje s převřenýma očima světla - kolemjdoucí normální člověk, byl přece nemocný. Obět nakažlivé nemoci. Nakažlivé, ano. V takovém okamžiku pan Lorcha lituje, že tak ukvapeně opustil onu klidnou vesnici, ve které to před čtyřiceti lety nemohl déle vydržet.

Kdo to zavinil? Knihy, možná rodiče; kdo ví?

Možná, že nemoc pana Lorchy je dědičná. Již dávno přestal přemýšlet o pramenu svého utrpení. Jako reumatik, který dovede pod zamračeným nebem říci, blíží-li se malý déšť nebo důležitá změna počasí, ví pan Lorcha, co se s ním stane, jakmile vkročí na nádraží.

Snaží se ještě stále odsuzovat sedláky, kteří se v neděli dívají za kolemjdoucími vozy; po chvíli je však neodsuzuje, protože musí být upřímný a musí myslet na sebe.

Kolem pana Lorchy jezdí vozíky se zavazadly. Dole vpředu stojí mladý řidič, kterému to zřejmě dělá radost, že může troubit až v posledním oka-

mžiku a tím dolekat cestující. Pan Lorcha slyší tlampače a nerozumí ani jediné slovo, někde cinkají stříbrně sklenice a peníze; docela blízko vydechuje lokomotiva hluboce a nepocho- pitelně dlouho; rychlík vyjíždí z nádraží.

Pan Lorcha slyší flétnu řeckého pastýře, mono- tonní a vysokou. Stojí kdesi na pařížském ná- draží a pozoruje světla. Nebo se nelézá v Ří- mě? Cítí jenom něco jako bolesti, a přece by nechtěl žít bez nich.

& & &

/ POZNÁMKA REDAKCE: Václav Saldino je pseudo- nym autora, který studoval řadu let v Čes- koslovensku a ovládá češtinu tak dokonale, že pro své potěšení napsal řadu fejetonů a causerií česky. /

& & &

OKNA

ARCHA. Uplynul právě rok od data, kdy bylo v exilu obnoveno vydávání revue ARCHA, která vy- cházela v Československu nepřetržitě třicet dva let - až ji komunisté v roce 1948 zrušili. Za rok existence vyvolala ARCHA diskusi nejen v exilových kulturních kruzích, ale stala se i centrem útoků komunistického tisku. Z významěj-ších programových posudků o revui ARCHA uveřej-jujeme několik úryvků:

ŠBORNÍK „SKLIZENĚ SVOBODNÉ TVORBY č. 1" - USA:
Kulturní časopisy v exilu se rozhojnily o mni- shovskou Archu, řízenou dr. Antonínem Kratochví-

lem-Christenem... Archa se vyvíjí ke skupinovému programovému listu v další vítané forum hrsti plodných autorů, s nimiž se setkáváme i v mnoha jiných listech. Petr Den, Ivan Jelínek, František Listopad, Přemysl Pitter, Pavel Želivan. Nejvlastnější přínos Archy bude v tom, co přinese kromě těchto a dalších permanentních jmen."

X

RADIO SVOBODNÁ EVROPA vysílala v rámci kulturních programů ukázky z pěti svazků Archy minulého ročníku. Z úvodního reliefu citujeme: "Připravili jsme výběr z prvního čísla kulturního časopisu Archa, který začal v Mnichově vydávat za řízení Ant. Kratochvíla Čs. uprchlický výbor. Časopis navazuje na práci stejnojmenné revue, která vycházela 32 let péčí Družiny literární a umělecké v Olomouci až do roku 1948, kdy byla komunisty zastavena. Přihlášení se ke jménu a tradici staré Archy má být skromným projevem solidarity s uvězněnými básníky a vědci doma, z nichž někteří byli právě členy olomoucké "Družiny", jako třeba básník Jan Dokulil, odsouzený komunisty letos na dvanáct let."

X

TRIBUNA / listopad-prosinec 1958 /: "Po Hlasu exilu se stala ústředním orgánem Čs. uprchlického výboru kulturní revue Archa, která navázala na tradici olomoucké Archy. Listujeme-li posledními svazky Archy vidíme, že vydavatelům jde v prvé řadě o to publikovat původní exilovou tvorbu básnickou, prosaickou i esejistickou a pak přinášet ukázky z děl uvězněných nebo zakázaných spisovatelů ve vlasti. Archa obsahuje rubriky OKNA, v nichž je glosována současná kulturní problematika v exilu a ZRCADLO DOMOVA, které na citátech z komunistického tisku ukazuje na krizi kultury a osvěty pod komunistických diktátorem."

X

NOVÝ ŽIVOT / č. 12, 1958 - Řím / : „... příspěvky v Arše projevují vyspělou úroveň, která je v exilovém časopise sympatická. Mnichovský kulturní měsíčník svědčí o tom, že náš život v exilu ještě nevyčerpal své síly a má odvalu znovu začínat, hledat a snažit se o jednotu.“ / Nový život pravidelně recenzuje jednotlivé svazky Archy./

x

ČESKÉ SLOVO / č. 7-8, 1958 a č. 1, 1959 - Mnichov/ věnovalo pozornost vzniku a obsahu revue Archa a ukončení prvního ročníku. - Píše: „Archa konečně zaplnila citlivou mezeru na kulturní frontě exilu.“

x

Kladně komentoval vznik Archy i německý tisk. Komunistickým útokům - především pak bratislavské - nu PREDVOJI - na revui Archa, jsme věnovali pozornost v článku „Komunistické útoky na Archu“ - viz č. 1, ročník 1959 - str. 25.

& & &

KŘESŤANSKO-DEMOKRATICKÁ UNIE DALAI LAMOVI.

Celý svobodný svět s úzkostí a rozhořčením sledoval opakování maďarské tragedie v Tibetu, zemi nám sice zeměpisně hodně vzdálené, ale duchem a osudem velmi blízké. Mezinárodní křesťansko-demokratická unie vyjádřila svůj obdiv a účast v telegramu nejnovějšímu duchovnímu a politickému vůdci v exilu - tibetskému Dalai Lamovi: „Vaše Excellence ! Křesťansko-demokratická Unie střední Evropy, která sdružuje politické strany křesťansko-sociálního zaměření, které existovaly ve střední Evropě před komunistickou okupací, blahopřeje Vám k Vašemu úspěšnému příchodu do Indie. Máme nejhlubší sympatie pro Váš lid a Vaši zemi. Věříme, že Váš lid, stejně jako náš, znovu jednou nabude své svobody. Cesta k tomu

může být zkrácena, jestliže duchovní síly, reprezentované buddhismem, islamem a křesťanstvím budou k tomuto cíli společně pracovat. Jistě sdílíte s námi toto přesvědčení jakož i názor, že je třeba vyvolat společnou akci k uskutečnění našeho společného cíle, osvobození světa od komunismu." Univ. prof. dr. Adolf Procházka, předseda výkonného výboru a Konrad Sieniewicz, generální tajemník."

& & &

Prof. Dr. Erwin BIELEFELD uprchl se svou rodinou do Západního Berlína. Před svým útekem pracoval jako ředitel tří vědeckých institutů na universitě v Greifswaldu.

& & &

Max B R O D :

ZOUFALSTVÍ A VYKOUPENÍ V DÍLE FRANZE KAFKY

/ K 75. narozeninám básníka, myslitele a romá-nopisce Maxe Broda, upřímného přítele demokratického Československa a velkého humanisty, přinášíme několik citátů z jeho nového spisu, pátého v pořadí esejistických a monografických knih, věnovaných zcela a v jednom případě zčásti dílu jeho mrtvého přítele z mlá-dí. Kromě toho napsal Brod dva romány a knihu povídek, v nichž se Kafka rovněž objevuje./

V Kafkově díle je mnoho pochybovačného, co otrá-sá základy víry. Přesto není básníkem nevíry a zoufalství. Je mnohem více básníkem zkoušky ví-ry, zkoušení ve víře. Proto není z těch, u nichž pochybnost ztvrdla v ztrnulý škleb popírání Boha.

Spíše se musí počítat k těm, kteří s nevyřslovnou námahou víru hledají, kteří ve středu zoufalství naší doby, zbavené lásky, starostlivě ochraňují úzký plamen naděje, vidí jej stále znovu uhasínat a jimž přece chvílemi, v milostiplných okamžicích, v údobích povznesení, je darována předtucha vykoupení. „Psaní jako forma modlitby“ - to je jedno z hlavních poznání, k nimž Kafka dospěl v úvahách nad sebou samým. Jednoduché „ano“ není ovšem způsob, jímž by Kafka odpovídal na výzvu Boha. Snad dnes, v jednom z nejhrošších období lidských dějin, nelze dát odpovědně zazníit takovému nezlomenému „ano“. Oslovovat Boha Ty ? Není nic, co by bylo Kafkově postojí vzdálenější. - Kafka se pohybuje přibližně v podobném světě jako Poe. Ale nechce Poeův svět. Necítí se v něm vůbec dobře, je v něm nanejvýš cizí. - Knihy typu Poeova nikdy nečetl. Nýbrž Goetha, Stiftera a Hebela. - Kafka hledá mimo zkázu světa ostrov svobody a čistoty, spravedlivého řádu a práce pro všechny, jak to vysnil v závarečné kapitole svého románu Amerika přímo mladicky naivně. - V hovorech s Janouchem /a také v jiných souvislostech/ jej vzrušuje osud celého lidstva a zvláště pracujících lidí, jejichž budoucnost se mu jeví ohrožená novým byrokratismem. V těchto hovorech praví přímo /zároveň předjímaje Džilasovu Novou třídu/ : „Čím dál se potopa rozšíří, tím mělčejší a kalnější bude voda. Revoluce se vypaří a zůstane jen ssedlina nové byrokracie. Pouta trýzněného lidstva jsou z kancelářského papíru.“ - „Na konci každého skutečně revolučního vývoje se objeví Napoleon Bonaparte.“ - Tyto Kafkovy poznámky souvisejí s s dělnickými demonstracemi, s prapory a standardami. „Ti lidé jsou tak sebevědomí, sebejistí a dobře naložení. Ovládají ulici a myslí proto, že ovládají svět. Ve skutečnosti se přece mýlí. Za nimi jsou již sekretáři, úředníci, politikové z povolání, všichni ti moderní sultáni, kterým připravují cestu k moci.“ - Tím

však není řečeno, že se Kafka vzdává naděje na sociálně spravedlivý vývoj lidstva. Dnes se stupňuje vášně dát všemu pokud možno temný, sebezníčovající výklad, a tak i dílu Kafkově. Proto právem zjistil Werner Weber ve své knize eseje "Figury a cesty": "Zoufalství z módy je hanobením osudového zoufalství. Toto má hranice. Ono se prodlužuje ze srdce do lživého prostoru módnosti". Kafka mně často říkával: "Je třeba vpišovat do temnot jako do tunelu." Kde mu genius nebyl povůli, přestal. Čekal vždycky jako Pygmalion na okamžik, kdy jeho postavy budou živé a kdy by samostatně pokračovaly ve svém vlastním životě. Dával se překvapit. Když takový okamžik nepřišel, zůstalo napsané jako zlomek ležet.

/ Přeložil J.D./

& & &

ZRCADLO DOMOVA

ROMÁN KARLA SCHULZE
"KÁMEN A BOLEST"

"... patří k těm dílům naší novodobé literatury jichž stále nová vydání nestačí krýt čtenářský zájem. Třebaže jde o dílo, které po prvé spatřilo světlo světa v nejtemnějších dobách naší historie, v roce Heydrichiády a vyhlazení Lidic, má pro své vysoké kvality umělecké i pro velkolepý obraz do-

by, z níž se zrodil genius Michelangelův, plné právo na to, aby zaujímalo v moderní české próze přední místo. Karel Schulz, který by se byl 6. května dožil 60 let, svými prvotinami splatil generační dan proletářskému umění a hlavně poetismu, ale pak se odmlčel a ozval se znovu až po 14 letech, ale na protilehlém pólu uměleckém i politickém... Tvůrčí rozmach

'násilně ukončený před-
časnou smrtí, v níž by-
lo mnoho myšlenkové vá-
šně, ale i mnoho uměle-
cky experimentátorské
rozkoše, zatlačil do po-
zadí autorův ideový ka-
tolicismus nám zcela ci-
zí a autorovu uměleckou
potenci jistě oslabují-
ci.'"

/ KULTURA 59 - č. 18
7. května 1959 -
str. 6 /

/Poznámka naší redak-
ce: Literárnímu pro-
filu Karla Schulze
jsem věnovali v ARŠE
pozornost v obsáhlé
studiu v č. 2 / 1958/

x

& & &

AUTOŘI SEDMÉHO SVAZKU ARCHY :

Jaroslav DRESLER / Mnichov / - František LIS-
TOPAD / Porto / - Václav SALDINO / Mnichov /
- Jan ZAHRADNÍČEK / v komunistickém koncen-
tračním táboře / a další.

& & &

ARCHU řídí Dr. Antonín KRATOCHVIL, odpovědný
redaktor Josef Němeček. Vydavatel Českoslo-
venský uprchlický výbor v Německu, Mnichov
22, Tivolistrasse 1/2. Toto číslo vyšlo 20.
června 1959. Předplatné na letošní ročník

DM 8,-.

& & &

DO TOHOTO ČÍSLA PŘIKLÁDÁME DVOJNÁSOBNOU PŘÍLOHU
ROMÁNU A. CHRISTENA „POUTNÍK NEZNÁMÝCH OCEÁNŮ“

& & &

Vydavatel:

Kulturní sekce Čs. uprchlického výboru v Mnichově, Tivoli Str. 1/2

CS. UPRCHLICKÝ VÝBOR V NĚMECKU

**A R
C H A**

MNICHOV 1959, SVAZEK 8

Antonín K. C H R I S T E N :

SRPEN

=====

Srpne - malý rybáři,
milence ještěrek a kouzelných holí
slunovrat hladil konvicí času
a nápoj vytékal průrvami vzpomínek :
zelená ještěrka, jak dívčí nárameček -
pod jiná souhvězdí
odnesl proud
veverské a ostrovačické lesy.

Srpne - malý zahradníku,
v rozvalinách hradu veverského
v rozvalinách panství veverského
na nedostupných hradbách
se sluní zmije
Vyznamátek hledí a hledí do kamenné minulosti
cizinky pro tento čas !
Srpne - vzplozenče vysokého letního nebe
a ticha
můj včerejšek je hadí svlečená kůže.

a kdosi mi psal:
"čas plyne a osud se mění..."

SRPEN 1959

BABÍ LÉTO

=====

Rybíz rezné listy rozplétá si.
V domě smích a třeskot sklániček -
krájejí tam, zavařují, kvasí,
kladou do marinád hřebíček.

Les jak posměváček chytá zblízka
všechn halas, pak jej převalí
se svahu, kde očouzená líska
zesmahla a seschla úpaly.

Zde jsou suché keře ve výmolu,
zde se cesta spouští ve průsmyk,
zde je smetiště a plný bolu
přichází sem podzim vetešník.

Lituje, že svět je jednodušší,
než se domnívali chytráci,
že zas slunce tůně nevysuší,
že se konec všeho navrací.

Oči má jen proto, aby plakal,
když je země kolem vyprahlá
a když okno jako šedý zákal
rmutná pavučina zatáhla.

Chodník, plotem sádu prolámaný,
vytrácí se v hájích březových.
V domě slyšet smích a spěch a rány,
v dálce stejné rány, spěch a smích.

/ Přebásnil Jiří KOVTUN z knihy Borise
Pasternaka „DOKTOR ŽIVAGO“ - srpen 1959 /

VÍTĚZSTVÍ AMERICKÉHO ČERNOŠSKÉHO SPISOVATELE

RICHARDA WRIGHTA

Po anglickém vydání vychází nyní v řadě zemí překlad knihy „BOH, KTERÝ ZKLAMAL“. Kniha zachycuje profily významných spisovatelů současné světové literatury, kteří vystřízlivěli z komunistického oblouznění a nyní stojí v prvních řadách boje proti sovětskému imperialismu. Jedním z nich je i americký černošský spisovatel Richard Wright.

X X X

Wright se narodil roku 1908 ve státě Mississippi, kde prožil velmi krušné dětství. Jeho otec opustil rodinu a matka vydělávala na živobytí praním prádla, než byla ochromena paralysou. V sedmnácti letech odešel Wright do Chicaga, kde se při své novinářské činnosti seznámil s mladými komunistickými literáty v tak zvaném „John Reed“ klubu. Vypráví o tom:

„Ovzduší klubu se mi líbilo. Vrhli jsem se do jeho činnosti se zápalem a zanedlouho jsem byl zvolen tajemníkem klubu. V této funkci jsem však brzy zjistil, že klub je zmítán trpkými spory mezi dvěma frakcemi: komunisty a nekommunisty. Malá část členstva klubu byla totiž organizována tajně v komunistické straně a snažila se proměnit klub v nástroj stranické politiky. Prosil jsem je, aby v zájmu jednoty a práce klubu postupovali umírněně, ale nebylo to nic platné. Došlo to tak daleko, že mi dali ultimátum: chceš-li zůstat tajemníkem, musíš

vstoupit do strany. Když přistoupili na můj program klubovní činnosti, podepsal jsem přihlášku. Ukázalo se však, že můj program přijali jen na oko a v praxi jednali zcela opačně, bez ohledu na zájmy klubu.

Začal jsem chodit na schůze místní komunistické bunčy, kde jsem se seznámil s černošským komunistickým agitátorem Rossem. Zdálo se mi, že Ross typisuje po všech stránkách amerického černocho a rozhodl jsem se proto napsat jeho životopis. Stýkal jsem se s Rossem často a snažil jsem se ho přimět, aby mi vyprávěl o svém mládí. To vzbudilo podezření strany. Jednoho večera za mnou přišel neznámý soudruh a mezi řečí řekl: 'Wrighte, dej si pozor, strana nemá ráda intelektuály.' Zůstal jsem na něj hledět vyjeveně. Já přece nejsem intelektuál, řekl jsem mu. Vydělávám si na živobytí zametáním ulic. 'Na tom nezáleží,' odpověděl onen soudruh. 'Vedeme záznamy o potížích, které jsme měli s intelektuály. Poslední statistiky ukazují, že jich zůstává ve straně pouhých třináct procent.' Nerozuměl jsem tomu a proto jsem se ho zeptal: Proč vystupují? 'Někteří vystupují dobrovolně, ale většinou jsou ze strany vyloučeni.' Chtěl jsem vědět proč. 'Protože se staví proti politice a vedení strany.' Ale já se přece nestavím proti politice strany. 'Budeš teprve muset dokázat svou revoluční loyaltitu,' řekl významně. Chtěl jsem vědět jak. 'Znáš Evanse?' zeptal se neznámý soudruh místo odpovědi. Přisvědčil jsem. 'Všiml sis jeho zranění na hlavě?' Ano, všiml. 'Zranila ho policie při jedné pouliční demonstraci. To je důkaz revoluční loyality.' Znamená to tedy, ptal jsem se, že musím dostat pendrekem po hlavě, abych dokázal věrnost straně? Co když potom už nebudu schopen psát? Co tím dokážu, co tím kdo získá? Potřásl za-

chmuřeně hlavou a řekl: „V Sovětském svazu museli postřílet spoustu intelektuálů.“ Jeho odpověď mi vyrazila dech, neboť jsem si uvědomil, že mluvím s fanatikem, neschopným vlastního úsudku.“

Do dalšího konfliktu se stranou se Wright dostal, když v důsledku náhlé změny sovětské zahraniční politiky američtí komunisté dostali příkaz zastavit nenávidnou kampaň proti socialistům a organisovat LIDOVOU FRONTU. Jedním z důsledků tohoto politického kotrmelce bylo rozhodnutí rozpuštit celonárodní síť „John Reed“ klubů. Wright se rval za jejich existenci, která umožňovala mladým literátům a výtvarníkům publikovat jejich práce, ale všechno jeho usilí bylo marné. Kluby byly rozpuštěny a místo nich strana vybuďovala mnohem širší zakuklenou komunistickou organizaci, do níž nalákala význačné americké spisovatele a umělce. V této organizaci ovšem nebylo místa pro začátečníky; ti byli prostě hozeni přes palubu. Strana však nemínila přejít Wrightovu opozici beztretně. Wright o tom píše:

„Po rozpuštění „John Reed“ klubů jsem přestal chodit na stranické schůze. Tu a tam za mnou přišel některý černošský komunist a informoval mě - navzdor zákazu stýkat se s podezřelými elementy - o osobních intrikách ve straně. Ke svému užasu jsem se tak dověděl, že jeden ze členů Ústředního výboru, Buddy Neelson, mě nazval PAŠERÁKEM REAKCE. Proč tak o mně mluví?, ptal jsem se. Říká, že jsi degenerovaný maloměšťák, že svými názory rozleptáváš stranu.“ Později si Neelson pro mě vymyslel ještě fantastičtější a nehoráznější nadávky. Rozšiřoval o mně, že jsem ZKURVENÝ INTELEKTUÁL, ZAKUKLENÝ TROCKISTA, že trpím ilusemi SAMOLIBÉ POVÝŠENOSTI a že podněcují vzpouru proti vedení strany.

Měl jsem těchto nesmyslů už plné zuby a rozhodl jsem se přerušit veškeré styky se stranou. Šel jsem tedy na příští stranickou schůzi, kde jsem se přihlásil o slovo a oznámil své rozhodnutí. V hrobovém tichu, které následovalo, jsem schůzi opustil. Den na to přišli za mnou večer dva černošští komunisté a tvářili se, že o ničem nevědí. Vysvětlil jsem jim trpělivě, co se stalo. 'To nesouhlasí s tím, co říká Nealsón,' řekli na to. A co říká Nealsón? 'Že jsi ve spojení s trockisty a že přemlouváš ostatní komunisty, aby vystoupili ze strany.' Pavučina lží kolem mne zřejmě houstla. Dobrá, řekl jsem, oznámím tedy veřejně, že vystupuji ze strany. 'Nemůžeš vystoupit,' řekli mi. Podíval jsem se na ně udiveně. 'Nikdo nemůže vystoupit z komunistické strany.' Zbláznili jste se? zeptal jsem se pobouřeně. 'Kdybys trval na své resignaci, musel by tě Nealsón veřejně vyloučit, podlomit ti pádu pod nohama, ztratit tě jako prašivou ovci... Jinak by si lidé mohli myslet, že se stranou není něco v pořádku, když z ní vystupují takoví členové jako ty.'

Tož tak to tedy bylo. Zuřil jsem. Cožpak je strana tak slabá a nejistá sama sebou, že nemůže přijmout prostou resignaci svého funkcionáře? Koho jen může něco takového napadnout? Náhle jsem však porozuměl. Nealsónův postup byl karikaturní kopií taktiky tajného podzemního boje komunistů carského Ruska. Američtí komunisté se zřejmě domnívali, že mě musí morálně zavraždit, když odmítám podřídít se jejich rozhodnutí. Bylo mi konečně jasné, že američtí komunisté jednájí podle fantastického cizího vzoru, bez nejmenšího ohledu na poměry, v nichž žijí."

Po zjištění, že Wrighta není možno oblomit, se

Komunisté snažili znemožnit mu život. Štvali proti němu jeho kolegy, donutili jeho černošské přátele, aby se mu vyhýbali a dokonce se pokoušeli zbavit ho zaměstnání. Wright nesl trpce izolaci, vyvolanou nenávistým fanatismem, ale nedal se, nepodleh.

K jeho poslednímu střetnutí s bolševickou sektářskou nenávisťí došlo na prvního máje 1936. Wright se měl zúčastnit májového průvodu v Chicagu v řadách odborové organizace, jejímž byl členem. Komunisté zařídili, že dostal pozvánku se změněnou dobou nástupu k průvodu, takže když se dostavil v určenou hodinu na seřadiště, byla již jeho organizace pryč. Prošel celou ulicí nahoru a dolů, ale svou organizaci nenašel. Zeptal se nejbližšího hloučku v průvodu a jeden černochoch mu řekl, že jeho skupina odešla před čtvrt hodinou. „Chcete-li se zúčastnit průvodu, zařaďte se kdekoli je místo“, dodal tento černochoch. Wright mu poděkoval a vmísil se do zmatečné tlačenice. Náhle slyšel, že někdo volá jeho jméno. Otočil se a viděl, že za ním stojí seřazená místní komunistická skupina, jejímž byl do nedávna členem. „Pojď sem, Wrighte!“ volal na něj jeden ze známých soudruhů. „Copak ty se nezúčastníš průvodu?“

„Zmeškal jsem svou skupinu,“ odpověděl mu Wright. „Co na tom?“ zasmál se černý soudruh. „Pojď s námi!“

Wright váhal, vzpomínaje na všechny nedávné projevy fanatické nenávisťi, ve které se ho snažili komunisté utopit.

„Pojď s námi!“ naléhal na něj tentýž černochoch. „Tohle je přece májový průvod.“

„Víš jaké jsem měl potíže,“ řekl Wright nejistě.

„Hloupostí! Pojď sem, pomašíruješ s námi.“

„Snad by bylo lepší...“

„Bojíš se?“ řekl komunista vyžývavě. „Uvědom si, že dnes je první máj.“ Chytil Wrighta za ruku a přitáhl ho k sobě. Chvilí tak vedle se be stáli a hovořili o své práci a o společných známých. Náhle vyštěkl zezadu ostrý hlas: „Koukej mazat z naší skupiny!“ Byl to předseda místní komunistické organizace, Cy Perry.

„Já... já chci jít s vámi v májovém průvodu,“ kotal Wright.

„Táhni!“ zařval Perry.

„Byl jsem sem pozván,“ bránil se Wright a otočil se o pomoc k černochovi, který ho vtáhl do řady. Ten však uhnul jeho pohledu a sklopil oči. Zřejmě měl strach zastat se Wrighta a přiznat, že on ho pozval do průvodu. „Řekni mu, že jsi mě sem pozval,“ naléhal na něj Wright, ale černoch stál bez hnutí a beze slova.

„Žádám tě naposled, abys odtud zmizel,“ křičel Perry. Když se Wright nehýbal, přiběhl k němu Perry ještě s jedním komunistou a vytáhli Wrighta z řady za límec. Bránil se, ale Perry a jeho společník byli silnější. Vyzvedli Wrighta do vzduchu a hodili ho chodník. Wright o tom píše:

„Vztáhl jsem ruce, aby nepadl přímo na hlavu. Pomalu jsem se zvedl a viděl jsem, s jakou nenávistí na mě Perry hledí. A za Perrym na mě zíraly oči černých a bílých komunistů pohledem, který říkal: neznáme tě, nic s tebou nechoeme mít. Chvilí mi trvalo, než jsem si pořádně uvědomil, co se vlastně stalo. Byl jsem tak ochromen, že jsem nebyl s to se pohnout s místa. Z odřených rukou mi tekla krev. Náhle se dal průvod do pohybu a po čase jsem stál na

chodníku sám. Zašel jsem do nedalekého parku a sedl jsem si na lavičku. V hlavě mi vířilo tisíce myšlenek, z nichž se pomalu rodilo poznání. Nevědí co činí, řekl jsem si v duchu. Nevědí co činí, neboť jsou zaslepeni nenávistí."

& & &

Dr Antonín K R A T O C H V I L :

SJEZD „SOCIALISTICKÉ KULTURY“ A BÁSNÍK

FRANTIŠEK HRUBÍN

Od 8. do 11. června 1959 se konal ve Sjezdovém paláci v Praze sjezd tzv. socialistické kultury. Jak zahraniční tak i domácí pozorovatelé očekávali, že po předchozí velké propagační kampani bude sjezd zásadním mezníkem - jak zdůrazňoval Štoll v předsjezdových interview - pro celou další práci ministerstva kultury a školství a všech uměleckých svazů. Tato očekávání sjezd absolutně zklamal. Hlavní sjezdové projevy Ladislava Štolla a Jiřího Hendrycha se nesly zcela v duchu zoufalých frází o „Sovětském svazu našem vzoru a velkých idejích marxismu-leninismu“ atd. Nechyběly ani otrápané fráze útoků na Západ, exulanty a chřestění se zarezavělými již rekvisitami revisionismu. Vysvětlení pro celkové rozklížení sjezdu je dvojí - jednak nepřehlednost současné mezinárodní situace

a pak absolutní neznalost materiálů z nedáv-
ného moskevského Sjezdu sovětských spisovatelů.
Tento pocit určité nudnosti a nezajímavosti
sjezdu přiznali po svém návratu konečně i „o-
ficiální zahraniční hosté“. Nejcharakteristi-
čtějším rysem této nerozhodnosti byl projev
samotného ministra školství a kultury docenta
dr Františka Kahudy, který mluvil o školství
a cosi o tom, že budou zvýšeny ve všech roční-
cích vyučovací hodiny výtvarné a hudební vý-
chovy o dvě hodiny až do devátého ročníku - či-
li o otázce, která se normálně řeší v nějaké
pedagogické sekci.

Nás by pochopitelně tento operetní sjezd abso-
lutně nezajímal, kdyby na něm nepromluvil bás-
ník jistě velkého uměleckého formátu a kdyby
tento básník svůj projev nezaměřil proti nám.
František Hrubín ve svém diskusním příspěvku
řekl:

„Naši největší umělci zasvětili lidu
jako nositeli pokrokových idejí ce-
lé své dílo. Toužili jím přesáhnout
lidský život, předat je jako odkaz
příštím generacím a to se jim poda-
řilo. Jejich dílo je živé, dál prou-
dí do budoucna a nikdo na světě ne-
dokáže obrátit ten proud zpět. Jejich
poslání jim bylo nezávažné, ale kří-
dly. Nepodcenovali náš lid, jako ho
podcenují ti, kteří dnes, daleko od
nás, opožďení o celý lidský věk, da-
leko od nás, jakoby byli na Neptunu,
do našich věcí mluví.

Tito cizí lidé nechápu, jak je mož-
né, že prostý člověk, nad nímž kdysi
v literárních salonech ohrnovali nos,
projevuje takový zájem o kulturu. Ne-
chápu to proto, že nikdy s lidem ne-

žili, nikdy s lidem necítili. Nechápu, jak je možné, jak si umělci s ostatními pracujícími lidmi společně vyjasňují řadu problémů, aby se náš život obohacoval současně jak v oblasti hospodářské tak i kulturní.

Nechápu, jak je možné, že umělci neodcházejí od svých čtenářů, či posluchačů s umyslem slevit ze své práce, vyhovět, jak se kdysi říkávalo vkusu širokých vrstev, ale naopak, že odcházejí s rozhodnutím položit si ještě vyšší cíle ať už se to týká obsahu uměleckých děl nebo tvárných postupů.

Nikdy nepochopí, že kultura není našim lidem jen přepychem odděleným od života a od perspektiv společné budoucnosti, a že se stává takovou denní potřebou jako chléb.

Nechápu zkrátka, co je to dovršování kulturní revoluce, že to není fráze, ale živoucí mnohotvárný a jedinečný proces... I pro ně cituji Nerudovo dvojverší: „Boj nynější je boj již poslední, dřívější tma již nevrátí se zpátky.“ 1/

Na druhém sjezdu Svazu československých spisovatelů v dubnu roku 1956 mluvil František Hrubín podstatně jinak ! Srovnajme si tyto dva jeho projevy:

„K důstojnosti člověka patří svědomí.
Když volně píše a vydávám, mohu být

opravdu spokojen a nechtít víc ? Mohu, ale jen tehdy, dokud líc mé volnosti nemá rub umlčování druhého... Jiří Kolář, básník s původem kladenského proletáře, je muž opravdu nikdy nešlo o osobní prospěch, ale vždycky o věc lidu a socialismu, a který se v sobě raději do krve rozdírá, než aby se přizpůsobil a lízal paty, byl brutálním útokem v Tvorbě zahrán do izolace a posléze existenčně zničen. To je nelidské, to je nekulturní ! Kdo z nás si spokojeně chodí, spokojeně píše, spokojeně pobírá honoráře a klidně usíná, kdo se staví, jakoby o ničem nevěděl, kdo neřekne nahlas: Zde se děje křivda!, je zakuklený maloměšťácký sobec - a ten, kdo se dokáže jen tajně stydět, je zbabělec. Jsou a budou snahy tyto skutečnosti přejít, zastřít, ošolíchat, znevážit; ale každá taková snaha naši hanbu ještě zvětší. Nehanbí-li se mnohý z nás dnes, budou se za nás jednou hanbit naše děti... Mnoho viny nemají jen jednotlivci, ale i kulturní instituce... Žijme a tvořme tak, aby se lidé od nás neodvraceli, aby se na nás nedívali svrchu jako na ministranty s kadidelnicí, aby v nás neviděli jen výrobce konfekčního zboží, ale aby si v nás vážili opravdových tvůrců, nikým a ničím nepodplatitelných ! Kdo je vinen tím, že k nám lidé ztrácejí důvěru, a že na sebe pokřikují bodrou nadávkou: „Ty laureáte!“ - ? My jsme si tím sami vinni... Byli jsme svědky toho, že

útok na Jaroslava Seiferta v Tvorbě, útok surový hlavně tím, že v té době ohrozil i osobní bezpečnost básníkovu, lidé bral jako útok na sebe, a opovržení, které mělo padnout na dílo milovaného básníka, padlo na hlavu osnovatelů... Krutě, ale pravdivě znějí Závadovy verše: „Umíme dělat pohřby krásné, však pohřbíváme za živa.“ 2/

K důstojnosti člověka patří svědomí, řekl jste, Františku Hrubíně a jmenoval jste dva básníky, jejichž osobní bezpečnost byla ohrožena protože psali poesii podle svědomí a ne podle ideologického pravítka.

Chtěl bych vám dnes říci jen dvě věci - věci svědomí: Proč chcete zesměšnit povídáním o Neptunu spisovatele v exilu, kteří měli odvalu jít přes ostnaté dráty a minová pole se strážními věžemi, aby mohli psát podle svého svědomí? Co víte o dílech Egona Hostovského, Jana Čepa, či zemřelého Zdenka Němečka, či Petra De-
na a nebo z mladší generace Jana Kolára, co jste od nich četl, abyste mohl tvrdit, že se o-
pozdili „o celý lidský věk“, že jsou daleko od nás, jakoby byli na Neptunu? Režim, kterému sloužíte, je d e m o k r a t i c k y zakázal. Jejich díla jsou však překládána do všech světových jazyků. Pokud se však jejich nová exilová díla dostala přes hranice, které mezi svobodnými státy neexistují, pak je dnešní režim v Československu koniášcovsky pálí a ty, kteří je vlastní, vězní. Proč je pálí a proč staví ostnatý drát na hranice? Protože se bojí - bojí pravdy. Proti nepřátelským armádám se ostnatý drát dnes nestaví, ten prorazí každý malý tank, ostnatý drát staví lidově-demokratický režim proto, aby na něm uvízli lidé, kteří chtějí na svobodu

Druhá věc, kterou vám chci říci, se vás snad dotkne více. V dubnu roku 1956 na Sjezdu jste jmenoval dva básníky - dnes vám připomenut třetího, jehož dílo je nejen zakázáno, ale který řadu let trpí - ač vážně nemocen - v komunistickém koncentračním táboře. Považoval se za vašeho bližence a v literární historii stojí o vás, že jste vyšel z jeho školy. Cituji:

"Z nejmladších veršovců upoutali naráz svými prvotinami František Hrubín a Jan Dokulil; oba vyšli ze školy Zahradníčkova spiritualismu, posud se probírají z cizích vzorů a vlivu, ale již projevují usilí dobrat se lyrického jádra života." 3/

Ano, uhádl jste, Františku Hrubíne, chci Vám připomenout Jana Zahradníčka, kterého komunistická justice odsoudila na patnáct let. Nedlouho před svým zatčením Jan Zahradníček v kruhu svých přátel v Brně o vás pravil: „František Hrubín je čestný člověk, čistý, který má svědomí a dovede stát na straně utiskovaných.“

Na tato Zahradníčkova slova jsem si vzpomněl a jistě nejen já, ale i ostatní při Vašem projevu v dubnu roku 1956 na Sjezdu československých spisovatelů. Tehdy jsem si řekl: Zahradníček měl pravdu. Mýlil jsem se? - Je ještě čas, Františku Hrubíne, básníku Krásné po chudobě, Včelího pláště, Zpíváno z dálky, Cikád, Poledne, Mávnutí křídel, Motýlího času a řady dalších sbírek.

Nedomnívejte se, že nevíme, že po vašem lidsky procitěném projevu v roce 1956 vás ještě na sjezdu napadl Antonín Zápotocký, který tehdy

pravil:

" Zarazila mne však jedna věc. Že celá řada spisovatelů vystoupila zde se slibem, že budou ode dneška vždycky lidem mluvit pravdu. Znamená to, že jsou si tedy vědomi toho, že vždycky pravdu nemluvili? Já to nechápu!

Správná je kritika všech těch, kteří se stanoviska vítězného socialismu a víry v další budoucnost socialismu a jeho neotřesitelnost nesprávné věci kritizují. Nesprávné je stanovisko těch, kdož kritizují se svého osobního stanoviska a chtějí si ohřívát dnes svoji osobní a sobeckou polívčičku. Chtěj nechtěj upadají pak v demagogii, ať jsou jejich umysly jakékoli.

Takové bylo vystoupení soudruhů Hrubína, Seiferta a jiných. Uznávám jejich básnický talent a jsem proto, aby jako básníci nebyli přehlíženi. Neuznávám je však nikdy jako bojovníky, a spolehlivé opory nového socialistického života." 4/

Víme, že jste přímo "symbolem" ducha druhého sjezdu Svazu československých spisovatelů, který tak kritisoval Štoll a další. Víte, že to byla vaše idea, že "básník je svědomím národa" - idea, která podle slov partajních bonzů "byla s takovým úspěchem exportována do Maďarska". Víme, že vás napadly vedle Zápotockého i státní orgány, ale to vše není důvodem, abyste se stal nyní tak trapným šaškem na dvoře Antonína Novotného.

Dnes jste, Františku Hrubíne, na výsluní - ideologové od Prašné brány v koexistenční operetě operují s vámi jako s neustranickou figurkou - děláte prý v masovém měřítku Národní frontu - říká o vás jedna anekdota z Československa. Je vám, Františku Hrubíne, dobře na tomto výsluní? - co vám říká vaše svědomí? Dnes máte již důvěru StB a KS - dnes jste uznávaným laureátem státní ceny, kterého přestalo zajímat, že v koncentračních táborech na Jáchymovsku umírají bezjmenní básníci. Dnes jste mocným pánem, ale co budete dělat, Františku Hrubíne - básníku Motýlího času - zítra? Co budete dělat zítra?!

& & &

Z GALERIE UVĚZNĚNÝCH A UMLŮENÝCH SPISOVATELŮ

Zdeněk B Á R :

LYRICKÝ MIKROSKOP

=====

Děvče, skloněné nad knihou, podobá se luku. Tetiva napiata a šíp přece vystřelen, ač její milý sedí vedle ní. Nepozoruje ošklivých hadů v jejích vlasech a nosí černé brýle. Smuteční? Kdož ví; snad proto se jimi chlubí, aby lépe ovládal volant lásky, když oba ujíždějí automobilem snění. Jistě to je nejsnadnější zábava. Rozhodně lze jí snadněji využít než náležitě hry v biografu, kde k nám hovoří milý světec Harrold Loyd. Ostatně milujeme, abychom byli milováni a věřili lásce, i když srdce proměňuje se v akrobata. Otáčí se na hrazdě tělo a

nejenom otáčí, nýbrž líbá i na všechny strany.

Proto vezměte mikroskop - a vzpomeňte večera. Znáte půvab nebe, modrého sukna, které jistě už není šatem vraždících vojinů. Stříbrný půlměsíc spí kdesi daleko a tváří se velmi nevinně. Zázračné květy putují oblohou a už je nutno poklady polibků klást ve rty i do očí. Život je velmi prostý a často hoch sklání se nad děvčetem a bojí se vlastního horkého, neklidného dechu. Ale je potřeba hodně snít - veliké sny se skutečňují. Jistě však pamatujte, že polibek je báseň nejkrásnější. Tehdy rozumíte síle nejkrásnějších večerů, jara a umíte nejpůvabněji lhát. A neopomente zachovávat příkazů z dráhy, když odjíždíte jízdou lásky. Bývají tu tři slova rozkazem: Pozor - sklo - neklopit ! Některá děvčátka vypadají jak čajové panenky.

Ale to je vše jen městský obrázek. Otočte čočku mikroskopu o 180°, abyste uzřeli nezkažený venkov.

Jiný večer nabitý vůní lesa. Sluncem a zimou ožehlí chlapci dýchají vítr, který vane z obilných polí. Je to mandlový vítr, který běží jako stejný chlapec s pole na pole, od člověka ke člověku a bere teple za ruce. Jejich mozoly vypravují o síle náručí dělníka. Jak jen dovede hrát či bít, ukolébávat, či rozhodnout o boji dvou protivníků.

Žádné vesnické děvče se netrápí pro slabou lásku. Nezapírá, co je v ní lidského, tančí a miluje.

Básník řekl: někde se líbat musí, a jiný jindy: kdyby se daly tisknout básně jako se dají tisknout mladé ženy !

Věříme slovům obou jako patronům, majitelům

hospůdky, kteří podávají plné číše poesie či
aspon vína. Pijeme z ní přece neopatrně a
skoro se skrýváme světu jako falešní hráči.
A přece nehrajeme falešně !

Nakonec nutno se podívat k děvčeti, jakou to
knihu čte. Nechte na jejích stránkách, čte v
očích svého milence.

S bohem - jsme zbyteční a rychle uložíme mi-
kroskop do staré zaprášené skříně, která lid-
ský pláče - -

& & &

OKNA

XXX. MEZINÁRODNÍ KONGRES PEN-CLUBU

/ Původní zpravodajství ARCHY z Frankfurtu /
/ nad Mohanem /

Dne 20. července 1959 byl ve frankfurtské
„PAULUSKIRCHE“ zahájen třicátý mezinárodní
kongres PEN klubu za přítomnosti německého
spolkového presidenta profesora Theodora
HEUSSE, indického vicepresidenta Sira Sarva-
pali RADHAKRISHNANA a zástpců spisovatelů z
třicetiosmi národů, mezi nimiž byla i řada
spisovatelů-exulantů ze zemí sovětského blo-
ku, kteří jako řádní členové PEN klubu tvoří
samostatnou sekci, která sdružuje kolem tří
set spisovatelů, básníků a dramatiků.

Z významějších úvodních projevů prvního dne
je nutno uvést projev spolkového presidenta

Heusse, který nejprve vzpomněl obětí tragického 20. července 1944 a poukázal na nový smysl sblížení Východu se Západem na duchovním poli, což zdůrazňuje přínos spisovatelů a myslitelů všech barevných národů - shromážděných nyní ve Frankfurtu. Závěrem profesor Heuss zdůraznil, že nejsilnějším zážitkem ze všech dosavadních zasedání PEN klubu bylo pro něho setkání se spisovateli žijícími v exilu. André CHAMSON, president PEN klubu a člen Francouzské akademie poukázal na nové rysy světové kultury, jak se narýsovaly na posledním kongresu PEN klubu v Tokiu v roce 1958. Za německou sekci PEN klubu promluvil její předseda mnichovský spisovatel Erich KÄSTNER. Zdůraznil, že spisovatelé všech barev, ras, národností i náboženství mají si z dnešního Německa odnést to přesvědčení, že v „této zemi domnělého totálního pragmatismu jsou hluboce respektována ráda slyšena bratrská slova SVOBODA A MÍR“.

X X X

Téma celého XXX. kongresu, k němuž směřovaly všechny projevy a diskuse, bylo: „Krásná literatura v období vědeckého a technického rozvoje“. Smyslem našich frankfurtských záběrů není rozebírat myšlenky jednotlivých přednášek, nýbrž všimnout si naší „československé otázky“ ve Frankfurtu.

X X X

„Zůstává symbolickou skutečností“ - jak zdůraznil dr. P. MIRON, „že československá delegace exilových spisovatelů byla početnější a pružnější nežli pražská, tzv. oficiální delegace“. - Pražská delegace byla trojčlenná a vedl ji Adolf Hoffmeister, který však během kongresu musel odjet, dále Alena Bernášková a kuriozitou byl

Eduard Goldstücker, člen Slánského protistátní kliky, odsouzený v roce 1953 na doživotí. Po čtyřech letech věznění v roce 1956 byl propuštěn a záhy nato pověřen výkonem funkce docenta dějin německé literatury na Karlově universitě. V letech 1957 a 1958 otiskovaly Literární noviny některé jeho články o německých spisovatelích. - Komunistický režim si však delegováním Goldstückera do Frankfurtu mnoho neposloužil - jeho nervosa působila přímo trapně. Československá exilová delegace naproti tomu byla pětičlenná a vedl ji Ivan Jelínek z Londýna.

X X X

K prvnímu oficiálnímu střetnutí mezi československou exilovou delegací a komunistickou delegací došlo již 21. července, když komunistická delegace žádala, aby byl odeslán protestní telegram proti odsouzení sovětského agenta v Řecku Manolise Glezose. Proti žádosti komunistické delegace z Prahy vystoupil anglický básník Stephen H. SPENDER, který zdůraznil: „Domnívám se, že bychom byli cyničtí, kdybychom zapomínali také, že jsou básníci i v jiných zemích věznění.“ Ivan Jelínek reagoval navýzvu Spenderovu slovy: „Plně se stavím za upozornění Stephena Spendera a chci jmenovat alespoň dva československé básníky, kteří jsou již léta věznění komunistickým režimem v Praze: Josefa Palivce a Jana Zahradníčka...“

X X X

Ke komické situaci došlo dne 23. července, kdy v diskusi na téma „Technický rozvoj a duchovní oblast slovesného umění“ vystoupil Ivan Jelínek a poukázal na to, že je „nutno nazírat i z jiných než technických hledisek na štěkajícího psa nenávisti ve sputniku a blekotajícího pici“. Třináctého července byl předsedou li-

terárního sezení Rakušan Robert NEUMANN, který ohlásil Jelínkův diskusní příspěvek jako příspěvek československého spisovatele. Proti tomu protestovala československá delegace z Prahy listem asi tohoto obsahu: „Jelínek není československým spisovatelem, ale emigrantem.“ - Již při čtení tohoto listu se předsedající Neumann rozesmál a komentoval její slovy, za která sklídl potlesk sálu: „Je trapné, že právě v PEN klubu, který má sloužit sblížení se musí zvláště zdůrazňovat příslušnost k jednotlivým centrům. Domnívám se, že je důležité, co řekl Iván Jelínek a ne na kterou stranu patří.“ Neuman poukázal na rozdílnost v chování dvou polských delegací. x x x

24. července se pak konala za předsednictví anglického spisovatele Steph. na H. SPENDERA konference, na které exilové spisovatelé z různých zemí vyložili zástupcům mezinárodního tisku své stanovisko k otázce vězněných spisovatelů v zemích za Železnou oponou. Spender mluvil o osudu mnoha známých maďarských, československých i jiných spisovatelů, kteří jsou nyní v komunistických vězeních, Západoněmečtí spisovatelé Willy HAAS a Margareta BUBEROVÁ-NEUMANOVÁ připomněli osud více než dvaceti československých spisovatelů, z nichž někteří byli v koncentračních táborech již za nacistů. O osudu vězněného maďarského spisovatele Tibora DÉRYHO promluvil Paul INGNOTUS.

x x x

Je nutno též říci několik slov o maďarské delegaci, která byla v roce 1956 suspendovaná a nyní s výhradami přijata zpět. Proti tomu protestovala maďarská exilová delegace na zvláštní konferenci, při které byla rozdána publikace francouzského komitétu pro osvobození Tibora

Déryho a dalších dvacetičtyř uvězněných maďarských intelektuálů.

Bylo by dobře, kdybychom i my podobou publikací, žádající propuštění básníků, spisovatelů a universitních profesorů, vydali. Bylo by jich více než čtyřiaadvacet !

x x x

Závěr kongresu PEN klubu se konal v aule heidelberské university. Určitým překvapením byla obhajoba přijetí maďarského střediska zpět do PEN klubu, kterou přednesl Erich KÄSTNER. André CHAMSON, dosavadní prezident PEN klubu a Alberto MORAVIA, nově zvolený prezident, apelovali ve svých závěrečných projevech za absolutní svobodu uměleckého projevu. Kongres skončil v sobotu dne 25. července 1959.

& & &

NEJDIVNĚJŠÍ A NEJNELIDŠTĚJŠÍ NA KOMUNISMU
JE JEHO ZVLÁŠTNÍ POCHMURNOST.

NEHOSTINNĚ A NELIDSKĚ JE KLIMA KOMUNISMU;
NENÍ STŘEDNÍ TEMPERATURY MEZI MRAZIVOU BUR-
ŽOASIÍ A REVOLUČNÍM OHNĚM; NENÍ NIC, ČEMU
BY SE PROLETÁŘ SMĚL S POŽITKEM A NERUŠENĚ
ODDAT.

NENÁVIST, NEZNALOST, ZÁSADNÍ NEDUVĚRA, TO
JE PSYCHICKÝ SVĚT KOMUNISMU; LÉKAŘSKÁ DIA-
GNOSA BY ŘEKLA, ŽE JE TO PATHOLOGICKÝ NE-
GATIVISMUS.

KAREL ČAPEK V ESEJI „PROČ NEJSEM KOMUNISTOU?“

JUBILEUM, KE KTERÉMU SE HLÁSÍME

Družina literární a umělecká v Olomouci byla v roce 1948 - jako většina samostatných tvůrčích ideových skupin - komunisty zrušena a její ústřední orgán literární revue ARCHA zastavena. DLU byla nejvýznamnější křesťansky orientovaná literární skupina na Moravě, která sdružovala kolem sta členů - od universitních profesorů, vědců, umělců až po vysokoškolské studenty. Redakční vedení Archy bylo postaveno na velmi širokém uměleckém a ideovém základě a neuzavíralo se - na příklad na rozdíl od Akordu - nikomu.

Naše vzpomínka k čtyřicátému pátému výročí Archy a DLU patří v první řadě jejím členům, kteří prošli ohněm výslechů tzv. Státní bezpečnosti a byli uvrženi do mlčení komunistických žalářů a těm, kdož dožívají doma svůj život v nesvobodě, kteří nesmějí svá nová díla publikovat. Nevědí, že zde v exilu jsme z ucty k nim obnovili vydávání Archy, která dříve po dlouhá léta udávala tón křesťansky orientovanému literárnímu dění na Moravě. To, co těm, kteří doma žijí, můžeme poslat, je jen tichá vzpomínka při čtení jejich děl a modlitba. Pokud o někom z nich něco víme, jsou to jen kratičké kusé zprávy z pražských Katolických novin, které občas citujeme.

Z uvězněných členů DLU jmenujem jen příklad muže, o kterém na svobodném Západě se velmi hovoří - je to primas československý arcibiskup profesor dr. Josef BERAN - jeden ze zakládajících členů DLU. Josef BERAN dlouhá léta jako profesor Karlovy univerzity v Praze sledoval činnost olomoucké družiny. Letos vzpomínáme 10. výročí jeho uvěznění.

Články o arcibiskupu Beranovi se stále vyskytují ve světovém tisku - jejich soupis jde dnes již do několika set - málo v nich však nacházíme hlub.

šího rozboru vědeckého a pedagogického odkazu třiatřicátého pražského arcibiskupa. I když pochopitelně BERAN vědec a pedagog ustupuje zákonitě profilu Berana arcibiskupa, jehož mravní velikost přesahuje naši generaci.

DLU - lépe řečeno nejprve její revue ARCHA - navázala přímo na dědictví nejvýznamnější literární skupiny katolické vzniklé na přelomu staletí - na Katolickou modernu, která vytýčila jako programové heslo "renesanci křesťanské literatury a umění". Představitelé této skupiny, soustředění kolem revue NOVÝ ŽIVOT, nazvané podle Dantovy básně, byli mladí vysoce vzdělaní kněží, sběhlí v západních literaturách: Sigismund L. BOUŠKA, Xavér DVORÁK, K. Dostal-LUTINOV a konečně i Jakub DEML. Členem této skupiny se stal před svou smrtí i Julius ZEYER, který otiskl v Novém životě svá vrcholná díla, Zahradu Mariánskou, mysterium Pod jabloní a další. Ke Katolické moderně se hlásil i sochař František BÍLEK a přiblížil se k ní Otakar BŘEZINA a Miloš MARTEN.

Po zániku Dostálova Nového života /1907/ a Bitnarových Meditací /1912/ převzala funkci za podstatně již jiné situace ARCHA /1913/. Jejím prvním redaktorem se stal opět Karel DOSTAL-LUTINOV. Po něm pak přešla ARCHA do rukou literárních historiků a theoretiků a měla po řadu let ráz literárních sborníků. Po druhé světové válce změnila se opět více v revuální list. Zvláštního rozboru by zasluhovala publikační činnost DLU, která svým nákladem vydala přes sto knih od jubilejních sborníků, přes filosofické eseje, náboženská dramata, poesii a romány, až po regionální hanácké humoresky. Činou kapitolou by byla pak přednášková činnost DLU.

Nás několik členů DLU, kteří stojíme kolem exi-

lové ARCHY, potěší vzpomínky našich čtenářů na začátky Archy za první světové války. Zvláště nás potěšila vzpomínka profesora dr Otakara OD-LOŽILÍKA z jeho studentských let v Kroměříži.

Vzpomeneme i doby nacistické okupace. Tehdy byli v koncentračních táborech umučeni aktivní členové DLU - jmenujem jen několik: PhDr Alfréd FUCHS /Dachau/, Fr.B. VANĚK /Dachau/, dr Norbert HRACHOVSKÝ a jiní.

V tomto článku jsem se, bohužel, musel hodně spoléhat na svou paměť o tom, co jsem kdy o historii DLU a Archy četl doma před odchodem do exilu. Jako pramen mi zde sloužily jen Novákovy Přehledné dějiny české literatury a několik starých ročníků Archy, které nám laskavě zapůjčili starousedlíci z Vídně.

dr A.K.

& & &

Mezinárodní komise právníků v Ženevě vydala podrobnou zprávu o situaci v Tibetě za posledních deset let, v které upozorňuje na soustavnou snahu pekinského režimu vyhladit etnickou a náboženskou skupinu, představovanou tibetským lidem. Od roku 1950 zabili čínští komunisté v Tibetě kolem šedesátipěti tisíc osob.

& & &

Jeden z vedoucích lékařů východoberlínské Humboldtovy univerzity profesor dr Gerhard WINTER uprchl do Západního Německa. Profesor Winter byl šéflékařem univerzitní ženské kliniky a je znám jako autor četných publikací v odborné lékařské literatuře v Německu i v zahraničí.

& & &

OBZOR DOPIŠŮ NAŠICH ČTENÁŘŮ

J.H. / NEW YORK / :

"Dostaly se mi do rukou dva kulturní časopisy z Československa. V revui DIVADLO píše Jaroslav POKORNÝ o návštěvě Berlína - pochopitelně nadává na svobodné západní sektory - na úpadkové programy jejich kin a divadel, ale pochvaluje si, že v západním Berlíně jsou satirické kabarety, které ostře kritisují Bonn a Západní Berlín. Pomyslil jsem si při tom: Vidíte, pane Pokorný, to je skutečná demokracie, nikoliv jako ta vaše. Domníváte se snad, že by mohl takový kabaret existovat ve východním Berlíně nebo v Praze? Kabaret, který by kritisoval komunistický režim? Víte sám, že by jeho tvůrci asi skončili na Sibiři nebo v Jáchymovských koncentracích. Vzpomínám si, že v Praze byl jednou učiněn slaboučký pokus - byl to Jelínkův Skandál v obrazárně a jak to skončilo - to víte sám - přečtete si, co hystericky na adresu Jelínkovy satiry řekl Novotný, Kopecký a další:

"My poznáme, zda autor stojí na straně lidu a nebo stojí-li na straně maloměšťácké škodolibosti a zneužívá kritiky v satirě k tomu, aby napadal celé lidovědemokratické zřízení a samotné principy našeho života!"

V týdeníku KULTURA 59 jsem si také přečetl článek nějakého Svobody a Šudy o filmovém repertoaru ze Západu. Pochopitelně žádají jeho omezení, ale chválí západoněmecký film "Dívka Rosemarie", který - citují doslova - "ostře demaskuje mravní bahno vládou kapitálu". I v

řadě dalších článků se tento film chválí, podobně jako další západoněmecký film „My, zázračné děti“. To proto, že odsuzují ostře západoněmecký vládní systém a jeho nedemokratičnost. Domníváte se, že by v dnešním Československu mohl být natočen film, který by kritisoval vládní systém? Odpověď si dejte sami! Ve svobodných zemích neexistuje totiž, soudruzi Svoboda a Šudo, filmové oddělení Státní bezpečnosti. Zde není vládnoucí strana svatá a nedotknutelná - poněvadž to by bylo protidemokratické!“

X X X

J.N. / PAŘÍŽ / :

„Nebudu rozebírat státnické dílo Charles de Gaulle - to ať si najde každý v naučném slovníku. -Muži, který zachránil zemi před vnitřním rozkladem dal jednorochní vývoj za pravdu - větu vám řekne dnes každý Francouz, pokud ovšem není komunista a nemusí proto papouškovat moskevské nadávky. Pro nás je zvláště nutné uvědomit si při tomto jednorochním výročí krásný poměr presidenta Charles de Gaulle k Československému národu - od jeho nesouhlasu s mnichovským diktátem, jeho pochopení pro naše potřeby za války až po jeho kladný poměr k politickým uprchlíkům ze zemí sovětského bloku. Jen dorostenecký politik a novinář a nebo ten, kdo je placen z druhé strany, může v exulantském nebo starousedlickém listě napadnout tohoto muže a plakat nad „nedemokratickými“ výsledky voleb ve Francii. Britský list, Manchester Guardian, který byl vždy vysloveně kritický k Charles de Gaulleovi, musel nyní napsat:

"O jedné věci panuje rozšířený souhlas: že republika existuje. Dosud můžete říci, co si myslíte. Konfiskací je nyní méně, než jich bylo v posledních dnech čtvrté republiky. Můžete karikovat presidenta, můžete ho dokonce nazývat velmi ošklivými jmény. Je to podivný pocit žít pod režimem, který vděčí za své liberální rysy tak velice jedinému muži - de Gaullovi. Není možno mluvit o de Gaullovi, aniž by slova "sláva" a "velikost" se dostala do našeho vyprávění."

& & &

Knihkupectví INTERPRESS Ltd., která má na skládě veškerou exilovou literaturu, bohatý antikvariát knih z první republiky i současné knižní novinky, vyřizuje objednávky do všech světadílů. Adresa: INTERPRESS Ltd., Montagu Str., LONDON W 1, ENGLAND. Napište si o nové seznamy knih! Pošleme je obratem pošty!

& & &

TEN, KDO POSTAVIL OSTNATÉ A ELEKTRICKÉ DRÁTY NA HRANICE, TEN MÁ STRACH - MÁ STRACH PŘED SVOBODOU A PRAVDOU - MÁ STRACH PŘED LAVINOVITÝM ÚTĚKEM DO SVOBODNÝCH ZEMÍ, KTERÉ NEOBHÁNEJÍ SVÉ HRANICE MINOVÝMI POLI A NEVĚZNÍ BÁSNÍKY.

J. R. JIMENEZ

Dr Pavel ŽELIVAN :

VÍCE NEŽ FASÁDY

Těm, kteří milují fasády věcí, se DENOŮVY knihy nebudou nikdy zamlouvat. Věční koketové s materialismem neodpustí Denovi víru v duchovní hodnoty a naději, opírající se o jádro skutečnosti. Bude jim vadit jeho kladný postoj k metafysice a k náboženství. Budou na něj hubovat, že je zpátečník. Jiní zase mu budou vyčítat, že se shlíží v Západě, a nevím co ještě křivého najdou na jeho umění. Už tento nescuhlas by stačil, abychom pochválily Denovy eseje, statě, uvahy a popisy. Předně bychom jej měli pochválit za to, že nás burcuje k přemýšlení - že se opět ptá na první a posedlní věci naší kultury doma i v exilu - že vybízí materialisty k zamyšlení nad skutečností ducha, a spiritualistům připomíná hmotné rozměry naší civilizace; oběma pak mluví o nutnosti jít za fasády k věcem přímo a bez předsudků. Tato odvážná vlastnost, již právem můžeme nazvat ctností - virtus - je podle mého názoru asi to nejmodernější a nejvzácnější nejen na Denovi nýbrž i na soudobé esejistice existencialistů a fenomenologie.

x x x

I.

Skoro bez povšimnutí přešel exilový tisk Denovy záběry o New Yorku : „Evropan na Manhattanu“ / Lund, Sklizeň svobodné tvorby, 1958, I. vydání, 91 stran, obálka a ilustrace Lída Pospíšilová/. Zdálo by se, jako bychom si s touto napolo humornou prosou a napolo vážným esejem ne-

věděli nějak rady. V soukromých dopisech se vyskytlo několik pochval za tohle „pěkné legrační čtení“. Ovšem někteří zase Denovi vyčetli, že je nevděčný k Americe, která mu přece poskytla pohostinství. Pod rozmarným a žertovným povrchem a paradoxní větou i vtipem se skrývá však velká láska i úzkost, naděje i smutek. Denovi nejde naprosto ani o legraci, ani není nevděčný ani se nenafoukává poučováním Američanů, jak by to měli dělat. Denovi jde o vyhmátnutí jádra naší lidské a kulturní problematiky. Za fasádami manhattanských mrakodrapů a americké civilisace materiálních kvant hledá obraz současné i budoucí lidské společnosti, raduje se z jejích „up“ a trpí jejími „down“. Na Manhattanu se křižují všechny cesty naší planety. Hříchy i otnosti celého světa nabývají na tomto skalnatém a mrakodrapy zastavěném ostrůvku zvětšených rozměrů, které Evropana děsí. V srdcích obyvatel Manhattanu žije nějaký neklid a nespokojenost; zdědili nejen trochu nýbrž opravdu hodně pionýrské výbojnosti po svých předcích, kteří kolonisovali Nový svět.

První - a nedá se říci, že by byl nepravdivý - dojem, který zanechá Manhattan na evropského vzdělance je objevení rouhavého a někdy až modloslužebného kultu hmoty a hospodářského blahobytu. Manhattanský materialismus, skutečný a dravý, se liší od svého evropského příbuzenstva tím, že není spokojen sám se sebou a že nevěří svým teoriím, své filosofii. Stravuje se vnitřní nostalgií po tom, co mu chybí k plnosti života. Je zřejmé, že to nejsou dolary nýbrž duchovní hodnoty. Manhattan řeší tento svůj problém prozatím po materialisticku: skupuje za své dolary Evropu; třebas doposud nerozumí její tradici, jejímu umění, vědě a

filosofii, hromadí ve svých museích cenná umělecká díla středověku a novověku; dováží a uveřejňuje stará i nová díla v oboru vědy, filosofie a náboženství.

Manhättanská civilisace, v níž se rýsují matně ale za to neméně skutečně světové, společné civilisace zítřka, je civilisací pluralistickou. Jejím nejlepším symbolem je snad známý obchodní dům zvaný "drugstore", v němž dostanete všechno: "zmrzlinu a streptomycin, horké párky a cyankáli, tyčinku na rty a míče pro děti, klystýr a Danteovu Božskou komedii" / strana 31/. "V drugstoru naleznete spousty nevkusů," píše autor, "mnoho veleužitečných věcí a sem a tam nějakou perlu. Trochu smradu a hodně vůní. Drugstore je jakosvět. Můžete si v něm vybrat dobré i zlé." A zde jsme u kořene problematiky naší moderní kultury. Nejsme chudí; máme mnoho talentů, umělců a vědců - ale naše bohatství nemá řád, je v něm jako v manhättanském drugstoru "všechno v jednom". Kdyby Petr Den navštívil dnes Evropu, poznal by, že kulturní pluralismus Manhattanu zachvacuje stále více a stále hlouběji i Starý svět.

Hodnotu Denových manhättanských obrázků nevidím tolik v jejich snadné, žertovné a svěží řeči, nýbrž v jejich filosofickém jádru, v jeho pokusu popsat touhu hmoty po duchu. Mimoto Petr Den vyřešil - snad bez zvláštního umyslu - i otázku asimilace exulantů. Nezapomněl na zem svého rodu; miluje Prahu a píše výborně česky; na druhé straně se dal poznamenat Manhattanem. Žije, vidí a cítí dramatický zápas kultur na křižovatce světa.

/ Pokračování v příštím čísle ARCHY./

HLAS EXILU - Na dotazy čtenářů odpovídáme:
 Kompletní vázaný HLAS EXILU / 1954 - 1957 /
 máme na skladě ještě v několika exemplá-
 řích. / CENA : DM 20,- / Dále máme svázané
 jednotlivé ročníky / 1956 a 1957 / CENA :
 DM 8,- plus poštovné.

& & &

AUTOŘI OSMÉHO SVAZKU ARCHY :

Zdeněk B Á R / v komunistickém koncentrač-
 ním táboře / - Dr. Antonín K R A T O C H V I L
 / Mnichov / - Jiří K O V T U N / Mnichov /
 - Dr. Pavel Ž E L I V A N / Benevento / a řada
 dalších.

& & &

Omlouváme se čtenářům, že jsme do tohoto
 čísla pro řadu aktuálních článků nemohli
 zařadit naši pravidelnou rubriku "Zrcadlo
 domova". V příštím čísle uveřejníme ve zvět-
 šeném rozsahu.

& & &

ARCHU řídí redakční rada. Odpovědný redak-
 tor Josef NĚMEČEK. Vydavatel Čs. uprohlic-
 ký výbor v Německu, Mnichov, Tivolistrasse
 1/2. Toto číslo vyšlo 31. srpna 1959.

Vydavatel:

Kulturní sekce Čs. uprchlického výboru v Mnichově, Tivoli Str. 1/2

CS. UPRCHLICKÝ VYBOR V NEMECKU

**A R
CHA**

MNICHOV 1959, SVAZEK 9

Ivan J E L Í N E K :

PANÍ S ASFODÉLEM
=====

Což ještě není konec
této smrti listí ?
Co se semeny stalo se ?
A co to ozvalo se
v splavu rudých mlh,
v deštích černějších lebek vinohradů
a v sádech koster na prach:
poplach na práh
usedal mlčky v prachu sadů.
Odkud to syklo ?
Z větru ? Z hadů ?
Či ryba hodila se černí prahů ?

A přece z černých nití
vlasatých dešťů umrlčích -
slyšelas bědování nebo smích ?
Co se to a kde nítí
a co tu puká, praská,
či jen dopad zrn písečných to je
z boje s časem ?
Sto kopyt hlasem
kdo vrací se to námi zatracen ?
Ona se krade, či on to je ?

Kdo odhrnul
 kamének na záhoně ?
 Kdo nahrnul
 na výtoně
 ty šupinaté kry ?
 Ty tři třepí se
 a prchnou - peří urousané
 jak mrtvá kachna
 točící se v kole
 kol mlýnů,
 kde se sklizeň zlata mlela
 pro hlad náš v hloubce, v dole,
 když božích kostí jíst se chtělo
 a medů tvých,
 pláství letitých,
 zlatistvá včelo.

Zas zmeškali jsme
 pro žalost a strach
 ač nespali jsme
 dlíce na modlitbách,
 chvíli, kdy kaménky a hrudky
 se země stařeny,
 s hrudi popelečné se svalovaly !
 Ve zpěvu, v brnkání nejvyš naděj
 v louten a fléten mámení
 jsme včera ještě schvalovali.
 Ó byli bychom raděj
 s nevěřícími jen smutky !
 Dlíce na modlitbách,
 chybami, v pochybách
 jen pokání co důtky
 a sotva milost bychom byli znali.

Ale už kopytná ohvíle
 kopytníků, konikleců
 chod a cval
 vytiskly stopy na tvář nám
 malinkých sykôtů a hlesů.

Svist černobýlem, už ne žal
 ozval se sám a sám
 cvalem běsů.
 Kopyty kopytníků
 spád a plam
 slunečním vírem,
 rovným dílem
 plnily zemi stařeně:
 hroby Moreně,
 ten bez dna džbán.

A potom bučení
 najednou pod travami
 z trsů pětiprstých !
 To zurčení,
 flétnoví svitu za kravami.
 To vyplazování
 jazýčků dosud němých
 a bělem z lebek dosud černých.
 To hrčení
 stébel, to vykřikování
 srdce a loutny
 v ránech růžohrstých.
 Oč loudí
 to kojení a miliskování
 tvých milených a věrných ?

A už jde žena bezústá
 hovoříc na nás celým tělem.
 Očima, hlavně očima
 v oči nám očím narůstá
 očima modrýma.
 Jde paní se svým asfodélem.

Jaroslav D R E S L E R :

NA NÁVŠTĚVĚ U KARL JASPERSE &/

=====

Jsme na jedné z hlavních bazilejských ulic, které vedou ze středu města na předměstí. Na domku číslo 126 je mosazná, pečlivě vyleštěná tabulka, jaké se vyráběly před padesáti lety, a jméno Jaspers je vyryto ozdobným secesním písmem. Zvoníme a otvírá nám kuchařka. Vnitřek až do malých podrobností, připomíná venkovskou faru. Kuchařka nás vede do prvního poschodí, kde je malá čekárna pro návštěvníky. Kvůli Jaspersovi je Bazilej poutním místem filozofů a adeptů filozofie z celého světa. Přicházívájí sem i lidé z východu. - Od podlahy až ke stropu stojí v prostých dřevěných policích knihy, vesměs filozofie, zčásti hledané unikáty a prvotisky. Po chvíli se otvírají dveře, vedoucí do pracovny, a vítá nás vysoký, vzpřímený, štíhlý muž. Jeho pohyby, tak jako jeho myšlenky, jsou mladistvé a pružné. Vypadá to skoro nepravděpodobně, že se Jaspers blíží osmdesátce.

- Rád bych vás informoval o několika útocích, které přinesl v posledních měsících československý komunistický tisk, když referoval o vaší poslední knize „Atomová bomba a budoucnost člověka“. Nejutočnější a nejobšírnější byla pražská Tvorba, která vaší knize věnovala celé dvě strany... -

- Vím o těchto člancích, upozornil mě na ně můj nakladatel Klaus Piper z Mnichova. Slíbil mně, že mi pošle jejich překlad. Dosud jsem však neměl kdy, abych se tím zabýval. -

&/ Profilem Karla Jasperse jsme se zabývali v Arše č. 7 / 1958

- V postatě tam šlo o to, že vaše filozofické myšlení kladli do jedné řady s Nietschem a Spenglerem a že pomocí překrucování, falešného překladu a vytrhávání některých tezí z jejich souvislostí stavěli vaši filozofii do nesprávného světla. V některých útocích šli v Praze dokonce tak daleko, že tvrdili, že prý propagujete atomovou válku proti východu. -

- Jestliže to tam opravdu stojí, pak je to holý nesmysl. Cílem mé knihy jsou tři věci: pravda, svoboda a mír na celém světě. Jako neoddiskutovatelnou podmínku světového míru však vidím svobodu všech lidí na celém světě. Na tyto útoky písemně odpovím jen tehdy, jestliže neběží jen o násilnou komunistickou propagandu. -

- Je příznačné, pane profesore, že první referenti vaší knihy v Československu ji zřejmě vůbec neměli v rukou. Překládali totiž její titul jako „Atomová bomba a budoucnost lidí“, ačkoli vy píšete „Atomová bomba a budoucnost člověka“. Letos najaře však najednou začali v Praze jméno knihy překládat správně. -

- Mezitím si ji totiž opatřili. Z ničeho nic jsem dostal z Prahy dopis, abych jim poslal výtisk, že mají v umyslu knihu přeložit a vydat. Od té doby uplynula řada měsíců. Přesto, že jsem jim dal knihu obratem poslat, se už neozvali. Zato z Budapešti, odkud mně svého času poslali podobnou žádost, přišla kniha zpět s poznámkou, že se pro překlad do maďarštiny nehodí. -

- Budete-li si to tedy přát, přineseme odpověď na útoky z Prahy v českém překladu... -

- Ano; ale odpovím jen tehdy, není-li to od začátku až do konce nerozumné a nesmyslné. S hlupáky nepolemizuji!

Karl Jaspers je jedním z největších filozofů naší doby. Je filozof existence a proto bývá přiřazován k existencialistům. Správně však napsal už brzy po druhé světové válce Václav Černý, že je "tolik existencialismů, kolik je existencialistů". Jaspers má především velmi málo styčných bodů s druhým německým existenciálním filozofem, Martinem Heideggerem. Heidegger se kdysi zapletl s nacisty, kdežto Jaspers vždy byl a je militantní demokrat. Kromě toho Heideggerova řeč je skoro nepřeložitelná a jeho myšlenky jsou často umyslně zatemněné a mnohovýznamové. Naproti tomu Jaspersův styl je krystalický, průzračný, jeho řeč čistá a jeho myšlenka plastická a obrazná. Také vůči filozofu Husserlovi, narozeném v Prostějově, má Jaspers značně kritické stanovisko. U Sartra odsuzuje jeho neutralismus a dřívější koketování s komunismem.

Přátelské styky spojují Jasperse s druhým francouzským existencialistou, Albertem Camusem. Společně vydali před časem prohlášení ve prospěch vězněného maďarského spisovatele Tibora Déryho. - Přes toto přátelství, jehož výrazem byl obsáhlý Camusův příspěvek do knihy "Otevřený horizont", která vyšla k Jaspersovým sedmdesátým narozeninám, je stanovisko Camusovo k Jaspersově filozofii zčásti velmi negativní. Tak v knize "Sisyfův mytus" podrobil Camus Jasperse zdrcující kritice. Vytýká mu tam především to, že Jaspers, který celou svou filozofii buduje na rozumu, přeskakuje najednou do transcendentna, což je podle Camuse neodůvodněné. Zde prý Jaspersova filozofie selhává. Nakonec však Camus uzavírá: "V tomto zpustošeném světě, v němž se dokázala nemožnost jakéhokoli poznání, v němž nicota se zdá být jedinou realitou a bezvýchodné zoufalství jediné možným stanoviskem, pokouší se Jaspers znovu najít Ariadniniu nit, která vede k božským tajemstvím."

V případě Camusovy kritiky běží pravděpodobně o nedorozumění a pak také o zklamanou, zrazenou lásku, či o lásku, která si tu zradu alespoň namlouvá. Camusovi se patrně zdálo, že mu Jaspersova filozofie dá odpovědi na poslední otázky života a existence a jejich smyslu. V tom okamžiku, kdy by mělo dojít na tyto poslední odpovědi, Jaspers umyslně uhýbá do transcendentna. Nedorozumění Camusovo je však v tom, že hledal odpověď tam, kde mohl najít jen otázky a metodu. Jaspers přece napsal: „Filozof nemá učení ve smyslu předpisů. Filozofické myšlenky se nedají aplikovat, jsou spíše skutečností, o níž se dá říci: realizací těchto myšlenek člověk žije, nebo: život je těmito myšlenkami proniknut skrz naskrz.“

X

Rozhovořili jsme se o situaci intelektuálů za železnou oponou a profesor Jaspers nám říká:

- Tato otázka mě už velmi dlouho láká. Řadu let si shromažďuji materiál ve složce „Dialog s totalitními“. Nedostal jsem se dosud k tomu jen pro nával jiné práce. Dokončuji několik rozsáhlejších věcí. Jednoho dne se však k tomu snad ještě dostanu. Zabývám se tou problematikou vlastně už několik desetiletí. Nedovedu si vysvětlit proměnu člověka, která vede k totalitě. Znal jsem kdysi dobře Georgy Lukacze a dnešního východoněmeckého komunistického filozofa Blocha. Bylo to v Heidelbergu, kde oba před první světovou válkou studovali. Na otázku, kdo jsou čtyři evangelisté, jsme tehdy žertem říkali: Matouš, Marek, Lukáč a Bloch. Oba byli velmi originální myslitelé. Jejich pozdější vývoj je pro mě záhadou. Lukáč jediný z Nagyovy revoluční vlády přežil. Snad proto, že je příliš obratný, úhořovitý. Naproti tomu Bloch patrně přečkal

Harichův proces ve zdraví jen proto, že znal-
vněl, že doslova zhloupl. - V této souvislos-
ti by mě zajímalo, co soudíte o Miloczových
analýzách situace intelektuálů za železnou o-
ponou. Znáte je ? -

- Ano. Zdají se mně do jisté míry překonané.
Jsou to historické dokumenty. Dnešní skuteč-
nost je diferencovanější, není černobílá. Mi-
locz vykreslil několik typů kulturních komisa-
řů. Dnes však i tito komisaři jsou zviklaní ve
své bývalé komunistické víře. -

- Přesto se mně zdá, že dialog s totalitními
není ani možný, ani užitečný. Na všechny naše
otázky mají předem naučené odpovědi, k pravé-
mu dialogu nikdy nedojde. -

- Zdá se mně, pane profesore, že ani to už dnes
tak docela neplatí. Předně nechcete hovořit s
totalitními, ale s lidmi, kteří žijí pod tota-
litou... -

- Pravděpodobně můj dojem vyplynul z toho, že
návštěvníci z komunistických zemí ke mně při-
cházejí vždy ve dvou, ve třech. Jeden druhého
hlídá. Proto není dialog možný. -

- Sebejistí Miloczovi kulturní komisaři už ne-
existují. Mám pro to dvojí vysvětlení: Většina
intelektuálů za železnou oponou prošla v pos-
ledních letech soukolím režimu. Mnozí byli
alespoň přechodně v táborech nucených prací,
jiní byli na čas odstaveni nebo nesměli publi-
kovat. Ve větší nebo menší míře to postihlo sko-
ro každého. Druhý důvod je pravděpodobně ten,
že se většina komunistických intelektuálů ve
svých odborných disciplínách přesvědčila, že
aplikovaný marxismus selhává. Selhal v hudbě,
selhal v estetice i v mnoha dalších oborech.

Odtud jejich nejistota a neklid. Ukázalo se, že je jako nástroj duchovědných disciplin marxismus nepoužitelný. Na jednu a touž věc mají dres marxisté deset, dvacet a ještě víc protichůdných tak zvaně marxistických názorů. Třeba v literární kritice není na základě marxismu možné dojít k jednoznačnému vědeckému názoru a uměleckému soudu...

- Ovšem, to není možné. To není možné ani na západě... -

- Ano, Západ však takovou umělou jednotu nepředstírá. Západ se hlásí v duchovědných k liberalismu. Zde běží o mnohost názorů. Východ se, přihlašuje k monolitickému marxismu. Proto řeči v názorech marxistů nejsou tam tedy diferenciací, mnohostí a výběrem, ale myšlenkovým chaosem... -

- Každopádně se k tomuto problému chci ještě vrátit. Dialog s totalitními, to znamená s totalitní špičkou, ovšem není vůbec možný. Když jsme psali Kádárovi, aby propustil vězněné maďarské spisovatele, vůbec jsme nedostali odpověď, ani potvrzení, že naše žádost do Maďarska došla. Bohužel v této věci můžeme vykonat jen málo a výsledky nejsou žádné. -

- Ne tak docela, pane profesore. Na kongresu ve Frankfurtě ujišťoval jeden maďarský, exilový spisovatel, myslím, že to byl Paul Ignótus, že na základě západních intervencí byli propuštěni nejméně dva nebo tři maďarští spisovatelé... -

- Tibor Déry však mezi nimi bohužel nebyl... -

x

Rozmluva pokračuje a profesor Jaspers se vyptává na postoj východních intelektuálů a československých spisovatelů. Jeho slova jsou projevem opravdové sympatie k lidem, pro něž autentická, vočou marxismu nerozředená filozofická myšlenka je zaká-

zaným ovocem a každý svobodný čin překračuje
uzké hranice totality a staví je mimo zákon.

& & &

Z GALERIE UVĚZNĚNÝCH A UMLČENÝCH BÁSNÍKŮ

František LAZECKÝ :

MATER TENEBRARUM

=====

/ Věnováno V. Renčovi /

Tys vzešla ohněm ze všech moří
a vzácnou trestí ze všech hoří,
o Kráso, věčné víno žalů,
jak stoupáš srdcem mým,
Ty básníků, těch smutných králů,
jsi vínem vítězným.

To víno Tebe mylo, Skálo,
a lodi věky kolébalo,
ty pluly v dál a v Tobě trůní
dušemi lodníků,
jen azur chutná jejich vůní
a písni dělníků.

K Nebesům hnali zdi svých věží,
až Tebe vlili do svých spěží
a v jejich žáru slili zvony

z rud hoří tajemných,
 jež srdce žhnuly a teď zvoní
 v sršení zraků Tvých.

Přesladká slzo v našem zraku,
 Královno vzešlá z tíhy mraků,
 Bolesti, která zatracení
 odíváš purpurem,
 z muk duši zdvíháš k vykoupení
 a neseš vesmírem !

Ó svatá Kráso Andělova,
 o svatá Kráso Satanova,
 zde otrok Tvůj Ti srdce skládá,
 bys Peklem zářila,
 či jako hvězda v tlamě Hada
 Nebesy trůnila.

Nejsladší jede smrtelníků,
 Královno běd a hořkých vzlyků,
 jež naše srdce zdvíháš klidem
 zpívaným plameny,
 ty hrobko Slávy lehká lidem
 tolika břemeny.

Tak mocně svíráš naše tělo
 a chceš, by srdce zkázou vřelo,
 plněno tíhou požehnaní
 strmou a zoufalou,
 vždyť zveš hřích svou hroznou zbraní,
 jas bídy sestrou svou.

Pro lidstvo, které v mukách plane,
 Tvé moci kouzlo svrchované
 z jeho těl vyrve mocné vzdechy
 a hle, to podnebí,
 Královno, Tebe svými vzdechy
 i kletbou velebí.

K Tobě modlí se zločincové,
 neb v Tobě čtou své žití nové,
 vždyť slza zbývá z jejich viny,
 s kterou si hraje svit,
 když v žalář nebo v kouty špíny
 je přijdeš pětěšit.

A ve svých paprsoch, ó Běhlá,
 tou zemí vlečeš duše, těla
 svých milenců a smutných králů,
 již rozkoš vzývali,
 až ve svém lůžku moře žalů
 s rozkoší vstřebali.

Necitná, nebem kráčející,
 mé srdce blátem vláčející,
 vím, pod Tvým klidem srdce puká
 bolestí, již Bůh slil.
 Zahrado, pověz, jaká muka
 to Anděl pro mne pil !

Hluboké kouzlo soustředění,
 ó luno, tvého políbení,
 kams vdechla všechnu vášeň krásky,
 plející v srdci mém,
 ó Ženo nejstrašnější lásky
 v pochodu drtivém !

V tom prostoru, v němž hvězdy zbyly,
 mé ruce kostky pohodily
 a věky stíhán Tvými hrami,
 zoufalý v srdci mém,
 Tvůj otrok jde, byť kopal jámy
 v svém srdci zmučeném.

Dál Tvoje chvění démantové
 z Věčnosti vrhá blesky nové,
 bys svoje roucho ozdobila

mukou a soužením,
však lidem, kterým bolest zbyla,
jsi druhem důvěrným.

Tu břímě nesdělitelného
z hlubiny zřídla vesmírného
v modlitbě hloubené jak číše
nám ruka podává,
nechtě Oko časů ve své výše
s námi si pohrává.

Kráso, znáš všechno utrpení,
čas zhouby i čas božské ceny,
plody, jež Nebe vyživilo,
sladké a tajemné,
by lidstvo z Pekel vydobylo
a plálo vítězné.

Vznešená, Čas je Tvojí lyrou
a hudbě Tvé je strašnou mírou
mohutnost Lásky, práce vášní
i hoře nejdražší,
v něm zdvíháš křídla, vaneš básní,
milenko nejsladší.

Tys vzešla ohněm ze všech moří
a vzácnou trestí z lidských hoří,
ó Kráso, věčné víno žalů,
jež vládneš srdcem mým,
Ty básníků, těch klidných králů,
jsi vínem vítězným.

& & &

/ František LAZECKÝ, básník a essayista patří do skupiny katolických lyríků. Narodil se v Tisku ve Slezsku v roce 1905. Před válkou vyšly tyto jeho sbírky: Krutá chemie, Kříže, Oděni královská, Vězeň, Malé rekviem, dále

prózy: Studna v selkém dvoře a essaye Pro mou zemi a Vladaři. Po válce vydal básnickou sbírku Bratr smutek v roce 1947. Zde se pokusil se stanoviska katolického lyrika osvětlit cíl básníkovy poslání, jeho vztahy k světu i věčnosti a jeho víru v Boha.

* & & *

Pavel ŽELIVAN :

VÍCE NEŽ FASÁDY

=====

II.

Eseje „Době proti srsti“ / Výbor z let 1940 až 1957 - vydala Edice Svědectví, New York 1958 / prozrazují rovněž Denův zápas o podstatu věcí a o překonání pozitivistických přeludů naší domácí vzdělanosti. Sympaticky působí Denova obrana eseje jako literárního druhu; Den se nezastává jen eseje o jiných formách krásného písemnictví nýbrž též eseje politického, náboženského a filozofického. Nechceme-li se živit jen vlastními přeludy a hynout na planou krásu své řeči, musíme se zase naučit zajíždět na hlubinu a nebát se myšlenek, které se dotýkají žhavého středu skutečnosti; vyřadit se s fenomény lidské existence nejen v poezii nýbrž i ve vědě. Esej je mostem mezi oběma.

V jedenácti vybraných esejích Petr Den se pokouší najít neuralgické body a metafyzickou stavbu soudobého umění českého i světového.

Snad můžeme napsat, že cena jeho hledání a zkoušení není ani tolik v tom, co našel a co vyexperimentoval, nýbrž v tom, že vůbec vyslovil otázky, za něž se mnozí u nás styděli jako za něco slabošského. Když čteme sbírku Denových esejů „Době proti srsti“, cítíme pravdivost toho, co autor napsal v úvodu: „Ůtenář esejů je... také odpověden za jejich výsledek. Je vždy autorovým spoluviníkem.“. Ovšem je škoda, že se nemůžeme dnes na stránkách Archy pokusit o odpověď na všechny napovězené otázky. Nehotovost, zkratka a i některý krok vedle vyzývají přímo k myšlenkové a tvořivé práci, k spokojenství v hledání, k otevřenému a nadšenému souboji.

Filozoficky nejzajímavější a nejproblematičtější je první esej „Návrat k absolutnu“. Mělo by se mezi námi více přemýšlet o smyslu moderních přírodních věd, o jejich odklonu od absolutního determinismu a pozitivistické filozofie. Petr Den, nejen v tomto eseji, ale i jinde stále upozorňuje, že jsme se doposud s otázkou smyslu přírodních věd pořádně nevypořádali. Sám je velký optimista; slibuje si asi více, než přírodní vědy mohou dát. Chtěl bych jen poznamenat, že uznání iracionálna není ještě uznání nekonečna. A pak: jaký filozofický smysl má tvrzení, že přírodní zákony, stanovené exaktními vědami, jsou jen zákony statistickými? - a „náhoda“ že by byla potvrzením svobodné vůle člověka? Také bych nebyl pro to, abychom kladli vedle sebe pojmy: protirozumné - rozumem nepochopitelné; nadmyslné - protismyslné. Zdá se, že nesmíme zaměňovat lidské cesty poznání s poznatelnou a poznanou skutečností.

Jde v podstatě o starý problém celé filozofie, hlavně moderní: najít poslední základ apriorní nutnosti a obecnosti našeho vědeckého poznání. Tím, že popřeme zřejmou existenci vědeckého po-

znání a apriori, problém nevyřešíme. Den tuší pravou odpověď, když píše: „Iracionálnu lze smysl najít, lze je racionalisovat.“ /str. 11/ Co však zde může znamenat racionalizovatelné iracionální? Jestliže skutečnost je sama o sobě iracionální, pak není možná objektivní věda čili: racionalizace skutečnosti si nemůže dělat nárok na vědecký charakter. Není-li však iracionální podstatným znakem skutečnosti a jsou-li vědy možné, pak nebude ničím jiným než hranicí vědeckého poznání. Dotýkám se zde základních otázek metafysiky poznání. Třeba vždy dobře rozlišit mezi poznáním a poznatelností. První je vlastností a činností ducha; druhé je znakem bytí jako takového.

O universitě píše Den velmi správně, že „by neměla nikomu stranit – jen Pravdě“ / str. 17 /. To ovšem platí o každém vzdělanci. Proto tak zvaný „socialistický realismus“, k němuž se přihlásila až už otevřeně či jen na oko většina našich umělců doma, je ve své podstatě zradou vzdělanců, zradou na pravdě. Neměli bychom však zapomínat, že „stranickost pravdy“ a totéž platí o právu, kráse, mravnosti atd. – je typickou tezí marxismu, s níž koketují mnozí z našich politiků na západě.

Nezdá se mi, že Leibniz byl bojovným katolíkem / str. 10 /. Itálii sjednotilo Risorgimento / str. 35 /, nikoliv Risurgimento. Nietzsche se píše vždy s „z“ / str. 50 a další /.

III.

Nejzávažnější a poslední větší prací Petra Denova je jeho studie o národním programu: „Rub a líc našeho národního programu v atomovém věku“ / Řím, Křesťanská akademie, 1959, stran 180 /. Denova kniha nevyvolala sice tak silnou reakci jako Kolárovy „Dopisy němému příteli“ a „Otáz-

ky české tradice", ale nezůstala též bez povšimnutí. Až na několik malých výjimek byla prozatím přijata dost pozitivně. Jde tu o práci, s níž bychom se měli v exilu vypořádat důkladněji. Nestačí na to jen krátká recenze. Smysl této poslední Denovy knihy je existenciálnější než předešlých dvou publikací. Autor tu šel do nejživější a nejvlastnější tkáně národního života. Už sama skutečnost, že uveřejnil svou studii pod plným občanským jménem / Ladislav Radimský / ukazuje na to, že mu šlo o velkou a zásadní starost. Nechtěl, aby mu někdo vyčetl - jako kdysi Kolárovi - Catonovi - že se zbaběle skrývá za pseudonymem.

Se zralou a vyrovnanou pokorou Dr Radimský vidí hranice svého zamyšlení nad ideály svého národa, nad jeho bídou i slávou. Bláhoví jsou tedy ti, kdož mu vyčítají intelektualistickou domýšlivost stavět se povýšenecky a soudcovsky nad národ. Jeho studie nechce být ničím jiným než počtivým a důkladným prstenem v řetězci podobných pokusů o formulaci humanistického, křesťanského národního programu / Čep, Kolár, Pitter /. Dr Radimský svým dílem chce vyvolat zdravou ideovou a mravní reakci, tvořivou a přemýšlejší odpověď, která by svou důkladností a hloubkou překonala jeho vlastní pokus. Na rozdíl od dřívějších pokusů o formulaci národního programu studie Dra Radimského vyniká konkrétností, aniž by se snižovala k nejapným hádkám. Je též její předností, že se dotýká všech rozměrů národního života: od vaření a hospodářství až k básnictví, vědě a náboženství. A při tom všem dráždí svou nehotovostí, která je zde esejistickým kladem.

První část se zabírá stíny národní kultury, hledáním slabostí, nemocí a chyb. Dr Radimskému se podařilo stmelit dvě vzácné a nepostradatelné

hodnoty v každém podobném pokuse: s velkým umem sjednotil při zpytování národního svědomí příkrou, strohou a mužnou oddanost k celé pravdě a nesmírnou a prožitou láskou k českému národu. Sebetvrďší slovo není u něho nikdy obuškem, nýbrž jen burcováním a výkřikem milujícího.

Zaslechl jsem výtku, že Radimský se příliš váže na Masaryka. Je pravda, že autor Rubu a líce dokládá svá tvrzení nejen Masarykem nýbrž i jinými autoritami. Důležité však je, že mu nejde nikdy o modloslužbu, nýbrž jen o pravdu. A že ji řekl Tomáš Akvinský nebo Masaryk je vedlejší. Neměli bychom se tedy dívat tolik na jmenovanou závislost, nýbrž spíše pátrat a zkoumat, zda se říká pravda. Sympatie nebo antipatie nestačí na řešení tak závažných otázek jako je pravda národních ideálů.

V druhé části své studie dr Radimský nedává recept jak snadno a rychle ozdravit národ a vrátit mu svobodu. Určuje jen v širokých obrysech směr naší namáhavé pouti za svobodou a vzkříšením. Musíme vstoupit do nového věku a vydobýt si zase domovské právo ve světové atomové civilizaci svou mravní poctivostí, silou svého ducha a solidností svých myšlenek. Už teď naše práce může působit malé divy, budeme-li věřit, jak píše dr Radimský, "že národ nalezne zas své určení a dá si program, který by jako moudře vybudované koryto řeky dobře usměrnil onen proud a ony ideje, na jejichž trysknutí čekáme s utajeným dechem. Připravit a regulovat to koryto je v naší moci a naším úkolem."

Petr D E N :

POHŘEBNÍ ŘEČ NAD MRTVÝM CHAMELEONEM
 =====

Dnes ráno přesmutná zvěst otrásla klidným světem našeho domu: po dlouhé době jsme, my nešťastní, poprvé uviděli Tebe, kterého nikdy jindy nebylo vidět ! Ležel Jsi, Veliký Chameleone, ve své skleněné kouli celý hnědý na zeleném listu. Zemřel Jsi a naše srdce se svírají bolestí a žalem.

Chtěl bych mít výřečnost Ciceronovu, moudrost starých filozofů a pathos klasických herců, a bych dovedl ocenit bohatství Tvých ctností a přemíru kázně, jež Tě vedla životem. U vědomí svých nedostatků trhám nad Tebou své roucho na znamení smutku, a prosím Tě, abys ve své dokonalosti vlídně přijal aspoň tuto chabou chválu svých nesmrtelných činů, jimiž Jsi vytvořil dějiny své doby !

Skromnost, hle toť základ všech Tvých ctností ! Nikdy Jsi netoužil se odlišit od svého okolí, Ty Veliký Nepříteli vši lidské marnivosti ! Byl Jsi černý, hnědý, rudý nebo zelený podle listu, na kterém Jsi seděl, podle hlíny, na níž Jsi spal. Ne, nepřizpůsoboval ses jen, byl Jsi vždy tím, na čem Jsi seděl ! A nepochybují, že bys zpíval píseň toho, čí mouchy Jsi jedl - kdybys někdy byl vůbec zpívat chtěl !

Ty Veliký Vzore všech přistěhovalců, Ty Dokonalý Občane, který Jsi ve své moudrosti žral jen ty mouchy, které Ti byly předloženy, a netoužil po jiných ! Kdyby všichni byli jako Ty, zpustla by vězení, osiřely by koncentrační tábory, kati

by odešli na pensi, censoři by spáchali sebevraždu a policajti a udavači by se musili žít poctivou prací, ó Oporo všech vlád, ó Mramorový Sloupe státního pořádku !

Ano, byl Jsi bez hříchu, Veliký Chameleone ! Nikdy Jsi nehasil, co Tě nepálilo, nikdy Jsi nic nezkazil, poněvadž Jsi se nikdy o nic nepokoušel, nikdy Jsi neudělal nic neslušného, protože Jsi nikdy nic nedělal. A za ona dlouhá léta, co Jsi byl s námi, nesestárl Jsi ani o minutu, poněvadž Jsi nikdy nebyl mlád. Byl Jsi spokojen sám se sebou a to plným právem: nikdy ses nad druhé nepovyšoval, byls hrdý na to, že nečteš knihy a nervosa staletí šla kolem Tebe, aniž se Tě dotkla. Hygiéna byla Tvou filozofií, a spaní bylo jejím nejsvětějším příkazem. Jaká škoda, že tento příkaz Ti nedovolil, abys i jen začal šestisvazkové dílo svých Pamětí, do nichž chtěls uložit zlato své moudrosti, která je moudrostí naší veliké doby !

Byl Jsi realistou všemi třemi couly svého vznešeného Těla. Netrávil Jsi svůj život jako jiní pošetilci psaním básní nebo zkoumáním hvězd a rozhodně Jsi zavrhoval pošetilstv oněch, kteří marné sliby nějakého ráje na onom světě vyměňují za tučné mouchy na Tomto. Tvůj široký rozhled zprostředkovaný občasným polcotvřením levého oka, Ti dovoloval státnicky uznat každý "fait accompli", vážit si každého statu quo a vědět, že se prostě nedá nic dělat. Proto Jsi také nikdy nic nedělal, ó Realisto ze všech nejrealističtější !

Mír a pokoj, toť bylo Tvým heslem, ó Veliký Chameleone ! Učils, že je škoda každého pohybu, nevede-li k polknutí mouchy. Učils, že podstatou všeho míru na světě je základní a rovné právo mouchy dát se sežrat chameleonem. Proto

ve Tvé skleněné kouli panoval vždy mír, ó Veliký Státníku a Kníže Pokoje !

Dnes, v tento nešťastný den smutku, poprvé Jsi nám způsobil zármutek, poprvé, celý hnědý, se odlišuješ od zeleného listu, na kterém ležíš ! Dnes poprvé Jsi vykonal svůj první revoluční čin, svou první uchytku, Ty Veliký Mrtvý ! A celý svět hrozí se vyšínout ze svých kolejí !

Tys však nezemřel ! Jako náš vzor budeš dále žít mezi námi - jako symbol naší doby, jak náš erb, za který budem bojovat - a spát ve smyslu Tvého velikého odkazu. Kéž tisíce nových a nových chameleonů se hrnou na místo Tebou uprázdněné, kéž zvednou Tvůj štít za svobodu skleněné koule, která je naší drahou vlastí !

Tys nezemřel, jen spíš jako Jsi spal celý život. Spi, dále sladce a sni o vypášených mouchách u vědomí dobře užitého života, Ty Archo všeho Pořádku, Rozmnožovateli Míru a Pokoje na zemi, Ty věčný Chameleone, třikrát barvu měnící !

Čest budiž Tvé veliké památce, aby nikdy nezemřela mezi námi !

& & &

OKNA

DOHRA 30. KONGRESU PEN-KLUBU.

/ Vlna protestů proti znovupřijetí maďarské komunistické delegace : /

Otevřený dopis Josefa MACKIEWICZE prezidentu 30. kongresu Pen-klubu dr. Erich Kästnerovi:

Sehr geehrter Herr Präsident !

Ich gehöre dem P.E.N. - Zentrum schon lange an, nahm jedoch das erste Mal an einem P.E.N. Kongress teil. Gestatten Sie mir bitte, meine tiefe Enttäuschung auszusprechen. Es wurden zwar zur Eröffnung eine Reihe von glänzenden Reden gehalten, die aber das Wesentliche mit Stillschweigen übergingen. So wurden z.B. viele schöne Worte über Frieden und Freiheit gesagt, nicht ein einziges dagegen über die Wahrheit. Und doch will es mir scheinen, dass die Wahrheit ein viel wesentlicherer Bestandteil des literarischen Schaffens ist als der Frieden. Denn nur die Wahrheit, genau gesagt, die Suche nach der Wahrheit ist der eigentliche Faktor, der die Freiheit des Geistes bedingt. Der Frieden selbst macht jedoch die Freiheit noch lange nicht aus. So weiss ich aus meiner Erfahrung, der eines zwangsläufigen Sowjetuntertans, dass Millionen von Menschen unter der kommunistischen Herrschaft Gott um irgendeinen Krieg flehentlich gebeten haben und noch heute anflehen. Diese Wahrheit passte zu der Stimmung des Kongresses nicht, und dementsprechend plädierte man zwar für die Freiheit des Geistes, erwähnte aber mit keinem Wort die Befreiung des Geistes.

Die Verlesung der erbaulich klingenden PEN-Charta wurde zwar durch eine theatralische Geste eines Strammstehens gewürdigt, zugleich hiess man jedoch Leute "Kollegen" die, wie die kommunistischen Schriftsteller des Kadar-Regimes, oder Vertreter anderer sog. Volksrepubliken, verstaatlichte Handlanger eines Systems sind, das sich die völlige Abschaffung der Freiheit des Gedankens zum Ziel gesteckt hat, folglich dazu berufen sind, den eigentlichen Sinn der PEN-Charta womöglich zu zerstören. Das Paradoxe

dabei war jedoch die Tatsache, dass wir alle darüber Bescheid wissen, und auch die "Kollegen" aus den Volksrepubliken genau wissen, dass wir es wissen. Nichtsdestoweniger ermahnte Monsieur Chamson, der Präsident des Internationalen P.E.N., die Diskussionssteilnehmer zur Bewahrung einer guten Kinderstube, um das ganze lächerlich-offizielle Spiel durch "politische" Akzente nicht zu verderben.

In Wirklichkeit sind das keine "politischen", sondern umgekehrt, gerade die ureigentlichsten Probleme der Literatur, mit denen sich der P.E.N. Klub zu befassen hätte, wenn er seiner Charta treu bleiben möchte. Denn wenn schon die Politiker eine Gefahr für die freie Welt seitens des Weltkommunismus erblicken, so müssen wir, die freien Schriftsteller, wenn wir mit der Wahrheit im Einklang sein wollen, dieser Gefahr unvergleichlich mehr Aufmerksamkeit widmen, und zwar deshalb, weil diese Gefahr vor allem anderen die geistigen Kräfte und das freie Schaffen bedroht.

Wenn der P.E.N. - Klub sich schon allen wohlbekannten Wahrheiten über die kommunistische Wirklichkeit, die heute jeder Schüljunge auswendig kennt, verschliessen will, so kann er doch wenigstens die zwei Tatsachen nicht ausser Acht lassen: dass nämlich das reaktionäre, zaristische Russland immerhin eine der besten Literaturen der Welt hervorgebracht hatte, während das "progressive" kommunistische Regime, überall wo es nur auftrat, die Literatur in einen langweiligen Kitsch verwandelte; und zweitens, dass die kommunistischen Länder zu den einzigen in der Menschengeschichte gehören, in denen die Langeweile zum staatlich-gesellschaftlichen Problem emporgewachsen ist, und seitens der Partei-Regierungsstellen als Angelegenheit erster

Ordnung behandelt werden musste. Diese Tatsache zeugt von einer niedagewesenen Massenerquetschung des menschlichen Geistes, denn das Auftreten einer massenweisen Langeweile war bis jetzt ausschliesslich das charakteristische Merkmal für die Stimmung, die in den Gefängnissen herrscht.

Im Vergleich zu der globalen Bedrückung des Geistes und des freien Schaffens durch das kommunistische System, wirkt ein Problem, wie das einer Zensur in Katalonien, geradezu lächerlich. Und doch befasst sich damit der PEN-Klub ganz ernsthaft, während er zugleich nicht wagt, das Gespenst des kommunistischen Systems auch nur namentlich zu erwähnen, vielmehr umgekehrt, mit ihm unverkennbar liebäugelt.

Wenn man die Frage stellt, wodurch sich diese paradoxe Einstellung des PEN-Klubs erklären lässt, - wird man zu der eindeutigen Schlussfolgerung kommen müssen, dass der PEN-Klub, und zwar allen seinen Beteuerungen zum Trotz, eine ausgesprochen politische Stellung einnimmt und, aus welchen Gründen es auch sein mag, eine einseitige politisch-taktische Linie verfolgt, die mit seiner apolitischen Deklaration nicht in Einklang zu bringen ist.

Als ein freier Schriftsteller, der mir der politischen Linie der PEN-Führung, wie sie während des XXX Kongresses zum Ausdruck kam, nicht einverstanden sein kann und da ich wegen des plötzlichen Abbruchs der Diskussion über die Aufnahme der ungarische Kommunisten an freier Aussprache gehindert worden bin, erlaube ich mir hiermit Sie, Herr Präsident, von meinem Austritt aus dem PEN-Klub in Kenntnis zu setzen. Gleichzeitig benachrichtige ich davon den Präsidenten des Exil-Zentrums in London.

Také významní západoněmečtí spisovatelé vyslovi-
li svůj udiv nad znovupřijetím maďarských komu-
nistických zástupců do PEN-Klubu. Prohlášení
podepsali tito významní západoněmečtí spiso-
vatelé:

Werner BERGENGRUEN
Gertrud von LE FORT
Rudolf HAGELSTANGE
Hans Egon HOLTHUSEN
Curt HOHOFF
Rudolf Alexander SCHRÖDER
Friedrich SIEBURG.

I

Jménem rakouských spisovatelů podal protest
předseda střediska CSOKOR, generální sekretář
Carry HAUSER, Hans Flesch-BRENNINGER a další.

Sekretář rakouského střediska PEN-klubu pro-
fesor Carry Hauser žádal, aby mu byla dána ma-
ďarskou vládou příležitost navštívit uvězněné
maďarské spisovatele Tibora Déryho, Julia Haye
a další. - Odpověď dosud nepřišla.

I

Z článku François BONDY nazvaného "Rückblick
auf den XXX. PEN-Kongress", který uveřejnil
NEUE ZÜRCHER ZEITUNG 1. srpna 1959 citujeme:

In Frankreich besteht ein Komitee von
Schriftstellern für Tibor Déry, das
viele der besten Namen der französischen
Literatur erfasst. Dem Sekretär dieses
Komitees, Louis de Villefosse, erlaubte
der internationale PEN, die Arbeit die-
ses Komitees darzulegen und seine Doku-

mentation zu verteilen. Man möchte wünschen, dass der gesamte internationale PEN, soweit er in freien Ländern tätig ist, sich als ein weltweites Komitee für die Befreiung der eingekerkerten Schriftsteller versteht und in diesem einen, besonders schmerzlichen Fall etwas durch die Macht der Solidarität erreichen kann. Mindestens sollte es möglich sein, dass alle Schriftsteller, für die die Charta des PEN verpflichtend ist, ihrer Sorge um die Gefangenen einen ständigen deutlichen Ausdruck geben, damit einem Regime, das auf grössere internationale Respektabilität Wert legt und in dieser Hinsicht soeben einen Erfolg buchen konnte, ein grosszügiger Gnadeakt als vorteilhaft, sein Ausbleiben aber als sehr nachteilig, als unvergebbar und unvergessbar erscheinen müsste.

X

Hamburgský spisovatel Willy HAAS v článku "Die grosse Gesellschaft der Literaten" / DIE WELT, 28. července 1959 / si všiml také průběhu 30. kongresu Pen-klubu a zdůraznil protest, který vznesla německá spisovatelka Margaret BUBER-NEUMANNOVÁ proti uvěznění sedmdesátiletého, těžce nemocného Josefa PALIVCE.

X

A tak bychom mohli jmenovat desítky a desítky dalších spisovatelů, kteří protestovali proti uvěznění maďarských spisovatelů a proti přijetí maďarského spisovatelského střediska znovu do PEN-klubu.

& & &

ČS. UPRCHLICKÝ VÝBOR V NĚMECKU,

kteřý je mluvčím několikatisícové obce československých politických uprchlíků na území Spolkové republiky protestoval již několikrát proti uvěznění československých slovesných umělců a universitních profesorů. Po prvé v roce 1956 vydáním antologie exilových spisovatelů „Peníz exulantův“, která byla projevem solidarity s uvězněnými spisovateli ve vlasti. V této antologii byl poprvé uveřejněn seznam uvězněných spisovatelů.

Československý uprchlický výbor na řadě schůzí věnoval pozornost této otázce a rozhodl, aby pravidelně jako protest byla v každém čísle ARCHA uveřejněna básně či novela některého uvězněného spisovatele či básníka. Tato akce se setkala s plným pochopením ostatních kulturních institucí v exilu. Kulturní referát Československého uprchlického výboru má také zpracován materiál o situaci uvězněných spisovatelů a vědců v Československu.

& & &

ČS. DÁLKOVÁ ŠKOLA V NORSKU

Československá dálková škola - pracovní složka Československého uprchlického výboru v Německu - pořádá každoročně letní školu pro děti československých exulantů. &/ Letošní škola se konala pro změnu v Norsku. Přinášíme posudek inspekční komise:

Tradiční pedagogická zásada, že učitel dělá třídu, platí jen v těch případech, kdy učitel je zároveň výborným psychologem a pedagogem.

Pak se mu podaří brzy stmelit různorodý celek na psychicky kompaktní celek, jehož struktura nikterak nepotlačuje individualismus, ale jen usměrňuje v rámci daného úkolu. Poučení zkušenostmi z minulých roků, že i ti nejsnaživější spolupracovníci, pokud nejsou školenými pedagogy, mohou být dobrými učiteli v malém kroužku, v malé vyučovací skupině, ale nestačí na větší pedagogický celek, snažili jsme se získat pro letošní letní školu jen kvalifikované odborné pedagogické síly.

A to se podařilo díky Norsko-československému pomocnému výboru, zvláště díky paní Anně Kvapilové. Československou dálkovou školu v Norsku vedl opět universitní docent Dr. Josef KRATOCHVIL za spolupráce středoškolských profesorů: Dr. Vojtěcha HÁZY, Ing. R. RUŽIČKY, P. Jana HOMOLY, prof. Boženy HOUDKOVÉ, pí. Anny KVAPILOVÉ, Ing. Olgy DANÍČKOVÉ, p. J. NEZDARY, dr. LAMBERTA a j. Značnou pomocí byl i odborný pedagogický pracovník Salesián P. Vojtěch HRUBÝ, který se osvědčil již v táboře v Zápolí u Heidelberku v Západním Německu.

Základní vyučovací knížkou byla čítanka "MÁ VLAST". Ukázalo se, že knížka skutečně vyplynula z praxe československé dálkové školy a že je pro její praxi i pro praxi celého exilového školství velmi cennou a prakticky nejlepší pomůckou. Nebyla dělána u zeleného stolu, ale vyšla z praxe a proto se i v praxi plně osvědčila. Její uspořádání umožnilo práci v tak různorodém dětském prostředí, jaké vytváří exilové školství tím, že jsou tu děti nejruznějšího prostředí, se všemi stupni znalostí i neznalostí jak mateřského jazyka tak i vlastivědy.

Také skautská výchova, organizace a skautské psychologické metody tzv. družinové soustavy

še letos v Norsku plně osvědčily. Děti jevily plně pochopení pro skautského ducha a uchopily se brzy iniciativy k samosprávnému vedení v duchu skautských zásad. A ty - což bylo před exilem v našem skautingu neslýchané - uplatňovaly plně ve školní výchově. Ukázalo se, že skauting a exilní školství lze nejen velmi přiblížit, ale i k prospěchu obojího plně spojit.

Používání kina, magnetofonu, besídek, dramatické, výstav a soutěžení jako nejmodernějších učebních prostředků se dalo zařadit, protože bylo v rukou opravdu zkušených a hlavně obětavých pedagogů.

Zámeček Zápolí 2 v Hvalstadu v Askeru v Norsku je doslovně uprostřed lesů a přitom blízko moře - Oslofjordu. Toto krásné prostředí a vlídnost norských hostitelů spolupůsobily k tomu, že můžeme říci, že tábor československé dálkové školy v roce 1959 v Norsku se po všech stránkách vydařil a byl úspěšnějším než tábory předešlé, na jejichž zkušenostech budoval.

& & &

ČESKÉ VYSÍLÁNÍ RADIA VATIKÁN

přineslo dne 26. srpna 1959 večer zprávu o letním táboře Československé dálkové školy, který se konal v Norsku za součinnosti čs.-norského výboru. Vatikánská relace zdůraznila pedagogický význam letní školy a hovořila o oficiálních návštěvách v táboře, mezi nimiž byl i norský biskup^{ova} a několik členů norského parlamentu. Čs. dálková škola, která je tvůrčí složkou Čs. uprchlického výboru v Německu plní - podle relace Vatikánského rozhlasu - dobře své výchovné poslání.

&/ Magre. Dr. Jakub Mengers

V SEDMÉM ČÍSLE ARCHY

jsme přinesli text telegramu, který zaslala Mezinárodní křesťansko-demokratická unie v Paříži Dalaj Lamovi. Dalaj Lama poděkoval předsedovi Unie universitnímu profesoru dr. A. Procházkovi a zdůraznil koordinaci společných idejí v boji proti materialismu a komunistickému teroru v zemích východní Evropy a v Tibetě.

& & &

MALE KOMENTÁŘE

V československém komunistickém tisku - především na stránkách nedělní Mladé Fronty, Večerní Prahy, časopisu Věda a život / orgán Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí / a v krajských orgánech Komunistické strany Československa, - byly otiskovány v poslední době seriály útoků na Bibli "sloužící po staletí vykořisťovatelům k utlaku pracujících..." Bible je prý "protivědecká kniha, šířící tmářství a pověry".

Srovnejte:

Etiopský císař Hailé Selassié I. věnoval na paměť svého jmenování čestným doktorem práv Karlovy university v Praze našemu staroslavnému vysokému učení ručně psanou bibli ve zlaté vazbě, bohatě ryté a zdobené drahokamy.

/SVOBODNÉ SLOVO - 6-8-1959 - str.1/

Podobný žertík - možná neúmyslně - provedl Paul ROBESON moskevské universitě, která mu udělila čestný doktorát. Rektor a všichni řečníci zdůrazňovali Robesonův boj za pokrok, mír

a proti nevědeckému tmářství a přežitkům-a Paul Robeson jim na to odpověděl zpěvem černošských náboženských spirituálů !

& & &

ZRCADLO DOMOVA

ZÁKAZ LITERÁRNÍCH MĚSÍČNÍKŮ NOVÝ ŽIVOT A KVĚTEN

" Nový život a Květen uzavírají z rozhodnutí ústředního výboru SČSS tímto číslem svou existenci. Oba časopisy ustupují nutnosti širokého soustředění nejlepšíh sil současné literatury, potřebě časopisu nového typu, který spojí literaturu daleko bezprostředněji s celým současným životem, potřebě časopisu, který si má získat pestrostí a živostí svého obsahu, šíří svých zájmů i vyhraněností svého ideového záměru početnější čtenářskou obec, než jakou mohly mít oba dosavadní časopisy. "

Z letáku přiloženého do 6. čísla časopisů Nový život a Květen, str. 2 /

x

LEV SYCHRAVA: POZNÁMKY KE KNIZE ERWINA SCHRÖDINGERA "VĚDA A HUMANISM"

Filosofický časopis, orgán Filosofického ústavu Čs. akademie věd přinesl ve svém čtvrtém čísle obsáhlou studii Lva Sychravy, která je kritikou Schrödingerovy filosofické koncepce. Redakce Filosofického časopisu předesílá Sychravově úvaze úvod, ve kterém se píše :

"Autor této stati nebyl marxistou. Byl po celý svůj život stoupencem buržoazního demokraticismu; a lze říci, že důsledným. Nezměnil své přesvědčení ani tehdy, když sám začal uznávat nespornou myšlenkovou i morální hodnotu marxistické teorie. A přece ho jeho teoretické stanovisko v otázce humanismu a lidské svobody přivedlo k rozchodu s bývalými přáteli a stoupenci. Proč ?

Lev Sychrava byl maloburžoazním demokratem; v masarykismu byl stoupencem racionalismu a toho, čemu se v předmnichovské republice říkalo "realismus". Sychrava nabyl průběhem druhé světové války a doby poválečné značných zkušeností s ideologiemi iracionalismu, individualismu, klerikálně zabarveného idealismu, a vůbec s těmi stránkami buržoazní ideologie, které jsou společné ideologii fašismu a nejreakčnějším buržoazním proudům dneška. Poznal nelidskost a vědeckou

škodlivost působení těchto ideologií, a pokládal za čestné své stanovisko veřejně vyslovit. Je velmi charakteristickým faktem, že tento minimální odklon od "oficiální" teoretické konfese vedl k tomu, že Sychrava se rozešel s emigrantským kruhy československé buržoasie.

Lev Sychrava /1887-1958/, významný český publicista hradního křídla buržoasie /bývalý šéfredaktor Národního osvobození /, byl téměř od počátku své samostatné životní dráhy spjat s masarykismem. Od roku 1915 byl stálým spolupracovníkem Masarykovým, a významně přispěl k rozšíření Masarykova vlivu zejména v poválečném období /především těmito spisy: "Masarykovo revoluční dílo na evropském Západě", 1921, "Čs. odboj", 1922, "Legionářský socialismus", "Čs. hnutí na evropském západě", 1923, "Revoluční vojenská akce v čs. národním osvobození", 1928, "Tradice osvobozenecská", 1928, a j. / Byl mluvčím masary-

kismu v Malé tiskové dohodě a v Lize pro lidská práva. Počátkem II. světové války emigroval na Západ, a krátce po návratu do vlasti znovu podlehl svým starým představám o komunismu a vrátil se do Anglie.

V roce 1954, na základě diskusí o několika svých pracích / "Věda a idea svobody", "Problémy anti-komunismu", "Poznámky ke knize prof. Erwina Schrödingera "Věda a humanism"/ se rozešel s emigrací a vrátil se do Československa, kde v roce 1958 zemřel.

Krátce před svou smrtí požádal autor redakci Filosofického časopisu o publikaci některé ze statí, které redakci nabídl. Vyhovujeme jeho přání tím, že otiskujeme podstatnou část jeho "Poznámek". Statí, kterou uvádíme, se zabývá podrobnou kritikou Schrödingerovy filosofické práce, ovšem, z hlediska buržoasního liberalismu. Její nejcennější částí je ta, kde Sychrava upozorňuje na úlohu společenských podmínek pro existenci svo-

body, a dále zejména pasáž, kde varuje před stanoviskem iracionalismu, stanoviskem, kterému podléhají někteří soudobí buržoasní vědci. Sychravova stať je přesvědčivým důkazem toho, že dnešní převaha reakčních tendencí v buržoasní ideologii si vynucuje i u nemarxistů rozvíjení relativně pokrokových stránek jejich stanoviska, a respekt k pravdivosti a důslednosti marxistické teorie."

/ Filosofický časopis
č. 4 - července 59 -
str. 574 - 590 /

x

AMERICKÝ POHLED NA KARLA ČAPKA

Česká literatura /vydavatel Čs. akademie věd / otiskuje v č. 3 pod tímto názvem článek Miloslava Noska:

"Mezi příspěvky, jimiž se představila americká literární věda na moskevském sjezdu sla-

vistů, vyvolal značnou odezvu referát bohemisty kolumbijské university W.E. Harkinse. Základ jeho studie, který vyšel v Hágu pod názvem „Pragmatism and the Czech Pragmatist Generation“, dává možnost rozebrat, co bylo příčinou neshody s Harkinsovým zkoumáním vlivu americké filosofie na dílo K. Čapka a jeho vrstevníků.

Teprve při přečtení textu však úplně vysvitne, jak se už v samotné Harkinsově metodě projevuje idealistický přístup k literatuře, zejména v jeho pojetí otázky vlivu. Základním rysem Harkinsova přístupu k české literatuře je totiž jeho neskrývané přesvědčení, že lze ke všem autorům a dílům najít západní teoretické vzory. Je to fikce ignorující tvůrčí ulohu osobnosti umělce, který podněty z cizí literatury zpracovává a přetváří podle potřeb domácího společenského vývoje. Harkins proto často spatřuje v dílech čapkovské generace naprostou nepůvodnost.

Jeví se to např. v tom, jak je Harkins obeznán s literaturou o Čapkovské generaci – opírá se sice o kritiky Götzovy z 20tých let, poznamenané eklektickým idealismem, ale opomíjí stati Václavkovy, které naznačily již tehdy, k čemu Harkins dospěl pracným srovnáním: jak málo vlastně Čapek z amerického pragmatismu přejal. Stejně i pozornost, neuměrná výsledkům, kterou Harkins vynakládá na rozbor teoretických projevů M. Rutteho, vyplývá do značné míry z toho, že Harkins přechází poválečné kritiky A.M. Píší, a J. Honzla, odkrývající myšlenkovou eklektičnost Ruttovu... Harkins zúžil problém této generace na Rutteho, bratry Čapky a volně s nimi souvisejícího Fr. Langra.

V metodě Harkinsovy práce existují nápadné rozpory. Na jedné straně vyzdvihuje Harkins nepřekročitelnost hranic oblasti filosofického poznání a umělecké literatury. Říká paradoxem – nezajímá mne fakt, že Čapek vydal pojednání o

pragmatismu, zajímají mne jen pragmatické literární motivy - a vyslovuje objektivistický požadavek zkoumat jen umělecký obsah, který je mu dostupný. V tom je poplatný tendencím americké slavistiky, jež v ní opožděně přežívají z předválečného strukturalismu. Měřítkem "čistého pragmatismu" převrátil Harkins zcela hodnoty Čapkova díla.

Harkinsova práce různými omyly se stává nejen projevem jeho ochuzující metody zkoumání filosofických vlivů na českou literaturu po první světové válce, ale širším svědectvím o postavení buržoasní vědy, které je cizí zřetel ke společenskému poslání literatury."

/ČESKÁ LITERATURA č.3.
srpen 59, str.346 - 9/

& & &

ANKETA REDAKCE ARCHY

Rozeslali jsme některým našim čtenářům, nikoliv spolupracovníkům, dopisy s dotazy, které příspěvky je nejvíce zaujaly. Dotazy jsme zaslali především universitním pracovníkům. Byla to jakási "průzkumná" forma soukromé ankety redakce - některé dopisy postupně uveřejníme v rubrice čtenářů. Ve všech odpovědích universitní pracovníci zdůrazňovali vysokou úroveň příspěvků. Nejvíce zaujal esej V. KOSTKY "Čekání na Godota" / č. 3-5 / 1959 /, Sedmá elegie Jiřího Ortena od Josefa BENÁČKA / č. 8 / 1958 / a LISTOPADOVO "Světlo naproti" / č. 1 / 1958 /; dále pak DRESLEROVA studie "Navrátilce F. KAFKA v lidovědemokratické Praze" / č. 1-6 / 1959 /, ŽELIVANOVY studie o literatuře exulantů v době husitské / č. 1 / 1958 a č. 1-2 / 1959 / a ve všech odpo-

vědích byl pak uveden programový článek ARCHY z prvního čísla prvního ročníku. /květen 58/ Někteří se také zmínili o zajímavé evokaci Kolumbova zjevu v Christenově románě, ovšem zdůrazňovali, že forma „na pokračování“ značně zatěžuje.

Podle řady připomínek budeme se snažit upravit obsah a zaměření listu - především pak vyjdeme vstříc přání, aby bylo více charakteristických citátů „Zrcadla domova“ a k ukázkám z tvorby zakázaných a uvězněných spisovatelů a básníků budeme připojovat biografický přehled. Rovněž tak ostatní exilové literatury - především ruské a ukrajinské - budeme věnovat systematickou pozornost.

ně.

& & &

AUTOŘI DEVÁTÉHO SVAZKU ARCHY :

Petr D E N /New York/ - Jaroslav D R E S -
L E R /Mnichov/ - Ivan J E L Í N E K /Lon-
dýn/ - František L A Z E C K Ý /umlčen ko-
munistickou justicí/ - Pavel Ž E L I V A N
/ Benevento/ a řada dalších.

& & &

ARCHU řídí redakční rada. Odpovědný redaktor Josef NĚMEČEK. Vydavatel Čs. uprchlický výbor v Německu, Mnichov, Tivolistrasse 1/2. Toto číslo vyšlo 15.zářím 1959.

Roční předplatné DM 8,--

Vydavatel:

Kulturní sekce Čs. uprchlického výboru v Mnichově, Tivoli Štr. 1/2

CS. UPRCHLICKÝ VYBOR V NEMECKU

MNICHOV 1959, SVAZEK 10/11

7. LISTOPAD /DEN NEZNÁMEHO POLITICKÉHO VĚZŇE/MODLITBA V TRESTNICI

Ťažká to býva modlitba
tá naša trestanecká
ruženec slz a vzdychov bolestných
s krížovou cestou neprestajnou,
so zrakom k zemi upretým
akoby pochod pohrebný
Circumdederunt me...

Bože, čo byvaš v nádhere,
počuješ prosby žobrákov
zbavených vzdychu, lásky, dobroty,
prikutých k murom kazemát,
horších nad zločincov ?
počuješ vzdych náš prízemný,
Ty veľký Bože, v nádhere ?

Tie bledé desiatky
ako tvár trestancova
v matnom svetle sa ligocú
v ruženec bolestný.

Na mrežiach láme sa
chorobný vzdych náš po nociach
lipnuci v modlitbách
loretských litánií:

Oroduj za nás, Bolestná,
dožič nám slnka, lásky, útechy
a chrán, chrán malých chudobných.
Taká je naša modlitba
spušťanie krvi do duší
aby v nich život nezhasol.

/Úryvek z cyklu „Na mrežiach zlomená“ z knihy
MODLITBY V PÚTOCH, sestavil dr. I. KRUŽLIAK./

ThDr. Jiří S V O B O D A :

DĚJINY UKRAJINSKÉ KULTURY

=====

Ivan Mirčuk, profesor dějin filosofie na Svobodné ukrajinské universitě zamýšlí se v tomto díle &/ nad jednotlivými umělečskými epochami, jak se ve svém vývoji zrcadlily v ukrajinské literatuře, školství, hudbě, architektuře, vědě a umění. Nejde mu jen o vytýčení národnostních prvků, nýbrž zachycuje tvůrčí kausalitu západních vlivů v ukrajinské vědě a umění již renesančního údobí. Dílo není zbytečně zatěžováno historickými daty, nýbrž sa zaměřuje na analýsu ukrajinské duchovní sféry od historických počátků až po současnost a zdůrazňuje poslání ukrajinské kultury na Západě v širokém rámci dění světa a boje proti sovětskému imperialismu v oblasti svobodné vědy a kultury. Je to dílo jedinečné svým zpracováním, které vznikalo desetiletí a pro odborníka se stává nezbytnou součástí pro studium kulturních otázek východní Evropy. Obsáhlost a vědeckou ukázněnost nejlépe ukazují kapitoly v podstatě tak odlišné jako je např. národopis nebo dějiny ukrajinské filosofie.

Při této příležitosti jsme se znovu zamysleli nad významem a posláním UNIVERSITAS UKRAINENSIS PRAGENSIS, které si autor DĚJIN UKRAJINSKÉ KULTURY všímá jen v přehledných informacích. Ukrajinská universita používá i dnes dodatek PRAGENSIS a je tedy do určité míry „naše“, jak

&/ GESCHICHTE DER UKRAINISCHEN KULTUR, Isar-Verlag MÜNCHEN

napsala jednou výstižně TRIBUNA. /&&/

Co nás k ní dále váže je postava jejího dnešního prorektora profesora dr. I. MIRČUKA - osobního přítele presidenta Tomáše Garrigue MASARYKA, jehož filosofickou soustavu rozebral ve vynikající analýse /„Slovanské ideje ve filosofii Tomáše G. Masaryka“/ /&&&/

Ukrajinské universitě a některým jejím profesorům věnovaly pozornost všechny významější exilové listy: Hlas exilu, České Slovo, Demokracie v exilu, Sklizeň, Tribuna a téměř všechny západní rozhlasové stanice vysílající v naší řeči.

České slovo v rámci ankety „Co daly naše země cizím národním exilům“ uveřejnilo článek profesora MIRČUKA o Masarykovi a ukrajinské universitě, ve kterém MIRČUK mezi jiným praví:

„Jméno Masarykovo má zvláštní zvuk v kruzích ukrajinských emigrantů, kteří musili po první světové válce opustit vlast.“

&&/ TRIBUNA - leden/únor 1954 - str. 16

&&&/ „Dílo se stalo namnoze východiskem ke studiu slovanských tendencí v Masarykově filosofickém a literárně-kritickém díle. Osudy vědce-exulanta Mirčuka, který je dnes členem mnoha mezinárodních vědeckých institucí a akademií, jsou uzce spjaty s dějinami nejstarší exilové vysoké školy, Svobodné ukrajinské university. Profesor Mirčuk je dnes jediný žijící vysokoškolský profesor-exulant, který přednášel již na vysoké škole před bolševickou okupací Ukrajiny.“
/ČESKÉ SLOVO - ročník 2/číslo 9 - strana 1/

Neboť nositeli tohoto jména se může především děkovat, že mnozí zástupci duševního života Ukrajiny našli po útěku utočiště a přiměřené pracovní možnosti v Československu. Tak se seskupili bývalí profesori kijevské, lvovské, charkovské a černovické university kolem ukrajinské Almy Mater..." &&&/

A na jiném místě:

"Na Masarykův podnět byla otázka ukrajinské university ve vládě ministerského předsedy Černého pozitivně vyřešena. Universita dostávala měsíční subvence a právo používat k přednáškám posluchárny české university. Současně byl vytvořen za předsednictví profesorů BIDLA a KOLESY česko-ukrajinský výbor, který, vybaven dostatečnými finančními prostředky, rozdělával stipendia stovkám ukrajinských studentů. President Masaryk vytvořil též ze svého soukromého fondu 12 stipendií pro Ukrajince, kteří se chtěli po ukončení vysokoškolského studia věnovat vědecké práci." &&&/

Řada našich studentů-exulantů po komunistickém puči na této universitě studovala, nebo dokončila svá studia ve vlasti započatá - případně složila maturitu před oficiální maturitní komisí, neboť Svobodná ukrajinská universita spadá přímo pod německé ministerstvo školství.

&&&/ ČESKÉ SLOVO ročník 2/číslo 9 - str. 1
a 3 - T.G.MASARYK A UKRAJINSKÁ UNIVER-
SITA V EXILU

Příznivcem této university v minulosti byl jak Tomáš Garrigue MASARYK, tak Eduard BENEŠ, z univerzitních pracovníků pak dvojnásobný rektor Masarykovy university v Brně profesor ARNE NOVÁK. Svobodná ukrajinská universita v exilu má přechodně nyní fakultu právníckou, ekonomickou a filosofickou / s přírodovědeckou sekcí / v západním Německu a pobočné studijní ústavy v USA, Kanadě a ve Francii.

Ukrajinská universita v exilu po prvé v dějinách evropské kultury vytvořila ideu svobodného vysokoškolského bádání a vyučování mimo půdu vlasti a v této době byla vzorem jiným svobodným vysokoškolským ústavům, ať už to byla Universita SE ve Štrasburku nebo svobodná universita v Západním Berlíně, či svobodná baltická universita v Pínebergu a konečně i Masarykova kolej, která v letech 1948 až 1950 existovala v Ludwigsburku. Tyto pokusy však všechny brzy zanikly. Svobodná ukrajinská universita trvá již 38 let.

Svobodná ukrajinská universita je nejstarší a organicky nejpevnější ze všech exilových vysokoškolských a vědeckých ústavů. Její historie má mnoho společného s námi. Když po prvé světové válce emigrovala převážná část ukrajinské inteligence do Vídně, vznikla v jejích kruzích myšlenka na založení svobodné ukrajinské university v exilu pro potřeby studující mládeže, která z politických důvodů - mnohdy se zbraní v ruce - musela opustit svou vlast.

Z iniciativy Syndikátu ukrajinských spisovatelů a žurnalistů v exilu vznikla pak v lednu 1921 Svobodná ukrajinská universita v hlavním městě podunajského státu. Ale vídeňská půda byla pro vývoj této vědecké a pedagogické instituce nevhodná a nebezpečná. V čele nového ústa-

va stáli vědci světového formátu, exulanti-profesoři LYPYNSKIJ, HRUŠEVSKIJ, DNISTRIANSKIJ, KOLESA a jiní.

Zásluhou prvního presidenta Československé republiky profesora Tomáše Garrigue Masaryka, který měl vždy kladný poměr k Ukrajin-
cům, bylo přeneseno toto vědecké učiliště do Prahy, kde vyvinulo ihned tvůrčí aktivitu mezi četnou ukrajinskou mládeží, stouštěnou ve vojenských střediscích v Josefově. Rozhodnutím ministerské rady republiky Československé obdržela svobodná ukrajinská universita právo asyly a byla jí poskytnuta velkorysá materiální pomoc.

Ukrajinci statečně bojovali proti hordám Rudé armády, která byla ve veliké přesile. Po katastrofě ukrajinsko-haličských jednotek v květnu 1919 přešla část ukrajinské armády na československé území a požádala o právo politického asyly. Tito vojáci ještě s jinými exulanty tvořili první posluchače na pražské ukrajinské universitě. Přednášky navštěvovali jak na ukrajinské, tak i na Karlově universitě. Úroveň ukrajinské university byla vpravdě evropská, poněvadž profesorský sbor soustřeďoval významné vědecké pracovníky, jako byl na příklad chemik profesor HORBACEVSKIJ, osobní přítel Masarykův, zeměpisec RUDNYCKIJ, filolog Štěpán SMAL-STOCKIJ, člen Všeukrajinské akademie věd v Kijevě, historik BIDNOV, profesor TIMOŠENKO, &/ který je nyní profesorem na americké universitě v San Franciscu a jiní.

Rektorem university byl zvolen profesor KOLESA, bývalý děkan filosofické fakulty ve Lvově.

&/ bývalý asistent profesora PAVLOVA

Na právnické fakultě působil profesor DNISTRJAN-SKIJ, člen kijevské Akademie věd, obzvláštní příznivec a obdivovatel českého národa. Přednášky se konaly z Masarykova rozhodnutí v posluchárnách Karlovy university a na ostatních vysokých pražských ustavech. Profesor HORBAČEV-SKIJ byl přednostou na chemickém ustavě Karlovy university a řada dalších profesorů ukrajinské university přednášela na československých vědeckých ustavech.

O vědeckém životě ukrajinské university v Praze svědčí také její rozsáhlá publicistická činnost, zahrnující několik desítek vědeckých spisů, vysoko ceněných v odborných československých kruzích. V této významné ediční činnosti pokračuje i nyní v Mnichově.

Ukrajínští vědci se také živě podíleli na vydavatelské činnosti československých vědeckých a pedagogických institucí. Ve sborníku na počest presidenta Tomáše Garrigue Masaryka, obsahujícím práce různých evropských vědců, byla svobodná ukrajinská universita zastoupena českým a anglickým pojednáním profesora dr. Mirčuka - dnešního prorektora university - o slovanských prvcích v Masarykově filosofii. Tato studie, později několikrát vytištěná - se stala namnoze výchozím pramenem ke studiu této otázky českými slavisty. Kolem university se sešla řada vědeckých společností, například roku 1923 byla založena Historicko-filologická společnost, která během své dlouholeté činnosti uspořádala přes 500 vědeckých přednášek a seminářů a vydala řadu vědeckých sborníkových prací. Dále Společnost ukrajinských lékařů, která pomocí stipendií pečovala o rozdělení lékařských odborníků na československých klinikách. Podobně vznikly i odborné společnosti ukrajinských inženýrů, přírodovědců a tak dále. Významnou institucí, vděčící iniciativě některých Dějiny ukrajinské kultury na Karlově univ. přednášel prof. DOROSENKO

členů profesorského sboru Svobodné ukrajinské university za svůj vznik, zejména prací profesora ANTONOVIČE, bylo Museum ukrajinského boje za svobodu v Praze, které se během několika let vyvinulo v důležitou instituci a ohnisko protikomunistického boje. Za války bylo toto museum zničeno.

V ukrajinské a anglické publikaci, která nedávno vyšla, hodnotí dnešní rektor svobodné university Masarykův poměr k této vědecké - dnes již můžeme říci evropské instituci.

V rámci krátkého kritického pojednání není možno zachytit všechny momenty ze života a činnosti Svobodné ukrajinské university, ale jedna okolnost nesmí být nikdy přehlédnuta: je nutno zdůraznit mimořádně pozitivní poměr vlády republiky Československé, zejména hlavy státu, presidenta profesora Tomáše Garrigue Masaryka, ke Svobodné ukrajinské universitě. Když bylo později pro částečné politické sblížení Československa se Sovětským svazem započato s likvidací vyšších ukrajinských škol, jako na příklad pedagogického institutu, nebo vysoké školy zemědělské v Poděbradech, udržela se svobodná ukrajinská universita až do vypuknutí druhé světové války jen díky zvláštní přízni Tomáše Garrigue Masaryka, později i dr. Beneše. Není nezajímavé, že dnes, kdy je filosofické dílo Masarykovo na komunistických universitách v Československu zakázáno, rozebírá se jeho filosofický odkaz ve filosofických seminářích exilových universit.

Při této příležitosti vždy s díkem vzpomínáme, že president Masaryk ze svého vlastního dispozičního fondu dal řadu stipendií k dis-

posici absolventům Svobodné ukrajinské univerzity, aby jim zajistil možnost přípravy pro budoucí vysokoškolskou dráhu.

Je pochopitelné, že se ukrajinští vědci a pedagogové podíleli na nejrůznějších mezinárodních a slovanských kongresech, kde zastupovali ukrajinskou vědu i umění a navazovali styky s ostatními evropskými vědci. Předním pracovníkem na poli spolupráce evropských vědců byl profesor ŠCERBAKIVSKIJ, který během svého působení na univerzitě se zúčastnil patnácti kongresů, na kterých přednášel o různých vědeckých problémech ukrajinských i evropských.

Za doby nacistické okupace byl vědecký život omezen a po příchodu Rudé armády do Prahy museli pochopitelně ukrajinští exulanti odejít na svobodný Západ. Malá skupina vědců pod vedením profesora ŠCERBAKIVSKÉHO obnovila universitu na bavorské půdě. Tento iniciativní čin došel schválení a podpory amerických míst i bavorského ministerstva kultury. Počátky této obnovené činnosti byly sice velmi nesnadné, universita se musela opírat především o podporu Američanů ukrajinského původu a o ministerstvo kultu. &/ Protože svobodná ukrajinská universita užce spolupracovala s církevními činiteli, poskytl jim nejvyšší představitel ukrajinské katolické církve v Římě arcibiskup dr. BUČKO značnou podporu v jejích začátcích. Profesorský sbor byl rozšířen o bývalé sovětské univerzitní profesory, kteří uprchli za druhé světové války na Západ.

V létě 1948 se účastnila již i Svobodná ukrajinská universita prázdninového mezinárodního kurzu vysokoškolských pracovníků. Pozvání se jí dostalo jako jediné zahraniční škole v americké

&/ Podle výnosu bavorského ministerstva školství jsou všechny akademické hodnosti a diplomy uznávány a rovnocenné diplomům a hodnostem německých universit.

zoně Německa. Již tehdy se projeví pracovníci ukrajinské university jako nekompromisní stoupenčí myšlenek sjednocené Evropy.

Svobodná ukrajinská universita v exilu měla vždy velmi kladný poměr k československým ponorovým exulantům-vysokoskolákům, z nichž mnozí studovali jak na fakultě právnické, tak především na fakultě filozofické. Rovněž tak i s ukrajinskými vědeckými ustavy ve Francii, v Americe a v Kanadě spolupracuje řada Čechoslováků.

Význam osobnosti Masarykovy byl znovu zdůrazněn i při promoci poslance italského parlamentu ALLIATIHO DI MONTEREALE. Alliatí je členem parlamentní zahraniční komise a presidentem Mediteránské akademie v Palermu, která sleduje nové cesty spolupráce mezi národy středomořského prostoru. Ve svém promočním projevu Alliatí zdůraznil, že Středozemní moře, jehož vlny cymývají stejně břehy italské, egyptské jako i ukrajinské, se v budoucnosti jistě stane novou spojí mezi velkými civilizacemi fénickou, řeckou a římskou, byzantskou a maloasijskou. Dr. Alliatí je především znám jako bojovník za zájmy a práva exulantů za Železnou oponou, kteří našli svůj asyl v Itálii. Památný je jeho boj z roku 1949, kdy se v italském parlamentě jako první rozhodně postavil proti snahám Sovětského svazu, aby stovky politických uprchlíků byly vráceny Sovětům. Jeho místopředseda Italsko-ukrajinského svazu v Římě se zasloužil o popularisaci slovanských myšlenek a kultury mezi italskými vědeckými a politickými činiteli. Slavnostní promoční akt vykonal rektor Ivan MIRČUK, děkan profesor STUDNICKÝ a promotor profesor ORELECKÝ.

Mezi četnými hosty byl šéf státní kanceláře

dr. SWEND, dále profesor dr. RHEINFELDER z ministerstva školství i italští diplomatictí zástupci, jakož i zástupci německých universit. V závěru promočního aktu promluvil profesor dr. RHEINFELDER o politickém a kulturním významu tohoto slavnostního aktu a mezi jiným zdůraznil skutečnost, že ukrajinská svobodná universita zůstává v západním světě symbolem boje proti komunismu na akademické a vědecké frontě. Ve svém projevu také poukázal na činnost tohoto vysokoškolského vědeckého ústavu během svého dvacetipětiletého působení v Praze v Československu a s vděčností vzpomněl na podporu československého národa této instituci a především pak na podporu prvního presidenta profesora Tomáše Garrigue Masaryka. &/

& & &

SVĚDECTVÍ ŠTEFANA SPENDERA

=====

Na 30. Kongresu PEN-klubu ve Frankfurtě byl anglický básník Štefan SPENDER přímo symbolem hlasu svědomí - svědomí svobodného světa. Byl to on, který první poukázal na osudy básníků v komunistických vězeních. Byl to on, který předsedal konferenci svolané maďarskou sekcí střediska exilových spisovatelů PEN-klubu pro osvobození Tibora DÉRYHO. Dnes přinášíme jeho portrét z knihy BÜH, KTERÝ ZKLAMAL. V 8. svazku ARCHY jsme přinesli z této knihy již profil amerického černošského spisovatele Richarda WRIGHTA, který podobně jako SPENDER vystřízlivěl z komunismu.

x

&/ Pro doplnění srovnej "Co daly naše země Evropě a lidstvu" - str. 279

SPENDER se narodil roku 1909; socialistou se stal již za svých universitních studií ve Švýcarsku a v Anglii a v roce 1937 vstoupil na krátkou dobu do komunistické strany. Přiměly ho k tomu zkušenosti z hospodářské krise třicátých let, netečnost západních demokracií k růstu Hitlerovy moci a válka ve Španělsku. Spender nebyl nekritickým obdivovatelem nevybíravých metod komunistické praxe, ale jako četní západní intelektuálové té doby podlehl teoretické vidině slibovaného ráje komunistické budoucnosti. Kritika morálního úpadku a slabosti západních demokracií před druhou světovou válkou ho dovedla k víře, že násilnické metody bolševické „diktatury proletariátu“ jsou jen dočasným výstřelkem a cenou, kterou je nutno platit za nezbytnou revoluční přestavbu sociálního řádu. Věřil, že potlačení veškerých lidských práv a svobod v Sovětském svazu je jen přechodným zjevem, který pomine, jakmile revoluce plně zvítězí.

Netrvalo však dlouho a Spender ze svého čistě teoretického zanícení pro komunism vystřízlivěl. Praktická politická práce ve Španělsku, kam odejel na žádost anglické komunistické strany, mu otevřela oči. Na frontě i v zázemi byl svědkem komunistických intrik a pokusů o násilné uchvácení moci v republikánském Španělsku, zatímco komunistická propaganda mluvila o demokratické lidové frontě. Komunisté budovali „lidovou frontu“ jenom proto, aby oklamali poctivé demokraty a republikány a aby se jejím prostřednictvím zmocnili absolutní diktátorské moci. Pro dosažení svého cíle se neštítali použít nejpodlejších lží a násilnických zločinů a vražd.

Po návratu ze Španělska se Spender s komunisty

veřejně rozešel, neboť bolševická praxe ho přesvědčila, že komunisté nejen nejsou schopni vybudovat lepší společenský řád, ale naopak obnovují nejhorší formy otroctví, jaké kdy lidstvo poznalo.

Spendera znechutila bezpátečnost komunistů, jejich slepé doktrinarství, násilnictví a nestoudná lživost jejich propagandy. O naprosté servilnosti bolševiků partajní diktatuře se přesvědčil na mezinárodním kongresu spisovatelů, který se konal v červenci 1937 ve Valencii a v Madridě. Píše o tom:

"V té době právě vyšla kniha André Gida NÁVRAT Z SSSR, která líčila atmosféru utisku a strachů v Sovětském svazu. Komunisté na celém světě spustili povyk, jako matka rozmazleného jedináčka, kterého učitel veřejně pokáral. Z Gida, kterého až dosud veřejně opěvovali jako největšího světového spisovatele, který se šel poklonit nejpokrokovější demokracii na světě, se rázem stal fašista, zrádce, a bezvýznamný dekadentní pisálek. Stejnou písničku spustili sovětská delegáti na kongresu a vyznačovali se arogancí a duchovní ztrnulostí. Žádný z jejich projevů neobsahoval zhola nic o literatuře, zato však spoustu nadávek na Trockého, Gida a nechutné chvalozpěvy na Stalina. Žádný ze sovětských delegátů, mezi nimiž byli Ilja EHRENBURG, Alexej TOLSTOJ a KOLTZOV, nikdy neřekl nic, veřejně ani soukromě, co by bylo mohlo přispět k diskusi. Žádný z nich neměl ani náznak vlastního názoru na cokoliv. Koltzov vynikal improvizováním parodií na Giedeho knihu, ale ani to ho

nezachránilo před likvidací po návratu do SSSR."

Jako myslící člověk, zvyklý dělat závěry na základě vlastního pozorování a objektivně ověřených skutečností, Spender nemohl přijmout slepou jednostrannou komunistickou doktrínu a propagandy. Nemohl přijmout tvrzení, že všechno komunistické je bílé a všechno nekomunistické černé, že všichni komunisté jsou bez chyby a všichni nekomunisté reakcionáři, zrádci a fašisté. Že pravověrní komunisté takto černo-bíle myslí, potvrdil mu Matyáš RÁKOŠI, který mu v roce 1947 s rozhořčením tvrdil, že britská labouristická vláda je fašistická. Když se ho Spender ptal, z čeho tak soudí, odpověděl mu Rákoši:

"Ze dvou důvodů: Za prvé, nezmocnili se britské armády; a za druhé, nezmoonili se Scotland Yardu."

Rákoši prostě nedovedl pochopit, že socialistická vláda nezneužila své posice k usurpování moci ve státě násilím, prostřednictvím stranické infiltrace armády a policie, tak jak to dělali komunisté v Maďarsku, Československu a ostatních satelitních zemích SSSR.

Spender, který bedlivě studoval a srovnával marxismus s bolševickou praxí, dospěl k závěru, že tak zvaná diktatura proletariátu, která má časem odumřít v beztrždní komunistické společnosti, je největším podvodem v dějinách, neboť bolševická diktatura nevykazuje sebemenší náznaky "odumírání". Právě naopak. Jakmile je jednou násilně ustavena, změní celý administrativní aparát v policejní režim bezohledného utlaku a vykořisťování a upevňuje svou po-

sici absolutní moci, proti níž není odvolání, všemi prostředky, které jí technická vyspělost dvacátého století dává k dispozici. Z tohoto poznání dochází Spender k závěru, že celosvětová diktatura proletariátu, o níž komunisté usilují, by byla nejtrvalějším a největším neštěstím, jaké může lidstvo postihnout. Spender píše:

"Ruská zkušenost ukazuje, že žádná politická strana, komunistickou nevyjímaje, není s to produkovat diktátory, byrokraty a policii, kteří by byli ochotni dobrovolně odumřít. Dnešní sovětská praxe policejního teroru je proto předobrazem katastrofy, která by postihla lidstvo, kdyby se komunistům podařilo ovládnout celý svět."

V závěru Spender říká:

"Jsem dnes pevně přesvědčen, že komunisté nejsou schopni vybudovat lepší svět. Důvod, proč tak soudím, je ten, že v komunistické diktatuře je soustředěno příliš mnoho nekontrolovatelné moci v rukou několika jedinců. Nemožnost kritiky jejich teroru vystavuje zotročené masy na pospas jejich nejhorším lidským vlastnostem: podezřívavosti, závisti, krutosti, lakotě a dravé touze po moci. Protože nevěřím, že komunisté jsou schopni vytvořit beztrždní společnost a ze zkušenosti naopak vím, že budují bezpříkladnou tyranii, odmítám podříditi svůj úsudek a své myšlení jejich diktátu."

Dokud budou na světě lidé Spenderovy duchovní integrity a odvahy, bolševické plány na zotročení světa se nezdaří.

& & &

Z GALERIE UVĚZNĚNÝCH A UMLČENÝCH SPISOVATELŮ

František KŘELINA : &/

KRAJINA ZASLÍBENÁ

=====

Na tomto světě žádná jiná - mohl bych opakovat o této krajině, jíž věřím... / Z dopisu Josefa PEKAŘE městu TURNOVU r. 1920/

Staré lípy rohozecké, které zobrazil ve svém dřevorytu Karel VIK a od nichž počal Josef PEKAŘ svou obhlídku po dějinách středního Pojizeří, když psal k Vikovu Českému ráji studii

&/ František KŘELINA je jeden z největších moderních českých slovesných umělců. Autor slavných ruralistických románů a novel počtených Státní cenou československou - PUKLÝ CHRÁM 1937, HLAS NA POUŠTI, JALOVČÍ STRÁNĚ, KLÍČE KRÁLOVSTVÍ, DCERA KRÁLOVSKÁ BL.ANEŽKA ČESKÁ. KŘELINA byl odsouzen komunistickou justicí r. 1952 na 12 let.

na výsost syntetickou, dočkaly se poslední pouti mrtvého těla velkého historika a věrného syna Josefa PEKARE, putujícího z Daliměřic na hřbitov jenišovický; a vzdaly mu čest pozdravem svých korun, jak o nich v závěru uvedené studie napsala ruka tenkrát ještě jistá a pevná.

Sotva někde v jiném kraji bychom častěji mohli slyšeti vyznání lásky tak vroucí, jako učinil na nejednom místě a při nejedné příležitosti zvěčnělý křisitel české minulosti; sotva by se v jiném kraji vědec, jehož vášen pro původní skutečnost dějinnou byla jednou z nejmocnějších vlastností jeho osobnosti vskutku mohutné, dal proniknouti tak vřelým citem rodácké příchylnosti, jako činil Josef Pekař, jehož osamělý věk mužný i kmetský zalidňoval hlavně kraj a jeho společenství: Český ráj, zaslíbená krajina Pekařova, určila sama skrze synovskou lásku podobu této své větve, jejíž svérázná vrstevnatost vzešla z rodné země, k níž se přikláněl citem i vůlí. Dovedl slyšeti jako nikdo její druhý hlas, opíral se o moudrost její tradice, již nalézal i tvořil, dobíral se jejích jistot dřív, než je sám přesně vyslovil. Ve své KNIZE O KOSTI přišel „ze světa modliteb a zázraků našich duchovních počátků mezi hory a lesy, na záspí vesnických statků“. Na výpravách ke své „milence Kostí“ četl se zvláštní pozorností prosebný nápis na soše sv. Václava pod hradem: „Svatý Václave, od panování kacírů vysvoboď nás!“ Povšiml ho si tak, že jej dal vysaditi ve své knize původním písmem a v původní úpravě - sotva jen náhodně. Ačkoliv nikdy nepostrádal statečnosti, když se měl postavit proti míněním ustáleným, přece ještě po letech opakuje ve zmíněné studii tento téměř anonymní hlas země obráčené, jako by se o něj měl opřítí, jako by jemu samému měl dosvědčiti správnost jeho názoru. Stanul před ním v

plném věku mužném, a přece tenkrát teprv nacházel a budoval svou velkou, lze-li tak říci, odbojnou koncepci dějinnou, která uviděla v barokní době české nikoli pouze násilí, ale také řád, nikoliv pouze dobu zatemnělou, ale také náboženskou zvroucenělost, kdy se kraj zase jako v době gotické pozdvihuje svými horami k Bohu. - A podobně také pro svůj soud o husitství našel oporu v dějinách svého rodného kraje, „jímž a skrze nějž učíme se milovati celou vlast“ / a já si nemohu odříci, abych nepoukázal na tu krásnou PEKAŘOVU předložku skrze z r. 1909, kdy jí ještě brusiči vymítali/: nejenom v tom, že střední Pojizeří stálo dlouho proti husitskému odboji, ale také v tom, že všechny tři pamětihodné muže, kteří se v jeho kraji přiklonili k straně podobojí a stali se budovateli strany mírnější, pana Čenka z Vartenberka i pány Hynka a Haška z Valdštejna, spojuje podle Pekařova soudu „jedna politicky zralá myšlenka: smířit věc kalicha jak s ostatním křesťanstvím, tak s obnovením pokoje a právního řádu v zemi“, hněvy a obavy všech tří se obracejí proti anarchii a tyranii tábořské. Nuže, není toto vlastně ve zkratce i názor Pekařův? Nevychází jeho kritika tábořské revoluce z téže věrnosti řádu, jehož popření znamená rozvrat, jako obavy tří husitských pánů z pojizerského kmene Markvarticů? Nepromlouvá tu do zdychovnělé a odzemštělé blouznivosti jižních Čech zemitější i střízlivější hlas severočeského lidu, jehož mluvčím se stává na počátku věku dvacátého historik z kořene selského, Josef Pekař? Nestaví se k bouřím, jejichž sláva hrozila udávití Čechy, i proti pojetí Palackého právě s tím smyslem pro skutečnost a pro řád, jako to činili představitelé jeho kraje už před pěti stoletími?

Není žádné tajnosti v Pekařově lásce k jeho

krajině zaslíbené. Vyznal se z ní kolikrát přímo mužně i slovem vzrušeným, které by ctílo básníka. Ale on v ní tkví nikoli pouze láskou, skrze jeho ústa mluví sám duch této požehnané krajiny, sama její moudrost - a patří jen k Pekařově rodácké věrnosti, že - podobně jako ona, která dávala drahokamy a první kamenáře - dovedl pro ně naléztí formu právě tak přesnou jako líbeznou. "Osvícenství milovalo topoly. Dnes po nich není stopy, snad i proto, že Český ráj celou svou povahou se vzpírá osvícenskému lineálu," praví o ní v uvedeném studiu se vši jadrností, která je dána jen slovu předmětně živému, a my bychom mohli dodat, že také jeho rozumové a přece citově vřelé bytosti není vzdáleno nic tak, jako racionalistické osvícenství, jehož kriticisťm ochuzoval národ již dost zchudlý. Ale nepřál na druhé straně ani jihočeské blouznivosti, která jej svou zarputilou věrností pravdě poznané obrátila téměř v niveč. Byl i v tom syn svého kraje, který se zdvíhá od roviny k podhůří, toho se dotklo novověké duchařské blouznění pouze v nejsevernějších oblastech, které líčil Antal STAŠEK - kraje, jehož hranice splývají s hranicí národností a kde tedy odjakživa cítili živěji než ve středu země nebezpečí odnárodnění; právě toto vědomí mu jistě oddalovalo německé luteránství ještě dřív, než se jím začal obírat vědecky. Český ráj je kraj romanticky krásný, ale tu romantičnost uvidí spíš pouťník než sedlák, který obdělává pole. A Josef Pekař jej miluje především jako syn selského rodu /po smrti, která se dotkla jeho rodiny dřív, než si také vybrala jeho, upínaly se jeho myšlenky hlavně k tomu, aby se jeho větev zelenala dál na půdě zděděné/, odmítá blouznivost, odmítá rozumářství, odmítá anarchii s rozvratem v dějinách i v přítomnosti a drží se země a skutečnosti, které se dovede podívat až

na kořen, je v tom kus selského šlechtictví, nikterak vzácného v této zemi skoro bez rodové šlechty. Také on obhlíží urodu zemskou, aby zkvétala, vznášeje ve chvílích posvěcení oči k nebesům.

Našel by se snad historik, který by napsal první díl KNIHY O KOSTI, i kdyby tak neučinil s takovým darem básnického pohledu, jako jej psal on. Ale lze zrovna hmatat, jak ho to táhne z panského sídla do poddanských vsí. „Jan Jindřich Hoberk z Heňdrštorfu... držel dvůr ve Ktové pod Troskami /hlavní díl jeho drží dnes má sestra, z druhé třetiny pocházel můj děd Černý/,“ píše Josef Pekař v druhém dílu KNIHY O KOSTI a sám kladu tu poznámku do závorek, ač jí jen jeho skromnost přikládá význam tak nepatrný. Nuže, tuto historii nepíše jen vědec, kterého zaujal předmět jeho zkoumání, tuto historii píše vlastní potomek těch rodů, jejichž bídu i svízele i nezmarnou životnost líčí, a přesvědčení i ušlechtilá zaujatost, s níž tak činí, má přízvuk až osobní. Ale všimněte si: ani tady nepíše velké věty o útlaku, kronika se mu mění ve zkoumání hospodářských podmínek, trpělivě probírá nejdřív fakta, lány a půllány, korce, desátky, kontribuce, berně, až teprv od nich se vzpíná ke konečnému soudu, který má platnost obecnou. Dovedu si představit, že by sotva jinak činil dnešní kostecký sedlák /na ně Josef Pekař myslil především, s nimi tam právě polemizuje/, také on by se stejnou důkladností a se stejným smyslem pro skutečnost zkoumal velikost gruntů a míru jejich zatížení, také on by dřív obešel hranice katastrů - jako historik Josef Pekař obešel hranice Kosteckého dominia, ač by snad nebyl tak výmluvný při líčení krajinných krás, oni oba věří hlavně tomu, co poznali na vlastní oči a co ohmatali

vlastní rukou. Právě tato selská důkladnost a solidnost, jak ji milují v tomto koutu země, stala se mu pravou jistotou, z níž vyšel: skrze ně poznává nevydatnost robotní práce i míru zatížení selského gruntu. - Bylo by bláhové tvrditi nebo věřiti, že při velkém historiku Josefu Pekařovi nestálo ni než tyto vlastnosti po výtce selské; bylo by bláhové přisuzovati mu jen tuto přízemnost, jejíž šťastná košatost se napájí z věrnosti kraji a rodu. V této jeho krajině „žádné jiné“ ožila v minulém věku také tradice táborů na vrších - jimi po třetí v dějinách vystupuje český člověk na vrcholy svých kopců, tentokrát nikoli proto, aby se přibližoval Bohu, jako činil za husitského chiliasmu, nebo aby na nich stavěl barokní kaple i sochy svých světců, nýbrž proto, aby dal výraz své touze po svém vlastním určení státním. Ani tato tradice nebyla cizí Pekařovu rodu - a také vyvolený historik Josef Pekař se zdvíhá a pozdvíhá nad tuto skutečnost, již obhlédl s důkladností takřka selskou, aby dal svým očím viděti a svému hlasu zazníti, kdykoli má promluvití muž. Ale jeho vidění je potom bohatší a jeho hlas je potom mocnější - ptáte se, proč? ptáte se, kde nabral té síly? Ach, proč! Protože již nemluví sám, protože v jeho hlasu zaznívá také hlas země, již miloval.

/ZE SBORNÍKU JOSEFU PEKAŘOVI./

& & &

NEJPLNĚJŠÍ ŽIVOT JE ŽIVOT NEJVĚTŠÍHO MNOŽSTVÍ NADEJÍ. OTAKAR BŘEZINA

Karel E R B A N :

KOMUNISMUS A TEORIE VĚDY

=====

Chruščov při své nedávné návštěvě v USA v debatě prohlásil, že úroveň vzdělanosti v Sovětech je dnes v celém světě nejvyšší a nakonec zdůraznil, že komunismus je vědou.

Toto tvrzení není nic nového. Vyznavači marxismu-leninismu tvrdí vytrvale, že objevili sociální a ekonomické zákony, které určují vývoj lidské společnosti nezávisle na lidské vůli a jsou přesvědčeni, že v duchu této vyšší zákonitosti je konečné vítězství socialismu přirozenou příští etapou dějinného vývoje. Když se mluví o vědě, je ovšem třeba odpovědět předem na otázku, co vlastně je věda. Věda vychází především z kritického zkoumání a uznává za vědecký zákon jenom to, co bylo probádáno a ověřeno dlouhou řadou navzájem neodvislých poznatků a zkoušek. Vědecký zákon není dogmatem, který by si vynucoval naši víru. O jeho platnosti se můžeme přesvědčovat kdykoliv se nám zachce a za jakýchkoliv podmínek. Platnost zákona o nezničitelnosti hmoty můžeme zjišťovat vědeckými pokusy, stejně tak jako platnost zákona o zachování energie. Podstatným rysem vědy je, že se vyvíjí a utváří podle nových poznatků. Vědecká formulace se neuzavírá žádné kritice a naopak podněcuje k dalšímu zkoumání a hodnocení.

Podstatným rysem vědy tedy je, že se revisionismu nevyhýbá a že jej naopak sama vyvolává. Jak se tedy v této souvislosti rýmuje věda a komu-

nismus ? Komunismus, pravil Chruščov, je věda, ale bude to nepochybně zvláštní druh vědy, protože je to věda neobyčejně nedůtklivá. Prohlašuje, že objevila zákony, které určují sociální a hospodářský vývoj lidstva, ale nedovoluje tyto zákony kriticky zkoumat. Kdo se toho odvažuje, kdo se odváží kriticky zkoumat třeba jen usnesení vrcholného orgánu komunistické strany, je pronásledován jako uchylkář, jako revisionista a bývaly doby, kdy byl také likvidován fyzicky. Jaká je to věda, která zakazuje kritické zkoumání, která se brání přístupu nových poznatků a nových zkušeností ? Povaha této komunistické vědy se projevila velmi názorně v různých konfliktech, ke kterým došlo v Sovětském svazu, kde komunistická strana autoritativně zasahuje do činnosti všech vědeckých ústředí. Není tomu ještě tak dávno, kdy v Sovětech znovu oživil spor kolem osoby představitele marxisticko-leninského názoru v biologii, kolem proslulého Trofima Lysenka. Ústřední orgán strany Pravda se koncem loňského roku velmi energicky ujal toho známého šarlatána proti kritikám, jež proti němu vznesla redakce Botanického Žurnálu. Pravda tenkrát zdůraznila, že mičurinský směr v sovětské biologii, jehož představitelem je Lysenko, se opírá o pevnou půdu dialektického materialismu. Ústřední orgán strany tehdy zdůraznil, že útoky na tento oficiální směr v sovětské biologii představovaný Mičurinem a Lysenkem jsou útokem na dialektický materialismus a na samou podstatu sovětského systému. Lysenkovi byla dokonce poskytnuta příležitost, aby své teze obhajoval v plénu ústředního výboru. Lysenko tehdy prohlásil, že některé časopisy, vydávané sovětskou akademií, se začaly stavět odmítavě vůči všem materialistickým zásadám sovětské mičurinské biologie, včetně zásady o dědičnosti nabytých vlastností. „Zdá se mi!“ prohlásil tehdy Lysenko

doslovně, „že ani prezident, ani sekretář Akademie, ani její člen Nesmejanov a sekretář jejího biologického odboru nepovažují za vědu naše teoretické a biologické zásady, ze kterých vychází praktická práce naší agro- a zootechniky.“

Lysenko se opravdu nemýlil, protože vedoucí sovětští biologové a s nimi celé redakce vedoucích časopisů toto učení za vědu nepovažují. /&/ Jaká je podstata této sporné otázky? Oč vlastně jde v tomto zásadním sporu mezi představiteli sovětské vědy a pavědy? Lysenko, který je zastáncem tak zvaného sovětského darvinismu odmítá učení o dědičnosti, učení o tom, že lidské vlastnosti a sklony nejsou výsledkem vlivu okolního světa, ale že jsou každému jednotlivci již vrozeny. Jsou určeny předem počtema povahou tak zvaných genů, obsažených v chromosomech zárodečných buněk. Odborníci v celém světě a také v Sovětském svazu podali nečetnou řadou pokusů jasné důkazy o tom, že se vlastnosti, kterých jednotlivci nabyl za svého života, nepřenášejí dědičným procesem na jeho potomstvo. Člověk, kterému byl amputován úd nerodí - jak známo - děti bez tohoto udu a okolní svět má na celý proces dědičnosti jenom velmi podřadný vliv. Tak zvaný sovětský darvinismus učí naproti tomu v duchu dialektického materialismu, že vnější hmotné podmínky mají v dědičném procesu vliv rozhodující, že vlastnosti, které jednatel ve svém životě získal, se přenášejí i na jeho potomstvo. Komunisté si tedy naivně představují, že je možno vytvářet příští lidskou společnost podle

jejích plánů, tak jako se pokoušejí plánovat průmyslovou a zemědělskou výrobu.

Tyto své představy nazývají vědou a tato jejich věda je nedotknutelná. Chruščov dal rozehnat celou redakci Botanického Žurnálu za to, že se odvážíla konfrontovat Lysenkovy fantazie s dokázanou vědeckou pravdou. Stalin ze stejného důvodu posílal vědecké odpůrce Lysenkovy na Sibiř a Chruščov přitom prohlašuje, že komunismus je věda. Nikdo se nebude přít o vysoké úrovni určitých vědeckých oborů v Sovětech, jejichž dokladem byl nedávný přilet rakety na Měsíc. Technická věda se v Sovětech rozvíjí se všemožnou státní podporou, ale jsou jiná odvětví vědy, ve kterých je dovoleno pracovat jen s klapkami na očích. Sovětští historikové jsou donucováni k výkonům přímo akrobatickým, podle toho, jak se právě na vrcholcích točí vítr a sociologové a ekonomisté nesmějí odbočovat s předepsané cesty.

Komunismus že je věda? Snad bychom spíše mohli říci, že je jejím popřením. Věda znamená svobodu kritiky, možnost neodvislého zkoumání, ale také možnost tápání, možnost omylů a snahu je napravovat. Komunismus chce však být neomylný. Ale právě proto, že se vydává za neomylnou vědu, obnažuje zranitelné místo, kde jej jednou ničivě zasáhne skutečné vědecké poznání. Konec feudalismu nenastal dobytím Bastily v Paříži, jeho konec připravili již před tím francouzští filosofové. A nebylo by divu, kdyby v dějinné analogii připravovala konec komunistického násilnictví a zpátečnictví právě sovětská věda.

K. R. :

O MNICHOVSKÉM DIKTÁTU

/O knize Borise ČELOVSKÉHO./

Když se před rokem naplňovalo dvacáté výročí mnichovského diktátu, komunistický tisk utočil proti československým demokratickým politikům a novinářům, žijícím nyní v exilu na západě. V řadě jmen známých se objevilo také jedno doma zajisté neznámé, Boris ČELOVSKÝ. Jakou „vinu“ na mnichovské tragedii má tento muž, kterému je nyní teprve asi třicet pět let? Před dvaceti lety chodil do gymnasia. Sám píše, jak v podzimních dnech roku 1938 ředitel školy v Bohumíně, kterou Čelovský tehdy navštěvoval, přišel do třídy a oznámil, že je poslední den vyučování, protože v pondělí přijdou Poláci, aby tento kus rozpadávajícího se Československa obsadili. Odpoledne 14. března roku 1939 stál Čelovský, jak sám vypráví, na ostravském mostě, který spojoval Moravu se Slezskem, když oddíly SS vtrhly do zbytku pomnichovského Československa. Nuže, tento muž, tehdy nedospělý jinoh, nemůže mít ovšem na tehdejších událostech nejmenší vinu, ani jen „vinu“ v uvozovkách. Podle komunistů se však provinil, že tehdejší události začal studovat bez slepé vášně a předsudků a že o nich vydal na západě vědecký spis, který nepřímou vyvrací, zčásti opravuje nebo doplňuje, případně staví na hlavu, některé komunistické téze o mnichovském diktátu. Účelem tohoto spisu však není polemika s komunisty.

Čelovského kniha se jmenuje „MNICHOVSKÁ DOHODA 1938“ a vyšla loni německy v Německém nakladatelském ústavě ve Štuttgartě ve sbírce pramenů a dokumentů, kterou tam vydává mnichovský Institut pro historii přítomnosti. To, že o ní mluvíme a že chceme spravedlivě vyzvednout její přednosti, neznamená nutně, že bychom se ztotožňovali s každým jejím zjištěním, myšlenkou, argumentací a hypotézou. V této souvislosti bychom rádi ocitovali několik slov, která v předmluvě napsal představitel mnichovského Institutu pro historii přítomnosti:

„Uveřejněním se Institutu důrazně přihlašuje k výkonu a celkovému postoji práce. Odpovědnost za jednotlivá pojetí zůstává však autorovi. Kniha je ovšem příliš hluboko prožitá, aby mohla být vždycky psána „sine studio“. Jestliže však Institut uveřejňuje významné práce z oblasti svého vědeckého zájmu, které nevznikly bezprostředně v jeho rámci, ale odpovídají jeho cílům, nemůže nikdy vykonávat ulohu cenzora a korektora. Vědecká svoboda autora je nedotknutelná.“

Potud vědecký ústav, který Čelovského práci vydal. Ani my nechceme ovšem censurovat nebo korigovat Čelovského názory. Možná, že budoucí bádání to nebo ono jeho zjištění ještě popraví. Na rozdíl od prací československých komunistických historiků o Mnichovu, které jsou vesměs jen politickými pamflety a propagandistickými hypotézami a mají pomluvit první republiku a demokracii, Čelovský hledá v lese lží pravdu. Zůstane mu zásluha, že tím k předmětu svého studia přistoupil jako československý demokratický vědec. Další jeho zásluhou je, že pravdou o počátku

naší tragedie v roce 1938 získává naši věci na západě nové přátele. Mnichov 1938 není Čelovskému epizodou v historii Střední Evropy, nýbrž křížovatkou evropských a světových dějin. Naši otázku klade opat jako evropskou a světovou a nazírá na ni ve velkých souvislostech časových i prostorových. Proto také dokazuje, jak Mnichov předznamenal v roce 1938 naši druhou katastrofu z roku 1948. V předmluvě ke své knize o tom Čelovský praví:

"Patří k tragedii Evropy, že si v dvaceti letech mezi dvěma světovými válkami nedovedla dát takový řád, který by učinil každou válku zbytečnou. Tato neschopnost přišla k dobru totalitním silám, z nichž jedna uvrhla Evropu do nové války, zatím co druhá po jejím skončení zotročila půl světa."

Čelovského kniha MNICHOVSKÁ DOHODA 1938 vyvrací mimochodem a aniž by to byl její vlastní cíl, hlavní komunistickou legendu, která tvrdí, že na rozdíl od západních velmocí a především Francie, byl prý Sovětský svaz ochoten Československu pomoci bez jakýchkoliv podmínek; kdyby o to býval pražskou vládou požádán. Po této stránce je důležitý zejména rozhovor tehdejšího sovětského ministra zahraničí LITVINOVA s jedním americkým novinářem, k němuž došlo už skoro rok před Mnichovem, 27. listopadu 1937. Litvinov tehdy předpověděl, že Hitler obsadí Rakousko a Československo a doslova prohlásil, že se Sovětský svaz nikdy nedá kvůli německým cílům proti Československu, - zaplést do války. Také ve dnech Mnichova byla úloha Sovětského svazu jiná, než jak to dnes líčí stranická propaganda. Sovětská vláda věděla, že Francie Československu nepomůže a ani ona nebyla ochotna pomoci. To, co v

kritických dnech přislíbila, byl jen kabinetní formalismus. V případě války mezi Německem a Československem, jak ujišťuje Čelovský, se Československo mělo na sovětské doporučení nejprve obrátit na Společnost národů. Teprve v případě, že by se většina členských států byla vyslovila pro pomoc Československu, byl Sovětský svaz ochoten uvažovat o pomoci i bez toho, že by do války zasáhla Francie. Sovětskému svazu tehdy běželo o to rozhodnutí oddálit, zauzlit situaci do diplomatických kliček, zamlít ji pod závojem kulatých slov a zůstat za každých okolností stranou. Zřejmě Sovětský svaz docela cynicky čekal, že by k žádnému usnesení Společnosti národů nedošlo, protože než by se tato instituce vůbec sešla a než by dospěla k výsledku, opuštěné Československo by asi bylo vykrvácelo. Že jsou dnešní tvrzení komunistické propagandy o Mnichovu zčásti čirým výmyslem, dokazuje Čelovský také konfrontací různých sovětských pramenů a jejich protikladů. Lučavce nezaujatého zkoumání neodolá žádný mytus.

Čelovského kniha MNICHOVSKÁ DOHODA 1938 má však ještě jeden důležitý politický aspekt. Ukazuje, že nezaujaté studium tohoto důležitého problému našich moderních dějin není sice možné doma, pod novou diktaturou, ale že je lze uskutečnit na universitách a ve vědeckých ústavech země, z které před jednadvaceti lety proti nám vyšla agrese! V tom je nejlepší příslib budoucnosti, aby už nebylo politických Mnichovů, zraedy, agrese a lží.

X X X

PŘÍŠTÍ ČÍSLO BUDE VĚNOVÁNO PROFESORU ARNE NOVAKOVI, OD JEHOŽ SMRTI UPLYNE 26. LISTOPADU 20 LET.

STUDIE O KULTURNÍM REVISIONISMU

=====

Studii profesora F. MUNKA o kulturní krizi a revisionismu v oblasti vědy a umění ve státech sovětské sféry otiskla významná západoněmecká revue AUSSENPOLITIK / č.9 - září 1959. / V úvodu profesor MUNK zdůrazňuje, že po posledních kongresech spisovatelských svazů v SSSR, Polsku a Československu je kulturní situace přehlednější a dává možnost se orientovat v bojích komunistických stran proti jednotlivým tvůrčím směrům na kulturní frontě v jednotlivých satelitních státech. Nás především zaujmají otázky týkající se Československa, které profesor MUNK postavil do popředí své studie. V ČSR - se podle profesora MUNKA - období "tání v literatuře způsobené XX. sjezdem KSSS a změnou generální linie světového komunismu" brzy prosadilo - díky II. sjezdu Svazu československých spisovatelů v dubnu roku 1956 a studentskými demonstracemi v květnu 1956, ale nedosáhlo té intensity jako např. v Polsku. Tendence druhého sjezdu byly označeny jako revisionistické a byl proti nim zahájen frontální útok ve všech uměleckých ideových Svazech, kterému korunu dala Celostátní konference Svazu československých spisovatelů v březnu 1959 a červnový sjezd tzv. socialistické kultury. F. MUNK správně vystihuje boj režimistických úředníků proti mladé literární generaci, především proti románu Jos. ŠKVORECKÉHO "Zbabělci" a poukazuje, že tento boj skončil zákazem literárního orgánu mladé generace - měsíčníku KVĚPEN. Munkova studie potírá tvrzení pražského ministerstva školství a kultury, že v Západním Německu nemohou vycházet objektivní vědecko-politické analýsy.

K.

x x x

VLACHOVA PRINCEZNA

=====

/Robert VLACH - "PRINCEZNA" - Sklizeň svobodné tvorby, str. 35 - Česká kulturní rada v exilu./
 Od dob Kovtunových Blahoslavených nevyšla v exilu tak umělecky tvárná kniha, jako je právě Vlachova PRINCEZNA. Motiv dítěte prochází celou Vlachovou tvorbou - v Princezně však dosáhl svého integrálního vrcholu. Básníkův údiv nad zrozením nového člověka - je básnickým údivem nad vznikem nového života, je údivem nad Boží láskou. Při čtení PRINCEZNY jsem si několikrát musel vzpomenout na Durychovy PANENKY - básnická čistota a síla lyrického projevu je stejná - Vlach je však oproštěn od vší erotiky a jako Durych přistupuje k dílu s velkou úctou a pokorou. /Odkud jsi přišla, křehká, měkká... a přece princezna? / - Vlachova sbírka je vyzdobena místo kreseb fotografiemi. Nezvyklý, ale jistě originální doprovod výtvarné výpravy sbírky. Rovněž i obálka Evy KASLOVÉ je šťastná. Princezna je sbírka básní, kterou po přečtení nedokládáme, nýbrž se k ní periodicky vracíme.

J.N.

x x x

ESEJ FELIXE MIKULY

=====

Prof. dr Felix MIKULA - THE POWER OF IDEAS - vydala edice Kamenný Erb jako 6. svazek - Mníchov 1959.

Profesora Mikulu znali jsme dosud jen jako autora řady závažných teologických analýz, průkopníka slovensko-českého porozumění na moderním základě a konečně jako autora řady podnět-

ných politických studií. Nyní vyšel v edici Československého uprchlického výboru v Německu jeho zajímavý moderní filosofický esej, který ztvárňuje sílu a dramaticnost ideje v moderní lidské společnosti. Esaj naši čtenáři měli možnost poznat v původní verzi otištěné v Arše č. 2/1958 - v přepracované a doplněné formě vyšel nyní anglicky v Kamenném erbů a znovu česky v římských STUDIÍCH vydávaných Křesťanskou akademií. K Mikulově eseji je připojen též literární profil autorův.

Ně.

x x x

HŘBITOVY MARKA HLASKA

=====

Institut Literacki v Mnichově vydal letos v knihovně KULTURY v českém překladu KAMILA R. BENY známou novelu Hlaskovu - HŘBITOVY. Markem Hlaskem i jeho literární prací jsme se v Arše zabývali několikrát / Viz Archa č. 7/58 a další /. Dnes si všimneme jen BENOVA překladu. Překladatel neměl práci snadnou. Hřbitovy je první Hlaskova kniha vydaná česky. V Československu vyšla sice před Hlaskovým odchodem na Západ ve Světové literatuře č. 1/unor 1958/ novela SMYČKA v překladu Lenky TEIGOVÉ-STACHOVÉ, která se ovšem snažila hrubý slovesný materiál, se kterým HLASKO obratně operuje - uhladit. Benův překlad Hlaska je věrný a čistý, plně charakterisující autora. Hlaskova mluva není hezká, ale má v sobě něco dramaticky vyzývavého a dynamického, a to jsme našli také v "HŘBITOVECH".

-ak-

x x x

Dr. Antonín K R A T O C H V I L :

PŘÍPAD ŠKVORECKÝ

=====

Nedlouho před Vánocemi 1958 přišla na knižní trh v Československu románová prvotina Josefa ŠKVORECKÉHO nazvaná ZBABLICI. Vydalo ji oficiální nakladatelství Svazu československých spisovatelů ČESKOSLOVENSKÝ SPISOVATEL v Praze /str. 365/.

Většina románové literatury, která vycházela v Československu v době "tání" - po XX.sjezdu KSČS - byla opatrnická, vypočtená na souhlas a úspěch. Škvoreckého román, zachycující osudy skupiny maloměstských mladíků ve dnech květnové revoluce 1945, je od začátku až do konce polemický a vyzývavý. Kniha realisticky vystihuje "období revoluce na českém maloměstě" a pod silným nánosem cynismu a nihilismu nacházíme umělecky vyzrálé lyrické pasáže.

Autorem románu je Dr.phil. Josef ŠKVORECKÝ, který zastával funkci zástupce šéfredaktora v nejčtenější literární revui v Československu - ve SVĚTOVÉ LITERATUŘE. Dr. Škvorecký ve svých studiích věnoval pozornost především moderní anglické literatuře a jako jediný v ČSR provedl hlouběji rozbor generace "rozhněvaných mladých mužů" - angry young men - ve studii "John Braine a jiní z rozhněvané generace" .&/

První širší odezvu na Škvoreckého prvotinu najdeme v Novoroční anketě orgánu Svazu českoslo-

&/ Světová literatura č. 4 - 1958

První ojedinělé hlasy zdůrazňovaly, že ŠKVORECKÝ zahytil obraz pravdivěji než REZÁČ v NÁSTUPU.

venských spisovatelů v Literárních novinách. Redakce se obrátila na některé československé spisovatele s otázkou, která kniha - česká nebo slovenská - je ze současné beletrie nejvíce zaujala. Řada spisovatelů tehdy uvedla Škvoreckého román ZBABĚLCI. Brněnský básník Jan SKÁCEL ve své odpovědi např. zdůraznil:

"Ta knížka není zbabělá. Škvorecký zná život, nepopisuje ho z knížek a denního tisku ! Na květnovou revoluci se dovedl podívat ze zajímavého pohledu, jeho zkrivené zrcadlo ukazuje přesně." /&&/

Povelem k lavinovitému útoku na Josefa Škvoreckého se stala kritika tehdejšího vedoucího redaktora kulturní rubriky Rudého práva Josefa RYBÁKA. Josef RYBÁK tehdy v Rudém právu napsal: /&&&/

"Literární noviny přinesly ve svém letošním prvním čísle anketu, ve které několik spisovatelů odpovídá na otázku, která česká nebo slovenská kniha je nejvíce zaujala a proč. Několik spisovatelů se tam také zmínilo o knize Josefa Škvoreckého ZBABĚLCI, kterou vydal koncem roku československý spisovatel.

Zasloužilý umělec Karel NOVÝ tu o Škvoreckém napsal:

&&/ Literární noviny č. 1 - 1. ledna 1959

&&&/ Rudé právo - 14. ledna 1959 - str. 4

- Nadaný autor mi připomíná kotě, si-
ce už značně protřelé a chytré, ale
nebezpečně napadené prašivinou. Má-li
být zachováno při životě, učinite, co
redakční rada Čs. spisovatele opome-
nula udělat: doneste je ihned k zvě-
rolékaři! -

Naproti tomu Karel PTÁČNÍK řadí prv-
tinu Škvoreckého k nové knize OČENÁŠ-
KOVĚ a knížkám LUSTIGOVÝM a jako v tě-
chto knížkách i v ní vidí „současnost,
něvymyšlenou, nevykonstruovanou, ne-
schematickou a objevnou.“

Kdo knihu četl, odpoví si snadno na o-
tázku, kdo má z těchto dvou autorů pra-
vdu. ZBABĚLCI zachycují osudy skupiny
maloměstských pásků ve dnech květnové
revoluce 1945 v čele s hlavní postavou
DANNYM, jehož životní obzor se točí ko-
lem džezu a holek. Tento DANNY se nej-
prve motá se svými přáteli v květnových
dnech, je zatahován do maloměstské
frašky místní smetánky, která tu dělá
převrat, když už si myslí, že nic neris-
kuje, ale když přes město táhnou esesá-
ci, pak se zbaběle ztrácí a tito pás-
kové se stávají skutečnými „hrdiny“ pro-
tinacistického odporu. Odstřelí kulo-
metem nacistický tank a bůhví, co by
ještě nedokázali, kdyby do boje neza-
sáhli „Rusáci“. Po vzoru románových hr-
dinů Divokého západu nestojí však pás-
kové o pocty a slávu a anonymně se opět
ztrácejí v řadách místních obyvatel.

Tady máš, čtenáři, tu „nekompromisní,

odvážnou, neschematickou a objektivní současnou", jejímiž nositeli jsou dvacetiletí příslušníci zlaté mládeže, kteří sice mluví jako otrlí chlapi, ale zároveň se dovedou i způsobně před spaním modlit k Panence Marii.

Kniha Škvoreckého by mohla být zrcadlem maloměšťácké ubohosti, kdyby autorův světový názor i pohled na skutečnost neurčoval hrdina knihy, cynický pásek.

Ale vidíš, jak se autor v tomto morálním marastu kochá, jak si v tom libuje a jak láskyplně se vzhlíží ve svých postavách jako jeden z nich! Očima těchto pásků jsou tu vidění i největší vojáci jako "negramotní Rusáci", hluboko pod duševní urovní Dannyho:

- Neměl jsem nic proti komunismu. Neměl jsem nic proti ničemu, dokud jsem mohl hrát v džezu na saxofon a dívat se na holky. Věděl jsem, že v těchto lidech, co sedí na bryčkách, a v těch, co teď začnou zakládat stranu a studovat Marxe a Engelse a Lenina a to všechno, je hlad. Prahlí po vědění. Znal jsem je už z továrny, z debat na záchodě, napínaly je moje kecy o sluneční soustavě a o galaxiích a o Apollinairovi a amerických dějinách. Byl v nich hlad po věcech, kterými já byl přejedený. -

Takových podobných pasáží, dávajících průchod "filosofii" páskovství, by se

dalo citovat nemálo. A ty, čtenáři, si o tom myslíš své. Jsi-li socialista, nemusíš se tajit odporem, je-li ti tato filosofie blízká, tak si to pochvaluj.

Škvorecký v této knize se ukázal jako cynický fotograf, kterému nejsou svaté ani věci, z kterých se zrodila svoboda lidu. Je originální v tom, že se mu podařilo vykreslit vlastní morální charakter autora tak nízko, jako dosud nikomu. Jeho ZBABELCI jsou originální v tom smyslu, že nemají nic společného s proudem naší socialistické literatury, které jde o víc než podávat „zповědi“ pásků. O výchovu socialistického člověka. A z toho nesleví nic přes všechny snobské literární módy.“

Potud tedy RYBÁK. Útoky na Josefa ŠKVORECKÉHO byly pak spojovány s útoky na celou mladou literární generaci - především pak na její orgán - měsíčník KVĚTEN.

Josef RYBÁK si v komentáři Rudého práva všiml později uměleckého programu mladé generace a zdůraznil:

„V programu KVĚTNA se říká, že i v próze vystupuje do popředí moment sebevyjádření, že pojetí „lidského typu“ představuje realizaci umělce - va postoje, že citová a mentální atmosféra díla uskutečňuje jeho představu o světě. To je jako ušitě na ZBABELCE. Místo pravdivého obrazu skutečnosti se tam píše o „stylisaci

a deformací skutečnosti." /&&&/

Dne 1. března 1959 byla v Praze zahájena dvou-
denní Celostátní pracovní konference Svazu čs.
spisovatelů. Konference se sešla v rámci pří-
prav na Sjezd socialistické kultury. Jejím ú-
kolem bylo vyrovnat se s nedostatky minulého
období /od II. sjezdu Svazu československých
spisovatelů v dubnu 1956/ a zapojit literaturu
do akce dovršování "socialistické kulturní re-
voluce". Konference probíhala za osobního do-
hledu tajemníka Ústředního výboru Komunistic-
ké strany Československa HENDRYCHA a KAUCKÉHO.
Ideový a administrativní dosah konference byl
dalekosáhlejší než celý Sjezd socialistické
kultury. Dá se shrnout do několika bodů:

- a/ změny ve vedení nakladatelství
Československý spisovatel
- b/ postavení Josefa RYBÁKA do čela
Literárních novin
- c/ změna v linii i ve vedení Světové
literatury
- d/ celkové změny ve vedení Svazu čes-
koslovenských spisovatelů.

Na konferenci bylo rovněž rozhodnuto zrušit ča-
sopisy KVĚTEN a NOVÝ ŽIVOT.

Pro těchto opatřeních frontální útoky na ŠKVO-
RECKÉHO ustaly.

V rámci příprav na Sjezd socialistické kul-
tury si ještě jednou případu ŠKVORECKÉHO všiml
šéfredaktor Státního nakladatelství dětské
literatury Václav STEJSKAL. Škvoreckého román
spojil - z komunistických hledisek - s proble-
matickým románem Eduarda VALENTY "JDI ZA ZELE-

&&&/ Rudé právo - 11. února 1959.

NÝM SVĚTLEM. STEJSKAL v Kultuře kromě jiného píše:

"Položme si nyní otázku: Jak je možné, když tito autoři si přímo programaticky dali do štítu heslo PRAVDU ! Že se při tom v jejich díle objevilo tolik nepravdivostí. Což tito spisovatelé nevycházeli často z nejosobnějších zkušeností a prožitků, což leckdy nepřistupovali k tvorbě s přemírou životní empirie ? Zdá se, že to vše jsou pouze předpoklady, které však nestačí. Nalézt pravdu a dosáhnout umělecké pravdivosti je jistě těžké. Zkušenosti trpké a draze vykoupené, poučily lidstvo, že pravda, která člověku nejvíce pomáhá a nejvíce jej rozžírá, pravda pracujícího lidu, bývá poznamenána a psána v boji s nepravdou, že tedy nemůže být něco hemingwayovsky všeobecného, nedostupného, mnohoznačného. Tak všeobecná, mnohoznačná pravda, je přece právě nepravda !" /&&&&/

Na samotném Sjezdu socialistické kultury nebyla již Škvoreckému téměř věnována pozornost a pokud se ještě nyní objeví Škvoreckého jméno v pražském tisku, je to v souvislosti s útoky na emigraci "která jásá nad Škvoreckého ZBABĚLCI a spílá všem pražským kritikům". /&&&&/

& & &

&&&&/ KULTURA 1959 č. 16 - 23. dubna 1959 -
str. 6
&&&&/ PRÁCE - 27. srpna 1959 - str. 5

Další členy tzv. HARYCHOVY skupiny, docent společenských věd na východoberlínské universitě HERTWIG uprchl do západního Německa.

X X X

V DAMAŠKU se rozešla komunisty ovládaná LIGA ARABSKÝCH SPISOVATELŮ, která nakonec odsoudila komunistickou doktrinu a vyslovila se pro zásady arabského nacionalismu.

X X X

PRO ŘADU AKTUÁLNÍCH ČLÁNKŮ JSME MUSILI TENTOKRÁTE VYNECHATI NAŠE RUBRIKY ZRUCADLO DOMOVA A Z DOPIŠŮ NAŠICH ČTENÁŘŮ, KTERÉ PŘINESEME V PŘÍŠTÍM ČÍSLE. PROSÍME NAŠE ČTENÁŘE TÍMTO ZA PROMINUTÍ !

& & &

AUTOŘI DESÁTÉHO A JEDENÁCTÉHO SVAZKU ARCHY :

Karel E R B A N /Mnichov/ - Dr. Antonín K R A T O C H V I L /Mnichov/ - František K Ř E L I N A /v komunistickém koncentračním táboře/ - ThDr. Jiří S V O B O D A /Dijon/ a další.

& & &

ARCHU řídí Dr. A. KRATOCHVIL. Odpovědný redaktor Josef NĚMEČEK. Vydavatel Československý uprchlický výbor v Německu, MNICHOV, Tivolistrasse 1/2. Toto číslo vyšlo 1. listopadu 1959.

Roční předplatné DM 8,--

ARCHA

KULTURNÍ REVUE

Redigoval:
Dr. ANTONÍN KRATOCHVIL

Ročník II. (XXXIV.) 1959

Vydavatel: Kulturní sekce Čs. uprchlického výboru v Německu

DVACET LET OD SMRTI ARNE NOVÁKA

=====

Dějepis slovesného umění byl po první světové válce reprezentován u nás stále ještě školou Jaroslava VLČKA. Pražská a bratislavská universita dále soustavně zpracovávaly Vlčkovy pozitivistické názory, avšak brněnská universita se od roku 1921 stává ohniskem nových method literárního bádání. Dílo profesora Arne NOVÁKA je protiváhou překonávané Vlčkovy pozitivistické školy. Profesor Novák ve svých seminářích pracuje novou methodou a rozšiřuje obzor studijního bádání na epochu, reprezentovanou uměním českého slovesného baroka a soustavně organicky zpracovává soudobou českou literaturu.

Ve svých dílech Arne NOVÁK po prvé periodisačně rozvrhl a geneticky vyloužil dějiny písemnictví a jasně dokumentoval nutnost zařazení ústního podání - mluvené slovesnosti - do celého obrazu literární historie. S profesorem Vašicou, Vilikovským, Součkem a nyní vězněným docentem Zdenkem Kalistou, dal Arne Novák celý organizační základ interpretaci barokního umění, na jehož bohatost a tvůrčí mnohotvárnost upozorňoval Josef PEKAR. Z těchto základů pramenily pak práce Viléma BITNERA a konečně i ŠALDOVA analyza největšího barokního básníka Bedřicha BRIDELIA.

Arne Novák zavedl na universitní půdu studium slovesného útvaru methodou srovnávací v genetické

souvislosti. Jestliže se dnes komunisté chlubí badatelskými úspěchy na poli lidové slovesnosti, tak by si měli uvědomit, že základy, ze kterých jejich nejlepší práce vycházejí, položil Arne Novák. Rozený syntetik literárního dějepisu, je-
muž vtiskl podle komunistů „arnenovákovskou pe-
čeť“, přistupoval často krajně obětavě k práci analytické a ediční. Nové obzory otevřel nám stu-
dií Máchovy Krkonošské pouti, monografií o Modrém
abbé, knihou o barokní Praze a podobně. V lite-
rární kritice byl Novákovi v mnohém vzorem F. X.
ŠALDA, v literárním dějepisu přešel pak od růstu
prvních formací - od sociologické metody TAINOVY
až k psychologii DILTHEYOVĚ a estepsychologismu
HENNEQUINOVĚ. Avšak konečná metoda literárně hi-
storického bádání byla - jak často sám s usměvem
říkal - novákovská.

Rozebírat celý odkaz Arne Nováka není mým dneš-
ním úkolem. Musil bych se dlouze zastavit u No-
vákovy úžasné kultury slova - jeho eseje nejsou
jen dílem vědce, nýbrž i umělce. Arne Novák byl
básník rodem a vědec životem. Zvláštní úvahu by
si zasloužila kniha Nosiči pochodní a Duch a ná-
rod. Vlastní význam Nováka však tkví v Dějinách
literatury české, které po prvé vyšly roku 1910
- druhé vydání o tři roky později. Novou formou
je pak zpracoval v prvních letech svého brněnského
působení a v zcela nové přepracované formě se ob-
jevily nedlouho před druhou světovou válkou. Avšak
ani tato forma neměla být konečná. V kruhu svých
nejbližších posluchačů na filosofické fakultě, ne-
dlouho před svou smrtí prohlásil Arne Novák:

„Chtěl bych si vzít, dámy a pánové, tak na půl
roku dovolenou a odjet dolů na jih do Italie.
Vidím zcela novou koncepci Dějin české literatu-
ry.“

Smrt však zvítězila nad tímto záměrem. A nám zů-
stalo jenom několik náčrtů.

Nejvýznamější fáze a největší pozornost věnoval Novák ve svých dějinách době církevně-slovanského písemnictví, pak novému hodnocení umění baroka, roztržení vývoje písemnictví českého probuzení, hlavně však profilům soudobé české literatury, tvůrčím zjevům i novým směrům. Často zdůrazňoval svůj osobní poměr k jednotlivým literárním směrům i osobnostem. Poslední formu svých Dějin literatury pojal Novák značně spiritualisticky. Dějiny literatury rozšířil na Dějiny ducha vůbec a své zvroucnění náboženské formuloval často slovy: Konverse uvnitř křesťanství. Novákovovo dílo strmí vysoko a nelze je nevidět ani odvrátit od něho oči. V názoru na dějiny přikláněl se k Pekařově koncepci. Nám je dnes Arne Novák zvláště blízký svým silným tvůrčím evropanstvím.

V knize Duch a národ, která vyšla roku 1936, najdeme na mnoha místech Novákovu evropskou filosofickou koncepci. V závěru díla krásně praví:

„Oblasti ryze duchovní a mravní, v nichž si generace a věky podávají ruce i planoucí pochodně - nikoliv snad jen z důvodů plemenného a krevního příslušenství, nýbrž především se svrchovaným příkazem, aby skrze národnost dospívaly vyššího krásnějšího lidství a společenství a v něm se dopracovaly k vědomí synovství Božího.“

Zahledíme se ještě do lidské tváře dojnásobného rektora Masarykovy university. Arne Novák byl rodákem litomyšlským. Středoškolská studia konal v Litomyšli a na akademickém gymnasiu v Praze. Jako sextán otiskl v Pelclových Rozhledech svou první literární kritiku. Na universitě na něho nejvíce zapůsobil GEBAUER, VRCHLICKÝ a MASARYK svou náboženskou koncepcí dějin filosofie. Arne Novák již v dvacetišesti letech se habilitoval na Karlově universitě a po světové válce přišel do Brna, kde zůstal až do své smrti. Odmítal stále

nabídky pražské university. Často říkával s úsměvem svým posluchačům:

„Dámy a pánové, Brno dovede člověka spoutat divným magickým kouzlem. O tom se konečně přesvědčil jak Leoš Janáček, tak Jiří Mahen, Rudolf Těsnohlídek, Josef Merhaut - a okolí Brna - Pohádka máje, vždyť to je kraj Mrštíkův!“

Nejtěžší životní ztrátou pro Nováka byla smrt jeho synka Radovana. Nebylo jedné návštěvy u svých přátel, i spolupracovníků, aby Arne Novák nevzpomněl na smrt svého jediného dítěte, jehož jitrní vzlet a neblahý los Otakar FISCHER v básnickém nekrologu přirovnal k jinochu Euforinu z druhého dílu FAUSTA. Ve svém dopise svému nejlepšímu příteli, staříčkému básníku, který je dnes v Československu umlčen, Arne Novák napsal v listopadu roku 1927:

„Na Radovanově hrobě leží první křišťálový sníh. Ale má rána, drahý příteli, jest ještě dnes čerstvá jako před čtyřmi měsíci. Věřte mi, vždyť ta bolest je to jediné, co těm svým mrtvým můžeme ještě dát.“

Arne Novák byl člověk vřelého soucitu a štědrý. Nejen dary ducha - také hmotnou pomoc rozdával plnými rukama. Po smrti Radovanově založili manželé Novákoví studijní nadaci pro žáka gymnasia, které Radovan navštěvoval. O prvního stipendistu se oba pečlivě starali, návštěvu - jice ho také o prázdninách v rodné jeho vsi u českomoravských hranic. Podpora nemajetných studentů byla pro Arne Nováka více než samozřejmostí.

Polsuchače profesora Nováka často zajímalo, jak se stal z Arnošta Arne. Před vánoce v semináři - snad to bylo roku 1938 - jim to jednou sám řekl:

"To bylo z mladické hlouposti. Tenkrát, dámy a pánové, byli v písemnictví v módě Skandinávci. A tak já to mám po Arne Garborgovi."

Evropskou koncepci nenajdeme jen v dílech Novákových a jeho universitních přednáškách, nýbrž několik zajímavých glos je zachováno i v jeho korespondenci. V letech 1936 napsal za okupace tragicky zesnulému filosofickému spisovateli, řediteli Zemské a universitní knihovny v Brně, docentu dr. Josefu KRATOCHVILOVI, obsáhlý dopis, v němž si všímal unionistických snah na Velehradě a několika přednášek dr. Alfreda FUCHSE o sjednocovacích evropských snahách na základě církevním. Arne Novák napsal:

"Vážený příteli, Vaši i Fuchsovu evropskou koncepci jsem vždy obdivoval - při celém založení Vaší práce je to revoluce. Avšak věřte mi, politická koncepce je ovšem daleká hra budoucnosti. Avšak duchovní - mravní i osvětová evropská koncepce je již zde ! Tisíckrát jsem na ni myslel, když jsem psal své poslední práce."

Smrt Arne Nováka byla symbolická. Umíral na konci listopadu roku 1939 v poličské nemocnici. Bylo to právě v době pádu Polska, a Arne Novák píše ze smrtelného lůžka svému příteli básníku:

"Je to strašné, vidíte, příteli. My oba jsme přesvědčeni, že národ, který měl Mickiewicze, Slowackého a Krasínského, nemůže zahynout hrubou přesilou."

I z dalších řádků byla zřejmá jeho nepředstíraná láska k národu dějinami tolikrát křižovanému, a neochvějná víra, že prozřetelnost nedá Polsku zetletí v hrobě nacistické nenasytnosti a pýchy. O neslýchaném násilí, jehož jevištěm byly české vysoké školy, se těžce nemocný rektor už nedověděl.

Zdrcující fakta mu byla šetrně zatajena.

Arne Novák zemřel za kalné listopadové noci roku 1939. Prosincové rekviem se konalo v chrámu opatství starobrněnského. Svatyně byla obklíčena gestapáky, průvod městem zakázán a nad hrobem mimo několika slov prorektora nesměl nikdo mluvit. Po dobu pohřbu kroužila německá letadla nad brněnským ústředním hřbitovem. Tehdejší brněnský biskup dr KUPKA řekl k akademické mládeži:

„Do posvěcené země uložili jsme tělesné pozůstatky Arne Nováka nedaleko hrobu dvou velkých českých kněží, DOBROVSKÉHO a SUŠILA, jejichž buditecké dílo bylo Novákovi tak blízké. Duch Arne Nováka musí být stále mezi vámi, neboť váš poslední rektor je mužem hodným následování.“

Mrtvý velikán se zdál nacistům nebezpečný. Jeho dílo bylo zabaveno a jeho osobnost měla zmizet z paměti porobeného národa. Dnes cítíme tu podobnost. Arne Novák však chráněn štítem své vědecké cti, je v pantheonu těch, kteří žijí stále mezi námi.

Teprve v exilu jsem se zamyslel nad slovy, která vyslovil Arne Novák nad hrobem Pekařovým:

„My všichni, skromní sluhové Ducha Svatého, víme, že bez děl lásky, jimiž se snažíme zdáli se přiblížit Lásce svrchované, díla poznání zůstávají neuplnými, pohřešující posvěcení nejvyššího.“

• • •

/ POZNÁMKA : Úmyslně jsem se v tomto vzpomínkovém článku vyhnul všem útokům na odkaz Arne

Nováka - především Buriánka, Štolla, Štefánka
a dalších. Těto otázky jsem věnoval pozornost
ve studii STRÁŽCE ČESKÉ TRADICE v KNIZE SETKÁ-
NÍ, která právě vychází v LUNDU ve Švédsku. /

& & &

František L I S T O P A D :

PEGAS

=====

Zkrácená ulice ve snu
Sáček medových bonbónů
rozpouštím v ústech než zesnu
nežli po smrti utonu

Jsem spáchem protože nevím
zdali život jak ondatra
prohryže hráze a jevy
ryzí skupenství vypátrá

x

Kdo dlouze luštívá příběh
ztrácí v ztracené podstatě
zatím co bělavé hříbě
travnatě lesnatě

vyběhne muldami bystro
drtí kopytky oříšek
v oříšku složená výstroj
křídla - parašut do výšek

PORTO, červenec 1959

& & &

F. C. Š T Ě R B A :

KÁVOVÁ ZNĚLKA

=====

Temnolisté keře se šípkově červenavým plodem,
které běží po kávovišti až na okraj obzoru,
zeleným zlatem jsou zemi, v níž se rodí.

Požehnaný lán, který toto zlato plodí.

PLANTÁŽE - PLANTÁŽE ...

Žoky nacpané až k prasknutí po cestách tekou,
až v Santosu tisíce jich se svorně stekou.
Nakládány, značkovány, nakládači zkoupaní potem,
až káva zmizí s kouřem lodí y mlze obzoru.

SANTOS - SANTOS - SANTOS ...

Pražena a mleta, vařena a cezena,
rozproudí se v konvicích, šálcích, číškách,
aby zahřála a povzbudila a vzkřísila.

EXPRESSO - EXPRESSO ...

Kávovary, kávostroje, kavárny - ulic scéna
. Zákazníci kupují a pijí, váží ve lžičkách
Kofeinu nápoj , v němž skryta síla.

KÁVA VONÍ - ZEMĚ KÁVY ...

/ Ze sbírky Zelená a žlutá/

Josef B E N Á Č E K :

MEDITACE O TICHU

Milý příteli,

dosud si živě vzpomínám na ony podzimní dny v horském údolí, prosycené vůni zoraných polí a vlhkým pachem luk: na ony rozlehlé dny s dalekou ozvěnou, v nichž věci stály jakoby zakleté do podivné nehybnosti, která nám téměř odcizovala jejich známou tvář. Obaloval je jemný opar mlhy, v němž připadaly nadlehčené a zjemněné, jako by měly kořeny v jiném světě. Šli jsme jednoho odpoledne po úzké pěšině - po pravé straně nás provázal smrkový les a po levici se prostíral ubrus tesklivých luk, jejichž zelen se pomalu mísila s barvou země - šli jsme po této známé pěšině a mimoděk nám napadl Zahradníčkův verš:

„Však dálko, výško, podzime,
což jsou to ještě oči mé?“

Ale proč Ti píši tento dopis a proč Ti připomínám tak podrobně ony prohavé okamžiky? Jaký to má smysl vyvolávat náladu těch minulých - nenávratných minulých - chvil, vůni lesa a luk? Ne, nechci se pokoušet o tento nemožný úkol; nechejme věcem a hodinám jejich čarovnou nenávratnou tvář: chci jen projít v duchu s Tebou nit našeho tehdejšího rozhovoru a svěřit papíru to, co vyrostlo z tehdejšího okamžiku. Má tento dopis dvojitý význam: nutí mě znovu k zamyšlení nad předmětem našich rozprav a dává mi příležitost dát slovům přesný a vyhraněný obrys.

Šli jsme tehdy, opakujice si Zahradníčkův verš a pojednou jsme si všimli, že je kolem nás ticho: široké, královské ticho. Prorážel je sice zvuk zvonů pasoucích se krav a volání oráčů, z dále přilétalo bití hodin, ale tyto zvuky ticho nezaháněly, jako je zahání hřmot aut ve městě, naopak ještě více na ně upozorňovaly a umocňovaly jeho výmluvnou přítomnost. Tehdy jsme pocítili - nedovedli jsme to dobře vyslovit a ani teď nemohu najít jasnou formulaci: asi to není vůbec možno - že ticho je něco elementárního jako voda nebo vzduch nebo hory kolem nás, něco prvotního a neodvozeného a čistého a plodného a mocného /kupím slova, abych se nějak přiblížil k nevyhovujícímu/ a začali jsme o tomto podivném a prostém objevu uvažovat. I slova, která jsme vyslovovali, byla obtěžkána tichem a ticho je odívalo do nezvyklé vážnosti: až nás zamrazilo, když jsme slyšeli jejich čistý zvuk a cítili, jak je každá skupina hlásek nabitá smyslem, když jsme pojednou pocítili odpovědnost za každé slovo. Což i my jsme z téže látky jako ticho kolem nás? Že by bylo slovo plodem ticha jako je jablko plodem mlčelivého růstu? A jak vlastně vypadá slovo, vyrůstající z ticha? Oh, takové slovo musí být krásné a bohaté, mínili jsme.

Začali jsme se tedy rozpomínat, kde bychom našli takové slovo, vyrůstající z ticha mlčení: hledali jsme v kapsách své paměti a Tys připomněl verše z Erbenova Zlatého kolovratu:

„Vyšla dívčina jako květ
neviděl také krásy svět;
přinesla vody ze studnice,
stydlivě sedla u přeslice,
předla, předla len.“

Pohled, řekl jsi, jak jsou tyto verše opředeny tichem a mlčením ! Jak se opírají o mlčení jako se souhvězdí opírá o nekonečnou hloubku nebe. Vyrůstají vlastně z dvojího ticha: nejprve z fyzického ticha. Je zde načrtnuto několik pohybů a zvuků: otevřou se dveře, vyjde dívka ke studni, načerpá vody, vrátí se a usedne k přeslici. Nehybná scéna se na chvíli ožíví pohybem dveří, kroky dívky a pleskotem vody a pak se zase vrátí klid a vše ztichne. Verše jsou zarámovány tichem jako krásný obraz a věru, nic tak nepodtrhuje jejich krásu jako tento mlčelivý rám ! Ale pod tímto fyzickým tichem leží ještě hlubší prst. Hled, pokračoval jsi, jak málo tyto verše povídají a jak mnoho zůstává nevyřčeno. Co všechno se ohvěje za tímto řádky. Cítíš, že zde každá věc má své pevné místo, že život má své pevné zákony, že je zde lidský život synchronisován s koloběhem přírody, že zde není místa pro vyumělkovanost, jedním slovem : cítíš, že zde vládne řád, harmonie. Neslyšíš Kantovu pregnantní větu: „Krása je symbolem mravně dobrého“ ? Kolik je v těchto verších nevyřčeno, ale jsou právě proto krásné, že Erben dovedl více zamlčet než povědět, ale zase povědět tak, že slovo se opírá o mlčení a mlčení nese slovo jako nese nedohledné moře malý ostrov. A všimni si, připojil jsi ještě, toho příslovce „stydlivě“. Odhaluje vlastně duši krásy: říká, že krása je křehká, že se nestaví na odiv, že o sobě ani neví; neboť jakmile si krása uvědomí, že je krásná /jako Narcis/, umírá.

Ztichli jsme, obdivujeme se Erbenovým veršům a šli jsme chvíli mlčky. Odpolední slunce se barvilo do nachova a mírný větřík, který pohyboval neslyšně ratolestmi keřů, pomalu utíchal.

Asociací se nám vybavila věta Čepovy povídky Letní odpoledne. První věta, začáteční slova:

"Přišla, pozdravila tiše, sedla si na lávku pod okny." Stará Roubalka, vdova, přichází k provdané dceři. Její příchod najednou rozčeří - jaksi rozpačitě - tichou hladinou nedělního odpoledne a zaplaší nehybnost svátečního klidu, který "zaklel věci do pravěké vzdálenosti". I tato první věta povídky vyrůstá z ticha. Ale v Čepových knihách vlastně celý lidský život je spřízněn s tichem: i ničím významné dni staré Roubalky mají v něm své těžiště. Utíká sice po smrti starého Roubala z osamělé chalupy k provdané dceři, aby ji samota tolik netížila, ale její dni plynou jako tichá voda, spěchající - nepozorovatelně, ale neuprosně - k neznámým břehům. "Pak si sedne na lávku, položí hlavu do dlaní a dívá se před sebe. Nepláče, mlčí." A když pak umře, když pak "leží v této chladné síni, drobná a tichá", cítíme, že to, co předcházelo, bylo vlastně předehrou k pravé skutečnosti, k níž však nemá lidské slovo přístup a musí zůstat stát na prahu v údivu a touze. Když jsme pak tkán Čepova ticha blíže zkoumali, zjistili jsme, že právě ono dává jeho postavám dovršení a naplnění. Jejich osud je poznamenán jakýmsi teskným znamením nedokonalosti, nenaplnění: klíč k jejich tajemství leží v mlčení, jež je obklopuje. Podivný paradox! Mlčení má zde větší specifickou váhu než slovo a čin a gesto!

Evokace Čepových postav nás konečně přivedla k tomu, že jsme začali uvažovat o vztahu mezi tichem a lidským životem. Jakási intuice nám říkala, že ticho a mlčení, obklopující s obou stran naši existenci - na začátku a na konci - není asi jen pouhé "nic" - "néant" - propast beze dna, nýbrž plodná půda, z níž lidský život vyrůstá jako sedmikráska z klínu země. Mluvím o intuici: chci říci, že jsme se tenkrát nesnažili dokazovat ani argumentovat: náš rozhovor

se podobal svíci, která svým plamenem zažehává další svíce. Světlo jednoho prostoru přeskočilo najednou do jiného prostoru a zdálo se nám to tak přirozené, tak prosté, ba nutné, že se v nás nezvedly žádné pochyby. Neměl pravdu Anaxagoras, když tvrdil, že „všechno je ve všem?“ Cítili jsme, že ohmatáváme skořápku s drahocenným plodem.

Je-li lidský život podobný slovu - a jistě je mezi slovem a životem jakási obdoba: co jiného je slovo než „posel Ducha“, jak je nazývá Zahradníček? Duch, který si vystavěl příbytek z hlásek, zvuk obtěžkaný smyslem. Zvuk - tělo slova, rozechvívá smyslový orgán, ale jen proto, aby se rozechvěla duše a přijala poselství, jehož je zvuk nositelem a nástrojem. Slovo by byla jen mrtvá litera, aes sonans a cymbalum tinniens, kdyby je neožíval duch. A život - co by se stalo ze života, kdyby zůstal jen spleť událostí bez ladu a skladu, kdyby události nesvazoval určitý smysl, často sice skrytý našim očím, avšak nicméně skutečný a zároveň vlídný a neuprosný? Co by zbylo z našich radostí, z našich všedních dnů a z našich utrpení, než mrtvé, hluché tělo, kdyby jim nedával smysl a význam a slávu všechno převyšující duch? Je-li tedy mezi slovem a životem jakási obdoba, není snad ticho, z něhož život vychází a do něhož ústí, pramenem a dovršením? Představujeme si ticho obyčejně jako vzduchoprázdný prostor a hle, poměr se obrací - mluvím o pravém tichu - sféra ticha je skutečnější, bytostnější, plnější než hluk slova. Mlčení a ticho - mluvím o pravém tichu - není prázdno, nýbrž plnost, avšak dosud nedotčená, nezjevená, nerozkouskovaná. Každé slovo přináší jen fragment, útržek toho, co je přítomno v mlčení - mluvím o pravém mlčení - v panenské celistvosti. Zapomene-li slovo na svůj královský původ, na toto dvojí

ticho před sebou a za sebou, stane se z něho pouhý shluk hlásek, neschopný oplodnit, poučít a potěšit. A zapomene-li život na ticho, z něhož vyrůstá, nebo zamění-li je s vzduchoprázdným prostorem nicoty, rozpadne se v ssutiny.

Zastavili jsme se chvíli a pozorovali prodlužující se stíny lesa. Šikmo padající slunce rozhodilo po kraji temné skvrny stínů: ochladilo se. Obrátili jsme se k návratu.

Naplňovala nás tichá radost ze souzvuku věcí.

Na zpáteční cestě jsem se zmínil o tom, že by se o vztahu slova a ticha dalo najít mnoho krásného v dílech středověkých filosofů. Třeba toto: Středověká filosofie rozlišovala v lidském rozumovém poznání dvojí princip: „ratio“ a „intellectus“. Ratio je typ diskursivního poznání: analyzuje, definuje, dokazuje, pomalu, namáhavě, krok za krokem se prodírá ke světlu. Intellectus je naopak ona tvář lidské duše, která je obrácena v tiché, mlčelivé kontemplaci k věčným principům: k onomu světu, kde se pravda sděluje bez práce a bez námahy, kde se lidský duch stýká s cípem věčnosti. A říkali tito filosofové, že k lidskému poznání je nezbytné jak „ratio“ tak „intellectus“, že lidské poznání je discursus i contemplatio, slovo i ticho. Že ratio bez intellectus by byla jako oko beze světla.

Takový rozhovor jsme tedy vedli onoho podzimního odpoledne. Víím, že jsme tehdy nic nevyřešili, nic nedokázali, ale jak jsem řekl, ani jsme se o to nesnažili. Až snad jindy, později, projdu znovu tyto uvahy a zvážím jejich logickou unosnost. Dnes se spokojují tím, že jsem je vynesl na povrch z propasti zapomenutí a předložil je znova sobě i Tobě.

Oněhdy jsem v jedné knize narazil na citát z Plútarcha: „Mlčení se učíme od bohů, mluvit od lidí.“

S přáním všeho dobrého...

& & &

C. J. Mc G R A T H Jr. :

HNÍZDO JE MÍSTEM, ODKUD TŘEBA VZLÉTNOUT

Nadešel čas, by jsi se vznesl
 ku jiné obloze, ku novým hvězdám
 a zval je svými.
 Dovedlo jsem kus oblohy ti dát
 i sluncem oblažit
 /měsíc ti dětský spánek zatajil/.
 Však nyní ? Tobě patří jaro,
 mým údělem je podzim.
 A kdybych tě i podržeti moh'
 na další cvičnou dobu,
 bys znovu pouze třepal perutěmi,
 to, věř, bych neučinil:
 Tvá křídélka by totiž ztuhla
 v závaží těžká
 anebo by změkla jako vosk,
 tak jako kdysi křídla Ikarova;
 ty bys pak dostal strach
 před dravých vichrů majestátem.

/ Přeložil Felix MIKULA
 listopad 1959/

Antonio F E I J Ó :

EXULANT

=====

Je povýšená, elegantní, plná hluchení
 Mládež veselá, neví o strachu, přeměně;
 Proto mladí lidé chodívají oblečení
 Téměř vždycky růžově či zeleně.

Právě tak se louky zazelenají
 Na jaře ve slunci žárometu,
 Rostliny rodí se, zahrady vykvétají,
 A broskve balí se vatou květů.

Avšak ten, kdo žije mimo drahé vlasti,
 Třebas byl na úsvitu žití,
 Nosí šaty černé, a ve smutku pastí
 srdce jen zášeří stesku cítí.

/ Přeložil F. C. ŠTĚRBA,
 srpen 1959 /

& & &

Prof. Dr. Felix M I K U L A :

ČESKO-SLOVENSKÝ ETYMOLOGICKÝ SLOVNÍK

=====

Věda za železnou oponou trpí těsností prostoru
 a nedostatkem čerstvého vzduchu, ale přesto ži-
 je a tu a tam produkuje i pozoruhodné plody.

Platí to i o vědě jazykové.

Etymologii bychom mohli právem pojmenovat „královnou“ filologie. Proto snad každý čtenář bude považovat za užitečné, když se zastavíme nad knihou profesora brněnské university Václava MACHKA „Etymologický slovník jazyka českého a slovenského“. Slovník vyšel roku 1957 v Praze v nakladatelství Československé akademie věd.1/

Václav MACHEK se ve slovníku projevil celkem jako solidní, opatrný a skromný vědec. Jak a odkud také mít jistotu, jak vypadali „předkové“ dnešních výrazů a tvarů kdysi před pět tisíc lety? Není věru lehká cesta k nim. Ve vývoji každého slovníku se uplatňovala nejen jakási zákonitost, nýbrž i náhoda a libovůle. Kdysi lidskou mluvu nehlídaly a neošetřovaly „akademie“ věku nového. Lidská fantazie a libovůle dovedla k nepoznání přetvořit ne jeden výraz i v době, ve které správnou výslovnost chránilo písmo a ve které se už vtlačovaly do hlav jazykové zákony a normy. Vizme na příkladech. Především jménům vlastním přislouchala vždy jakási nedotknutelnost. A přeče: z „ROSENTHAL“ udělal si lid v Čechách „ROŽMITÁL“, na Slovensku „ROŠINDOL“; ze „SENFTENBERG“ se stal „ŽAMBERK“ / jak málo se podobají „senften“ a „žam“! /; z „LAURENTIUS“ „VAVŘINEC“; z „FRIEDRICH“ „BEDŘICH“. Anebo lze jen tak snadno za poměrně mladými výrazy „rozšafný“, „hřbitov“, „hastrman“, „legrace“ a „dávej si bacha“ tušit původní „rechtschaffen“, „Kirchhof“ /či „Friedhof“/, „Wassermann“, „recreatio“ nebo „hab Acht“?

x

1/ O Slovníku psal už kriticky profesor klasické filologie a starověkých dějin brněnské university Ferdinand STIEBITZ.

Přímý účel etymologie hlásí už samotný název této disciplíny. Řecké „etymos“ znamená „skutečný“ - „pravdivý“. Už staří stoikové se snažili pomocí mluveného slova pokročit směrem k podstatě věci slovem označené.

Dnes je ovšem podstatnou snahou etymologie v západním kulturním světě objevit, jak vypadal ten-který výraz ve své kolébe, tj. v společném indoevropském jazyku asi před pěti tisíci lety. Zjišťuje tedy moderní etymologie, zda se nám výraz uchoval nepřetržitým vývojem ze společného výrazu indoevropského anebo byl z některého bratrského indoevropského /či jiného/ jazyka adoptován /přijat za vlastního celým lidem/ nebo pouze adaptován /přijat a přizpůsoben pro mluvu literární/ .

x

O užitečnosti etymologie dala by se napsat dost dlouhá kapitola. Každé vědění už samo působí blaživé uspokojení ducha. A k duševní blaženosti má vlastně směřovat všechno, co člověk podniká. Cennější ovoce si ze žádné činnosti člověk neodnese. Etymologie přináší duševní uspokojení už proto, že umožňuje přístup k tajemstvím a bohatstvím dávných věků. Vzpomenme ještě alespoň jeden z praktických užitků: Etymologie myslícím lidem nesmírně ulehčuje studium jazyků, které můžeme velmi dobře potřebovat pro dnešní život. /Z „indoevropštiny“ vzešlo celkem 81 jazyků, z nichž 41 ještě žije./

x

Václav MACHEK definuje účel svého díla takto: „Tento slovník si klade za cíl objasnit, pokud

je to nyní možné, stručným způsobem slovní zásobu jazyka českého a slovenského.... Chce osvětlit dané slovo jak po stránce tvarové, tak i významové." Jak vidno, Václav MACHEK slibuje nový přínos s opatrností a skromností, která ctí každého vědce,

Konkrétně objasňuje Václav MACHEK každé slovo především, skoro pravidelně, pomocí jazyků baltických, litevského a lotyšského, Václav MACHEK je také jedním z mála vědců, kteří se u nás v baltických jazycích vyznají. - Hned tady chceme však vzpomenout jedno nesplněné přání. I když není Václav MACHEK odborníkem pro jazyky „klasické“ /řečtinu a latinu/, měl alespoň pomocí slovníku častěji, ba důsledně konfrontovat každý dnešní výraz se starou řečtinou. Je pravda, že staří Řekové převzali do značné míry slovník neindoevropského obyvatelstva, které žilo v Řecku před nimi. Ale společné indoevropské dědictví je přece jen v klasičtější řečtině lépe konservováno než v jazycích ostatních, kromě sanskrtu. Už kolem roku 500 před Kristem byla řečtina vyspělým a též plodným jazykem literárním. Proto skoro všechno, co má společného klasická řečtina s naší obecnou dnešní /ne vědeckou/ mluvou, pochází ze společného jazyka indoevropských předků. Etymologický slovník, který by důsledně ukazoval na příbuznost a podobnost mezi slovy naším a slovy staré řečtiny /případně latiny/, byl by pro každého studenta více vítanou podporou při studiu klasických jazyků. O co snáze a radostněji byli by se studenti už na gymnasiu učili například řečtině, kdyby profesori byli měli etymologii v malíčku, kdyby byli mohli studenta potěšit, že například řecké *didomi*, *thygater*, *glossa*, *cholos*, *sitos*, *mneste* je vlastně „totéž“ jako naše *dáti*, *dcera*, *hlas*, *kulhavý*, *žito*, *nevěsta*. Naproti tomu studium jazyků baltických bude

vždy ve světě zjevem pouze výjimečným.

x

Dlužno tu však vsunout připomínku, že západní etymologie v dnešním smyslu /tj. zacílená „indoevropsky“/ je věda poměrně mladá. Stalo se to až roku 1585, co si italský obchodník Filippo SASSETTI všiml, že učenější Indové ovládají jakýsi jazyk, z kterého se ozývají výrazy nápadně podobné italštině. Tohoto objevu se ujímala věda poměrně váhavě. Až roku 1786 poskytl Angličan Sir William JONES solidnější srovnání mezi řečtinou, latinou a sanskrtem.

x

Nepostačující zřetel MACHKOVA Slovníku k řečtině jsem si uvědomil, když jsem četl v řeckém originále NOVÝ ZAKON. Václav MACHEK ví sice o některých výrazech, které naši předkové adoptovali z řečtiny nejen do jazyka liturgického, nýbrž i všeobecně, právě proto, že se křesťanství u nás rozšířilo především zásluhou svatých bratří CYRILA a METODA, odchovaných řeckou kulturou a řeckou liturgií. U některých výrazů však Václav MACHEK tuto souvislost přehlíží.

Neví si na příklad rady s výrazy „spasiti“, „spása“. Čteme ve Slovníku: „Výklad významový není zcela lehký. Tvarová shoda s pástí - pascere - zakazuje viděti v tom jiný kořen. První věrozvěstové mali asi velkou nesnáz, jak přeložit *πάσχειν* /sodzein/, *σωτήρ* /soter/; uchýlili se k pojmu ze života pastýřského /„já jsem dobrý pastýř“/, použili slovesa pástí, v němž vězí odstín chrániti, hlídati. Předpona s zde perfektivuje, je tedy na místě pouze u slovesa, ale ani tak celý ten výtvor neodpovídá našemu jazykovému cítění; jméno „spas“ jest

pokládati za postverbální. Vše je výtvar cizinců /i když uměli slovansky/, výtvar knižní; sloveso staročeské spásti - salvare - bylo jen přejatý církevní termín, nikoli slovo lidové..."

Správný výklad asi bude: V Bibli čteme výrazy *ἀσπασμός* - aspasmos /pozdřav/ a *ἀσπάζομαι* - aspadzomai /pozdřavit/. První výraz se vyskytuje ve NOVÉM ZÁKONĚ čtyřikrát, druhý dvakrát.
2/

Latina překládala výrazy aspasmos a aspadzomai z řeckého originálu důsledně svým "salutatio" a "salutare". Z tohoto kmene /pro blízkou vnitřní příbuznost/ volila latina výrazy i pro řecké soter - spasitel /latinsky salvator/, soteria - spása /latinsky salus/ a sozein - spasit /latinsky salvare/.

Ve století devátém liturgie řecká a latinská už velmi dobře o sobě věděly. Bratří ze Soluně ovládali obě. Jestli nenašli u našich předků výraz pro soteria-salus, soter-salvator, sozein -salvare, ukázala jim latina cestu k řeckému aspadzomai - pozdřavit, obejmout /latinsky salutare/ a aspasmos - pozdřav, políbení /latinsky salutatio /. Významová příbuznost mezi "spása" a "pozdřav" /tj. přání blaha/ je jistě jasnější a skutečnější než příbuznost mezi "spása" a "pasení" /na pastvě/.

Ztráta samohlásky "a" v slově aspasmos a aspadzomai neznamená velký problém. Jde tu o alpha protheticum, ne privativum. Prothetických /předložených/ samohlásek a slabik se však novější

-
- 2/ Mt 23,7 - Mk 12,38 - Lk 1,29 a 1,41
Mt 5,47 a 10,12 - Mk 15,18 - Lk 1,40 a 10,4
- 2 Kor. 13,2 dvakrát - 1 Thes. 5,26

jazyky při přejímání řeckých a latinských jmen vlastními obecných rády zbavovaly /astron - Stern, star; enthade - tady; Augustus - Gustav atd./.

Zvuková podobnost mezi slovesy spasiti a pásti bude tedy pouze materiální a náhodná, ne formální a kmenová. Také gramatika s oběma slovesy přece jen různě zachází /spasím, špasil jsem - spasu, spásil jsem/.

Podobně jako "spasit" dostal se do slovníku pravděpodobně až za křesťanské éry výraz "orodovat". Václav MACHEK nemá k němu celkem žádné vysvětlení. Jeho podobnost s řeckým *ἑρωτάω* -eroto /dotazovat se, prosit/ dává však jasně tušit společný původ. Řecké "eroto" se vyskytuje v Novém Zákoně velmi často.

I výraz "prosha" by nám spíše připomínal řecké *προσευχή* - proseuché než na příklad latinské prex, preces. / V moderní řečtině zní "proseuché" skoro jako naše "prosha". /

X

Teď přistoupíme k některým výrazům slovníku obecného.

V prvním odstavci si povšimneme slov, která Václav MACHEK sice uvádí do vztahu s řečtinou, ale způsobem málo uspokojivým. K vůli stručnosti se uspokojíme tím, že u slova uvedeme příbuznost, která se nám zdá pravděpodobnější, a v závorce uvedeme výklad profesora MACHKA :

1/ AKÁT /čili "trnovník"; řecky akanthá - trn, trnový keř / MACHEK : akakia - citlivka /.

- 2/ BERAN, BARAN ; řecky aren / Barichoi - prý
jahnata /
- 3/ KRÁSTI; kerdaino - nabyti; kerdos - zisk,
chytrost /Klosis - zloděj ?/
- 4/ LID ; laos nebo leitos - srovnej německé
Leute / Eleutheros - svobodný /
- 5/ MILÝ ; melei moi, něco mi leží na srdci
/Philos/
- 6/ PATA ; pateo, peripateo - kráčím / Pterné
- pata /
- 7/ PLAŠIT ; plesso /Pamphalao ? /
- 8/ PLÉNA ; phelones, phailones - zimní plášť
/ Pelma - podešev /
- 9/ SYTÝ ; siteuo - krmím /ao, easa /
- 10/ TELE ; thelazo - kojím mlékem / Etelon ? /
- 11/ TRÁVIT, POTRAVA ; v slovanských nářečích
trovit, trova ; trophé / Tryo - třítí /.

x

V dalším odstavci uvedeme slova, která podle Václava MACHKA nelze z řečtiny doložit. Opět uvedeme slova příbuznost s řečtinou a v závorce případné vysvětlení profesora MACHKA z pramene mimořeckého:

- 1/ HLAS; glossa - jazyk, mluva / Německy gel-
le n, ječet /

- 2/ HORA ; oros - hora, pohoří
- 3/ HOD, HODOVAT; hédys, hédoná, hédemai - libý, rozkoš, radují se / Německy tag /
- 4/ HUMNO; gymnos - holý / Původ neznám /
- 5/ KOLENO; ankalé - koleno, loket
- 6/ KONÁM; dia-koneo - vykonávám, sloužím
- 7/ KOŠ; kophinos / Latinsky qualum ? /
- 8/ KOULE; kulio - koulím / Středoněmecky kule /
- 9/ KŘÍSÍT; chrio - mažu, mastím / Zkrsnůť /
- 10/ MOROUS; móros - hloupý, nudný / Latinsky mos - mrav /
- 11/ NEVĚSTA; mnesté / Nově vdaná /
- 12/ OHĚŇ; augé - světlo, paprsek / Ignis /
- 13/ PELECH; phóleos - skrýše zvířat / Brloh /
- 14/ SÁNĚ; sanís - prkno, laťka / „najasného původu“ /
- 15/ SÁPATI; spao - trhám, tahám / „neví se o původu“ /
- 16/ SEJI; seio - třesu, mávám rukou / „kupodivu chybí tento kořen v řečtině“ /
- 17/ STĚNA; skéné - stan / Německy Stein /
- 18/ STRACH; tarasso - děsím / „příbuzné s německým schrecken“ /

- 19/ ŠKAREDÝ; skydros - chmurný / Německy gar-
stig /
- 20/ TÁZATI; ex-etadzo / Iterativum od tahati/
- 21/ TICHÝ; sigé - ticho / „málo jasné“/
- 22/ TMA; atmís - pára, kouř / Turecké tuman,
vysoké číslo/
- 23/ VÍTR; hyetos - dešť, liják / Litevská vétra-
bouře /
- 24/ VOLÁM; boao - řvu. Původně asi hlavně o do-
bytku. Bús - vól, vůl tomu nasvědčuje. /Pří-
buznost málo známa/
- 25 ŽITO; sítos / Od „žítí“ /

x

V třetím odstavci uvedeme alespoň některá slova,
která projevují zajímavou příbuznost s řečti-
nou, a kterou Václav MACHEK ani nepopírá ale ani
neuvádí:

- 1/ DIV; Zeus, Dios
- 2/ DRVÍM; tribó - tře, dřím
- 3/ DÝNĚ; thís, genetiv thinos - hromada /Machek
„původu neznámého“ /
- 4/ KLÁDA; klados - větev /Machek: Příbuzné s
„Holz“ /
- 5/ KULHAVÝ; chólos
- 6/ PRÁCE; prasso, praxis - činím, čin.

- 7/ PRÁH; phragmos - plot, ohrada
 8/ PRVÝ; proi, protos - brzy ráno, první.
 9/ ŘÍKÁM; eiréka - řekl jsem
 10/ ŘINOUT; reo
 11/ SPÁT; siópao - jsem zticha
 12/ STARÝ; steiros - neplodný
 13/ STŘECHA; stégé
 14/ STŘÍBRO; stilbo - třpytím - slovensky tr-
 blietam sa
 15/ TEKU; téko - rozpouštět se
 16/ TOLIK; télikutos - tak velký
 17/ VELKÝ; hélikia, hélikos - tělesná postava,
 jak velký
 18/ ZETI; chaino, chasma, /podobně jako zima,
 země od cheima, chamai /

X

Hned na začátku Slovníku získáme dojem, že Václav MACHEK hledá někdy vysvětlení slova zbytečně daleko. Je tomu tak u slova „asi“ a hlavně u „ať“.

Podle MACHKA je „asa“, nyní „asi“ složeno z předložky „a“ a z jakéhosi slovenského tvaru, příbuzného s latinským „sit“. V řečtině však existuje „assa“ znamenající „něco málo“.

Slovo „ať“, které uvozuje věty práci, vybízecí, účelové a připouštěcí, vidí Machek - po obtíž-

ném hledání - jako původní „a ti“, tj. složeno ze spojky „a“ a z dativů zájmena „ty“. Když se však podíváme na slovenštinu a na moravská nářečí, naskytuje se nám vysvětlení přirozenější a asi též správné. Ve slovenštině se místo „ať“ řekne „nech“; na Moravě i v Čechách existují formy „necht“, „nechat“, „nechtsi“. Zdá se tedy, že naši předkové vyjadřovali přání, připouštění, pobízení pomocí slovesa „nechat“ - „nechatí“ - podobně jako například dnešní angličtina přeloží větu „ať se směje“ - „let him laugh“ /nechej ho smát se/. Časem se přestala v uvedených větvích slovesná povaha infinitivu „nechat“ pociťovat. Slovenština se spokojila jeho částí první, čeština částí druhou, ale některá nářečí je podržela vlastně celé.

X

Jde-li o práci badatelskou, vzniká dokonalé dílo až ze snahy mnoha let a mnohých hlav. Leč přes uvedené výhrady přiznáváme Slovníku profesora Václav MACHKA hodně předností /například znalost baltských jazyků a českých i slovenských nářečí/ a mnoho zásluh.

& & &

Z NOVÝCH KNIH EXILU

NOVÁ KNIHA P. PITTRA

Třetí Pittrovu knihu rozhlasových projevů nazvanou NA PŘEDĚLU VĚKŮ vydal Kruh přátel duchovní obrody v Německu. Již o Pittrově knize DOMOVU I

EXILU jsme v recenzi HLASU EXILU zdůraznili, že proti ní mohou mít své výhrady politiko-
vé i theologové, ale prostý čtenář ji přijme s vděčností za její mravně čistý obsah a skutečnou kulturu českého slova. Totéž můžeme opakovat i o této Pittrově knize - každá úvaha je samostatný celek, ze kterého si člověk aspoň jednu myšlenku odnese do hroudic se skutečností všedních dnů. Autor se necmlouvá předem, že byl vázán rozhlasovou lhůtou /což se ovšem ani do knihy nehodí/ - nýbrž nechává na čtenáři, zda si dovede pro svůj vnitřní život vzít co potřebuje a co mu chybí. Pittra musíme brát jako celistvý zjev, nikoliv na jedné straně jako spisovatele, na druhé straně evangelického kazatele, na třetí straně pracovníka pro politické uprchlíky atd. Myšlenky Pittrovy knihy pochopíme, pochopíme-li celou Pittrovu práci, jeho lásku k trpícím lidem, k lidem, o kterých jsme se mohli tolikrát na Československém uprchlickém výboru přesvědčit. Pitter pomáhá každému a bez rozdílu. To, co říká ve svých knihách je v souladu s jeho životem. Kniha učí lásce k Bohu, k lidem, k uctě mezi lidmi, k vzájemnému respektování a neponižování druhých - učí pokoře. Pokoře, která každého připoutává. V Pittrových myšlenkách je často nastaveno zrcadlo, do kterého bychom se měli častěji zadívat a zamyslet se nad ním. Máme-li však být objektivní a spravedliví, musíme říci, že vstupní úvaha HUSEM ZAČÍNÁ NOVOVĚK nás zarazila. Rovněž tak jako několik dalších míst v knize, které jsou snahou o vyličení rozporu mezi středověkem a novověkem. Především nejnovějším vědeckým bádáním je jasně dokázáno, že klišé „temný středověk“ je absolutně překonáno a neodpovídá pravdě. Ve středověku vytryskla řada zápalných myšlenek a z některých z nich ještě dnes žijeme ! Je-li snaha

mezi nejvyššími představiteli křesťanství o sblížení, porozumění a lásku, musíme i my drobní řádoví vojáci tomu napomáhat. Především proto, aby-
chom postavili hráz proti marxistickému materialismu, který rozpoutal velkou atheistickou kampan v naší vlasti. Pittrova kniha velmi správně odhaluje materialistické nebezpečí - věříme proto, že dnešní naše připomínka najde svou kladnou odezvu v příští ohlášené Pittrově knize.

R.

ŘÍNOVÉ UZNÁNÍ - symbolický výraz díky a ocenění slovesným umělcům v exilu, který KULTURNÍ RADA vyhlašuje každoročně od roku 1953 - bylo letos uděleno Janu ČEPOVI. Stalo se tak na návrh Ego-
na Hostovského, Petra Dena, Bernarda Kadlece, O. P., Otakara Odložilíka, Milady Součkové, Bedřicha Svatoše a Roberta Vlacha. Jan ČEP vydal v tom roce dvě knihy: MALE ŘEČI SVÁTEČNÍ /Křesťanská akdemie - Řím / a SAMOMLUVY A ROZHOVORY /Skl-
zeň svobodné tvorby - Lund /.

& & &

OKNA

ČESKOSLOVENSKÝ UPRCHLICKÝ VÝBOR s Českosloven-
skou sekcí radia SVOBODNÁ EVROPA uspořádal dne 27. října 1959 v mnichovském Domě setkání oslav-
ný večer na počest 41. výročí založení Českoslo-
venské republiky. Slavnostním řečníkem byl ten-
tokráte Američan československého původu, pro-
fesor politických věd na universitě v Portlandu
ve státě Oregon, dr Frank MUNK. Ve vynikajícím
projevu zamyslel se nejprve nad současnou situa-
cí ve světě, kterou vystihl syntézou hlubokého

rozhledu a zdůraznil, že veškeré dnešní tendence koexistence se světovým komunismem musí být zákonitě jen tendencemi přechodnými. Prof. MUNK se pak zabýval otázkami a problémy demokracie z hledisek historického vývoje a s přihlédnutím k požděnému vzniku Československé republiky v roce 1918. V analýze jednotlivých politických směrů došel pak prof. MUNK k logickému závěru, že marxismus v současné době v Evropě může být již jen anachronismem. Závěr svého projevu věnoval pak Masarykovým ideám státnosti a demokracie. Jeho projev, přednesený v krásné ryzí češtině byl odměněn dlouhotrvajícím potleskem. V kulturním pořadu, vyplněném hudbou a recitacemi, vystoupili členové rozhlasové stanice Svobodná Evropa.

N.

X

ZA JAROSLAVEM MALEČKEM

Ve večerních hodinách 1. listopadu zesnul tiše, v jedné z mnichovských nemocnic Jaroslav MALEČEK. Bylo mu dvaatřicet let. A když za tři dny později jsme stáli nad jeho otevřeným hrobem, znovu jsme si uvědomili, že s ním odchází kus naší vlastní bytosti. Jaroslav MALEČEK ve svém mladém - a na bolest tak požehnaném životě - dokázal se odklonit od veškerého myšlenkového formalismu; odklonil se od každé přetvářky v životě a přimkl se horoucí duší k svému bližnímu, k své snoubence a ke svým přátelům. A právě snad pro onu jeho schopnost žít dokonale altruisticky, se stále pohotovou myslí posloužit bližnímu, stal se všem tak blízký a drahý. Na jeho životě se nejlépe ukazovalo, že bolest je nejlepší vychovatelkou - drahocennou tekutinou, která rozpouští tvrdý kámen lidského srdce.

Členové Československého uprchlického výboru v Německu zvláště vděčně vzpomínají na MALEČ-

KOVU úzkou spoluprací s „předchůdcem“ ARCHY, s naším měsíčníkem HLAS EXILU. Pomáhal tehdy nejen při korekturách a zalamování v tiskárně, ale napsal i řadu krátkých článků a glos. Vybíral i fotografie na titulní stránku vytvořené jeho snoubenkou sl. Dammovou. A takových vzpomínek na ochotnou spoluprací - v dobách nakonec poměrně krátkých rozmezí mezi pobyty v nemocnicích - máme mnoho.

Kterýsi římský básník jednou napsal, když se loučil se svými přáteli - „ženám přísluší plakát a nám mužům jen vzpomínat“. Jaroslave MALEČKU, budeš vždy v našich vzpomínkách vystupovat jako přítel, který nás celým svým životem učil trpělivosti, lásce k domovu, rodičům a Bohu.

A.K.

X

SALVADOR DE MADARIAGA v minulých dnech v Londýně prohlásil, že veřejnost musí znovu a znovu protestovat proti potlačování svobody a pronásledování spisovatelů ve východní Evropě.

X

V ZÁPADNÍM BERLÍNĚ požádal o azyl východoněmecký spisovatel Herbert KASTEN.

X

V DOMĚ SETKÁNÍ v Mnichově byla dne 14. listopadu zahájena výstava obrazů ukrajinského exilního malíře Severyna BORATSCHOKA. Je to již druhá přehlídka jeho tvorby, kterou uspořádal mnichovský Dům setkání.

X

ČECHOSLOVÁK ve svém 42. čísle z 13. listopadu 1959 - str. 4 - uveřejnil dopis, obsahující tvrzení, že Československý uprchlický výbor v Německu je spoluzodpovědný za vrácení J. DLOUHEHO do ČSR, poněvadž prý mu nepomohl, tj. nezakročil proti rozhodnutí západoberlínského senátu, jehož zmocněncem, senátor LIPSCHITZ, dal příkaz k vypovězení DLOUHEHO. - Tato zpráva je nepodloženým útokem na Čs. uprchlický výbor v Německu, neboť žádná uprchlická organizace nemůže změnit ani rozhodnutí vlády kterékoliv země Německé spolkové republiky, ani rozhodnutí soudu, nýbrž může toliko protestovat a intervenovat. - Československý uprchlický výbor vyčerpal při pokusu o záchranu J. DLOUHEHO všechny dosažitelné prostředky. Několikrát protestoval a na jeho důraznou žádost se ujal případu Vysoký komisař Spojených národů pro uprchlíky; který intervenoval u příslušných úřadů. Odpověď však byla velmi deprimující: J. DLOUHÝ byl mnohokrát trestán pro loupežná přepadení a jiné kriminální činy a byl policií vícekrát písemně vyrován, že bude vrácen do ČSR, bude-li pokračovat ve své trestné činnosti. DLOUHÝ neměl status politického uprchlíka, jehož ustanovení sice připouštějí v krajních případech sankce vypovězení ze země asyly, do jiných zemí, vylučují však vrácení do země, z níž exulant uprchl. - Případ J. DLOUHEHO měl v Německém tisku bouřlivou dohru. Řada listů svaluje vinu za vrácení DLOUHEHO na berlínskou sociálně-demokratickou stranu. Adenauerova CDU v Berlíně kritisovala také rozhodnutí senátora LIPSCHITZE. Pražský komunistický tisk samozřejmě případu propagandisticky využil. - Zdůrazňujeme tudíž k tomuto tak závažnému obvinění, že články opírající se o neověřené skutkové podstaty, prospívají za jistých okolností jen pražskému komunistickému režimu a rozvracejí exil !

Československý uprchlický výbor v Německu

-JB- :

PRÁVNÍ STRÁNKA DNEŠNÍCH ÚZEMNÍCH REFORMEM V ČSR

Den 13. listopadu 1959 byl pro československé občany zase dalším z černých dnů Novotného éry. Rudé právo a ostatní režimistický tisk uveřejnil stati z projevů Antonína NOVOTNÉHO k otázce tzv. dovršení socialistické výstavby, které přednesl na zasedání ústředního výboru KSČ dne 23. září a pak 29. října na poradě vedoucích stranických pracovníků. Stěžejním pilířem těchto projevů je plán komunistického režimu na rozsáhlou reorganizaci státní moci a administrativy. Je to plán, který bude znamenat hluboký zásah do dosavadního způsobu československého života, další komunistický pokus o naprostou a zásadní změnu v metodách řízení státního a administrativního aparátu podle sovětského vzoru a podle sovětských potřeb. Ale jako obvykle, představitelé tzv. lidově demokratického režimu napovažovali za nutné s plány na tak rozsáhlou změnu seznámit své poddané. Komunisté se při každé příležitosti ohánějí frází, že „nejvyšší moc ve státě má lid“. Lid, resp. jeho „zástupci“ v Národním shromáždění však nic nevěděli. O všem byla informována jen hrstka stranických pohlavářů, kteří se teprve nyní, po půldruhém měsíci rozhodli předložit hotovou věc lidu k „diskusi“. Na tom nic nemění prohlášení NOVOTNÉHO /které však učinil na zmíněných dvou schůzích strany dlouho před tím, než plán byl zveřejněn/, že se při provádění změn nebude postupovat administrativně, ani skutečnost, že komunistické Národní shromáždění je vlastně sborem loutek, které odkývají to, co jim všemocná strana předloží. Komunisté nemají ani tolik ucty ke svému parlamentu, aby návrh předložili k posouzení a k prode-

batování zástupcům lidu. Ne, o hotové věci se vedou řízené diskuse v závodních a místních organisacích strany, a nejvýš tak ještě v orgánech tzv. obrozené Národní fronty. Zde nebude ani referendum, ani podnětná debata v parlamentě, což by mělo být i podle komunistické ustavy 9. května, ale obyčejná fraška, kterou se učiní zadost tzv. spoluúčasti lidu na řízení státních záležitostí. NOVOTNÝ docela správně uvádí svůj projekt uspořádání státní moci a správy v souvislost s třetí pětiletkou a s tzv. dovršením socialistické výstavby, protože všechny tyto věci jsou součástí jednoho jediného komunistického tažení, jehož cílem je naprostá sovětizace Československa.

Dnešní státní správa, která ještě nese jistě stopy díla, na němž pracovaly generace, které zodpovídalo poloze státu ve středu civilizovaného světadílu, se prostě nemůže hodit k uskutečnění bolševického typu státu, pracujícího ne pro blaho svých občanů, ale pro moc a slávu moskevského imperialismu. To, co NOVOTNÝ nazývá teritoriální upravou státní moci a státní správy, není nic jiného, než naprosté přerování jakýchkoli pout s československou právní minulostí, založenou na kontrole svobodně volených zástupců lidu, a nahrazením státní správy do všech detailů správou komunistické strany. Dosavadní kraje zaniknou a budou po sovětském vzoru nahrazeny oblastmi podle ekonomického hlediska. Oblasti mají tedy být vytvořeny jen a jen na základě produkční účelnosti ve službách bolševismu a pro jeho větší kontrolu. Nové oblastní národní výbory mají získat větší pravomoc, to znamená, že chápala Moskvy nepovedou již jen do Prahy, ale přímo na pracovní stoly nových oblastních místodržitelů. Rovněž mají být nově organizovány okresy, jejichž počet zmenšen a má se přistoupit ke slučování 2 až 3.000 obcí. Tím se má,

jak říká NOVOTNÝ, dosáhnout toho, aby orgány státní moci a správy byly co nejbližší k výrobě, ale i k tomu, aby se tyto orgány politicky posílily. A zase NOVOTNÝ : "Proto bude třeba, abychom ve všech národních výborech měli schopné tajemníky, kteří budou politicky, organizačně a pokud možno i odborně na výši !" V národních výborech už nemá řídit práci školený úřednický aparát, ale plénum, rady a komise NV. Režimističtí "odborníci" budou tedy napříště o všem rozhodovat a školení úředníci budou "povýšení" do stavu písařů někdejších feudálních pánů. A NOVOTNÝ pokračoval : "Novou územní organizací ušetříme mnoho pracovníků..." A tak nový komunistický plán si vyžádá další oběti, a to nejen ve formě transferu a přesídlování. To, co platilo ještě dnes, nebude již platit zítra. I dosavadní ustava je prý již vývojem překonána a musí být nahrazena novou, již "socialistickou". Snad již přímo některými odstavci stanov KSČ.

A tak Československo, vedené komunistickým režimem, skoužícím jen a jen zájmům sovětského kolonialismu a imperialismu, jde vstříc těžkým časům, plným starostí pro každého občana. A lid doma má jen jediné skutečné právo /které však není a nebude komunistickou ústavou zaručeno/: Podřídít se a mlčet... a doufat, že jednou se opět věci vrátí do jeho rukou.

& & &

Z DOPISU ČTENÁŘŮ

Na konci roku nás tlačí ještě jedna neuzavřená položka. Je to řada dopisů, které dostáváme na Československý úprchlický výbor a do redakce ARCHY. V posledních číslech pro nával aktualit nám rubrika DOPISY ČTENÁŘŮ vypadla, někteří pi-

satelé reagovali dokonce trochu podrážděně, že jejich dopisy nebyly otištěny. Omlouváme se a z těch starších dopisů vybíráme jen několik myšlenek - několik otázek komunistům nebo koexistenčním trubačům:

J.K.NORSKO : S opožděním jsem si nyní přečetl ŠTOLLŮV projev na pražském operetním sjezdu tzv. socialistické kultury. ŠTOLL mezi jiným zesměšňoval exil, jeho knihy a celý tisk. Při festivalu ve Vídni řádili estébáčtí dohližitelé hůž než Koniáš po každém exilovém řádečku a MLADÁ FRONTA nevycházela z hysterických záchvatů pro exilový tisk ve Vídni. Chtěl bych se tedy soudruhů otázat: Je-li exilový tisk opravdu tak špatný jak vyhlašujete a žije-li jen ze lží, proč se ho tak bojíte a proč jej zakazujete čist ? Lží si nevšímáme, napsal jednou LENIN. Nějak vám to, soudruzí, nevychází !

Dr ŠT.V.RAKOUSKO klade ve svém dopise podobnou otázku. V závěru pak píše: Proč režim ruší všechny západní vysílačky v českém jazyce když podle RUDEHO PRÁVA je již nikdo neposlouchá a nevěří jim. Nás by zajímalo, kolik musí český nebo slovenský dělník utrhnout ze svého kraje, aby komunistický režim mohl platit celou síť nákladných rušících stanic. Na kolik je ve státním/partajním/ rozpočtu pamatováno na rušení např. Radia Vatikán. To je také, soudruzí, váš technický rozvoj a zvyšování životní urovně !

Jiří N. BERLÍN klade pražským bonzům z ÚV KSČ jinou velmi zajímavou otázku: Proč v posledních dvou letech není možno v Československu si přečíst některé polské časopisy a knihy ? Proč nenapíšete, soudruzí, pravdu o dnešním např. kulturním životě v Polsku ? Proč umlčení spi-

sovatelé v Československu jsou v Polsku publikováni ? Zjistil jsem takové případy tři - o jednom z nich jste psali také v HLASU EXILU č. 4-5 v roce 1957.

Dr. V. S. USA se táže redaktorů RUDÉHO PRÁVA, kteří jsou mistři všech statistik, proč jednou neotisknou statistiku, kolik lidí bylo ve věznicích za Masarykovy republiky a kolik je jich dnes a kteří spisovatelé byli vězněni za první republiky a seznam těch, kteří jsou vězněni dnes !

& & &

Orest Č E R N E K :

VÁNOCE NA PODKARPATSKÉ RUSI

Vánoční sítky byly vždy od dob Cyrila a Metoděje nejvzácnějšími chvílemi v životě Podkarpatských Rusínů. Vánoce byly vždy svátkem rodiny, svátkem bratrské lásky a jednoty, na které se zakládá celý život rusínského národa.

Hlas malého zvonku prastarého dřevěného kostelíka na Pletovatém v Jasině se na křídlech větru roznášel údolím a stoupal vysoko k nebi, hlásaje věřícím celého okolí, že nastal den největšího svátku křesťanstva - svátek narzení Ježíše Krista, který na Podkarpatské Rusi slaví lid řecko-katolického vyznání podle starého Juliánského kalendáře v prvním lednovém týdnu.

Na pokraji vesnice se objevila skupina mládenců,

kteří zapálili svíčku v pěkně vyzdobené papírové hvězdě, přistoupili k první chalupě a z jejich mladých srdcí se vznesla přestará koleda.

Otevřely se dveře malého domku a hospodář ob-
stoupen svou rodinou zpívá dojatým hlasem s
koledníky. Vedoucí malé skupiny koledníků při-
stoupí k hospodáři, sejme svou beranici a pro-
nese vánoční pozdrav:

„Virčujem vám, pane gospodarju, Ščedryj Večer,
dobryj večer, dobrym ľuďam na zdorovľa. Slava
Isusu Christu !“

Hospodář poděkuje a zase zazní koleda.

Hospodář pak pozve koledníky do domu a pohostí
je koláči, jablky, ořechy a tu i tam dá též ně-
jaký groš. Koledníci navštěvují takto dům za do-
mem.

Už několik dní před svátky připravuje se celá
rusínská rodina na svátky. Hospodyně čistí
dům, peče, vaří a hospodář se svými syny ob-
starává ostatní práce po domě. V oné době, kdy
se Rusínům vedlo dobře, když ještě jejich národ
byl svobodný, hospodyně připravila na Štědrý
večer dvanáct rozličných pokrmů, mezi nimi: hou-
bovou polévku, fazulovici, rybu, pečené brambo-
ry, koláče s ořechy nebo s mákem, závin s rýží,
sušené ovoce, ořechy, jablka a podobně. Hospo-
dář nebo jeho děti přinesli do jizby slámu,
kterou rozestlali - na znamení toho, že malý
Ježíšek se narodil v betlémské stáji. Před ve-
čeří se pak zapálily svíčky před slavnými iko-
nami, které byly ozdobené zeleným chvočím jedlí.
Okolo štědrovečerního stolu se shromáždila ce-
lá rodina. Hlava rodiny pak začala večeří ko-
ledou.

Po koledě se členové rodiny objali a popřáli jeden druhému příjemných svátků slovy:

„Vinčuju, vinčuju ma sije Božoje Roždestvo, čtoby jsme sja dočekali druhoho Božoho naroždenija, obilnijše, spokojnijše v šťastiji, pri zdorovlu, pri Božom blahosloveniju, oť Pana Boha lasku, a oť dobrych ludej prijazň. Slava Isusu Christu !“

Při večěři se často ozvala koleda, kterou zpívali všichni členové rodiny stojíce. Před domem se střídaly skupiny koledníků.

Před očima politických uprchlíků Rusínů, kteří jsou daleko od rodné země v cizině, právě tak jako i Čechům, i Slovákům, kteří poznali tento překrásný kraj, který vstoupil hluboko do jejich srdcí, promítají se jako filmové pásmo obrazy vesnic i měst, kde jsou dodnes jejich příbuzní, známí a přátelé. Vzpomínají na překrásné dřevěné kostelíky, jak v Jasině, tak v Saldoboši, v Danilově, ve Vyšném Studeném, v Toroni u Černoholova a ve Smerekovom u Velkého Berezného, vzpomínají na starodávny klášter v Mukačevě a kostelíčky v Bardejově, v Medzilaborci, v Makovicí i jinde. Jsou to cenné památky staroslovenské architektury, památky kulturního světa, které prožily staletí a hlásí i dnes lásku ke Spasiteli.

& & &

VŠEM ČTENÁŘUM ARCHY I

Spokojené svátky vánoční a šťastný nový rok 1960 přeje

REDAKCE.

Archa kulturní revue

Dr. Antonín Kratochvíl Redigoval
 Ročník II. (XXXIV.) 1959

Vydavatel: Kulturní sekce Cs. uprchlického výboru v Německu

Archa mnichov 1959

Obsah

Básně

Antonio Feijo (přebásnil Štěrba)	Exulant	278
C. J. McGrath jr. (Mikula)	Hnízda jsou místem	277
J. M. Horská	Kraj pod Hostýnem	1
Ant. Christen	Srpen	155
Ivan Jelínek	Mysterium	99
	Otázky	102
	Početi	103
	Paní s Asfodélem	187
Petr Maczkov	Tam selo moje rodnoje	109
František Listopad	Pegab	269
M. Ondřej z Brodu (Želivan)	Modlitba k Matce Boží	12
Boris Pasternak (Kovtun)	Babí léto	156
F. C. Štěrba	Kávová znělka	270
Cesario Verde (Listopad)	Nešpory	138

Z GALERIE UVĚZNĚNÝCH A UMLČENÝCH

Zdeněk Bár	Lyrický mikroskop	170
František Křelina	Krajina zaslíbená	238
František Lazecký	Mater Tenebrarum	196
Neznámý vězeň	Modlitba v trestnici	223

PRÓZA

Max Brod (Dresler)	Zoufalství a vykoupení v díle F. Kafky	151
Josef Benáček	Meditace o tichu	271
Orest Černěk	Literatura Podkarpatských Rusinů v USA	108
	Vánoce na Podkarpatské Rusi	299
Jaroslav Dresler	Navrátilce F. Kafka v lidovědemokratické Praze I	14
	Navrátilce F. Kafka v lidovědemokratické Praze II	92
	Navrátilce F. Kafka v lidovědemokratické Praze III	103
	Na návštěvě u K. Jasperse	190
Karel Erban	Otázky dneška a zítřka	19
	Komunismus a teorie vědy	244
F. X. Havlíček	Vzkříšení	26
A. Heidler	Z politické filosofie sv. Tomáše	67
Fr. Kovárna	Zamyšlení nad Evropou	78
Ant. Kratochvíl	Sedesátiny prof. O. Odložilika	2

	I knihy mají své osudy	39
	XXX. Mezinárodní kongres PEN – Clubu	172
	Sjezd tzv. socialistické kultury a básník Fr. Hrubín	163
	Případ Škvorecký	255
	20 let od smrti Arna Nováka	263
Fr. Listopad	Jan Křtítel moderní portugalské poesie C. Verde	135
Felix Mikula	Československý etymologický slovník	278
Ot. Odložilík	E. Morta (K. Kalašová)	85
L. Radimský (Petr Den, V. Kostka)	Čekání na Godota	56
	Pohřební řeč nad mrtvým chameleonom	205
V. Saldino	Nemoc	144
L. Stolička	Sovětské technické prvenství	119
(jb)	Právní stránka dnešních územních reforem v ČSR	295
Jiří Svoboda	Dějiny ukrajinské kultury	224
Pavel Želivan	Literatura katolických exulantů v době husitské	5
	Za jiný kraj ruce bych nespial	42
	Více než fasády I	183
	Více než fasády II	200
RECENSOVANÉ KNIHY		
Petr J. Maczkov	Vinec nábožných stichov (Čeměk)	109
	Sborníky Sklizně svobodné tvorby (Kratochvil)	112
I. Šmeljov	Wanja im heiligen Moskau (K)	114
	Tschechische Erzähler (K)	115
B. Čelovský	Münchener Abkommen (K. R.)	248
Marek Hlasko	Hřbitovy (K)	254
R. Vlach	Princezna (J. N.)	253
F. Mikula	The Power of Ideas (ně)	253
P. Pitter	Na předělu věku (R)	289
Ivan Mirčuk	Geschichte der Ukrainischen Kultur (Svoboda)	224
L. Radimský	Rub a líc našeho národního programu v atomovém věku	183
	Době proti srsti	183
	Evropan na Manhattanu (Želivan)	183
V. Machek	Etymologický slovník (Mikula)	278
OKNA (VÝBĚR)		
	Zemřel básník Jan Kárník	23
	Komunistické útoky na Archu	25
	Pětasedmdesátiny Em. Masáka	25
	Americký "Bestseller" 1958	117
	Otevřený dopis nakl. C. Schünemann a jeho odpověď	115
	Bez komentáře	122
	Diskriminace na čs. školách	122
	Rok revue Archa	148
	Jubileum k němuž se hlásíme	177

	Dohra XXX. kongresu PEN – Clubu	207
	Čs. dálková škola v Norsku	213
	Za Jaroslavem Malečkem	292
	Odpověď na útok Českoslováka	294
ZRCADLO DOMOVA		
	Ukázky a úryvky z komunistického tisku přiznávající teror a revisionismus v oblasti vědy a umění v ČSR	32-35 128-131 153-154 217-221
OBZOR DOPISŮ ČTENÁŘŮ		125-128 180-182 297-299
CITÁTY		128 143 176 178 243
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA		
	Nejstarší zobrazení Kolumbova přistání v Americe Přistání Španělů na ostrově Haiti (románová příloha- samostatné číslování)	
ROMÁNOVÁ PŘÍLOHA		
Ant. K. Christen	Poutník neznámých oceánů (samostatné číslování)	